

T.C.

İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ARPASEKİ KÖYÜ MONOGRAFİSİ

Yüksek Lisans Tezi

İSMAİL AKKANAT

İZMİR 2023

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ARPAŞEKİ KÖYÜ MONOGRAFİSİ

Yüksek Lisans Tezi

İSMAİL AKKANAT

DANIŞMAN: DOÇ. DR. MEHMET ERSAL

İZMİR – 2023

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi “Arpaseki Köyü Monografisi” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

09.01.2023

İsmail AKKANAT

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ARPASEKİ KÖYÜ MONOGRAFİSİ

İsmail AKKANAT

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Monografiler bir eser, yer, yazar veya tarihi bir olayla ilgili özel bir konunun tüm yönleriyle incelenmesidir. Bir köy, belde, ilçe gibi yerleşim yerleriyle ilgili monografiler kültürel değerlerin günlük yaşamdaki izlerin, uygulanan pratiklerin değiştiğini gösteren önemli çalışmalardır. Arpaseki köyü üzerine yapılan bu monografi çalışmasında da kaybolmaya yüz tutan halk kültürünün geçmişle mukayese edilerek kayıt altına alınıp kültürel çeşitliliğin ve zenginliğin gelecek kuşaklara aktarılması ve halk bilimi çalışmalarına bir katkı sunulması amacıyla hazırlanmıştır. Arpaseki köyünün çalışmaya konu edilmesinin en temel sebebi köyün Alevi inancını benimsemiş bir Çepni köyü olması ve halk bilimi literatüründe gerek bu köy üzerine gerekse Kınık ilçe sınırları içerisinde bulunan diğer Çepni köyleri üzerine hiçbir çalışmaya rastlanmamış olmasıdır. Arpaseki köyünün Batı Anadolu'da bulunan en büyük Çepni köylerinden biri oluşu, aynı zamanda Balıkesir, Manisa gibi farklı yerlerden göç eden aileler tarafından yakın sayılabilecek bir tarihte kurulmuş olması, bu köyün Batı Anadolu Çepni kültürünü en iyi yansıtan köylerden biri olmasını sağlamıştır. 24 Oğuz boyundan biri ve Alevi inancını benimsemiş olan Çepni boyu, tarihte yaşanmış bazı siyasi-sosyal olaylar sebebiyle kapalı bir toplum olarak günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Çepni boyuna mensup ve Batı Anadolu bölgesinin en büyük Çepni köylerinden birisi olması, araştırma sahasının önemini ortaya koymaktadır. Bu araştırma çalışmasının giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı ve yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın birinci ve ikinci bölümlerinde araştırma sahasıyla ilgili genel tanıtıcı bilgiler verilmiş, üçüncü bölümünde ise Batı Anadolu Çepnilerinin tarihi, bölgeye gelişleri ve inançlarıyla ilgili hem yazılı hem de sözlü kaynaklardan bilgi aktarılmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünden itibaren hayatın geçiş dönemlerinden başlanarak sırasıyla halk

inanışları, halk hekimliği, halk veterinerliği, halk hukuku, halk meteorolojisi ve halk mutfağı başlıkları altında yörenin halk bilimi ürünleri geçmişle mukayese edilerek aktarılmaya çalışılmıştır. Sonuç bölümünde köyün hem sosyal hem de kültürel anlamda geçmişten günümüze değişimleri temel alınarak bir değerlendirme ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise çalışmanın hazırlanmasında kaynak olan kişilerin listesi ve araştırma sahasıyla ilgili bazı fotoğraflara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arpaseki, Monografi, Halk Bilimi, Geçiş Dönemleri, Çepni, Kınık

ABSTRACT

Master Thesis

İsmail AKKANAT

İzmir Kâtip Çelebi University

Social Sciences Institute

Department of Turkish Language and Literature

Monographs are reviews with all aspects of a particular subject related to a work, place, author, or historical event. Monographs about settlements such as a village, town, district are important studies which show changing of the cultural values in traces of daily life and applied practices. The Arpaseki village monograph is a study prepared to transfer cultural diversity to future generations and to contribute to folklore studies. The main reason for the Arpaseki village to be the subject of the study is that it is a Chepni village that has adopted the Alevi belief and no studies have been done on this village or other Çepni villages within the borders of Kınık district.

Thanks to being one of the largest Chepni villages in Western Anatolia and being established recently by families who migrated from different places, Arpaseki is one of the best villages that reflects the Western Anatolian Chepni culture. One of the 24 Oghuz tribes and the Chepni tribe, adopted the Alevi belief has survived until today as a closed society due to some political-social events in history.

The fact that it is one of the largest Chepni villages belonging to the Chepni tribe and the Western Anatolia region shows the importance of the research field. In the introduction part of this research, information about the subject, the purpose and the method of the research is given. In the first and second parts of the study, general introductory information about the research field is given, and in the third part, information is given from both written and oral sources about the history of the Western Anatolian Chepni, their arrival in the region and their beliefs.

From the fourth part of the study, starting from the transitional periods of life, the folklore products of the region have been tried to be conveyed by comparing them with the past under the titles of folk beliefs, folk medicine, folk veterinary medicine,

folk law, folk meteorology and folk cuisine. In the conclusion part, it has been tried to put forward an evaluation based on the changes of the village from the past to the present in both social and cultural aspects.

In the final part of the study, the list of people who are the source in the preparation of the study and some photographs related to the research field are given.

Keywords : Arpaseki, Monograph, Folklore, Transitional periods, Çepni ,Kınık

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xiv
ÖNSÖZ	xv
GİRİŞ	1
ÇALIŞMAYLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER	1
G1.Araştırmanın Konusu ve Seçimi	1
G.2. Araştırmanın Amacı.....	3
G.3.Araştırmanın Metodu.....	3
G.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
BİRİNCİ BÖLÜM	7
KINIK İLÇESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	7
1.1.Kınık Adı	7
1.2.Kınık Coğrafyası.....	7
1.2.1. İlçenin Konumu	7
1.2.2. İklimi.....	8
1.2.3. Yeryüzü Şekilleri	8
1.2.4.Nüfusu ve Özellikleri	8
1.3.Kınık İdari Yapısı.....	8
1.4.Kınık Tarihi.....	8
1.5.Kınık Ekonomisi	9
İKİNCİ BÖLÜM.....	10
ARPASEKİ KÖYÜ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	10

2.1.Köyün Coğrafi Konumu.....	10
2.1.Arpaseki Köyünün Tarihçesi.....	11
2.2.Köyün İsmi Anlamı	15
2.3.Köyün Nüfusu	15
2.4.Eğitim Durumu	16
2.5.Bitki Örtüsü ve Yer Altı Zenginlikleri.....	17
2.6.Köyde Yaşayan Sülaleler ve Lakapları.....	17
2.7.Köyün Geçim Kaynakları	19
2.8.Köyün Ortak Kullanım Alanları ve Köydeki İşletmeler.....	20
2.9.Çevre Köylerle İletişim.....	20
2.10.Köyde Sosyal Yaşam.....	21
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	24
BATI ANADOLU BÖLGESİ ÇEPNİLERİ	24
3.1. Çepnilerin Tarihi	24
3.2.Çepnilerde İnanç.....	27
3.4.Köse Süleyman Ocağı.....	28
3.5.Çepni Dili.....	29
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	32
ARPASEKİ KÖYÜ GEÇİŞ DÖNEMLERİ	32
4.1. Doğum	32
4.1.1.Doğum Öncesi	33
4.1.2.Doğum Sırası	39
4.1.3.Doğum Sonrası.....	40
4.1.4. Doğum Dönemi ile İlgili Genel Değerlendirme	58
4.2.Sünnet	60
4.4.1.Sünnet Çocuğunun Yaşı, Sünnetin Zamanı	60

4.4.2.Sünnet Düğünü Hazırlıkları ve Sünnet Düğünü.....	61
4.4.3.Çocuğun Hazırlanması.....	63
4.4.4.Sünnet İşlemi ve Sünnetçi	63
4.4.5.Hediye-Armağan.....	64
4.4.6.Kirvelik	65
4.4.7. Sünnet Dönemiyle İlgili Genel Değerlendirme.....	65
4.5.Askerlik.....	66
4.5.1. Askerlik Hazırlıkları	66
4.5.2. Asker Uğurlama.....	68
4.5.3. Askerlik Süreci.....	69
4.5.4.Askerlikten Dönüş	69
4.5.5. Askerlik Dönemiyle İlgili Genel Değerlendirme.....	69
4.6.Evlenme	70
4.6.1.Evlilik Çağı/Yaşı	70
4.6.2. Köy Dışına Evlilik.....	72
4.6.3.Evlenme Biçimleri.....	73
4.6.4. Çok Eşlilik	82
4.6.5. Başlık Parası/Süt Hakkı/Süt Parası	82
4.6.6. Evlenme Aşamaları.....	84
4.6.7.Evlenmeyle İlgili Ritüel ve Büyüsel İçerikli İşlemler	111
4.6.8. Evlenme Dönemiyle İlgili Genel Değerlendirme.....	113
4.7. Ölüm.....	115
4.7.1. Ölüm Öncesi	116
4.7.2.Ölüm Sırası.....	121
4.7.3.Ölüm Sonrası.....	132
4.7.4.Ölümlle İlgili Bazı Uygulamalar.....	140

4.7.5. Ölümle İlgili Genel Değerlendirme	143
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	145
HALK İNANIŞLARI.....	145
5.1.Mevsimlerle İlgili İnanışlar.....	145
5.2.İncir Ağacı İle İlgili İnanışlar	146
5.3.Ay ile İlgili İnanışlar	147
5.4.Günün Vakitleri İle İlgili İnanışlar	148
5.5.Yıldızlarla İlgili İnanışlar.....	150
5.6.Nazarla İlgili İnanışlar	150
5.7.Saçla İlgili İnanışlar.....	152
5.8.Kısmet İle İlgili İnanışlar	153
5.9.Ceviz Ağacıyla İlgili İnanışlar	153
5.10.Kazan İle İlgili İnanışlar	153
5.11.Sabun İle İlgili İnanışlar	154
5.12.Kazma/Kürek İle İlgili İnanışlar	154
5.13.Ekmek İle İlgili İnanışlar	155
5.14.Uğursuzluk İle İlgili İnanışlar	155
5.15.Su İle İlgili İnanışlar	156
5.16.Ateş/Ocak/Kül İle İlgili İnanışlar	157
5.17.Ruhani Varlıklarla İlgili İnanışlar	158
5.18.Bayrak İle İlgili İnanışlar.....	159
5.19. Hayvanlarla İlgili İnanışlar	159
5.19.1.Baykuş.....	159
5.19.2.Karga	159
5.19.3.Tavşan.....	160
5.19.4.Yılan	160

5.19.5.Kaplumbağa	162
5.19.6.Geyik/Karaca	163
5.19.7.Köpek	164
5.19.8.Güvercin/Kumru.....	164
5.19.9.Kedi	165
5.19.10.Diğer Hayvanlar.....	165
5.20.Uğur, Bereket İle İlgili İnanışlar	167
5.21.İnanç Merkezleriyle(Yatırlar-Ziyaret) İlgili İnanışlar.....	168
5.21.1.Tekke.....	168
5.21.2.Hamzababa.....	170
5.21.3.Ulu Çamlar	171
5.21.4.Köy İçindeki Yatır	171
5.22.Rüyalarla İlgili İnanışlar	173
5.23.Adak İle İlgili İnanışlar	175
5.24.Kurban İle İlgili İnanışlar	175
5.25.Sayılar ile İlgili İnanışlar.....	176
5.26.Günlerle İlgili İnanışlar	177
5.27.Eşik İle İlgili İnanışlar	178
5.28.Mezarlıkla İlgili İnanışlar	179
5.29.Misafir ve Yolculuk İle İlgili İnanışlar	179
5.30.İnsan Bedeniyle İlgili İnanışlar.....	179
5.31.Nasip İle İlgili İnanışlar.....	180
5.32.Beşik ile İlgili İnanışlar	181
5.33.Zeytin İle İlgili İnanışlar	181
5.34.Fırın İle İlgili İnanışlar	181
5.35.Define/Gömü İle İlgili İnanışlar	181

5.36. Ant İçme ve Yalancı Şahitlik ile İlgili İnanışlar.....	182
5.37.Kına ile İlgili İnanışlar	182
5.38.Kutsal Günler	183
5.38.1.Muharrem Ayı	183
5.38.2.Aşure Aşı.....	185
5.38.3.Hıdrellez.....	187
5.38.4.Ramazan Bayramı	188
5.38.5.Nevruz.....	188
ALTINCI BÖLÜM	190
HALK HEKİMLİĞİ	190
6.1.Çocuğu Olmayan Kadınlara Uygulanan Tedavi Yöntemleri	190
6.2.Vücutta Çıkan Siğil/Sivilceler İçin Uygulanan Tedavi Yöntemleri .	190
6.3.Dini Tedavi Yöntemleri.....	191
6.4.Yürürken Çok Düşen Çocuklara Uygulanan Tedavi Yöntemleri....	192
6.5.Salyaları Akan Çocuğa Uygulanan Tedavi Yöntemleri	192
6.6.Zehirlenen İnsana Uygulanan Tedavi Yöntemleri	192
6.7.Köpek Isırmalarında Uygulanan Tedavi Yöntemleri	192
6.8.Yanıklara Uygulanan Tedavi Yöntemleri	193
6.9.İt Dirseğine Uygulanan Tedavi Yöntemleri	193
6.10.Diş Ağrısı İçin Uygulanan Tedavi Yöntemleri.....	193
6.11.Yılan ve Akrep Sokmasında Uygulanan Tedavi Yöntemleri.....	194
6.12.Grip/Öksürük/Soğuk Algınlığında Kullanılan Tedavi Yöntemleri	194
6.13.Ateşlenen Çocukların Tedavisinde Kullanılan Yöntemler	194
6.14.Şeker Hastalığının Tedavisinde Kullanılan Yöntemler.....	194
6.15.Kesiklerde ve Yaralanmalarda Kullanılan Tedavi Yöntemleri	195
6.16.Kırık, Çıkık ve Zedelenmelerde Kullanılan Tedavi Yöntemleri	195

6.17.Çıban Tedavisi İçin Kullanılan Yöntemler	195
6.18.Temre Tedavisinde Kullanılan Yöntemler	196
6.19.Diğer Tedavi Yöntemleri.....	196
YEDİNCİ BÖLÜM.....	198
HALK VETERİNERLİĞİ.....	198
SEKİZİNCİ BÖLÜM	200
HALK HUKUKU.....	200
8.1.Boşanma.....	200
8.2.Eşi Ölen Kadın	201
8.3.Miras	201
8.4.Ant İçme	202
8.5.Toplumsal Yaptırımlar	203
8.6.Kan Davası	204
DOKUZUNUNCU BÖLÜM	205
HALK METEOROLOJİSİ.....	205
ONUNCU BÖLÜM.....	208
HALK MUTFAĞI	208
10.1.Sofra Gelenek ve Göreneklere.....	208
10.2.Kış Hazırlıkları	209
10.3.Yiyecek Türleri ve Yapılışları.....	211
10.4.Belirli Gün ve Törenlerde Yenilip İçilenler ve Hazırlanışları	211
SONUÇ	213
KAYNAK KİŞİLER.....	217
KAYNAKÇA.....	219
EKLER	223
EK 1: FOTOĞRAFLAR	223

KISALTMALAR

Bk.	: Bakınız
KK	: Kaynak Kişi
S	: Sayı
Yay	: Yayınları
vb.	: Ve Benzeri
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
C	: Cilt
ev.	: Çeviren
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TDK	: Türk Dil Kurumu
ni	: Üniversite
BERTO	: Bergama Ticaret Odası
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
M.S.	: Milattan Sonra
M..	: Milattan nce
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
H.	: Hicri
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
SD	: Süleyman Demirel Üniversitesi
FEF	: Fen Edebiyat Fakültesi
TDE	: Türk Dili ve Edebiyatı
s.	: Sayfa

ÖNSÖZ

“Arpaseki Köyü Monografisi” adlı bu çalışmada İzmir’in Kınık ilçesine bağlı Arpaseki köyünün tarihi, sosyo-kültürel özellikleri ve halk kültürü ürünleri tespit edilip kayıt altına alınmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın yapılaş amacı, kalabalıklara toplum ve ulus olma özelliği katan bu kültür öğelerinin kayıt altına alınması, geçmiş ile günümüzdeki durumlarının mukayese edilip hem bu unsurların unutulmasının önüne geçilmesi hem de halk kültürü öğelerinin gelecekteki sürdürülebilirlikleri hakkında çıkarımlarda bulunulmasının sağlanmasıdır.

Halk bilimi alanında son yıllarda birçok köy, kasaba ve şehir monografileri hazırlanmaktadır. Monografi çalışması yapılacak köy veya şehirlerin seçiminde her yörenin kendine has özellikleri ön plana çıkmaktadır. Bu monografi çalışmasına konu olan Arpaseki köyünün de kendine özgü, halk bilimi açısından çalışılmaya değer birçok ayırt edici özelliği bulunmaktadır. Arpaseki köyü, Alevi inancını benimsemiş, Çepni boyuna mensup kişilerin yaşadığı bir köydür. Bu özelliği bile yörenin araştırma sahası olması için yeterlidir; çünkü Alevi inancına sahip Çepniler, dışa kapalı, tarihin çeşitli dönemlerinde inançları ve sosyal yaşamları sebebiyle çoğu zaman devlet otoritesiyle karşı karşıya gelmiş, içe dönük yaşam süren bir toplumdur. Hatta tarihin değişik dönemlerinde yaşadıkları sıkıntılar sebebiyle kendi aralarında “Ernişçe” dedikleri gizli bir dil bile oluşturmuşlardır. Bu toplum, çok kısa süre öncesine kadar Anadolu’nun çeşitli yerlerinde konargöçer olarak yaşamaktayken hem devletin iskân politikaları hem de değişen yaşam biçimleri sebebiyle son iki yüzyıllık süreçte yerleşik hayata geçmeye başlamışlardır. Alevi inanç dairesinde bulunan ve Çepni boyuna mensup olan bu toplum neredeyse hiç dıştan evlilik yapmamakta ve kendilerinden olmayan hiçbir topluma kız vermemektedir. Bu özellikleriyle kendilerine has, dış etkilere kapalı bir kültür evreni oluşturmuşlardır.

Tez çalışmamız toplamda on bölümden oluşmaktadır. İlk iki bölümde araştırmaya konu olan Arpaseki köyü ve köyün bağlı olduğu Kınık ilçesi hakkında sözlü ve yazılı kaynaklardan yararlanılarak kısaca bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde Arpaseki köyünün mensup olduğu Çepni boyuyla ilgili yazılı kaynaklardan bilgi aktarılmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünden itibaren sırasıyla geçiş dönemleri, halk inanışları, halk hekimliği, halk veterinerliği, halk hukuku, halk meteorolojisi ve halk mutfağı konuları yöre insanından derlenen bilgilerle birlikte incelenmiştir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında en büyük pay sahibi olan kaynak kişilere ve kıymetli Arpaseki köylülerine; köye yapmış olduğumuz her ziyarette bize hem rehberlik eden hem de her gidişimizde evinin kapılarını ardına kadar açıp bizleri evinde konuk eden Fırat Süren'e; yüksek lisans eğitimi sırasında tanıştığımız ve bu süre zarfında birçok paylaşımda ve yardımlaşmada bulunduğumuz arkadaşlarıma; tez yazım süresi boyunca yardımlarını esirgemeyen ve manevi olarak her zaman desteğini hissettiğim hocam Doç. Dr. Bülent Akın'a; bilgi birikimiyle, yönlendirmeleriyle bu tezin ortaya çıkmasında çok büyük pay sahibi olan ve bu çalışmanın her safhasında bize olan güvenini yitirmeyen danışman hocam Doç. Dr. Mehmet Ersal'a ve hayatım boyunca sevgilerini ve desteklerini bir an olsun bile benden esirgemeyen canım aileme sevgilerimi sunar, minnet dolu teşekkürlerimi borç bilirim.

İsmail AKKANAT
İzmir 2023

GİRİŞ

ÇALIŞMAYLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER

G1.Araştırmanın Konusu ve Seçimi

Bu tez çalışmasının konusunu İzmir ilinin Kınık ilçesine bağlı Arpaseki köyüne ait halk bilimi ürünleri oluşturmaktadır. Bu kapsamda İzmir ili Kınık ilçesine bağlı Arpaseki köyüne ait halk gelenek ve görenekleri, geçiş dönemleri, halk inanışları, halk hekimliği, halk veterinerliği, halk meteorolojisi, mutfak kültürü ve halk hukuku konuları derlenmiştir. Sahadan toplanan veriler incelenip yazıya aktarılmıştır. Bu çalışmada Arpaseki köyü folkloruna ait söz konusu unsurların eski ve günümüzdeki durumları kaynak kişilerle yapılan görüşmeler ve yapılan gözlemler sonucunda tespit edilmiş, bu unsurlar analiz edilerek yaşanan değişim ve dönüşümler de yazıya aktarılmıştır.

Araştırma konusu olarak Arpaseki köyünün seçilmesinde çeşitli sebepler bulunmaktadır. Bunlardan ilki yapılan literatür taraması sonucunda Arpaseki köyü üzerine halk bilimi alanında yapılmış bir çalışma tespit edilememiş olmasıdır. Bunun dışında Arpaseki köyü Alevi inancına sahip ve Yirmi Dört Oğuz boyundan biri olan Çepnilerin bir oymağı olan Kantemür Çepnilerinin yaşadığı bir köydür. Burada yaşayan insanların hem siyasi sebeplerle hem de dini inançları sebebiyle yüzlerce yıl kendi içine kapanık bir toplum olarak yaşadıkları ve oluşturdukları kültür dairesinin birçok unsurunun özgün nitelikler taşıdığı vakidir. Yöre insanı günümüzde dahi dışarıdan evlilik yoluyla kız alıp vermemekte, Sünni ya da diğer etnik kökenli insanların yaşadığı köyler bir tarafa, köy insanı tarafından civardaki diğer Çepni köyleriyle bile kız alışverişi yapılmasına sıcak bakılmamaktadır. Köy insanının kendinden olmayana, dışarıdan hangi sebeple olursa olsun, köye gelene karşı endişesi ve şüpheliği devam etmektedir. Bunun ardında yatan en önemli sebep, Çepni toplumunun tarihsel süreçte yaşadığı ve olumsuz olarak nitelenebilecek siyasi ve sosyal bazı olaylardır. Kısacası dışa karşı kapalı bir toplum oluşu, yarattıkları kültür evreninin özgünlüğü ve hem bu köy üzerine hem de civardaki diğer Çepni köyleri üzerine mevcut literatürde çalışmaya

rastlanmamış olması, bu araştırma konusunun seçilmesi üzerindeki en önemli etkenler olmuştur.

Monografik bir çalışma olan araştırmada Arpaseki köyünün kültürel ve folklorik ürünlerini konu alarak günümüzde unutulmaya yüz tutmuş, şekil değiştirmiş ya da yeni yeni halk kültürünün bir parçası olmaya başlamış değer, davranış ve uygulamalar kayıt altına alınmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda kısa zaman öncesine kadar kendi içine kapanık bir toplum olarak yaşayan köy halkının, maden sahaları sayesinde zenginleşmesi ve yerleşik hayat düzenini içselleştirmesiyle birlikte inanç ve kültür değerlerinde köklü değişimler yaşanmaya başlamıştır. Yapılan saha çalışmalarında görülmüştür ki eski kuşaklar kültürel değerlerine ve kimliklerine daha sıkı sıkıya bağlıyken genç kuşakta bu durum tam tersi yöndedir. Örneğin geçiş dönemleri içerisinde yer alan ölümle ilgili uygulamalarda, eski kuşaktan insanların köyde yaşanan bir ölümden sonra ölen kişiye, ailesine ve yas sürecine karşı duyarlılıkları en üst seviyedeysen genç kuşaktan bireylerin ise yas süreci konusunda eski insanlar kadar bilgi sahibi olmadıkları, hatta köydeki yaşlı insanların deyimiyle yas sürecine karşı saygısızlık yapıp ve duyarsız kaldıkları ifade edilebilir. Bu konuda başka bir örnekte doğum süreci içerisinde yer alan kırklama töreniyle ilgili verilebilir. Yeni nesil anneler, son zamanlarda çocuğun kırklanmasından sonra “kırk uçurmak” denilen, yeni moda olmuş bir uygulama gerçekleştirmektedir. Bu konuyla ilgili fikir sorulan yaşça daha ileride olan kadınlarsa bunu kabul etmedikleri gibi genç neslin yaptığı bu uygulamayı küçümsemektedirler.

Bu çalışmanın konusu belirlenmeden önce bir literatür taraması yapılmış ancak gerek araştırma sahamız olan Arpaseki köyü üzerine gerekse de Kınık, Bergama, Soma ve Dikili bölgelerinde yaşayan Çepniler üzerine yapılmış çalışmanın yok denecek kadar az olduğu görülmüştür. Çalışma sahası olan Arpaseki Köyü üzerine Fırat Süren’in “Kınık Çepni Dilcesinden Derleme Sözlüğüne Katkılar” adıyla 2019 yılında hazırlamış olduğu lisans bitirme tezi dışında ulaşabildiğimiz bir çalışma bulunmamaktadır. 1944 yılında “Bergama’da Köyler: Dört Çepni Köyü” kitabını yazan Osman Bayatlı o dönem Bergama’da bulunan dört Çepni köyüyle ilgili bilgiler vermiş; Kınık bölgesindeki Çepni köylerininse yalnızca isimlerinden bahsetmiştir. 2013 yılında Kübra Dilaver Yıldırım tarafından yapılan “Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları” adlı bir yüksek lisans çalışması yapılmışsa da bu çalışmada da yalnızca Bergama yöresinde yaşayan Tahtacı

ve Çepnilerin ağızları üzerine çalışılmıştır. İzmir'in kuzeyinde Kınık-Bergama-Dikili'de bulunan Çepni köyleri üzerine yapılmış kapsamlı başka bir çalışma bulunmamaktadır. Sadece bölgede yaşayan Çepniler üzerine değil Kınık ilçesi üzerine de sosyal bilimler alanında yapılmış çalışma yok denecek kadar azdır. 2009 yılında Eyüp Eriş'in hazırladığı "Kınık Geçmiş Zaman Kayıtları" adlı eser bu bölge için yazılmış tek kaynak kitaptır. Bunun dışında 2019 yılında Harun Mustafaoğlu tarafından "Kınık'taki Türk Dönemi Mimari Eserler" ve 2020 yılında Gülsüm Hümeysra Yılmaz'ın hazırladığı "Kınık ve Çevresindeki Türk Dönemi Eserleri" adlı yüksek lisans tezleri, Kınık üzerine, sanat tarihi alanında hazırlanan yüksek lisans tezleridir. Demografik yapısındaki çeşitlilik sebebiyle bünyesinde birçok farklı kültürü barındıran ve geçmişi binlerce yıl ötelere dayanan bir ilçe için ve başka toplumlara kıyasla özgün bir kültüre sahip yörede yaşayan bu Çepni toplumu üzerine bu kadar az çalışma yapılmış olması, sosyal bilimler açısından ciddi bir literatür eksikliği olarak nitelenebilir. Kısaca değindiğimiz bu sebeplerden dolayı Arpaseki köyü araştırma sahası olarak seçilmiş ve sosyal bilimler alanına küçük de olsa bir katkı sunulması amaçlanmıştır.

G.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmamız bir köy monografisi çalışmasıdır. Köy ya da şehir monografilerinin en önemli amacı halkın hızla değişen kültür değerlerinin kayıt altına alınarak gelecek nesillere aktarımının sağlanmasıdır. Bu çalışmanın amacı da İzmir ili Kınık ilçesine bağlı Arpaseki köyünün tarihini, halk kültürü unsurlarını ve bu unsurları oluşturan gelenek ve göreneklerini, halk inanışlarını, geçiş dönemlerini ve diğer halk bilimi unsurlarını tespit edip derlemek ve yazıya geçirmektir. Hızla değişen kültür ortamı içerisinde derlenen bu bilgiler, yazıya geçirilecek ve toplum hafızasından silinip gitmesi önlenmiş olacaktır. Ayrıca çalışmanın bu yöre üzerine yapılan ilk çalışma olması sebebiyle, hem halkbilimi alanına katkı sağlanmış olunacak hem de bundan sonra bu sahada araştırma yapacak olan kişiler için de bir rehber niteliği taşıyacaktır.

G.3.Araştırmanın Metodu

Araştırmanın konusu ve amacının belirlenmesinden sonra araştırma çalışmamıza örnek teşkil etmesi için daha önceden farklı yerler için hazırlanan köy monografileri incelenerek başlanmıştır. İkinci aşamada araştırma sahası üzerine literatür taraması yapılarak, bölge üzerine çalışma yapıp yapılmadığı tespit edilmeye çalışılmış; sadece

Arpaseki köyü üzerine değil Kınık bölgesine üzerine çok az çalışma yapıldığı görüldükten sonra bölgeyle benzer kültüre ve geçmişe sahip olduğu düşünülen Bergama, Balıkesir ve Manisa bölgelerinde Çepniler üzerine yapılan çalışmalar incelenmiştir.

Monografi örneklerinin incelenmesinden sonra tez çalışmasının ana hatları Sedat Veyis Örnek'in, Türk Halkbilimi(2016) ve Erman Artun'un Türk Halkbilimi(2018) adlı eserlerinden yararlanılarak oluşturulmuştur. Çalışmanın önemli bir kısmını oluşturacak derleme safhasına geçilmeden önce, araştırma safhalarında kılavuzluk etmesi amacıyla halkbilimi alanında kullanılacak derleme ve inceleme yöntemleri üzerine yazılmış eserlerden bazıları incelenerek araştırma çalışmalarına başlanmıştır¹. Halk bilgisi ürünlerini derleme çalışmasında kullanılan üç temel aşama olan "Alana Çıkmadan Önce Yapılacak Hazırlıklar", "Alanda Derleme ve Kullanılacak Yöntemler" ve "Alan Çalışması Sonrası Yapılacaklar" safhaları altında çalışma planlanmıştır.

Derleme aşamasına geçmeden yörede çalışmaya kılavuzluk edebilecek kişiler tespit edilmiş, bu kişilerin aktardığı bilgiler neticesinde derlemelerde kullanılacak sorular ve derleme yöntemleri tespit edilip hazırlanmıştır.

Çalışmanın derleme aşamasında, günümüz folklor ve derleme çalışmalarında kullanılan gözlem ve görüşme metotları kullanılarak araştırma sahasından gerekli malzemelere ulaşılmıştır. Bu metotlar rehberliğinde “alan araştırması metodu”, “yazılı kaynaklardan araştırma”, “katılımlı ve katılımsız gözlem” yöntem ve teknikleriyle kaynak kişilerle yüz yüze görüşülerek çalışmada kullanılacak bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın en meşakkatli ve önemli kısmını alan araştırması safhası oluşturmuştur. Araştırma yapılan alandaki toplumun kapalı bir toplum olması, köy insanının dıştan gelen bir yabancıya şüpheyle yaklaşıyor olması, yöre insanının kendi kültürünü kendinden olmayan insanlarla paylaşma isteksizliği gibi zorlukların yanında araştırma sahasına çıkılan dönemde Kovid-19 pandemisinin getirmiş olduğu zorluklar araştırma sürecinin uzamasına sebebiyet vermiştir. Araştırma sahasını bilen, köyde kılavuzluk edebilecek ve toplumun güven duyacağı rehber kişilerin tespitinden sonra, bu rehber kişilerin yönlendirmesiyle kaynak kişilere ulaşılmıştır. Kaynak kişilerin güvenlerinin kazanılması için öncelikle köye birkaç kez ziyaret edilip ayaküstü

¹ Başvurulan kaynaklar şunlardır: Boratav, 1973; Çobanoğlu, 2019; Ekici, 2018; Oğuz, 2006.

sohbetlerden sonra köyden ayrılmıştır. Kaynak kişilerin ve çevrelerindeki insanların araştırma konusu hakkında bilgilendirilmesi ve güvenlerinin kazanılmasından sonra kaynak kişilerle görüşme aşamasına geçilmiştir. Derleme çalışması yapılırken karşılaşılan en büyük zorluk kaynak kişilerin, kendilerinden anlatmaları istenilen bilgileri gereksiz görüp konu dışına çıkmalarıdır. Bilhassa erkek kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde derlenmek istenen konuyla ilgili çok az bilgi alınırken konunun farklı noktalara kayması yüzünden çokça zaman harcanmıştır. Diğer bir zorluk ise yöre insanının dışı karşı güvensizliklerinden kaynaklı olarak bilinçli bir şekilde eksik ya da yanlış bilgi verip konuyu farklı yöne yönlendirmeleri olmuştur. Bu sebeple aynı konu üzerinde çok farklı kişiyle ön görüşme yapıldıktan sonra kaynak kişilerden tam bilgiye ulaşılmaya çalışılmış, aynı sorular farklı kaynak kişilere farklı bağlamlarda ve zamanda yöneltilmiştir.

Araştırma sahasından hem yeni kişilerle tanışmak hem de halk kültürü ürünlerini ve uygulamalarını yerinde gözlemleyebilmek için yöre insanının cenaze, düğün, hayır gibi törenlerine katılım sağlanmış, bu törenler esnasında görülen uygulamalar üzerine kaynak kişilerden bilgi toplanmaya çalışılmıştır.

Alan araştırması yapılırken fotoğraf makinesi ve ses kayıt cihazı gibi teknik aletler kullanılmıştır. Köy halkıyla ve kaynak kişilerle yapılan ilk görüşmelerde, insanların tedirgin olmalarına sebep vermemek için bu cihazlar hiçbir surette kullanılmamıştır. Hatta yapılan ilk görüşmelerde not dahi tutulmamış, sadece kaynak kişilerin tespitine çalışılmıştır. Sonraki görüşmelerin bazılarında kaynak kişilerin izni dâhilinde görüşmeler kayıt altına alınmışsa da bu durum kaynak kişileri olumsuz olarak etkilemiş, yanlış bir şey söylerim endişesiyle veya sesin kayıt altına alınıyor olmasının verdiği çekingenlikle istenilen düzeyde verimli görüşmeler gerçekleştirilememiştir. Bu sebeple sadece grupta yapılan görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmış ve yaklaşık olarak 50 saatlik ses kaydı alınmıştır. Bilhassa evlerde ve kadınların buldukları ortamlarda fotoğraf çekme isteği geri çevrilmiş, yöreyle ilgili kullanılan fotoğrafların birçoğu kaynak kişilerin kendilerinin vermiş oldukları fotoğraflardan oluşmuştur.

Çalışmanın son aşamasında kaynak taraması ve alan araştırması sonucunda toplanan malzemeler bir araya getirilerek içlerinden kayda değer olanlar seçilmiş ve tez yazım aşamasına geçilmiştir.

G.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma çalışması yalnızca Arpaseki köyünde yaşayan epni halkıyla sınırlı kalmıştır. Arpaseki köyü bölgede kurulan köylerin içerisinde en yeni olan köylerden biridir. Köy halkının birçoğu Balıkesir'in köyleri gibi başka yerlerden göç ederek bu köyü meydana getirmişlerdir. Ayrıca dini bakımdan da bazı ritüeller için Bergama'daki veya Savaştepe'deki köylerden dedeler gelmektedir. Arpaseki köyü Batı Anadolu'da yaşayan epni kültürünün bazı temel noktalarına ışık tutsa da bu yörede yaşayan epni halkının tarihini, gelenek ve göreneklerini, halk kültürünü tam anlamıyla ortaya çıkarıp anlamlandırabilmek için Balıkesir-Manisa-İzmir üçgeninde yer alan tüm epni köyleri üzerine bütüncül bir çalışma yapılması gerekmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KINIK İLÇESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Yapılan literatür taraması sonucunda Kınık ilçesi hakkında günümüze kadar çok az araştırmanın yapılmış olduğu gözlemlenmiştir. Eyüp Eriş'in BERTO tarafından 2008 yılında yayınlanmış "Kınık Geçmiş Zaman Kayıtları" adlı eseri Kınık ile ilgili ulaşabildiğimiz tek kaynak kitabıdır. Bunun dışında sanat tarihi alanında Harun Mustafaoğlu'nun 2019 yılında hazırladığı "Kınık'taki Türk Dönemi Mimari Eserler" ve Gülsüm Hümeýra Yılmaz'ın 2020 yılında hazırladığı "Kınık ve Çevresindeki Türk Dönemi Eserleri" son dönemde yapılan akademik çalışmalardır. Bunların dışında tarih alanında Ramazan Uyar'ın 2011 yılında hazırladığı "Osmanlı Salnamelerinde Bergama" başlıklı yüksek lisans ve yine tarih alanında Asuman Karabulut'un 2017 yılında hazırladığı "Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Bergama Kazası(1839-1908)" başlıklı doktora tezlerinde, Osmanlı Devleti döneminde Bergama'ya bağlı bir nahiye olan Kınık hakkında da birtakım tarihi bilgiler mevcuttur.

1.1.Kınık Adı

Kınık adı kelime anlamı bakımından, tarihçilere göre "nerede olsa azizdir" anlamına gelmektedir. İlçe bugünkü adını oğuz Türklerinin Bozoklar kolunun Kınık boyundan almaktadır (Eriş, 2009: 45).

1.2.Kınık Coğrafyası

1.2.1. İlçenin Konumu

Ege Bölgesinin Kuzeybatısında, Madra Dağları ile Yunt Dağlarının arasında Yunt Dağları silsilesinden Kara ve Sultan Dağlarının kuzey eteklerinde, Bakırçay Ovasının güney kıyısında kurulmuştur. Doğusu ve Güneyi Manisa ili Soma İlçesi, Batısı ile Kuzeyi Bergama ilçeleriyle çevrilmiştir. Denizden yüksekliği ovada 40 metre, yerleşim yerinde 90 metre, en yüksek tepelerinde 1000 metre civarındadır. Yüzölçümü 436 kilometrekare olup toprak büyüklüğü açısından İzmir ilçeleri arasında 12. sırada yer

alır.İzmir iline uzaklığı 120 kilometre, Bergama ilçesine 19 kilometre, Manisa ili Soma ilçesine uzaklığı 25 kilometredir.²

1.2.2. İklimi

Ege ve Marmara Bölgesi iklimlerinin özelliklerini yansıtmaktadır. Yazları sıcak ve kurak, sonbahar ve kış ayları ise ılık ve yağışlı geçmektedir (Eriş, 2009: 33).

1.2.3. Yeryüzü Şekilleri

Kınık Ovasını doğudan batıya geçen Bakırçay Nehri sulamaktadır. Kınık'ın güneyinde Sultan Dağları, doğusunda Eğnez Dağı; Kınık ve Sucahlı Ovaları ile Örtülü, Ulubey ve Leylek Yaylaları bulunmaktadır. Bitki örtüsü kızılçam ve meşe türlerinin çoğunlukta olduğu verimli ormanlık araziler ile ova ve düzlüklerde geniş tarım arazileri ve meralar bulunmaktadır.³

1.2.4.Nüfusu ve Özellikleri

İlçenin nüfusu 2021 yılı ADNKS verilerine göre 28.513 kişi olup, nüfus açısından İzmir ilinin ilçeleri arasında yirmi birinci sırada yer almaktadır. Bu nüfusun 13.129'u ilçe merkezinde 15,384'ü belde ve köylerde yaşamaktadır.⁴

1.3.Kınık İdari Yapısı

Biri merkez olmak üzere 3 belediye, 29 köyü bulunmaktadır. Köylerin 23'ü orman içi veya orman kenarı köyler olup 6'sı ova köyüdür.⁵

1.4.Kınık Tarihi

İsmi Oğuz Türklerinin Bozoklar Kolunun Kınık Boyundan almaktadır. İlçe 1330 yılında Osmanlı Devleti'nin idaresi altına girmiştir.1820 ye kadar bir köy konumunda zaptiye teşkilatı ile idare edilmiştir. Kınık 1864'te Balıkesir,1875'te Manisa 1879 yılında da İzmir'e bağlanmıştır. 1910 yılında Bergama ilçesine bağlı bucağa dönüştürülen ilçe Kurtuluş Savaşı yıllarında bir süre Yunan işgaline uğramış,13 Eylül 1922 de ise düşmandan tamamen temizlenmiştir. İlçede belediye teşkilatının kuruluş

²<https://kinik.bel.tr/kiniki-taniyalim> (Erişim Tarihi: 24/11/2022)

³<https://kinik.bel.tr/kiniki-taniyalim/> (Erişim Tarihi: 24/11/2022)

⁴<https://www.nufusune.com/kinik-ilce-nufusu-izmir> (Erişim Tarihi: 24/11/2022)

⁵<https://kinik.bel.tr/kiniki-taniyalim/> (Erişim Tarihi: 24/11/2022)

tarihi 1938'dir.Cumhuriyetten sonra Bergama'ya bağlı nahiye iken 1948 yılında ilçe olmuştur. Kınık'ın tarihi Roma imparatorluğuna kadar uzanmaktadır.⁶

1.5.Kınık Ekonomisi

Kınık ilçesinin ekonomisi ağırlıklı olarak tarıma dayanmakla birlikte ilçede hayvancılık ve ormancılık da gelişmiştir. Özellikle verimli topraklara sahip olan Poyracık mahallesinde önem taşımaktadır. Temel tarımsal faaliyet olarak orman köylerinde tütün ve tahıl ağırlıklı iken son dönemde değişen ekonomik koşullara göre zeytin üretimine eğilim gözlenmektedir. Ovada pamuk, domates ve mısır üretimi yapılmaktadır. Hayvancılıkta ise orman köylerinde koyun ve keçi, ovada süt inekçiliği gidere gelişim göstermektedir.⁷

Kınık'ta son yıllarda açılan kömür madeni ocakları ve Soma ilçesi sınırları içerisinde yer alan maden ocakları sebebiyle madencilik de önemli bir sektör haline gelmiştir. Madencilige dayalı istihdam her geçen gün biraz daha gelişmektedir.

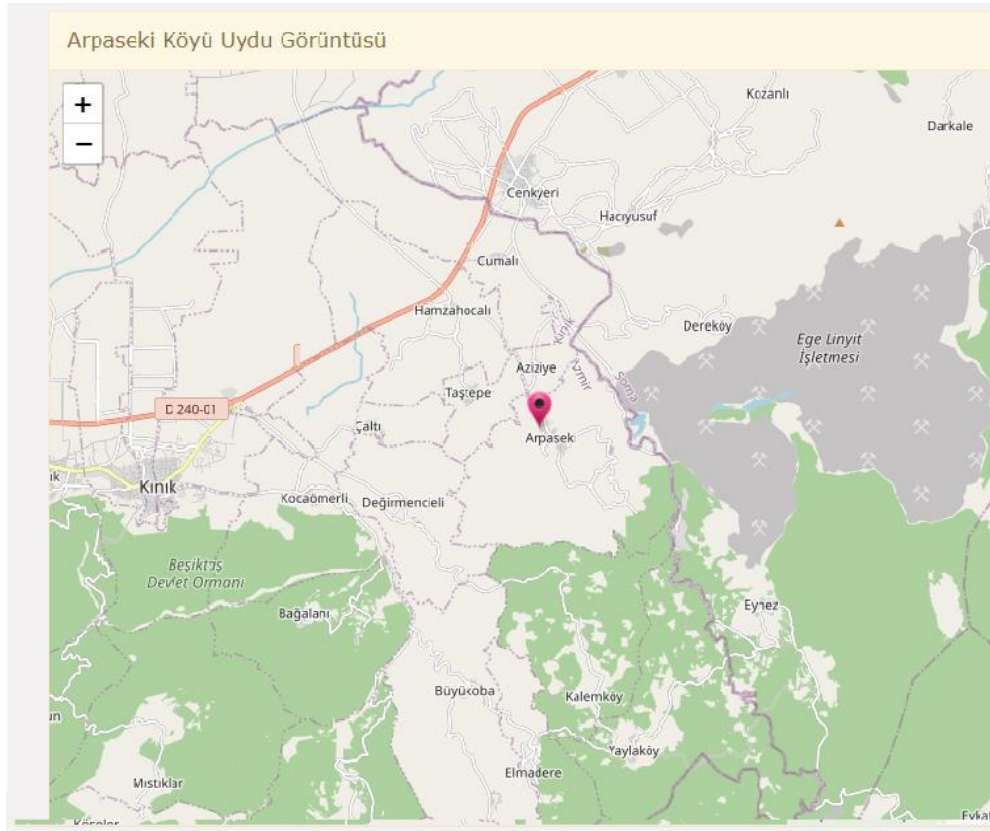
⁶<https://kinik.bel.tr/kiniki-taniyalim/> (Erişim Tarihi: 24/11/2022)

⁷<https://kinik.bel.tr/kiniki-taniyalim/> (Erişim Tarihi: 24/11/2022)

İKİNCİ BÖLÜM

ARPASEKİ KÖYÜ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2.1.Köyün Coğrafi Konumu

Resim 1.Arparseki Köyü Haritası⁸

Arpaseki köyü Kınık'a 16, İzmir'e 156, Balıkesir'e 89, Manisa'ya 106 km uzaklıkta bulunmaktadır. Coğrafi konum olarak bu üç büyük şehrin kesişim noktasındadır. Köyün doğusunda Dereköy, kuzeyinde Aziziye ve Taştepe köyleri, batısında Değirmenceli ve güneyinde Kalemköy ile Yaylaköy bulunmaktadır.

⁸<https://haritane.com/merkezkoyle-arpaseki-koyu-haritasi-425317/> Erişim Tarihi: 26.11.2022

Arpaseki köyünün üç büyük şehrin kesişim noktasında bulunması köye hem farklı illerden insanların göç etmiş olmasına hem de köy halkı arasında bu üç şehirden de kültürel izler bulunmasına neden olmuştur.

2.1.Arpaseki Köyünün Tarihçesi

Arpaseki köyünde yaşayan halk, kendilerini Kantemir Çepnisi olarak nitelendirmektedir. Tarihi kaynaklar da sözlü kaynakların aktardığı bu bilgiyi desteklemektedir. Cevdet Türkay'ın "Başbakanlık Arşiv Belgeleri'ne Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar" adlı eserinde Kantemir Çepnileri Türkmen taifesinden Bozulus Aşiretine bağlı bir cemaat olarak gösterilmektedir. Kantemir Çepnilerinin yerleşim yerleri olarak da Selendi Kazası(Kütahya Sancağı), Rumeli, Rakka, Aydın, Erzurum, Kırşehir, Hudâvendigâr, Diyarbekir, Çıldır, Saruhan, Ankara, Akşehir Sancakları, Bergama Kazası(Hudâvendigâr Sancağı), Husrevpaşa Hanı(Karahisâr-ı Sâhib Sancağı), Mihaliç Kazası(Hudâvendigâr Sancağı) bölgeleri gösterilmektedir (Türkay, 1979: 454-456).

Batı Anadolu yöresinde yaşayan Çepni, Kubaş, Kılaz, Derici, Yağcıbedir, Hardal, Kaan ve Karakeçili gibi göçer aşiretleri yazın yaylalara, kışın deniz kıyılarına ve çukurlara konup göçüyorlardı. Bu dalgalanmadan yerleşik köy ve kasabalar huzursuz oluyor, ekili-dikili alanların çiğnenip yağmalanması gibi çeşitli olaylar, sorunlar yaşanıyordu. Osmanlı Devleti bu sorunu çözmek için 1842 yılında bir emirname yayınladı. Bu emirnameye göre bölgede yaşayan aşiretlerin ya sabit yaylak-kışlak hareketine katılmaları, ya bağımsız köy kurmaları ya da diğer köylere yerleşmeleri önerildi. Ayrıca 1862 tarihinde Karasi vilayeti mutasarrıfı Ahmet Süleyman Paşa tarafından Bergama kazası müdürü İzzet Bey'e gönderilen emirnamede konar-göçer aşiretlerin düzeni bozdukları ve soygunculuk yapıldığı, bunu önlemek için zorunlu iskân yaptırılmasından söz ediliyordu. Hatta hemen aşiretlerin buldukları yere köy kurmaları emredildi. Bunun sonucunda Kubaşlar 28, Karakeçili 14, Yağcıbedirler 15, Çepniler 36, Akçakoyunlular 11 köy haline gelmişlerdir (Eriş, 2003: 101).

Aydın Vilayet Salnamelerinde Arpaseki köyünün ismine rastlanmamaktadır. Hicri 1312(Miladi 1894)yılı salnamesinde Nevahi-i Bergama nahiyesine bağlı 31 köy ismi verilmekte bu köyler arasında Arpaseki ismi geçmemektedir. Bugünkü Kınık Çepni köylerinden sadece Büyükoba Çetmi köyünün ismi yer almaktadır. Yine Hicri

1315(Miladi 1897) salnamesinde Nevahi-i Bergama nahiyesine bağı 37 köy ismi verilmekte bu köyler arasında Arpaseki ismi geçmemektedir (Uyar, 2011: 41-130).

Aydın Ayhan “Balıkesir ve Çevresinde İskân Hareketleri Manavlar, Yörükler, Çepniler, Türkmenler, Muhacirler” adlı eserinde, 18. yüzyılın başlarında Rakka iskânına sürülen boylar arasında Kantemür Çepnilerinin de olduğu, Rakka’ya sürülen bu boyların kısa bir süre sonra bu iskândan kaçarak tekrar Anadolu’nun çeşitli yerlerine dağıldıklarını ve 1728 yılında Kantemürlü Çepnilerinin Ali Ağa uhdesinde Bergama civarlarında görüldüklerini söylemektedir (Ayhan, 1997: 53-57).

Bergama’da Köyler Dört Çepni Köyü eserinde Osman Bayatlı bölgenin Çepni iskânıyla ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Seksen yıl önce - H. 1285 - göçebe aşiretlerin yerleştirilmesine başlanmış ve yer, yer birçok köyler kurulmuştur. Ahmet Vefik Paşa, Anadolu, orta kol müfettişi olarak Bursa’da bulunurken haydutların ve eşkiyanın ortadan kaldırılması için şiddetli emirler vermiş - konup göçmelerde soygunculuk oluyor – diyerek göçebelerin yerleştirilmesi üzerinde inatla durmuştur.

Ötede, beride damlar, odalar yapılıyor, köyler doğuyordu, istenilen şey, çadırların kaldırılması olduğundan köyler gelişigüzel, herkesin keyfine göre kurulmuş oluyordu:

Bazı aşiretler ise, hükümetin yasağı üç gündür, diyerek engin derelere, sarp vadilere sokulmuşlar; bazıları da bir iki dam yaparak işe başlamış gibi görünmüşlerdir. Bu dört köyden biri olan Yalnızev de, konak adamlarını avutmak ve aldatmak düşüncesile o zaman yapılmış olan tek evden adını almıştır.

O sırada kışlaklarında bulunan Çepni aşireti de bu dört köyü(Pınarköy, Narlıca, Tepeköy, Yalnızev) kurmuş ve yerleşmiştir” (Bayatlı, 194: 7).

Aynı eserde Osman Bayatlı bölgede kurulan Çepni köylerini şu şekilde sıralamaktadır:

“Bergama bölgesindeki Çepni aşireti şu köyleri kurmuştur: Pınarköy, Narlıca, Tepeköy, Yalnızev (Bergama merkezi); Sarıdere,

(Zeytindağ nahiyesi); Deliktaş (Dikili Çandarlı nahiyesi); Büyükoba (Kınık nahiyesi); Arpaseki, Ularca, Karaçam, Almadere (Soma kazası). Demirci boğazındaki 40 evli Karaçitlenbik köyü ise, Yunan işgalinde yakıldığından dağılmıştır- Bir kısmı Pınarköy'e yerleşmiştir. Dikili yolundaki Çamtepe'de bulunan 30 evli Çamtepe köyü 30 yıl önce dağılmıştır. Bunlardan başka; Yerlitahtacı, Kapıkaya [Bergama merkezinde) Karalarbaşı [Turanlı nahiyesinde] , Demircideresi [Kozak nahiyesinde], Bağalanı [Kınık nahiyesinde] Türkmen köyleri vardır.”⁹

Osman Bayatlı'nın aktarmış olduğu bu bilgilerden yola çıkarak konargöçer olarak yaşayan Çepni aşiretlerinin XIX. yüzyılın ikinci yarısında dönemin Bursa Valisi Ahmet Vefik Paşa tarafından başlatılan iskân hareketlerinden etkilenerek yerleşik yaşama geçmeye başladıkları söylenebilir. Bu yerleşik hayata geçiş süreci bir anda olmamış, devletin koymuş olduğu kanunlarla ters düşmemek için önceleri göstermelik birkaç oda, dam veya ev yapılmış, sonraları ise peyderpey köyler ortaya çıkmaya başlamıştır.

1935 yılında “Çepniler Balıkesir’de” kitabını yazan İsmail Hakkı Akay bölgede yaşayan Kantemir Çepnileriyle ilgili olarak Bigadiç’in Elyapan köyünde Kamil Ağazade Hasan Çavuş adlı bir kişide iki adet padişah beratı bulunduğunu ve bu beratlarda bölgede yaşayan Çepnilerden Bozulus Türkmenlerinden olan Kantemir Çepnilerinden bahsedildiğini ve günümüzde Kantemir Çepnilerinin Soma kazasında on on on beş köyden ibaret bulunduğunu aktarmaktadır (Akay, 1935: 7-9). Kınık ilçesinin tarihinden bahsederken de değindiğimiz üzere ilçenin doğu kesimlerinde bulunan bazı köyler bir dönem Soma’ya bağlı bulunmaktaydılar. Bu sebeple İsmail Hakkı Akay’ın Soma’ya bağlı diye bahsettiği Çepni köyleri günümüzde Kınık'a bağlı bulunmaktadır.

Sözlü kaynaklarla yaptığımız görüşmelerde köyün kuruluş tarihinin çok yeni olmasına rağmen köyün tarihçesiyle ilgili çok fazla bilgi sahibi olmadıkları gözlemlenmiştir. Köyün tarihiyle ilgili bilgi almaya çalıştığımız kişilerin bizi yönlendirdikleri iki kaynak kişi köyün kuruluşuyla ilgili şunları anlatmıştır:

Benim eşimin büyük dedeleri kurmuş bu köyü. Kurşuncular derler, Zeynel Kurşuncu adında bir dede varmış, onlar kurmuş bu köyü. Köyün 120-125 yıllık bir

⁹ Bayatlı, Osman a.g.e s.7

tarihi var bizim bildiğimiz. Buraya yedi hane çadır olarak gelmiş bizim aşiret. Ben bu köyün 22 hane olduğunu hatırlıyorum. Burada Yunanlılarla çok savaşlar olmuş. O zamanlar bizim burada aşiret nüfusu az. Düşman neredeyse yok edecekmiş bizi, bizi kurtaran Cinge köyü olmuş. Cumalı köyde yağhanesi olan bir Ali Çavuş vardı, bu köyün kuruluşu hikâyesini ve Zeynel Dede'yi o anlatırdı. Bu köyün kurulduğu zamanlar İzmir'e değil, Manisa'ya bağlıymışız. Cingeliler şikâyetçi olmuş bizim bu aşiretten. Manisa'dan kadıyı çağırmışlar, kadı dediğimiz kişi de o zamanki vali. Buralarda bir iki aşiret köyü anca varmış o zamanlarda. Zeynel Dede'yi alıp götürmüşler kadının karşısına. Kadı sormuş, bu adamlara niye böyle işkence, eziyet ediyorsunuz? Eziyetten kasıt bizim aşiretin hırsızlık yapması, eşkiyalık yapması. Açlıktan demiş Zeynel Dede. O esnada Ali Çavuş el kaldırmış, söz almış. Sayın kadım, bu aşiret çok gariban kişilerden oluşmaktadır. Bunlar bizim nohudumuzu yolar, çapamızı yapar, orağımızı biçer. Bu adamlar zararsızdır, demiş. Kadı, orada bulunan Soma'nın kaymakamına demiş ki bu adamlara kesinlikle bağırıp çağırmayacaksın, bu adamlar oldukları yerlere yerleşecekler. Kadı, orda bulunan üç kişiye de birer imza attırmış, bize bu topraklar öyle verilmiş (KK12, 13).

Sözlü kaynakların aktardığı bilgilere göre Kurtuluş Savaşı dönemlerinde Arpaseki köyünü kuran Çepni aşireti Kınık-Soma bölgelerinde konargöçer olarak yaşıyor, yerleşik durumda bulunan Cenkyeri(yerel ağızda Cinge) gibi köylerdeki halkla aralarında çeşitli sorunlar yaşanıyordu. Bu sorunların temelini konargöçer durumda bulunan Çepni aşiretlerinin tarım ve hayvancılıkla uğraşan bölge köylülerinin tarlalarına zarar vermeleri, çeşitli asayiş sorunları ortaya çıkarmalarıydı. Bu konargöçer aşiretlerin çıkardığı asayiş sorunlarının önüne geçmek ve bu aşiretleri iskân etmek amacıyla köyün şu anda kurulu olduğu bölgeye, bu konargöçer aşiretler yerleştirilmiş; zamanla Balıkesir bölgesinden gelen ailelerle birlikte köy günümüzdeki haline ulaşmıştır.

Sonuç olarak sözlü ve yazılı kaynaklardan edindiğimiz bilgiler neticesinde köyün tarihçesi için şu çıkarımlarda bulunabiliriz:

- Arpaseki köyünde yaşayan halk Oğuzların 24 boyundan biri olan Çepni boyunun Bozulus aşiretine bağlı Kantemür oymağına bağlıdır.
- Kökleri Orta Asya'ya kadar uzanan bu kadim Türk boyu XI. yüzyıldan sonra Anadolu'ya gelmiş ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde konargöçer olarak yaşamıştır.

- XVIII. yüzyılda Batı Anadolu bölgesinden Rakka'ya sürülmüş olsalar da birçoğu bu zorunlu iskân hareketine uymayarak yeniden Anadolu içlerine dağılmışlardır.
- XIX. yüzyılda Bursa Valisi Ahmet Vefik Paşa'nın ve 1862 tarihinde Karesi vilayeti mutasarrıfı Ahmet Süleyman Paşa'nın emirleriyle bölgede yaşayan konargöçer aşiretler zorunlu iskâna tabi tutulmuşlar; bölgede yaşayan Çepni aşiretleri de kendilerine köy kurup yerleşik hayata geçmeye başlamışlardır.
- İzmir'in Kınık ilçesiyle Manisa'nın Soma ilçesi arasında kalan bölgede göçebe olarak yaşayan Çepnilerden bazıları da net bir tarih olmamakla birlikte Kurtuluş Savaşı yıllarında şu anki yerleşim yerlerinde bir köy kurarak yerleşik hayata geçmeye başlamışlardır.
- Kurulduğu yıllarda birkaç haneyi geçmeyen nüfusu zaman içerisinde Balıkesir, Manisa gibi çevre vilayetlerden gelen ailelerle birlikte günümüzde bölgenin en büyük Çepni köyü olmuştur.

2.2.Köyün İsminin Anlamı

“Seki” kelimesinin anlamı Türk Dil Kurumunun Tarama sözlüğünde “1.Toprak üstündeki yükseklik, doğal set. 2.Ormanlık, kayalık ya da dağ başındaki düzlük. 3.Tarla ve bahçelerdeki basamak biçiminde düzlükler. 4.Yer, arsa, tarla 5.Meyilli, su tutmayan yer.¹⁰” olarak verilmektedir. Kaynak kişilerin aktardığı bilgiler, köyün konumu ve Arpaseki kelimesini oluşturan “arpa” ve “seki” kelimelerinin anlamlarından, “Arpaseki” kelimesinin “arpa ekilen yüksek yerdeki düzlük” anlamına geldiği söylenebilir.

Bizim köyün olduğu yere eskiden arpa ekmeye gelirlenmiş, ismi oradan kalmış. (KK5, 6, 7, 8).

2.3.Köyün Nüfusu

TÜİK 2021 yılı nüfus verilerine göre Arpaseki köyünün nüfusu 799'dur. Bu nüfusun 405'i erkek, 394'ü ise kadındır¹¹. Nüfus bakımından Poyracık ve Yayakent'ten sonra ilçenin en büyük köyüdür. Köyden Kınık'a doğru hızlı bir göç yaşanmakta olup

¹⁰ <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 23.11.2022)

¹¹ <https://www.nufusune.com/194225-izmir-kinik-arpaseki-mahallesi-nufusu> (Erişim Tarihi: 23.11.2022)

Kınık Yakindeğirmen Mahallesi en az köyde yaşayan nüfus kadar Arpasekili yaşamaktadır. Köyde ortalama yaşam süresinin az olduğu, bu sebeple de yaşlı nüfus oranının çok az olduğu söylenebilir. Bunun altında yatan en temel sebep ise köyün geçiminin kömür madenlerine dayanmasıdır.

Köy 165 hane var. Kınık'a çok fazla göç oluyor. Köyden göç edenler Kınık'ta Yakindeğirmen Mahallesi'ne yerleşiyor. Köyde yaşayan nüfustan fazla Yakindeğirmen'de yaşayan Arpasekili var. Köyün geçim kaynağı maden ve maden de çalışmak yıpratıcı olduğu için bu köyde çok uzun yaşayan olmaz (KK5, 6, 7, 8).

2.4.Eğitim Durumu

Köyün önemli problemlerinden birinin eğitim olduğu söylenebilir. Köyde üniversite eğitimi alan kişi sayısı yok denecek kadar az. Kız çocukları ilköğretimden sonra eğitim hayatlarına devam ettirilmiyor. Bunun sebebi olarak da ilçe merkezinde sosyal çevrenin kötü olması ve kız çocuklarının kaçırılacağı endişesi olduğu söyleniyor. 12 yıllık zorunlu eğitimin başlamasıyla birlikte erkek çocuklarının ortaöğretime devamları sağlanmış olsa da erkek çocuklarının da büyük çoğunluğu lise eğitimini tamamlayamamaktadır. Erkek çocuklarının eğitim konusunda isteksiz ve başarısız olmalarının arka planında yatan gerçek sebep ise madendir. Köyün ana geçim kaynağını köyün çevresinde bulunan maden ocakları oluşturmakta, bu maden ocaklarında yüksek maaş ve kısa sürede emeklilik imkânları sunulduğu için köyde yaşayan genç erkeklerin birinci hedefini de madende işe girmek oluşturmaktadır. Son yıllarda madenlere işe girmede lise mezunu olma şartının aranmaya başlamasıyla birlikte gençler arasında lise eğitimine olan istek artmaktadır.

Köyde eğitimin zayıf olmasının ve kız çocuklarının okutulmamasının sebeplerini, kaynak kişiler şu şekilde ifade ediyor:

Eğitim genel olarak zayıf köyde. Bunun da en temel sebebi maden. Atıyorum adam yirmi yıl okul okuyacak ne olacağı belli değil ama burada on beş, yirmi bin maaşla madende işi hazır. Kız çocuklarını da göz arkası bırakmak istemiyorlar; çünkü Kınık kız çocukları için çok güvenli bir yer değil, o yüzden kızları da göndermiyorlar okula. Bir de oğlan çocuklarını okutamıyoruz, okumak istemiyorlar, kız çocuklarını nasıl okutacağız? Oğlan çocuğu girecek madene para kazanacak, kız çocuğunu da zaten madenciye veriyoruz. O yüzden pek kız çocuklarını okutmazlar burada. Bizim burada

bir de gurbete çıkan yok. Bizim için en uzak gurbet Kınık. Otuz yıldır Kınık'ta da okuyup da memur çıkan olmadı. O yüzden kimse okumaya bakmıyor (KK5).

Ortaokul düzeyinde kızı olan bir kaynak kişi, kız çocuklarının okutulmamasıyla ilgili şunları söylüyor:

Köyden okuyup da memur olan bir kız yok. Kız çocukları ilköğretime kadar okutuluyor, liseye gönderilmiyor. Bunun sebebi olarak çevrenin çok bozuk olması gösteriliyor. Kınık'ta ortam çok bozuk, kimseye güvenemiyorsun. Şimdi ben bu kızımı göndereceğim Kınık'a, tamam şimdilik dersleri iyi, takdir alıyor, teşekkür alıyor; ama güvenemiyorsun oraya, ya rahatsız edecekler kızı, ya kolunu tutacaklar. O yüzden kız çocukları erkenden gelin edilmese bile evinde bekliyor. Eskiden erken yaşta evlendiriliyormuş da şimdi on yedisini doldurmadan vermiyorlar kızı (KK13).

2.5.Bitki Örtüsü ve Yer Altı Zenginlikleri

Köyün bitki örtüsü ormandır. En büyük yer altı zenginliğini kömür madenleri oluşturmaktadır. Köyün etrafının ormanlık alanlarla ve kömür madeni sahalarıyla çevrili oluşu köyün geçim kaynaklarından eğitim durumuna kadar birçok yaşam alanını etkilemiştir.

2.6.Köyde Yaşayan Sülaleler ve Lakapları

Soy İsim	Sülale İsmi
Şahan, Süren, Keskin	Küçük Donlar
Yılmaz, Arslan, Tetik	Teberciler
Aydoğdu, Çayır	Sarı Aliler
Kurşuncu	Kurşuncular
Çakal, Demir	Çakalcılar
Yıldız	Kocagözler
Kurt, Yıldırım	Üçler
Ateş	Ateşler
İçke	Hurşit Çavuş

Poyraz	Poyrazlar
--------	-----------

Köyde en kalabalık sülale bizimki. Bize “Küçük Donlar” diyorlar. Soyadı Şahan olanlar bizim sülaledir. Nereden baksan en az 70 hane var bizim sülaleden. Yılmaz soy isimliler var, onlara da “Teberciler” derler. Bu Teberciler fazla kalmadı köyde 7-8 hane ancaadır. Aydoğdu soy isimliler var, onlara da “Sarı Aliler” ya da “Sarı Ali’nin Çocukları” derler. Bunlar da çok göç verdiler. Bu köyün kurucusu, ilk yerleşen ailesi “Kurşuncular”dır. Bunların soy ismi de Kurşuncu’dur. Köyün kurucu ailesidir bunlar. Çakal ve Demir soy isimliler var, bunların soy ismi farklı ama “Çakalcılar” derler bunlara ikisi de aynı sülale. Çayır soy isimliler var köyde, bunlar da “Sarı Aliler” sülalesindedir. Yıldız soy isimliler var, bunlara da “Kocagözler” denir. Kurt soy isimliler var, “Üçler” denir bunlara da. Süren soy isimliler var ama onlar da bizim sülaledendir. Yani “Küçük Donlar”dan. Keskin soy isimliler de aynı şekilde bizim sülaledendir. “Küçük Donlar”dan. Bunların hepsi bir dededendir. Önceden soy isim yokmuş. Büyük amcam askerde sevilirmiş, dedem burada Şahan yaptırmış; amcam da Süren yaptırıyor askerde. Yılmaz, Arslan ve Tetik soy isimliler var, bunlar da bir sülale “Teberci” sülalesi. Bunlar da tek sülaleden gelme. Adam askere gitmiş kendisi bir soy isim almış, diğer kardeşi başka bir yerde askerde soy isim almış. Öyle değişik olmuş soyadları. Ateş, İçke ve Poyraz soy isimliler var. Ateşler Balıkesir’den göç edip gelmişler. İçkeler de Balıkesir’den gelmişler, bunlara “Hurşit Çavuş” sülalesi deniyor. Poyrazlar da Balıkesir’den gelmiş. Poyraz ve Ateşlere söylenen bir lakap yok (KK9).

2.7.Köyün Geçim Kaynakları

Güneş Santralleri ve Maden Sahasını Gösteren Uydu Görüntüsü¹²

Arpaseki köyü halkının ana geçim kaynağını madencilik sektörü oluşturmaktadır. Köyün etrafında bulunan kömür madeni ocaklarında işçi olarak çalışarak veya madenlerin hafriyat sahalarından kömür toplayarak köy halkının büyük çoğunluğu geçimini sağlamaktadır. Madencilik sektörü köye büyük bir refah ve zenginlik sağlamıştır. Köyde çiftçilik ve hayvancılık yok denecek kadar az seviyedir. Bunun birinci sebebi insanların geçimlerini madenden sağlamalarıdır. Bunun yanında köyün maden sahası içerisinde kalması, köyün merası içinde güneş enerjisi üretimi için kurulan güneş enerjisi santralleri, orman köyü olması sebebiyle yapılan ağaçlandırma çalışmaları, ekilebilir sahaların çok az olması gibi nedenler de köylünün belirttiği sebeplerdir. Madenden emekli olan ya da maddi imkânı yeterli insanlardan bazıları Kınık ovasından tarla alıp tarım faaliyetlerinde bulunmaktadır. Önceleri hayvancılıkla ya da tütün, arpa, buğday ekerek geçimlerini sağlayan insanlar günümüzde çok büyük oranda madencilikten geçimlerini sağlamaktadır. Tarım faaliyetlerinde bulunanlarsa artık Kınık ovasında domates, biber, mısır, pamuk gibi sulu tarım faaliyetlerini yapmaktadır.

Köyün ana geçim kaynağı madencilik. Hayvancılık pek yok. Bunun sebebi de herkesin madencilığe sırtını dayaması. Köy 160-165 hane. Ama emekli ama çalışan,

¹²<https://www.google.com/maps/place/Arpaseki> (Erişim tarihi: 26.11.2022)

maden sayesinde maaş girmeyen hane yok. Çiftçilik olarak köy sınırları içinde ağırlıklı olarak tütün ve buğday ekiliyor. Ama şimdi ovadan kimisi arazi kiralayarak, kimi satın alarak çiftçilik yapıyor. Bunlar da domates, biber, pamuk, mısır gibi sulu tarım yapmaya başladı (KK5, 6, 7, 8).

Köyde insanların genel geçim kaynakları çiftçilik ve madencilik. Köy arazilerine tütün, buğday ve arpa gibi ürünler ekilir. İnsanlar Kınık ovasından ya tarla alırlar ya da kiralayıp orada da sulu tarım yaparlar. Orada da domates, pamuk, biber gibi ürünler ekilir. Hayvancılık yok denecek kadar az, bizim köyde. Bunun temel sebebi bizim köyde mera yok. Köyün büyük bir bölümü maden sahası, köyün bazı yerlerinde güneş panelleri koydular, bazı yerlere de ormaniye ağaç dikip telle kapattı. İnsanların hayvanlarını yayacakları mera kalmadı. O yüzden de hayvancılık yapan yok. Şu anda madende çalışan yaklaşık yüz kişi vardır. Köyde madenden emekli insan sayısı da çok fazla. Her hanede mutlaka madende çalışan ya da madenden emekli birileri vardır. Köyün yüzde sekseni belki de geçimini madenden sağlar. Bunun dışında bir de madenin hafriyat sahasından atık kömür toplamaya giderler. Madenin içerisinden çıkarılan hafriyatın içinde kömür parçaları da kalır. Onları da toplayıp satar köyün insanı. Ama o her zaman olmuyor. Belli dönemlerde döküm oluyor. O döküm işi genelde yazın oluyor (KK1, 2, 3).

2.8.Köyün Ortak Kullanım Alanları ve Köydeki İşletmeler

Köyde bir cem evi binası bulunmakta fakat uzun yıllardır kullanılmadığı ve bakımsız kaldığı için atıl durumdadır. Köyün okulu açıktır ve bünyesinde hem ilkokul hem de ortaokulu bulunmaktadır, ayrıca çevre köylerin öğrencilerinin de eğitim gördüğü bir taşıma merkezidir. Köy insanının nişan, taziye vb. etkinliklerinde kullanılan üstü kapalı bir alan mevcuttur. Bunlar dışında köylünün ortak kullanım alanı olarak muhtarlık binası vardır. İşletme olarak köyde iki market, iki de kıraathane bulunmaktadır.

2.9.Çevre Köylerle İletişim

Günümüzde çok büyük sıkıntılar yaşanmasa da kısa zaman öncesine kadar çevre köylerle özellikle de Sünni köylerle aralarında çok iyi iletişimin olmadığı söylenebilir. Son zamanlarda bu değişmeye, çevre köylerle komşuluk ilişkileri geliştirilmeye

başlanmıştır. Yakın zamana kadar çevre Sünni köylerden Çepni bir kişi geçtiğinde oranın insanı, bunlar Çepni diyerek sırtını dönerken veya Sünni bir kişi, Çepni köyünden geçmekten çekinirken günümüzde bu sıkıntılar aşılmaya başlanmıştır. Önceden yörede yaşayan hem Sünniler hem de Çepniler birbirleri hakkında aşağılayıcı ve hor görücü ithamlarda bulunurken iki taraf için de günümüzde bu değişmeye başlamış, karşılıklı bakış açılarında yumuşamalar meydana gelmeye başlamıştır. Ancak iki taraf arasında kız alışverişi yapılması söz konusu bile olmamakta, hem Sünniler hem de Çepniler bu durumu kesinlikle istememektedir.

Çevremizdeki Sünni köylerle bir sıkıntımız yok, geçimimiz iyi. Eskiden vardı, yirmi otuz sene öncesi onlar bize Çepni diye biz onlara Sünni diye pek yaklaşmazdık. Ama şimdi öyle sıkıntılar yok. Birbirimizin sofrasına oturur, yemeğimizi yeriz. Sünni köylerle kız alışverişi olmaz (KK1, 2, 3).

Çepni dediğimiz kim olursa olsun, diğer insanlara kötü bakmaz, iyi geçinmeye çalışır; ama bu çevredeki Sünni köylerinde Çepni'ye çok sıcak bakmazlar. Bu köylerin içerisinde de öyle insanlar vardır ki altın gibi değerlidir. Yalnız bu insanların büyük çoğunluğu Çepni'ye iyi bakmaz. Çepniler insan sıcakkanlı insanlardır, misafirperverdir, herkesle barışıktır. Biz diğer ırklardan insanları yermeyiz. Biz ayırmayız; ama bu Sünni köyleri bizi ayırır, dışlarlar. Eskiden Hamzalı köyünden geçerken kadınlar bize sırtını dönerdi, bizden biraz sakınıyorlar, korkuyorlar (KK16, 17, 18).

2.10.Köyde Sosyal Yaşam

Arpaseki köyünde sosyal dayanışmanın çok yüksek olduğu söylenebilir. Köyden biri, bir mal mülk alacağı zaman insanlar ellerinden gelen yardımda bulunmaktadır. Günümüzde bu dayanışmanın ortadan kalkmaya başladığı, artık insanların bir mal mülk alacağı zaman bankalara başvurduğu da söylenmektedir. Köyden birisi düğün dernek yapacağı zaman yine karşılık beklemeksizin herkes elinden gelen desteği ortaya koymakta, kişi düğün için yaptığı masraftan fazlasını düğüne gelen misafirlerin getirdiği armağanlardan karşılamaktadır. Asıl ve değişmeyen dayanışma örneğini ise cenaze törenlerinde kendini göstermektedir. Köyde ölen bir kişi olduğunda herkes işini gücünü bırakıp cenaze töreni için hazırlıklara yardımcı olmakta, ölen kişinin yakınlarına elinden gelen desteği sunmaktadır. Yas süreci, uzak ya da yakın tüm köylülerin iştirak ettiği bir süreçtir, bu süreç içerisinde cenaze evi köylüler tarafından boş bırakılmamakta, cenaze

evine konu komşu yemek taşımakta ve cenaze evinin yapılması gereken günlük işleri köylü tarafından yapılmaktadır.

Eskiden böyle banka, kredi kartı olayları yoktu. Kişinin cebinde bin lira para varken gidip ben on beş yirmi bine traktör alabilirdi. Köyün içinde üç altın ondan, beş altın bundan toplayıp gidip traktörü alabilirdi. Herkes birbirine yardımcı olurdu. Biri mal mülk alacağı zaman herkes o kişiye destek olurdu. Şimdi bankalar çıkınca herkes gidip kredi çekmeye başladı. Kimsenin kimseye muhtaçlığı kalmadı. Eskiden düğünlerde sünnetlerde de herkes altın takardı. Düğün sahibinin yaptığı masraftan çok altın toplanırdı (KK5, 9, 22).

Cenaze varsa köyde, o gün herkes işini gücünü bırakır. Madende çalışanlar bile işe gitmez o gün. Cenaze varsa köyde yas süresi bitene kadar düğün, nişan, eğlence yapılmaz, ertelenir. Köylü de bu yas süresince çok dikkatlidir, yasa saygılı bir şekilde hareket eder (KK28, 29).

Köyde akşam saatleri olduğunda dışarıda kimse kalmamakta, herkes evine çekilmektedir. Sabahın erken saatlerinde açılan köy kahveleri, akşam olduğunda kapanmaktadır.

Akşam saatlerinde kimse dışarıda kalmaz bizde. Kahvehaneler sabah saat altıda açılır, güneş batınca kapanır (KK5, 6, 7, 8).

Günlük hayatta erkeklerin giydiği özel bir kıyafet bulunmamaktadır. Kadınlar ise alt giyim olarak şalvar, üzerine penye dedikleri entarileri giymektedir. Kadınların kullandığı başörtüsüne ise “yağlık” adı verilmektedir.

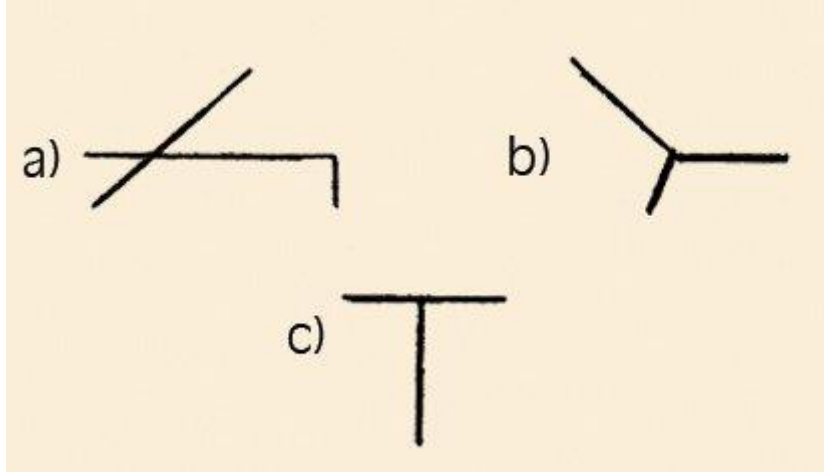
Kadınlar günlük yaşamda altlarına şalvar, üst olarak da penye giyerler. Başlarına yağlık denilen başörtüsü bağlar. Erkeklerin günlük hayatta giydikleri özel bir kıyafet yoktur (KK1, 17).

Cuma günleri, Kınık'ta ilçe pazarı kurulduğu için diğer köylerde olduğu gibi Arpaseki köyü insanı için de önemli bir gündür. İnsanlar devlet dairelerinde, bankalarda veya hastanede olan işlerini bugüne planlamaya; işçiler hafta tatillerini cuma günlerine denk getirmeye çalışmaktadır. Köy halkı, Kınık'ta olan işlerini halledip pazardan alverişini yaptıktan sonra köye dönmektedir. Bugün aynı zamanda pazardan et ya da balık gibi bir yiyecek alınan, ailecek bir araya gelinerek güzel bir yemeğin pişirilip hep beraber ziyafet çekildiği bir gündür.

Cuma günleri Kınık'ta ilçe pazarı olduğu için herkes işini ona göre ayarlamaya çalışır. İşe gidenler o gün işe gitmez, pazarı yapar gelir. Herkes işini gücünü ona göre ayarlar. Aynı zamanda mangal günüdür o gün. Herkes balığını alır, tavuğunu alır, ailecek yer içer o gün (KK1, 16, 17, 18).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BATI ANADOLU BÖLGESİ ÇEPNİLERİ

A) Kâşgarlı'ya (XI. Yüzyıl), B) Reşîdüddin'e (XIII. Yüzyıl), C) Yazıcıoğlu'na (XV. Yüzyıl)
Göre Çepni Boyu Damgası¹³

3.1. Çepnilerin Tarihi

Çepniler Türkiye Türklerinin ataları olan Oğuzların 24 boyundan biridir. Çepniler Anadolu'nun bir Türk yurdu olmasında en büyük rolü oynayan boylardan biridir (Sümer, 1992: 7).

Çepniler Oğuzların 24 boyundan biri olarak Dinavü Lügatit Türk'te yirmi birinci sırasında zikredilmiş ve damgaları gösterilmiştir (Atalay, 1985: 54).

Çepniler Oğuzların Üçok koluna bağlı boylardan biridir. Çepniler, Oğuz Han'ın oğullarından Gök Han'ın dört oğlundan biri olan "Çebni"den isimlerini almışlardır. Reşideddin Oğuznamesinde Çepni "yağı olan her yerde durmayıp savaşan" anlamında, Yazıcıoğlu'nda "kandaki yağı göre, derhal savaşır ve çapar" anlamında kullanılırken Ebulgazi Bahadır Han'a göre "bahadır" anlamına gelmektedir. Çepnilerin

¹³<https://islamansiklopedisi.org.tr/cepni> (Erişim Tarihi: 13.11.2022)

ongunu(totem) Yazıcıoğlu'na göre sungur, Ebulgazi Bahadır Han'a göre hümay kuşudur (Togan, 1982: 52).

Selçukluların 1071 yılında Malazgirt savaşını kazanmalarının ardından Anadolu'nun yurt edinilme süreci hızlanmış, Anadolu'nun birçok ilinde Türk yerleşmeleri başlamıştır. Oğuzların Anadolu'ya yaptıkları akınlarla bölgeye gelen Çepniler, Anadolu'nun, özellikle Doğu Karadeniz'in Türkleşmesinde önemli bir rol oynamışlardır. Osmanlı döneminden kalma tahrir defterlerinde Çepnilerin Anadolu'yu vatanlaştırmada büyük pay sahibi oldukları görülmektedir (Şahin, 201: 182).

Çepni boyu, XII. yüzyıldan bu yana Anadolu, İran, Azerbaycan ve Mısır'ı içine alan çok geniş bir coğrafyada tanınmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, Çepnilerin Anadolu'ya ne zaman geldikleri, nerelere ve nasıl yerleştikleri hakkında yeterli bilgiye henüz sahip olamamakla birlikte, Faruk Sümer'in, ulaşabildiğimiz diğer araştırmacılar tarafından da kabul gören "Türkiye tarihinin yerli kaynaklarında adı ilk önce ortaya atılan Oğuz boyu muhtemelen Çepnilerdir" şeklindeki görüşü Anadolu'ya ayak basan ilk Türk boyu veya ilk boylardan birisinin de Çepniler olduğunu ortaya koymaktadır (Çelik, 2002: 312-323).

Çepni Türkleri önce Türkistan'dan İran'a ve buradan da Anadolu'ya göç etmişlerdir. 100.000 kişi olduğu iddia edilen Çepnilerin büyük çoğunluğu bazı araştırmacılara göre; Giresun, Tirebolu, Görele ve Vakfikebir'e, bir kısmı daha da batıya hareket ederek Kocaeli, Balıkesir ve İzmir'e yerleşmiştir (Bostan, 2002: 299).

XIII. yüzyılın ortalarında yazıldığı varsayılan Hacı Bektaş Veli'nin Vilayetname adlı eserinin "Hacı Bektaş'ın Sulucakaraöyük"te bölümünde Çepnilerden bahsedilmektedir. Bu metinde anlatılana göre Çepni ulularından Yunus Mukri adlı bir şahsa Sultan Aliyyüddin zamanında Karaöyük yurt olarak verilmiş ve Yunus Mukri de bu bölgeye ailesiyle birlikte yerleşmiştir. Yunus Mukri'nin dört oğlundan birisi olan İdris'in karısı kadıncık Ana'nın gebeliği zamanında Hacı Bektaş Sulucakaraöyük'e gelmiştir (Gölpınarlı,1958: 26-27). Eserde bahsedilen Sulucakaraöyük günümüzde Nevşehir sınırları içerisinde yer alan Hacıbektaş ilçesidir.

1277 yılında Anadolu'daki Moğol işgalini ve Selçukluların iç mücadelelerini fırsat bilen Trabzon Rum devleti denizden gelerek Sinop'u geri almak istemiş; fakat Sinop'ta bulunan Çepniler gemilere binerek Trabzon Rum devletinin ordusuyla denizde savaşa girmişler ve savaşı kazanmışlardır. Çepnilerin böyle bir savaşı kazanmaları, o

dönemde Karadeniz’de teşkilatlı ve sayıca da fazla olduklarını göstermektedir. Faruk Sümer’e göre bu Çepniler Sinop’ta kalmamış, daha doğuya ilerleyerek Ordu ilinde Bayram Bey idaresinde bir beylik kurmuşlardır. XVI. Yüzyıl tahrir defterlerine göre Karadeniz bölgesinde Çepnilere ait 43 yer adı yer almaktadır (Sümer, 1992: 15-16).

XVI. yüzyılda Karadeniz bölgesinde yerleşik hayata geçen Çepniler dışında Anadolu’nun ve Suriye’nin çeşitli bölgelerinde konargöçer yaşayan Çepniler de vardır. Bunlardan ilki Halep Türkmenleri içinde yaşayan ve üç kola ayrılmış halde bulunan Çepni oymaklarıdır. Bu üç koldan ilki Antep’in kuzeydoğusundaki Rum Kale’de, ikinci kol Antakya’nın kuzeyindeki Gündüzlü kazasında ve üçüncü kol da doğuda bir yerde muhtemelen Boz Ulus içinde yaşamaktadır. Bu Çepni kollarından son ikisi “Başım Kızdılu” adıyla anılmakta ve XVII. Yüzyılın ortalarında Batı Anadolu’ya göç ederek Saru Han ve Aydın sancaklarında kendilerine yurt tutmuşlardır (Sümer, 1992: 16-17).

Bir diğer Çepni oymağı Boz Ulus’tur. Boz Ulus Diyarbekir bölgesinde yaşayan büyük bir Türkmen oymağıdır. Bu oymak kış mevsiminde Mardin’in güney bölgelerinde kışlamakta, yazın ise Erzurum-Erzincan arasında yaylamaktadır. Fakat Boz Ulus yaşadığı baskılar sebebiyle 1613 yılında Orta Anadolu’ya göç etmiş ve bir daha eski yurduna geri dönmemiştir. Orta Anadolu’ya göç eden bu Çepni oymakları içerisinde “Kantemir Çepnileri¹⁴” de vardı. Bu Kantemir Çepnilerinin 1728 tarihli bir vesikaya göre Rakka’daki iskân yerlerine gitmemek için Bergama taraflarına göç ettiği bildirilmektedir(Sümer, 1992: 17-18).

Tarihi kayıtlara göre Balıkesir civarındaki Çepnilerin Balıkesir’e gelişleri, 18. yüzyılın başlarına rastlamaktadır. Kayıtlar, Çepnilerin Balıkesir’e gelmeleriyle birlikte yerleşik hayata geçmedikleri için o dönemde yerleşik düzene geçmiş grupları rahatsız ettiklerini söylemektedir (Şahin, 2011: 183).

Araştırmaya konu olan Arpaseki köyünde yaşayan Çepniler de kendilerinin Kantemir Çepnisi olduğunu söylemektedir.1935 yılında “Çepniler Balıkesir’de” eserinde İsmail Hakkı Akay Kantemir Çepnilerinin günümüzde Manisa’nın Soma kazasına bağlı on-on beş köyde oturmakta olduğundan bahsetmektedir (Akay, 1935: 9). Bahsedilen yıllarda bu bölgede yaşayan Çepnilerin tam olarak yerleşik hayata geçmemiş

¹⁴ Faruk Sümer’e göre Kantemir Kan+temir(kan+demir) kelimelerinin birleşiminden meydana gelmekte ve kanı demir gibi güçlü, sağlam anlamlarına gelmektedir.

olmaları, ayrıca günümüzde Kınık'a bağlı bulunan bu köylerin Kınık-Soma sınırında yer almaları bu bilgiyi doğrulamaktadır.

Halep Türkmenleri ve Boz Ulus içinde yaşayan Çepniler dışında Anadolu'nun çeşitli yerlerinde yaşayan Çepni oymakları da vardır. Bunların yaşadıkları bölgeler kısaca şunlardır: Yeni İl(Sivas'ın güneyi), Adana, Dulkadirli(Elbistan), Boz Ok(Yozgat), Çorum, Hamid(Isparta), Atçeken, Koç Hisar(Şereflikoçhisar), Ulu Yörük(Sivas ile Ankara arasındaki bölge) ve Kırşehir (Sümer, 1992: 15-16).

Faruk Sümer Anadolu'da yaşanan dini hareketlerin çoğunluğunda Çepni boyunun Doğrudan ilgisi olduğunu belirtmektedir. Baba İshak ayaklanması arasına katılanlar arasında büyük olasılıkla Çepniler de vardı. İlhanlı hükümdarı Olcaytu'nun Şiiliği kabul etmesiyle Anadolu'daki birçok Türkmen boyu gibi Şiiliği kabul eden boylar arasında Çepniler de vardı. XVII. yüzyıl ortalarına kadar bilhassa da Şah İsmail'in Safevi Devletini kurmasıyla Anadolu'dan İran'a göç eden Türkmenler arasında Karadeniz bölgesinde yaşayan Çepniler önemli bir yer tutmaktaydı (Sümer, 1992: 16-17).

Anadolu'da XIII. asırdan itibaren yazılı kaynaklarda görmeye başladığımız Çepniler başta Karadeniz bölgesi olmak üzere Anadolu'da ve az da olsa Rumeli'de varlıklarını hissettirmişlerdir. Nüfus olarak en yoğun yaşadıkları bölge Karadeniz Bölgesidir. Karadeniz bölgesi içinde de Trabzon sancağı Çepnilerin nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu ildir. Karadeniz bölgesinde yerleşik hayata geçen Çepniler dışında başka bölgelerde yaşayan Çepni aşiretleri yarı göçebe olarak yaşamaktaydı. Bu konargöçer yaşayan halkların Anadolu'ya gelişlerinden itibaren yerleşik hayata geçirilmeleri için yoğun çaba sarf edilmiş; ancak bu boyların yerleşik hayata geçmeleri XIX. asrın sonlarına doğru gerçekleşebilmiştir (Bostan, 2002: 307).

3.2.Çepnilerde İnanç

Anadolu'da Çepni boyu mensuplarının bir kısmı Sünni İslam inancını bir kısmı da Alevi İslam inancını benimsemiş durumdadır. Günümüzde Orta ve Doğu Karadeniz'de yaşayan Çepnilerin derleme yapabildiğimiz yörelerde bulunanları Sünni İslam anlayışını benimsemişlerdir. Karadeniz'de Alevi Çepni köylerine de rastlanmaktadır. Alevi İslam inancını benimsemiş olan Çepniler ise, Balıkesir'e,

İzmir'e, Manisa'ya, Aydın'a, Gaziantep'e bağlı Çepni köylerinde ve Kırşehir Çiçekdağı ilçesi Çepni köyünde bulunmaktadır (Umaç, 2015: 161-184).

Anadolu'ya en erken gelen boylardan biri olan, Anadolu'nun birçok farklı yerine yayılmış ve farklı inanç dairelerine mensup bulunan Çepni boyunun araştırmaya konu olan Arpaseki köyündeki mensupları Alevi inancını benimsemiştir.

Ocak, boy, oba ve aşiret ilişkisinin temelini, Türkmen boylarının Anadolu'dan Balkanlara ve Mısır'a kadar geniş bir coğrafyaya göç etmiş olmasını ve göç süreçlerinde rol alan derviş ve şeyhlerin kim olduğu sorusu üzerine değerlendiren Ersal, ocak ve boy ilişkisinin tarihsel süreciyle ilgili en net bilgi veren boyun Çepniler olduğunu ifade eder. Ersal'a göre Çepni ile Alevilik birbiri içine girmiş kavramlardır (Ersal, 2016: 83).

Ege bölgesinde Tahtacılar "Türkmen" denmesi ya da Çepni kelimesi ile Aleviliğin kastedilmesinde hem inançsal gönderme hem de etnik gönderme vardır (Ersal, 2016: 89). Balıkesir, Manisa ve İzmir'in muhtelif yerlerinde yerleşmiş olan Çepni topluluklarından bahsederken bu bölgelerde yaşayan insanlar nasıl ki Çepni kelimesiyle Aleviliği birlikte anıyorsa ya da Çepniliği etnik bir köken olarak değil de bir inanç dairesi olarak tasvir ediyorsa Kınık yöresinde yaşayan insanlar için de benzer durum söz konusudur. Hem Çepni topluluğuna mensup kişilerin birçoğu hem de Çepni toplumu dışında kalan birçok insan, Çepnilik ile Alevilik arasındaki ayrımı çok doğru yapamamakta bu iki kavramı birbiri yerine kullanabilmektedir.

Balıkesir, İzmir, Manisa ve Aydın'daki Çepni köyleri, hem gelenek göreneklerindeki aynılık hem aynı ocağa bağlı olarak aynı inanç önderine ve ocağa yani "dede"ye bağlı olmaları yönünden tek bir grup olarak incelenebilecek niteliktedir. Aralarında kız alıp vermeye dayalı akrabalık ilişkisi olan bu köyler de pek çoğu arasında düğün ölüm gibi ilişkilerle gelip gitme olduğu pek çok kaynak şahıs tarafından belirtilmiştir. Gaziantep'te bulunan Çepni köyleri de kendi aralarında kız alıp vermeye dayalı akrabalıklar oluşturmuşlardır ve bu köyler yakın ilişkiler içerisindedirler (Umaç, 2015: 161-184).

3.4.Köse Süleyman Ocağı

"Soyu On İki İmamlar kanalıyla Ehlibeyt'e dayanan bir karizmatik inanç önderi adına kurulan, kendisine bağlı bir talip ve hiyerarşiye göre ocak topluluğu olan, silsile olarak karizmatik inanç önderinin soyundan gelen temsilcilerine pir, mürşid, dede adı

verilen, kendi içinde ve diğer ocaklarla bir hiyerarşisi olan, bazı yörelerde rehber, pir ve müşid adları ile tanımlanan, takip ettiği bir sürekle ya da erkân sistemi olan inanç sistemi yapılanmasına ‘ocak’ ya da ‘dede ocağı’ denir” (Ersal, 2013: 60). Arpaseki köyünde kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde, kendilerinin Köse Süleyman Ocağına tabi olduklarını, eskiden köylerine Savaştepe’nin Kavakbaşı köyünden dedelerin gelip cem sürdürdüğünü ifade etmektedirler.

Sözlü kaynakların aktardığı bilgilere paralel olarak Ersal, Çepnilerin dört ocağına bağlı olduğunu, bu ocakların Güvenç Abdal, İmam Musa-yı Kazım, Dede Garkın ve Köse Süleyman Ocağı olduğunu belirtir. Güvenç Abdal ve Köse Süleyman Ocaklarının taliplerinin sadece Çepniler olduğunu belirten Ersal, Balıkesir, Manisa ve İzmir’in muhtelif yerlerinde yaşayan Çepnilerin Köse Süleyman Ocağına bağlı olduğunu ifade etmektedir (Ersal, 2016: 83-84)

Köse Süleyman Ocağı üzerine “Batı Anadolu Çepnilerinin Ocağı: Köse Süleyman Ocağı ve Günümüzdeki Durumu” adıyla bir makale yazan Halil İbrahim Şahin makalede Köse Süleyman Ocağını kısaca şöyle tanıtır: “Ocak mensuplarına göre Köse Süleyman, Hacı Bektaş Velî Döneminde yaşamış olan Yunus Mukrî’nin oğludur ve Çepnileri irşat etmekle görevlendirilmiştir. Tarihî kaynaklarda çok az yer alan Köse Süleyman Ocağı’na Balıkesir, Manisa, Çanakkale, İzmir ve Aydın Çepnileri bağlıdır. Ocağın merkezi Balıkesir’e bağlı Kavakbaşı köyünde bulunmaktadır. Buradaki dedeler, Hacı Bektaş’tan aldıkları icazetnâmeler doğrultusunda ocağın dinî ve sosyal hayatını düzenlemektedirler. Köse Süleyman’ın Hacı Bektaş’la ilgisi nedeniyle bu ocakta Bektaşiliğin etkisi fazladır. Ocak mensupları Hz. Ali’yi müşit, Hacı Bektaş Velî’yi pir ve Köse Süleyman’ı rehber kabul etmişlerdir. Ocağın ibadetleri “Abdal Musa cemi”, “Hızır cemi”, “görgü cemi” ve “birlik cemi” gibi adlarla anılan cem törenlerinde gerçekleşmektedir. Cem törenlerinin yapısı Anadolu Aleviliğiyle örtüşmektedir, ancak Bektaşilik unsurları daha baskındır” (Şahin, 2012: 111).

3.5.Çepni Dili

Ülkemizde bugün, sınırlı bir çevrede bilinen, bir özel dil de Çepnilerin kullandıkları “gizli dil”dir. 24 Oğuz boyundan olan ve bir uç boyu olarak tanınan, Anadolu’da, Karadeniz’de Sinop’tan, Giresun’a, Trabzon’a, Artvin’e; Gaziantep’ten Nevşehir’e, Kayseri’ye, Yozgat’a, Konya’ya; Balıkesir, Soma, Bergama, Turgutlu, Söke,

Muğla, vb. değişik bölgelere “yerleş[-tir-il-]en Çepnilerin, yabancıların ya da yabancı saydıkları kişilerin yanında, anlaşılmamak için konuştukları “özel” dilleridir. Temelde, anlaşma aracı olarak bir “şifre” niteliği gösterir ve Çepniler bu dile, “dilce”, “Çepni dilcesi”, “erniş dili”, “gizli dil”, “sırrı söz”, “gizleme ve saklama sözü”, “bilmece dili” demektedir (Sevinçli, 2009: 1925).

Özellikle konar-göçer hayatın, yerleşik yaşayan köylülerin ekili dikili alanlarını tahrip etmesi ve inanç farklılıkları Çepniler ile yerleşik halk arasında bir uçurum oluşmasına neden olmuştur. Aynı şekilde güvenlik güçleriyle de sorunlar yaşanmış ve onlardan da sakınılması gerekli görülmüştür. Bu durum Çepnilerin kendilerinden olmayan herkese mesafeli bakmasına ve güvenmemesine neden olmuştur. Bu güvensizlik gizli dilin kullanımını günümüze kadar getirmiştir. Kimsenin anlamayacağı şekilde iletişim kurup “sırlarını kimseye açık etmeme” gizli dil kullanımının en büyük gerekçesi olmuştur (Umaç, 2011: 24).

Yukarıda verdiğimiz araştırmalardan da anlaşılacağı üzere bilhassa Alevi inancına sahip Çepni toplumu arasında standart konuşma dili haricinde bir de gizli dil mevcuttur. Bu gizli dilin ortaya çıkmasında birçok siyasi ve sosyal olay mevcuttur. Hem devletin birimlerine olan güvensizlik hem de çevredeki diğer toplumlarla çatışma içinde olunması sebebiyle sırrı açığa vermeme düşüncesi bu dili ortaya çıkarmış ve günümüze kadar canlılığını korumasını sağlamıştır. Araştırma sahası olan Arpaseki köyünde yaşayan Çepni toplumunun da bir gizli dili mevcuttur ve bu konuyla ilgili Fırat Süren “Kınık Çepni Dilcesinden Derleme Sözlüğüne Katkılar” ismiyle bir bitirme tezi hazırlamış ve bu araştırmada Derleme Sözlüğünde yer alan, Çepni diline ait kelimelerle Kınık bölgesinde konuşulan Çepni dili arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaya çalışmıştır (Süren, 2019: 1-56).

Kısaca tarihsel süreçlerini, inançlarını ve dillerini anlatmaya çalıştığımız Çepnilerle ilgili şu çıkarımlarda bulunabiliriz:

- ✓ Çepniler 24 Oğuz boyuna mensup olup Anadolu’ya ilk gelen Türk boylarından biridir.
- ✓ Çepniler Karadeniz bölgesi başta olmak üzere Anadolu’nun çeşitli yerlerine dağılmış ve Anadolu’nun bir Türk yurdu olmasında önemli rol oynamışlardır.

- ✓ Çepni kelimesinin anlamından da anlaşılacağı üzere savaşçı ve mücadeleciler bir boy olarak birçok tarihi ve siyasi olayın içerisinde yer almışlardır.
- ✓ Karadeniz bölgesinde yaşayan Çepniler erken dönemlerden bu yana yerleşik hayata geçmişler ve çoğunlukla Sünni inancı benimsemişlerdir.
- ✓ Orta ve Batı Anadolu'da yaşayan Çepniler Alevi inancına mensuptur ve ancak XIX. Yüzyılın sonlarında yerleşik hayata geçirilmişlerdir.
- ✓ Tarihsel süreçlerine bakıldığında Alevi inancına sahip Çepni aşiretlerinin devletle ve yerleşik yaşama geçmiş toplumlarla daha ciddi sorunlar yaşadığı, birçok kez zorunlu iskâna ve sürgüne tabi tutuldukları söylenebilir.
- ✓ Devletle ve diğer topluluklarla yaşadıkları problemler Çepni toplumunu dışa kapalı, korumacı bir toplum haline getirmiştir. Gizli bir dil oluşturmalarının altında yatan sebep de dışa olan güvensizlik ve kendilerine ait sırrı dışarıya vermeme düşüncesidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARPASEKİ KÖYÜ GEÇİŞ DÖNEMLERİ

4.1. Doğum

İnsan hayatının üç önemli geçiş döneminden ilki olan doğum, her toplumda olduğu gibi Arpaseki halkı arasında da daima mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Çünkü her doğum ailenin, akrabaların, soyun ve sopun sayısını artırmaktadır; sayı artışıysa gücün, dayanışmanın artması demektir. Özellikle küçük topluluklarda ve etnik gruplardaki aileler, nüfuslarının çokluğu oranında kendilerini güçlü ve dayanıklı hissetmektedirler. Yaygın olan, "çocuk, ailede ocağı tütürür" sözü de toplumun bu konudaki değer yargısını açığa vurmaktadır. Öte yandan doğum, kadına duyulan saygınlığı artırdığı gibi, onun aile, akraba ve grup içindeki yerini de sağlamlaştırır. Baba ise "evlât sahibi" olmakla hem geleceğe güvenle bakar, hem de dostları ve yakınları arasında saygınlık kazanmış olur. (Örnek, 2016: 184)

Bir çocuğun doğması biyolojik bir olaydır. Çocuk doğduğunda yalnız fiziksel bir varoluşa sahiptir. Henüz ailesi tarafından tanınmamış, cemaat tarafından da kabul edilmemiştir. Yeni doğan çocuğa tam anlamıyla "canlı" statüsünü ancak doğumdan hemen sonra uygulanan ritüeller vermektedir. Ancak bu ritüeller sayesinde canlılar cemaatiyle bütünleşmektedir (Eliade, 1991: 153). Yörede doğum etrafında şekillenen gelenek, inanma ve ritüeller, gebelik öncesi dönemden başlar ve çocukluk sürecinin sonuna kadar devam eder.

Geleneksel doğum çevresinde gelişen uygulamalar morfolojik özellikleri bakımından üç evredir. Bunlar: 1-Doğum öncesi, 2-Doğum sırası, 3-Doğum sonrası biçimindedir.(Kılıçbay, 1991: 153)

4.1.1.Doğum Öncesi

4.1.1.1.Kısırlığı Giderme/Gebe Kalma

Toplumumuzun her kesiminde olduğu gibi Arpaseki köyünde de evli bir çiftin çocuğu olmuyorsa problemin arandığı ilk yer kadındır. Kadın bu problemi çözmek için çeşitli sağaltma yollarına, birtakım dinsel-büyüsel yöntemlere başvurması gerekmektedir. Çeşitli dinsel-büyüsel yollara ya da geleneksel tıbbi sağaltma yöntemlerine başvurduktan sonra yine gebe kalamamışsa başvuru en yaygın yöntem adakta bulunmaktır. Bunun için de Hamza Baba gibi inanç merkezlerine ailece gidilerek adakta bulunulur. Eğer ki adakta bulunduktan sonra çocuk sahibi olunursa çocuk doğduktan sonra çocuğa, bu inanç merkeziyle alakalı bir isim koyma ve bu kutsal mekânda gidip kurban kesme halk arasında görülen en yaygın geleneklerdendir. Adakta bulunmak için gidilen en yaygın mekân Kemalpaşa ilçesinde bulunan Hamza Baba türbesidir.

Gelin gittiği yerde saygınlık kazanması, erkeğin gözüne girmesi, analık zevkini tatması ve soyun devamı için doğurması gerekir. Kısır kadın, özellikle geleneksel kesimde horlanır, ezilir ve aşağılanır. Bu nedenle kadın, gebe kalmak, çocuk doğurabilmek için birtakım çarelere ve yollara başvurur. Toplumumuzun geleneksel kesiminde, başka bir söyleyişle erkeğin egemen olduğu yerlerde, kusur çoğu zaman kadında aranır. Onun için, erkekten önce, kadının birtakım çarelere başvurarak kısırlığını gidermesi gerekmektedir. Bu türden çareleri başlıca üç kümede toplayabiliriz: 1. Dinsel-büyüsel nitelikte olanlar, 2. Halk hekimliği kapsamına girenler, 3. Tıbbî sağaltma alanına girenler. (Örnek, 2016: 185)

Bir karı kocanın çocukları olmuyorsa kusur ilk olarak kadında aranır. Tedavi yöntemlerine ilk olarak kadın başvurur. Çocuğu olmayan kadının bu işten anlayan kadınlarımız tarafından beli sarılır. Kadına uygulanan tedavi yöntemleri başarılı olmazsa sonra erkek doktora gider, yine de olmazsa son çare tüp bebek yöntemine başvururlar (KK4, 17, 18).

Çocuğu olmayan kadının eskiden belini saralardı, bu kadın için özel merhem hazırlanırdı, yumurtayla bir şeyler yapılırdı ama bunların içeriğini çok iyi hatırlamıyorum. Yaşlı, el almış kadınlar yapardı bu işi (KK12).

Gebe kalamayan kadına böğürtlen kökünü kaynatıp suyunu içirirler, maydanozu ve civanperçemi otunu kaynatıp suyunu içirirler. Kadınların ilk başvurduğu yöntemlerden biri de bir hocaya gidip muska yazdırmaktır (KK16, 17, 18).

Arpaseki köyünde hem çocuğu olmayan ailelerin hem de erkek evlat isteyen anne babaların en sık başvurdukları yöntem kutsal mekânlara adakta bulunmaktır. Dileği kabul olan aileler bu kutsal mekanlara tekrardan gelip adak kurbanı keserler. Kaynak kişilerin aktardığına göre Hamzababa, Bektaş Dede gibi kutsal mekanlarda adakta bulunduktan sonra çocuk sahibi olan ailelerden bazıları, çocuklarına bu kutsal mekanların ismini vermektedir.

Çocuk olması için Tekke'ye ya da Hamza Baba'ya gidip adak adarlar. Çocuk olduktan sonra da nereye adanmışsa gidip orada adağını keserler. Adağını kesmeye giderken de bir otobüs tutar, köyden götürebildiği kadar insanı da yanında götürür (KK14, 15, 16, 17, 18).

Çocuk olması için kutsal mekânlara adak adanır. Benim amcamın yirmi yıl çocuğu olmadı. Her türlü çareye başvurular yine olmadı. Sonra çocuğum olursa Hamza Baba'ya kurban keseceğim dedi. Tüp bebek yöntemiyle ikiz çocuk sahibi oldu. Hamza Baba'ya kurban kesmeye gittiler. Hatta çocuğunun birinin ismini "Hamza" koydu (KK4).

İnsanlar çocuğum olursa üç, beş ya da yedi sene Hamza Baba'ya kurban keseceğim diye adakta bulunuyorlar. Çocuğu olduktan sonra da bunu yerine getiriyorlar. Çocuk için Hamza Baba'ya adakta bulunur da erkek çocuk olursa ismini genellikle Hamza, kız çocuk olursa ismini genellikle Dilek koyarlar ya da Saruhanlı ilçesinin Dilek kasabasına bağlı Bektaş Dede türbesi var. Buraya da adakta bulunulup çocuk sahibi olunursa çocuğun ismi Bektaş konur (KK4).

4.1.1.2.Aşerme

Halkımızın "aşerme" durumuyla ilgili adlandırma, anıştırma ve yakıştırmaları da oldukça zengin ve renkli bir tablo çizmektedir. "Deyimin aslı aş yerme bu biçimiyle "yiyecek şeylerden tikslenme" demektir". Yermek fiilinin "beğenmemek", "kötülemek" anlamlarını biliyoruz. Deyim giderek anlam değiştirmiş ve "yükü kadının kimi yiyecekleri canı çekmesi, onları tatmaktan kendini alamaması" demeğe gelmiştir. Kadın, halk deyiimiyle "aşerme" aşamasına gelince, bazı şeyleri yapmaktan, özellikle

belirli nesnelere ve yiyecekleri yemekten kaçınır ya da tersine belirli şeyleri yemeye özen gösterir. Bu tür şeyler fizyolojik bakımdan kadının bünyesindeki kimi maddelerin eksikliğini gidermek amacıyla yenilir ya da içilirken, öte yandan bilinçaltında yatan ve analogik büyümenin etkisiyle de yeğlenmektedir. Öte yandan, yaygın olan bir inanç da tatlı, ekşi ayrımı gözetmeksizin, aşeren kadının canının çektiğini yemesidir. Çünkü yine çok yaygın olan bir inanca göre, canının çektiğini yemeyen kadın bunun zararını sonradan çocuğuna çektirir (Örnek, 2016: 187-188).

Aşerme, çocuğun anne karnında hareket etmeye başladığı süreye kadar geçen dönem olarak nitelendirilebilir. Bu süre içerisinde gebe kadın, canının çektiği şeyleri mutlaka yemelidir; yoksa çocuğun eksik doğacağına inanılır. Eğer ki kadının canının çektiği şey bulunamadıysa kadına üç kez avucunu yalaması söylenir. Kadının avucunu üç kez yalaması canının çektiği şey yerine geçmesini sağlamış olur.

Aşerme dönemi çocuk anne karnında canlanıyorsa, hareket edesiye kadar sürer. Gebeliğin dördüncü beşinci ayına kadar sürer. Bu aşerme döneminde bazı kadınlar çok halsiz olur, sürekli uyur, bazen istifra eder. Bu aşerme döneminde annenin canı bir şey isterse mutlaka o istediği şeyi bulup kadına yedirirler. Eğer ki kadının aşerdiği şeyi bulamazlarsa kadına üç defa avucunu yala derler. Kadın üç kere avucunu yaladı mı o aşerdiği şeyi yemiş yerine geçer. Kadının bir şeyi canı çok ister, o istediğini de ev içinde söyleyemez içinde tutarsa çocukta bir eksiklik olacağına inanılır. Kadın bir şeyi aşermişse onu söyleyecek ve o şey bulunup kadına mutlaka yedirilecek. Anne canı çektiği şeyi korkudan ya da çekindiğinden isteyemezse doğacak çocukta illaki bir eksiklik olur (KK16, 17, 18).

4.1.1.3.Gebelik

Yörede bir kadının gebe olduğunun anlaşılmasıyla birlikte hem kadın hem de ailesi için olağanüstü bir süreç başlar. Bu süreçte hem kadının hem de çevresindeki kişilerin uyması gereken birçok kural ve dikkatli olmaları gereken kaçınımlar vardır. Gebe kadın, toplumun ondan beklediği davranışları sergilemeli, hem kendi hem de doğacak çocuğun sağlığı için son derece dikkatli olmalıdır. Zira çocuğun cinsiyetinden, çocukta meydana gelebilecek fiziksel bir engelle kadar birçok durumun sebebi, annenin gebeliği sırasında yaptığı ya da yapacağı bir davranışa bağlanmaktadır.

4.1.1.4.Çocuğun Cinsiyeti

Gebelik sırasında önemli bir nokta da doğacak çocuğun cinsiyeti konusudur. Anne ve babanın erkek ya da kız çocuğu istemesinin dışında, belki onlardan da çok, kişinin bağlı bulunduğu ailenin, grubun, cemaatin ya da toplumun isteği ağırlığını duyurmaktadır. Geleneksel kültürümüzde erkeğin ağırlığı ve üstünlüğü düşünülürse, hiç değilse ilk doğan çocuğun erkek olmasının istenme yaygınlığı kendiliğinden anlaşılır Aileden başlayarak topluma kadar genişleyen bu isteğin, gebe kadın üstündeki baskısı küçümsenemez. Bu bakımdan, geleceğin annesi doğuracağı çocuğun cinsiyetini etkileyeceğine inandığı birtakım inançlarla da yüklüdür. Bunlar geleneklerle kuşaktan kuşağa aktarılarak etkilerini sürdürmektedirler (Örnek, 2016: 188).

Kaynak kişilerin aktardığına göre yörede erkek çocuk daha çok istenmektedir. Ailenin yedi kızı olsa bile yine de erkek çocuk sahibi olmak için adakta bulunmaktadır. Çünkü erkek çocuk, baba evinin ocağını tütürmeye devam edecek ve soyun devamını sağlayacaktır.

Erkek çocuğun olması istenir. Erkek çocuk daha makbuldür. Adamın yedi kızı olsa bile yine de erkek çocuk ister (KK12, 13, 14, 15, 16, 17, 18)

Erkek çocuk istenir burada. Bu köyde bir adamın yedi kızı oldu, sonra erkek çocuğu olması için Hamza Baba'ya gitti, orada adak adadı. Üzerinden biraz zaman geçtikten sonra bir oğlu oldu, doğan bu erkek çocuğu için yıllarca Hamza Baba'da kurban kesti. Doğan bu çocuğun adını da Hamza koydu (KK9, 10, 11).

Doğacak çocuğun erkek olması tercih edilir. Muhakkak bir oğlan çocuk olsun isterler. Bir adamın yedi tane kız çocuğu vardı, illa erkek çocuğum olsun istiyordu. Sekizinci çocuğum erkek olursa Hamza Baba'ya yedi kurban keseceğim dedi. Çocuğu erkek oldu yedi kurban kesti adam. Çocuğun ismini de Hamza koydu (KK4).

Gebe kadının fiziksel görünümünden, yiyip içtiklerinden, canının çektiği yiyeceklerden veya daha önce doğan çocuklarının davranışlarından doğacak çocuğun cinsiyeti tahmin edilmeye çalışılır. Hamile bir kadının doğan ilk çocuğu erkenden konuşmaya başlamışsa ya da ilk doğan çocuğu konuşkansa doğacak ikinci çocuğun kız olacağına; kadının canı aşerme döneminde ekşi yemek isterse kız, tatlı yemek isterse erkek çocuk doğuracağına; hamile kadınının karnı sivriyse erkek, yuvarlaksa kız çocuk

doğuracağına; gebeliği süresince annenin yüzü güzelleşirse erkek, çirkinleşirse kız çocuk doğuracağına inanılır.

Bir kadın ikinci çocuğuna gebeyken ilk doğan çocuğu çok konuşkan olursa ya da bu çocuk erken dillenmiş yani erkenden konuşmaya başlamışsa; bu çocuğun arkasından doğacak çocuğun kız olacağına inanılır (KK4).

Gebe kadının canı ekşi çekerse ya da ekşi yerse kız, tatlı canı çekerse ya da tatlı yerse erkek çocuk olacak derler. Ye ekşiyi doğur Ayşe'yi, ye tatlıyı doğur Hakkı'yı derler (KK12, 13, 14, 15, 16, 17, 18).

Annenin gebelikte göğsü çok büyürse erkek ya da karnı sivri olursa erkek olacak; annenin karnı yuvarlak olursa çocuğu kız olacak derler (KK14, 15, 16, 17, 18).

Gebe kadının yüzüne güzellik düşerse oğlan; annenin burnu büyür, yüzü çilleşir, çirkinleşirse kız olacak derler (KK12, 13, 14, 15, 16, 17, 18).

4.1.1.5.Gebe Kadının Kaçınmaları

Anne karnındaki çocuğu olumlu ya da olumsuz yönden etkileyeceğine inanılan birtakım "analojik" özlü eylemler vardır ki, bunlardan kaçınmak ya da bunları yerine getirmek isteği ya da korkusu annenin benliğini sarar. Bu kaçınmaların temelinde, anne ile karnındaki çocuğunun arasında, sıkı bir yazgı birliği, özdeşlik olduğu tasarımı yatmaktadır. Fikir çağrışımları ve "analojik" düşünceyle beslenen bu tür kaçınmalar sadece geleceğin annesinin davranışlarını değil, aynı zamanda onun yakınlarını da ilgilendirmekte, giderek grubun benimsediği ve uyguladığı birer kaçınma kalıbı durumuna gelmektedirler (Örnek,2016: 190).

Yörede doğan bir çocuğun hasta ya da engelli doğmasının sebebi, annesinin hamileliği süresince yapmış olduğu hatalı ya da yanlış bir davranışa dayandırılmaktadır. Bu yüzden anne adayı olan kadın, kötü söz söylememeli ya da başkalarının kusurlarıyla alay etmemelidir.

Kadının çocuğu hasta ya da sakat doğarsa bunu kadının hamilelikte yaptığı yanlış bir davranışa bağlanır (KK4).

Hamile bir kadın, birine kötü söz söylese veya sakat birisiyle dalga geçerse bu çocuğundan çıkar (KK14, 15).

Söylediğin kötü söz, ettiğin beddua kendine geçer derler. Bu yüzden gebe kadınların da dedikodu yapması, beddua etmesi, kötü söz söylemesi çok hoş

karşılanmaz. Kınama dışı, gelir başa derler. Böyle şaşsı, engelli birini gördün mü sakın kınama kendi başına gelir derler (KK16, 17, 18).

Kadının hamileliği süresince doğacak çocuğun da çirkin ya da engelli olabileceği düşüncesiyle toplum tarafından fiziksel olarak çirkin ya da eksik olarak nitelendirilen kişilere veya nesnelere, çocuğa ya da anneye ölüm getirebileceği düşüncesiyle cenazeye veyahut da çizgi film gibi kötü görüntüler içerebilecek şeylere bakması istenmez.

Cenabı Allah hiçbir şeyi çirkin yaratmaz ama fiziksel olarak eksik ya da çirkin insanlardan kaçın, onlara bakma, bu tip insanları kınama ya da bunlarla dalga geçme kendi başında çıkar derler (KK16, 17, 18).

Hamile kadın cenazeye bakmaz (KK16, 17, 18).

Gebe kadına çizgi filme bakmak iyi gelmez (KK16, 17, 18).

Anne adayı kadın, gebeliği süresince çok banyo ve makyaj yapmamaya, süslenmemeye ya da saçını kestirmemeye dikkat eder.

Gebe kadına çok sık banyo yapmaması, ağır kaldırmaması gibi şeyler söylenir (KK4).

Hamile kadının saçsı kesilmez ya da hamile kadın makyaj yapamaz (KK14, 15).

Hamile kadın makyaj yapmaz, pek süslü durmaz (KK4).

Anne adayı kadının gebeliği süresince yediği içtiği şeylere de dikkat etmesi gerekir. Kadın, çilek ya da ciğer gibi bir şeyler yiyip de vücudunun bir yerine dokunursa çocukta bunun lekesinin kalacağına inanılır.

Hamile kadın çilek yerse ya da çileğe dokunursa çocukta çilektekine benzer ben ya da lekeler olur (KK14, 15).

Hamile kadın dalak ya da ciğer yerse çocukta lekesi kalır (KK14, 15).

Gebe kadının rahmindeki çocuk hareketlenene kadar geçen döneme aşerikliğı deriz. Bu dönemde anne çilek ya da bir hayvanın iç organlarından yer de bir yerine dokunursa ya da bir yerini kaşsrsa çocukta illa ki onun lekesi kalır. Bunları yiyemez diye bir şey yok ancak bunları yediyse bir yerine dokunmamalıdır (KK16, 17, 18).

Hamileliği süresince kadının düğün, nişan, cenaze töreni gibi kalabalık yerlere çıkması hoş karşılanmaz. Hatta baba evine bile mecbur olmadıkça gitmez. Çünkü kadın,

vücudunun aldığı görünümünden ya da içinde bulunduğu mevcut durumdan utanmaktadır. Ayrıca kadının hamileliği süresince hane halkı kadını çok yalnız bırakmak istemez.

Hamile kadını yalnız bırakmazlar (KK4).

Kalabalık aileler içinde yaşadığından kadın kolay kolay yalnız da kalmaz. Tabii doğum yakınladıysa ne olur ne olmaz diye kadını yalnız bırakmazlar (KK16, 17, 18).

Gebe kadın karnı burnundayken pek baba evine de gitmez, babasından ya da abilerinden utanır. Ayrıca düğün, cenaze gibi kalabalık yerlere de pek gitmez. O haliyle toplum içinde pek gözükmek istemez, utanır biraz bundan (KK4).

4.1.2.Doğum Sırası

Doğum denen biyolojik olayın gerçekleştiği bu aşama çok önemlidir; bu nedenle de çevresinde doğumu kolaylaştıracak, çabuklaştıracak birtakım uygulamaların kümelendiği görülmektedir. Çocuk isteğinden başlayıp, aşırma ve gebelik aşamalarından geçip yeni bir canlının ortaya çıkacağı bu noktaya varma, yani doğurma eylemi, geçiş dönemlerinden birincisi olan doğumun en dramatik noktasıdır. Başka bir söyleyişle, bütün o hazırlıklar, doğum olayı ile yani çocuğun gizel dünyasından gelmesiyle gerçekleşecektir. Bu gelişin kolay olması ve anneye çocuğa zarar vermemesi için birtakım yollara ve çarelere başvurulmaktadır (Örnek, 2016: 194).

Günümüzde sağlık hizmetlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte doğum daha çok hastanelerde doktor gözetiminde gerçekleştirilmektedir. Hastaneye ulaşımın kolay olmadığı geçmiş dönemlerde ise köyde kadınlar tarafından doğum yaptırılmaktadır. Bu işle ilgilenen özel bir kişinin bulunmadığı, elinden gelen kadınlar tarafından doğumun yaptırıldığı ifade edilmektedir. Doğum yapacak kadının doğumunun rahat geçmesi için yapılan en yaygın uygulama kadının beliklerinin çözülmesidir.

Doğuma giden kadının saçları örülüyse yani melik şeklinde örülmüşse doğumun rahat geçmesi için o beliki çözerler (KK16, 17, 18).

Köyde ebelik yapan özel birileri yok. Yaşlı kadınlar, doğum yapacak kadının yakınları, elinden gelen bir kadın yaptırır doğumu (KK16, 17, 18).

4.1.3.Doğum Sonrası

4.1.3.1.Çocuğun Göbeği Ve Eşi

Nasıl gebe kadının yediği içtiği şeylerin, baktığı kimse ve hayvanların karnındaki çocuğunu etkileyeceği tasarımı ve inancı varsa, çocukla göbeği ve eşi(plasentası) ya da "sonu" arasında da aynı inanç söz konusudur. Onun içindir ki, doğan çocuğun göbeği ve eşi birtakım işlemlerden geçirilir. Çocuğun geleceğini, ilerdeki uğraşısını ve işini etkileyeceği inancıyla göbek gelişi güzel atılmaz. Çocuğun "eşi" ya da "sonu"na da çocuktan bir parça, hatta çocuğun kendisi gözüyle bakıldığı için, doğumdan sonra genellikle "eş" temiz bir beze sarılarak bir yere gömülür. Ancak burasının belirli, öteden beri bilinen yerler olması gerekmektedir. Tıpkı göbekte olduğu gibi "eş"in gömülmesinde de aynı "analojik" düşünce egemendir. "Eş" ile ilgili inanma ve işlemlerden, "eş"in toprağa gömülmesinin dışında bir başka kümelenmeye rastlanılmamaktadır. Ancak, temizlik endişesinin dışında "eş"le çocuk arasında yazgısal ve büyüsel bir birliğin yaygınlığı kendini göstermektedir. Bu durum da kimi belirli işlemleri ya da kaçınmaları beraberinde getirmektedir (Örnek, 2016: 198).

Günümüzde doğumun daha çok hastanelerde gerçekleşmesinden dolayı çocuğun eşi hastanede kalmaktadır. Köyde gerçekleşen doğumlarda ise doğum gerçekleştikten sonra çocuğun eşi götürülüp gözden irak, ayakaltında olmayan bir yere gömülmektedir. Çocuğun eşiyle ilgili başka bir inanca ya da uygulamaya rastlanmamaktadır.

Çocuğun eşiyle ilgili bir uygulama yok (KK12).

Çocuğun eşini ise doğum köyde gerçekleştiyse götürüp bir yere gömerler. Onu kimseye göstermezler, anne ya da yakın biri çocuğun eşini gizlice bir yere gömer (KK16, 17, 18).

Çocuğun göbeği düşene kadar annenin çok su içmemesi gerektiğine inanılmaktadır. Çünkü anne çok su içerse bu annenin sütü yoluyla bebeğine de geçecek, bebeğin çok su içmesinden dolayı da kordon bağı kolay kurumayacak, dolayısıyla göbeği de çok geç düşecektir.

Emziren anne çok su içerse çocuğun göbeği kolay düşmez. Çocuğu emzirdiğinden çok su içerse bu çocuğa da geçer; o göbek de kurumadığı için kolay düşmez. O yüzden de anne çok su içmemeye dikkat eder (KK3).

Çocuğun göbeği düştükten sonraki uygulamalar ise genellikle çocuğun gelecekte seçeceği meslekle ilgilidir. Düşen göbek, çocuğun yapması istenen meslekle ilgili bir mekâna gömülmekte ya da o yerin çatısına atılmaktadır. Çocuğun hayvancı olması isteniyorsa bir hayvan damına atılmakta, okuması isteniyorsa okulun çatısına atılmakta ya da bahçesine gömülmekte, madenci olması isteniyorsa götürülüp madene gömülmekte, evine bağlı olması isteniyorsa kendi evinin çatısına atılmaktadır.

Kız kardeşim doğum yaptı. Çocuğunun hukukçu olmasını istiyor. Bana dedi ki bu göbeği hukuk fakültesinin bahçesine göm ya da erişebiliyorsa kiremide, üstüne at. Ben de gittim hukuk fakültesinin önüne gömdüm. Benimkini okulun tavanına atmışlar, okusun öğretmen olsun diye. Çocuğun hangi mesleği yapmasını istiyorsan göbek oraya atılır ya da gömülür (KK4).

Çocuğun düşen göbeği çocuk evcil olması isteniyorsa evin tavanına, malcı olsun isteniyorsa hayvan ağılına atılır. Şimdiki anne babalar da çocuğumuz okusun diye okulun tavanına atıyorlar (KK9, 10, 11, 14, 15, 16, 17, 18).

4.1.3.2.Tuzlama

Yeni doğan çocukla ilgili yapılan uygulamalardan birisi de çocuğun tuzlanmasıdır. Bu uygulamanın yapılacağı zaman dilimi net olmamakla birlikte çocuk biraz kendini topladıktan sonra yani doğumdan sonra birkaç hafta içinde yapılmaktadır. Bu işi cesaretli, işin ehli olan biri yapar. Bu kişi çocuğun ninesi ya da dedesi de olabilir. Dağlardan toplanan güzel kokulu otlardan bir su kaynatılır, bu suyla çocuğun bedeni hafif ıslatılır ve çocuğun ağız içi dâhil her yerine tuz sürülür, sonra çocuğun dayanabileceği süre kadar çocuk bu şekilde bekletilir. Yeteri süre kadar bekledikten sonra çocuğun üzerindeki tuzlar silkelenerek çocuk tuzdan arındırılır. Tuzlama yapıldıktan sonra çocuk yıkanmaz, annesi tarafından emzirilir ve yan bir şekilde yatırılır. Kırkı çıkana kadar çocuğun yıkanacağı her seferde banyo suyuna azar azar tuz atılır. Tuzlama yapılmasının sebebi çocuğun bedeninin kokmaması içindir. Çocukken tuzlanmayan insanların pis koktuğuna inanılmaktadır.

Çocuk kokmasın diye tuzlanır (KK9, 10, 11, 12, 13, 14, 15).

Çocuk doğduktan yaklaşık on gün sonra tuzlanır. Eğer çocuk zayıfsa, cansızsa bu süre yirmi günü bulur. Çocuk tuzlandıktan sonra ne pişik olur ne de koku yapar. Tuzlama yapılacak çocuk önce annesine emzirtilir, sonra sağ elinden başlanır ardından

ayakları, bütün vücudu, ağzından damağının içine kadar her yeri tuzlanır. Güzel kokulu çiçeklerle hazırlanmış suyla önce çocuğa banyo yaptırılır, sonra ince sofru tuzlarıyla çocuğun her tarafını tuzlanır. Eskiden böyle ince tuzlar yokken kalın tuzları tahtayla ezerdik, sonra elerdik, incecik un gibi olurdu tuz. Şimdi çocuk sofru tuzlarıyla tuzlanır, çocuk o tuzun içinde durabildiğine kadar durur, sonra banyoya sokmadan üzerindeki tuzu silkeleriz, çocuğu annesi bir kez daha emzirir ve yan yatırır, çocuk kusmasını diye. Sonra kırk çıkana kadar çocuk banyo yapılacağı zaman azar azar tuz atılır banyo suyuna (KK16, 17, 18).

Tuzlamanın sonucunda huysuz çocukların dahi sakinleştiği, ayrıca çocukların pişik olmasını engellediği de yaygın inanışlardandır.

Fena çocuk bile, tuzu yedi mi yavaşlar(sakinleşir). Tuzlanmasının sebebi ileride çocuk pişmesin diyedir (KK12).

Yöredeki insanların inanışlarına göre tuzlama sadece Yörük ve Çepni toplumlarında yapılmaktadır. Bu sebeple de Yörük ya da Çepni birinin en sıcak günde bile teni kokmazken, çocuklarını tuzlamayan Sünni köylerinin insanların teni kokmaktadır.

Bu tuzlamayı Sünniler yapmaz, Yörükler de tuzlar çocuklarını. Tuzlanmadıkları için de Sünnilerle yan yana gelince onların tenleri kokar. Bizim burada çocuklar tuzlandığı için insanlar yazın gününde bile kokmazlar (KK1, 2, 3).

İnsanların teni gibi ağızlarının içi de kokmaktadır. Bu sebeple sadece vücut değil, ağız içi de tuzlanmalıdır ki çocuğun ilerleyen zamanlarda ağız kokusu olmasın.

Çocuğun bedeni hafif ıslatılır, sonra da her yerine tuz sürülür. Çocuğun dilini çekerler; ağzının içini, dilini bile tuzlarlar ki çocuğun ağzı kokmasın diye (KK1, 2, 3).

4.1.3.3.Kundaklama

Bebeklik döneminde yapılan uygulamalardan biri de “belek” adı verilen kundaklamadır. Kundaklanmayan çocukların vücudunun düzgün olmayacağı, vücudunun eğri büğrü olacağına inanılmaktadır.

Kundaklama işine eskiden “belek” diyorlarmış. Belek yapılmasının sebebi, çocuğun elinin ayağının düz olması içindir (KK1, 2, 3, 4, 9, 10, 11).

Çocuk doğup hastaneden geldikten sonra hemen kundaklanır. Çocuk kendini toparlayasıya kadar, tombullaşana kadar kundakta kalır. Kundaklanan çocuğun bacakları eğri olmaz, vücudu dosdoğru olur (KK12, 13).

Bebekler eskiden kundaklanırdı ama şimdi kundaklama yapılmıyor. Eskiden atalarımız derdi: “Keçi, koyun yalamayla; çocuk belemeye büyür.” Biz kundaklamaya beleme, kundağa da belek deriz. (KK16, 17, 18).

4.1.3.4.Lohusalık/Kırkılı Kadın

Yeni doğurmuş, doğurup da henüz yataktan kalkmamış kadına "lohusa", "loğsa", "doğazkesen", "emzikli", "nevse" gibi adlar verilir (Acıpayamlı, 1974: 65).

Arpaseki köyünde lohusalık sürecindeki kadınlar kırkılı olarak nitelendirilmektedir. Bu süreç içerisinde yeni doğum yapan kadının hem kendi hem de bebeğinin sağlığı için dikkat etmesi gereken hususlar vardır. Doğumun gerçekleştiği günden itibaren kırkıncı güne kadar kadının mezarının açık olduğuna, kadının yediklerine içtiklerine çok dikkat etmesi gerektiğine inanılmaktadır. Kırkı çıkmadan yeni doğum yapan bir kadın hayatını kaybederse bunun için “güvermek” tabiri kullanılmaktadır.

Kadın doğum yaptıktan sonra kırk gün yıkanmaz. Kadın lohusa döneminde ölürse ona “güvermek” derler. Bu süre içinde kadın, toplum içine çıkmaz, kadının yalnız kalmamasına dikkat edilir (KK4).

Yeni doğum yapan kadına kırkı çıkana kadar biz ona kırkılı kadın deriz. O kadın kırk gün kendini soğuktan vb. şeylerden sakınması gerekir. Bu kırk gün içinde kadın dıştan gelen etkilere açıktır, kadın bu dönemde güverebilir. Yeni doğum yapan kadının kırk gün mezarı açık derler. Kadının mezarı; ne zaman geleceksin, ne zaman geleceksin diye o kadını beklermiş. Bu yüzden de kırkılı kadının kendine çok dikkat etmesi gerekir (KK16, 17, 18).

Yeni doğum yapan kadının kırkı çıkana kadar yalnız bırakılmaması, başında bekleyen yokken yalnız başına gündüz uykusuna yatmaması gerekmektedir. Aksi takdirde kadına kırk basabileceğine inanılmaktadır.

Kırkılı kadın yalnız bırakılmaz. Bırakılırsa kırk basar (KK14, 15).

Kırkılı kadın yalnız başına gündüz uykusuna yatırılmaz. Uyuyacağı zaman mutlaka başını birinin beklemesi gerekir (KK16, 17, 18).

Kırkly kadın yediklerine içtiklerine de çok dikkat etmesi gereken bir süreçtedir. Bu süreçte yeni doğum yapmış kadına sıcak ekmek, siyah zeytin, soğan, fasulye, nohut, ıspanak gibi yiyecekler yedirilmez. Bunların hem anneye hem de bebeğine dokunacağı ve onları öldürebileceğine inanılmaktadır.

Sıcak ekmek yapıldığı zaman kırkly kadın o sıcak ekmekten yiyemez (KK16, 17, 18).

Anne bir kırkly çıkana kadar perhiz eder bir de altı aylığa kadar perhiz eder. Yani anne ilk kırk gün yediklerine içtiklerine dikkat eder bir de altıncı ayla yedinci ay arasında yediklerine dikkat eder. Çünkü altıncı ay çocuğun tamam gelişeceği, emekleyeceği zamandır (KK16, 17, 18).

Anne kendine de çocuğuna da dokunacak yemekleri yemez. Kırkly kadın siyah zeytin yemez, soğan yemez. Taneli yemeklerden yedirilmez: kuru fasulye, nohut gibi. Ispanak gibi bazı yeşillikleri de yemez. Taze fasulye ile börülce de yedirilmez, çok dokunmuş bu ikisi. Altı aylık çocuğu bile öldürmüş bunlar (KK16, 17, 18).

Lohusalık süresince yani kırkly çıkana kadar kadınlara un ve hamur elletilmez, bu sürede cenazeye bakmaz ve cenaze evine gitmez, kırkly kadına banyo yaptırılmaz, kırkly kadının aynaya da bakamaz; aksi takdirde kadının hamilelik süresinde yüzünde çıkan çiller kalıcı hale gelir.

Kırkly kadın cenazeye bakmaz ve cenaze evine gitmez (KK14, 15).

Kırkly kadına un, hamur gibi şeyler elletilmez

Annenin burnu büyür, yüzü çilleşir, anne çirkinleşirse kız olacak derler. Anne doğum yaptıktan sonra kırk gün aynaya bakmamalı, yoksa yüzünden o çiller çıkmaz derler (KK16, 17, 18).

4.1.3.5. Alkarısı/Kırk Basması

Lohusa kadınlara ve çocuklara sataştığı, kimi zaman da onları öldürdüğü tasarımlanan alkarısı "al, alanası, alkızı" gibi adlarla anılmaktadır. Lohusayla çocuğunun, doğumdan sonraki kırk gün içerisinde hastalanmalarına ve hastalıklara halkımız "kırk basması, kırk düşmesi, kırk karışması, loğusa basması" gibi adlar vermektedir (Acıpayamlı, 1976: 76-85).

Kırklı olmanın belirgin özelliği, annenin bu süre içerisinde tabu, yani pis sayılmasıdır. Kadının tabusal nitelikteki birtakım kaçınımlarının temelinde bu pislik tasarımı yatmaktadır (Örnek, 2016: 203).

Lohusalık döneminde de bahsedildiği üzere hem annenin hem de bebeğin en savunmasız olduğu dönem doğumdan sonraki ilk kırk gündür. Bu kırk günlük süreçte hem anne hem de bebeği ev dışına çıkarılmaz ve bu dönemde yalnız bırakılmazlar. Çünkü bu dönemde yalnız bırakılan çocuklara veya anneye kötü ruhların musallat olabileceğine inanılmaktadır. Bunun yanı sıra yeni doğan çocuk beslenme, nefes alıp verme gibi dış dünyaya ait fizyolojik davranışları yeni deneyimlemektedir ve bu yeni dünyaya alışma aşamasındadır. Çocuğun kusması, beslenirken boğulması gibi herhangi bir sebepten dolayı zarar görebileceği riskinden dolayı da çocuk ve anneliği yeni deneyimleyen kadın yalnız bırakılmamaktadır.

Yeni doğan çocuk ve annesi doğumdan sonraki kırk gün evde yalnız kalmaz; çocuk yalnız bırakılırsa şeytan kapar, derler. O yüzden salıncakta dahi olsa çocuk yalnız kalmaz, illa birileri bekler başında. Anne de yalnız bırakılmaz kırk gün. Ancak kırklandıktan sonra kadın ve bebeği evden çıkabilir (KK1, 2, 3).

Kırk gün boyunca yeni doğan çocuk asla yalnız bırakılmaz. Mesela ben çocuğun büyük annesiyim ben dahi kırk gün çocuğun yanında yatarım. Allah korusun çocuk kusar, boğazına kusmuk gider. Anne de çocuğun yanında yatar, o da kırk gün evden çıkmaz. Kaynanası da yanında yatar, yalnız bırakmaz onları. Kırk basması olur, cine periye karışır diye kırk gün anne de çocuk da yalnız konulmaz (KK12).

Kırklı kadının düğün yerine çıkması kesinlikle istenmez. Çünkü düğün yerlerinde al bayrak asılıdır ve bu yüzden kırklı kadına al basabilir. Kadının illaki çıkması gerekiyorsa da kırmızı bir yazma bağlayıp öyle çıkması gerekir.

Kırklı kadın evden dışarı çıkmaz. Hele ki düğünlerde kesinlikle çıkmaz; çünkü düğünlerde bayrak var, o bayraktan al basar derler bizde. Kırklı kadının illaki düğün yerine çıkması gerekiyorsa da ya al bir yazma bağlanır ya da kırmızı bir çekki¹⁵ çeker düğünlerde öyle çıkar (KK16, 17, 18).

Yörede iki kırklı kadının bir araya gelmeleri durumunda kadınlara kırk basacağına inanılmaktadır. Zorunlu olarak bir araya gelen kırklı kadınlar, kırk

¹⁵ Yörede kadınların başlarına bağladıkları yazmaya verilen isim

basmasının önüne geçmek için iğne, para, bebeklerin kıyafetlerini veya herhangi bir eşyalarını birbirleriyle değiştirirler. İstemsiz olarak bir araya gelen kırklı kadınlardan bu durumu ilk fark eden kadın, kırk basmasının önüne geçmek için silkinir.

İki tane kırklı kadın bir araya geldiklerinde iğne ya da para değiştirilirse bir şey olmaz (KK12).

Kırklı iki kadın bir araya gelmez. Gelirlerse kırk basmasını diye bebeklerin kıyafetlerini değiştirirler (KK14, 15).

Yeni doğum yapmış iki kırklı kadın suya giderken veya tesadüfen denk gelirlerse birbirinin yanından geçerken kırk basar diye ya silkinirler ya da birbirlerinden çatal iğne veya başka bir eşya değiştirirler (KK16, 17, 18).

Yeni doğan çocuğa göz değmemesi için aile dışından insanlara göstermek istenmez. Yine kırkı çıkmamış çocuğa kırk basmasını, cin peri musallat olmasını diye çocuğun yatağının altına tarak, bıçak, çakı veya ayna konulmaktadır.

Çocuğa göz değmesin diye, kırkı çıkana kadar çocuğu göstermek istemezler (KK4).

Çocuğun yatağının altına kırkı çıkmasıya kadar tarak, bıçak, çakı, ayna koyarız. Cin peri gelmesin diye (KK12).

Kırkı çıkmayan çocuğu cin peri kapmasın, kötülüklerden korusun diye yastığının altına ayna, çakı, tarak koyarlar (KK16, 17, 18).

Kırklı kadının cenazeye bakması ya da cenaze evine gitmesi de istenmez. Ayrıca bir köyde bir cenazenin kalktığı vakitlerde bebek uyutulmaz, uyuyorsa da uyandırılır.

Kırklı kadın çocuğu beşikte yatarken o esnada bir cenaze geçiyorsa çocuğunu yatırmaz, kaldırır. Uyuyan çocuğu da uykudan uyandırır (KK16, 17, 18).

Kırklı kadın ne cenazeye bakar ne de cenaze evine çıkar (KK,16, 17, 18).

Kırkı çıkmamış bir bebeğin sadece annesini tanıdığına; uyurken ağlarsa ona şeytanın musallat olduğuna, gülümserse de annesinin orada olduğunu anladığına inanılmaktadır. Ayrıca yörede kırkı çıkmamış bir bebeğin tırnakları kesilmemekte, yıkamak amacıyla çocuğa sabun sürülmemektedir.

Kırklı çocuğun tırnağı kesilmez. Kırklı çocuğa sabun sürülmez (KK16, 17, 18).

Bebek uyurken ağlarsa şeytan ona anan yok, anan yok dermiş; bebek de o yüzden ağlarmış. Uyurken gülümserse de anasının orada olduğu anlar, ona gülümsermiş. Kırkklı çocuk sadece annesini tanımış(KK16, 17, 18).

4.1.3.6.Kırlama

Lohusaya ve çocuğuna kırk basmaması için kırk gün içinde yapılan pek yaygın bir işlem vardır ki, bunun adına "kırlama" denir. Bu yaygın adın dışında, bu işleme "kırk dökme", "kırk çıkarma" dendiği de olur. Kırlama işlemi için en yaygın süre kırk günlük süredir (Örneğ, 2016: 203).

Yörede yeni doğan bebeğin ve annesinin doğumun kırkıncı gününde hazırlanan özel bir suyla yıkanmalarıyla gerçekleşen arınma törenine kırlama denmektedir. Kırlama için öncelikle kırk tane taş toplanır. Toplanan bu taşlar ile birlikte güzel kokulu otlarla bir su kaynatılır. Hazırlanan bu suyla önce çocuk ve anne yıkanarak kırklanmış olurlar. Böylece kırk günlük kritik süreç atlatılmış, anne ve çocuğu için hayat normale dönmeye başlamıştır. Kırlama için hazırlanan suyla çocuğun babası, sonra da sırayla hanede yaşayan herkes banyo yapar. Çocuğun ve annenin eşyaları bu suyla yıkanır, çocuğun beşiğine ve evin her köşesine bu sudan serpiştirilir. Kırlamanın yapıldığı gün eve gelen konuklarla birlikte çocuğun önüne kalem, makas, anahtar, para gibi nesnelere konularak çocuğun seçeceği nesneden ilerleyen yıllardaki yaşamı hakkında da yorumlamalar yapılmaya çalışılır. Kırlama işlemi bittikten sonra anne ve çocuğu artık özgürlüğüne de kavuşmuş; lohusalık döneminde sakınmak zorunda oldukları tüm tehlikeler geride kalmıştır.

Kırlama için hazırlanan su, üç gün boyunca muhafaza edilmektedir ve kazanda su eksildikçe üzerine su ilave edilerek eve gelen konuklara da ellerini yüzlerini yıkamaları için bu sudan ikram edilmektedir.

Kırklanacak çocuk kız çocuğuyorsa bugüne özel fistan denilen bir elbise dikilmektedir. Bu fistan dikilirken boyunun kısa olmamasına çok dikkat edilir. Çünkü fistanın boyu kısa kalırsa ilerleyen yıllarda çocuğun da kısmetinin kısa kalacağı yani nasibinin açık olmayacağına inanılmaktadır.

Çocuk doğduktan kırk gün sonra yerden kırk tane taş toplarlar. Mersin otunu, kırk tane taşla birlikte kazana koyup kaynatırlar. O suyla önce çocuğu, sonra annesini en son da babasını kırklarlar. Artık her şey normale döner onlar için (KK1, 2, 3, 12).

Bizim mersin ağaçları vardır, her yerde olmaz. O mersin otu burcu burcu kokar. O mersin otuyla birlikte tenekede su kaynatırız. Kırk tane temiz taşı bir bezin içine bağlarız. Mersinle birlikte o taşları da suyun içine atarız. O suyla önce çocukla annesini yıkarız. Sonra evde yaşayan diğer insanlar da o suyla yıkanır. Annenin ve çocuğun kıyafetleri de o suyla yıkanır hatta çocuğun beşiğine bile o sudan serperiz. O mersinli su üç gün durur. Yakın çevreden gelen misafirlere de verilir o sudan sen de yıkan diye. Dıştan gelenler de ellerini yüzlerini yıkarlar o suyla, üç gün boyunca o su azaldıkça üzerine ilave edilir. Kırklanan çocuk kız çocuğuyorsa kırkında fistan dikilir, dikilen fistanı uzun olursa bu kızın bereketli, nasipleri çok olur derler. Fistanı kısa geldi mi kırkçalığı kısa kaldı, nasibi açık olmayacak derler. O yüzden o fistanı çocuğun ayağından daha uzun yapardık ki çocuğun nasipleri ileride uzasın önünde, nasibi açık olsun diye. Eskiden yoktu ama şimdilerde kırk uçurma geleneği çıktı, çocuk kırklandıktan sonra ananesinin evine kırk uçurmaya gidiyorlar (KK16, 17, 18).

Bir kabın içine kırk tane çakıl taşı konur. Mersin otuyla kaynatılmış suyla çocuk bu kaptan yıkanır. Böylece kırklanır (KK4, 14, 15).

4.1.3.7.Kırk Uçurmak

Son zamanlarda gelenek haline gelmeye başlamış olan uygulamalardan birisi de kırk uçurmaktır. Kırklama işlemi bittikten sonra ilk kez ev dışına çıkacak olan çocuk ve annesi, çocuğun anneannesinin evine gezmeye götürülür. Burada çocuğun elleri una batırılır, anneanesi de çocuğu bir hediyede bulunur. Yapılan bu uygulamaya da kırk uçurması denilmektedir.

Çocuk kırklandıktan sonra ananesine götürülür. Ananesinin evinde çocuğun eli una batırılır. Ananesi çocuğa hediye olarak altın verir (KK14, 15).

Şimdi yeni bir moda çıktı kırk uçurması diye. Kırkı çıkan çocuğu ananesinin evine götürüyorlar, oradan bir hediye almak için (KK16, 17, 18).

4.1.3.8.Çocuk

Doğumdan sonra, çocuğun gelişimini izleyen; onun anneye babayla, ailenin öteki üyeleriyle ve toplumsal çevresiyle ilişkilerini düzenleyen bir dizi kural, adet, tören, işlem ve pratik vardır. Çocuğun korunması, büyütülmesi, giderek bağlı bulunduğu grubun ya da kültürel ortamın benimsediği, bir örnekleştirdiği kalıplara,

değer yargılarına, kısaca modele uydurulması için birçok aşamadan, erginleme işleminden geçmesi gerekmektedir (Örnek, 2016: 205).

4.1.3.9.Ad

Doğumdan sonra çocuğun gelişimi sırasında, onun ana-babayla, ailenin öteki bireyleriyle ve toplumsal çevresiyle ilişkilerini düzenleyen bir dizi kural, adet, tören, işlem ve pratik vardır. Bunlardan biri de çocuğa ad konulmasıdır. Yeni doğan çocuğa gelişigüzel bir ad konmaz. Çocuğa konacak adın; kişiliğini, geleceğini, toplum içindeki yerini ve başarısını damgalayacak, biçimlendirecek, simgesel bir öz taşımasına özen gösterilir. Ad, bir bakıma ruhsal varlığı da simgeler. Adın sözcük anlamının, o adı taşıyan kişiye geçtiğine inanılır. Bir çocuğa Demir adı verilirken, o çocuğun demir gibi sağlam ve dayanıklı olması beklenir (Başçetinçelik, 2009: 116).

Yeni doğan bir çocuğa gelişigüzel bir ad konulmaz; adın taşıdığı, karşıladığı ya da içerdiği anlamın çocuğun karakterini, kişiliğini, geleceğini, toplum içindeki yerini ve başarısını damgalayacak, biçimlendirecek simgesel bir öz taşımasına özen gösterilir. Çocuğa ad koyma, sıradan bir olay olmadığı için, bu iş küçük çapta da olsa kutlanarak ve kutsanarak yerine getirilir. Daha önce saptanmış olan ad, ad koyma amacıyla düzenlenen toplantı sırasında çocuğa verilir. Çocuğun doğduğu gün, zaman, ay ve mevsim; doğum yapılan yer; doğduğu sıradaki olaylar; kimi kişilere duyulan hayranlık, şükran ve minnet duyguları; gelenekler; ailenin varlığı, yoksulluğu; daha önceki kardeşlerinin yaşayıp yaşamadıkları; moda; kültür değişimleri vb. etmenler adın seçilmesinde birinci derecede rol oynarlar (Örnek, 2016: 205-208).

Yörede çocuğun ismi genellikle doğduğu gün aile büyüklerinden biri tarafından kulağına üç kez üflenerek konulmaktadır. Çocuğun ismi seçilirken öncelikle dedesinin ve ninesinin isimlerinden başlanır. Çocuğa ismini veren dede veya nine çocuğa bir hediye bağışlar ve genellikle daha önce adanmış oldukları kurbanı keserek bunu yakınlarıyla paylaşırlar.

Çocuğun isim koyacak kişi ismi üç defa kulağına üfler. Çocuğun yakınlarından herhangi biri koyabilir ismi. Dua filan okunmaz, sadece besmele çekip çocuğun ismini üç kez kulağına söyler. Çocuğa önce dedesinin ve ninesinin ismi konulur (KK4).

Dedesi derse ismini ben koyacağım, benim adım konulacak çocuğa bir hediye bağışlar. Biz toruna Zeynel adını koyduk, bebeğe hemen bir cumhuriyet altını taktık. Bir

de bir hayvan kestik, kazana koyduk. Benim adımlı küçük toruna koydular, ben de küçük bir bilezik taktım. Kimin ismi konulduysa, ismin sahibi çocuğa bir altın takacak. Dedeler nineler torunlara kendi isimleri konulsun ister, konulmazsa gönül koyarlar çocuklarına. İsmi koydukları için de biz de altın takarız (KK12, 13).

Çocuğun ismi genellikle doğduğu gün konur. İsmi kim koyarsa o çocuğun ismini kulağına üç kere bağırır. Çocuğa önce dedesinin ya da ninesinin adının konması beklenir. Bunun gönülden konması, zorla konmaması beklenir. Eğer ki çocuğa dedenin ya da ninenin ismi konulduysa o ismin adağını keserler dedesi veya ninesi. Bir kuzu keserler, yemek yaparlar ve herkesi davet ederler. O çocuğun doğduğuna¹⁶ kimler geldiye o kişiler bu yemeğe davet edilir. Yine o davete gelenler eli boş gelmezler, para ya da küçük bir hediyeyle gelirler (KK16, 17, 18).

Yörede bazı sebeplerden dolayı çocuklara konulan özel isimler de vardır. Doğan çocuğun son çocuk olması isteniyorsa Durdu, Dursun, Songül, Yeter gibi isimler; bundan sonra doğacak çocuğun erkek olması için Döndü; daha önce doğmuş çocukları yaşamayan, bu çocuğun yaşamasını isteyen aileler ise Umut ve Yaşar gibi isimler koymaktadırlar.

Çocuklara belli özel isimler de konur. Bu çocuktan başka çocuk istenmiyorsa Durdu, Dursun, Songül, Yeter gibi. Hep kız olmuşsa çocukları bundan sonra erkek çocuk isteniyorsa dönsün artık diye çocuğa Döndü ismini koyarlar. Daha önce çocukları ölenler de bu çocukları yaşasın diye Yaşar ya da Umut adını koyarlar (KK16, 17, 18).

Aile büyüklerinin isimleri daha önce doğan çocuklara konulmuşsa yeni doğan çocuğa din büyüklerinin isimleri, adak yerlerinin isimleri ya da moda olan isimlerden bir isim konmaktadır.

Aile büyüklerinin isimleri daha önce konulmuşsa sonra Alevilikle ilgili isimler konur. Dini büyüklerin isimleri konur. Adak yerlerinin isimleri konulabilir. İsim seçimini genellikle dede ve babaanne yapar. Moda isimlerden de konur çocuğa. Mesela 90'lı yıllarda Mahsun Kırmızıgül çok meşhurmuş, o yıllarda doğan çocuklara Mahsun adı çok konmuş. Fırat dizisi varmış 96'da, benim ismim o yüzden Fırat mesela. Dizilerden filan da isim konur. Ancak dedenin ve ninenin ismini koymak önceliklidir.

¹⁶ Doğan çocuk için yapılan kutlama ziyaretine verilen isim.

Çocuğa dedenin ya da ninenin ismi konursa; dede veya nine isimlerini taşıyan torunlarına altın takmak zorundadır (KK4).

Alevilik inancıyla ve geçmişte yaşanan birtakım siyasi olaylarla bağlantılı olarak yörede Ömer, Osman, Bekir, Selim gibi bazı isimler çocuklara verilmemektedir.

Ömer, Osman ve Bekir bu isimler konulmaz. Selim ismini de hiç duymadım o da konulmaz. Muhammet ismi de yoktur bizim köyde. Ömer, Osman ve Bekir isimlerinin konulmasının sebebi: Halifeliğin Ali'nin hakkı olduğu inancı. Veda hutbesinde üstü kapalı da olsa peygamberin kendinden sonra halifeliğin Hz. Ali'nin olduğunu söylemesi ama Hz. Muhammed ölüm döşegine düştüğü zaman Hz. Ali onunla ilgilenirken diğer üçünün saltanat derdine düşmeleri. Ali'ye haksızlık yapmaları. Selim isminin konulmasının sebebiyse Çaldıran savaşı. Çünkü bu savaşta Aleviler, Şah İsmail'i desteklemişler (KK4).

Osman, Bekir, Ömer bu isimler konulmaz çocuklara. Bunlar kılıç zoruyla Müslüman oldular, Hz. Ali efendimizle ters düştüler, o yüzden bu isimler bizde konulmaz (KK1, 2, 3).

Yörede bazı isimlerinse çocuğa psikolojik olarak ağır geleceği ve çocuğun sağlığını etkileyeceği endişesiyle verilmediği görülmektedir.

Çocuğa Mevla gibi ağır isimler de koymazlar. Ya da kutsal mekân isimleri de koymazlar. Çünkü çocuğun bu isimleri kaldıramayarak hastalanacağını ve öleceğini düşünürler (KK4).

4.1.3.10.Çocuk Görme

Yörede doğdaşa gitmek olarak adlandırılan, çocuk sahibi olan aileyi kutlamak ve çocuğu görmek için yapılan ziyaretin belli bir zamanı yoktur. Geçmiş zamanlarda kırkı çıkmayan çocuğun göze gelir endişesiyle gelen misafirlere gösterilmediği belirtile de günümüzde bu uygulama yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır. Kutlama için gelen misafirler çocuğa ve anneye çeşitli hediyeler getirmektedirler.

Yeni doğan çocuğu ziyarete gitmeye “doğdaşa gitmek” derler. Ziyarete giderken bisküvi, kola gibi şeyler götürürler, elleri boş gitmezler (KK4).

Yeni doğan çocuğu ve anneyi ziyaret etmek için kırkının çıkması beklenmez, hemen ziyarete gider yakınları. Eskiden göze gelir endişesiyle kırkı çıkmadan bu

ziyaretlerde çocuğu göstermezlerdi dışarıdan gelenlere de şimdilerde gösteriyorlar. Ziyarete gelenler çocuğa hediye getirirler ya da para takarlar (KK16, 17, 18).

Kırkı çıkmadan bir çocuk gösterilirse ya da çocuğa nazarının değeceği düşünölen birisi çocuğu görürse bu kişinin elbisesinden bir parça alınıp çocuğun üzerine atılır. Bu kişi evden ayrıldıktan sonra bu elbise parçası yakılarak çocuğa koklatılır, böylece o kişinin nazarından çocuğun korunduğuna inanılır.

Çocuğun kırkı çıkmadan, çocuğu gören misafir olursa gören kişi elbisesinden bir parça ya da elbisesinden bir ip parçası bırakır çocuğun üzerine. Bu ip ya da elbise parçası misafir gittikten sonra yakılır ve çocuğa koklatılır (KK14, 15).

4.1.3.11.Diş Aşı

Çocuğun biyolojik gelişmesinin belirtilerinden birisi olan diş çıkarma, halkımızca genellikle bir törenle kutlanır. Yiyeceğin ezilmesinde, parçalanmasında ve öğütölmesinde birinci dereceden rolü olan dişin ortaya çıkışı nedeniyle düzenlenen bu tören-eğlencede yiyeceği kutsama, çocuğun rızkını artırma, bereketi çoğaltma gibi dileklerin yanı sıra çocuğun dişinin sağlam olması isteği de yer almaktadır (Örnek, 2016: 225).

Yörede çocuğun çıkardığı ilk diş, yapılan bir diş aşı yemeğiyle kutlanır. Buğday, darı, nohut gibi baklagillerin kaynatılmasıyla yapılan bu aş konu komşuya dağıtılır. Tabağı alan konu komşu da çocuğun çıkardığı bu ilk dişi kutlamak için tabağın içine çeşitli hediyeler koyarak geri gönderir.

Çocuğun ilk dişi gözüktüğünde nohut, darı, buğday bunları kaynatırız. Çocuğun dişleri sağlam olsun diye. Bunları kaynatıp diş aşı yaparız, bunu da konu komşuya dağıtırız. Konu komşu da götürölen tabağı boş çevirmez içine bir hediye koyarak geri getirirler (KK1, 2, 3, 12, 14, 15, 16, 17, 18).

Çocuk ilk dişini çıkardığında yapılan uygulamalardan birisi de çocuğu üç kez tavuk kümesine sokup çıkarmaktır. Bunun yapılış amacı ise çocuğun ailesinin başına bir felaket getirmesinin önüne geçmektir.

Çocuğun dişi çıkınca buğday kaynatıp dağıtırlar. Bir de çocuğun dişi görünönce çocuğu tavuk kümesine sokup çıkarırlar (KK9, 10, 11).

Çocuğun dişi çıktığında çocuk, üç kez tavuk kümesine sokulur çıkarılır ki o çocuk babasının başını yemesin (KK14, 15).

4.1.3.12.Altı Aylık Kınası

Doğan çocuğun kız olması durumunda yörede bu çocuğa altı aylık kınası yakılmaktadır. Doğumun altıncı ayında ailenin yakınlarının davet edilmesiyle gerçekleştirilen bu törende, münasip bir kadın tarafın çocuğa kına yakılır. Gelen misafirler için ev sahipleri bir yemek hazırlar. Gelen konuklar da çocuk için çeşitli hediyeler getirip bu günü kutlar.

Altıncı ayda çocuk kızsız çocuğa kına yakarlar. Buna da altıncı ay kınası derler. Şimdilerde bunu da eğlenceli yapıyorlar. Çocuğun ailesi çevresini, saydığını sevdiğini davet eder, etli pilav yaparlar, orada münasip olan, gönlünden geçen birisi kız çocuğuna kına yakar. Buraya gelen davetliler de yine eli boş gelmezler, para ya da bir hediyeyle gelirler (KK16, 17, 18).

4.1.3.13.Geleneksel Sağaltma Pratikleri Ve İşlemleri

Çocuğun sağlıklı büyümesi, doğuştan ya da sonradan olan özürlerinin giderilmesi için birtakım geleneksel sağaltma pratikleri ve işlemlerinin uygulanması halkımız arasında oldukça yaygındır. Çocuğun doğal gelişmesini engelleyen bedensel, zihinsel ve ruhsal özürlerini gidermenin; çocuğu nazardan ve büyüsel içerikli zararlı dış etkilere korumanın halk arasında eskiden beri uygulanan geleneksel sağaltma pratikleri vardır. Bunlar en çok çocuğun yaşamaması, yürüyememesi, konuşmaması, çok ağlaması ya da bu yeteneklerini kullanmada gecikmesi ile nazara uğraması gibi durumlarda uygulanmaktadır (Örnek, 2016: 227).

Yörede daha önce doğan çocukları yaşamayan ve bunun sebebi olarak da kendilerini gören aileler, son doğan çocuklarının yaşaması için çocuklarını bir yakınlarına vermiş gibi yapıp sonra da parayla geri alırlar.

Çocuğu yaşamayan aileler yeni doğan çocuklarının yaşaması için; bu çocuk benim nasipten dolayı yaşamıyor diye örneğin bu çocuğu eltisine vermiş gibi yapar. Sonra geriye de parayla o çocuğu yeniden almış gibi yaparlar (KK16, 17, 18).

Fiziksel olarak zayıf kalan, yeterli gelişimi gösteremeyen çocuklar aileleri tarafından üç yolun birleştiği bir noktaya bırakılmakta ve oradan geçen birine çocuk satılıyormuş gibi yapılmaktadır. Daha sonra çocuk, bu kişiye para verilerek geri alınır. Böylece çocuğun gelişiminin hızlanacağına inanılmaktadır.

Çocuk olmuş ama bir türlü gelişmiyor, zayıf kalıyor. O çocukları da üç yol çatına koyarlar. Daha sonra o çocuğu oradan geçen birine satıyorum derler ve o kişiye çocuğu verirler. Sonrasında o kişiye para verip çocuğu o kişiden geri alırlar (KK16, 17, 18).

Yeni doğan, kırkı çıkmamış çocuğu sarılık hastalığından korumak için çocuğun üzerine sarı bir bez atılır.

Kırklı çocuğa çok sarılık gelir, çocuğa sarılık gelmesin diye sarı üzerine bez atarlardı (KK16, 17, 18).

Pişik olan çocuğu iyileştirmek için zeytinyağı sürülmektedir.

Çocuk pişik olduğunda zeytinyağı sürerler. Zeytinyağı çok iyi gelir pişiğe (KK16, 17, 18).

4.1.3.13.1.Çocuğun Dişi

Beşli altılı yaşlarda çocukların süt dişleri dökülmekte ve bunların yerine yeni dişler çıkmaktadır. Çıkan dişlerin güçlü ve sağlıklı olması için çocuğun dökülen dişleri çatı üstlerine atılmaktadır.

Çocukların çıkan dişlerini de evin çatısına, kiremidin üstüne atarız. Kiremit gibi, taş gibi sağlam olsun diye (KK16, 17, 18).

4.1.3.13.2.Çocuğun İlk Saçı

Çocuk biraz büyüdükten sonra saçları kesilmektedir. Çocuğun bu ilk saç kesimi genellikle dedesi ya da ninesi tarafından yapılmakta, kesilen saçlar da anneler tarafından saklanmaktadır. Çocuğun saçlarını ilk kez kim kestiyse o kişinin çocuğa bir armağan vermesi gerekmektedir. Bu armağan bir miktar, para, bağ, bahçe, altın vb. her şey olabilir.

Çocuk biraz büyüdüğü zaman saçları kesilir. Çocuğun saçını kim kestiyse o kişi, çocuğa bir şeyler verir. Saç kesmek, baş kesmek derler, bu yüzden de saçları kesen kişi çocuğa mutlaka bir emanet vermelidir. Ne verirse versin, tarla, bağ, bahçe, para; ama mutlaka vermesi gerekir. Dedesi, ninesi, annesi, babası kim olursa olsun, saçları kim kestiyse o verecek bu hediye. Kesilen saçları anası babası alır bir kıyıya koyar, saklamak isteyen saklar (KK12).

4.1.3.13.3.Konuşamayan Çocuk

Yörede çocukların dillerinin çabuk açılması, konuşmayı çabuk öğrenmeleri maksadıyla çocuk yaklaşık bir aylık olduktan sonra çocuğa bolca su içirilmektedir. Az su içen çocukların konuşma yetisini geç kazanacağına inanılmaktadır.

Çocuğa yirmi otuz günlük olduktan sonra çok su verilirse o çocuk, çabuk dillenir. Su, çocuğun dilini açar (KK3).

4.1.3.13.4.Çok Düşen Çocuk

Yörede çok düşen çocukların bu sakarlıklarının önüne geçmek için kösteği kesilmektedir. Köyde köstek kesme işinin ehli olan bir kişiye gidilir; bu kişi, bir iple çocuğun ayaklarını üç kez bağlayıp, üç kez çözdükten sonra bu ipleri keser. Yapılan bu uygulamaya “köstek kesme” denmektedir.

Çok düşen, sakar olan çocuğun onun kösteğini keserler. Köyde biri var o kösteği kesen. Çocuğun ayaklarından üç kere ipi dolar, üç kere bağlar çözer; kösteğini keser. Biz de o kişinin eli iyi gelsin diyerekten o kişiye biraz para veririz, çocuğun o sakarlığı geçer (KK12, 16, 17, 18).

4.1.3.13.5.Salyaları Akan Çocuk

Yörede bir çocuğun yanaklarının çok sıkılması, fazlaca öpülüp koklanması çok hoş karşılanmaz. Bir kişi çocuğun yanaklarını çok sıkar, fazlaca öperse “Çocuğun selini patlatacağın” diye uyarılır. Çok öpülen, yanakları çok sıkılan çocukların salyalarını tutamayacağına inanılır. İkiz doğum yapan bir kadının saçlarıyla bu çocuğun ağzını silmesiyle salyaları çok akan çocuğun tedavi edildiğine inanılmaktadır.

Çocuğu çok sevip, öpersen çocuğun selini patlatırsın derler. Çok sevilip öpülen çocuk çok sel akıtır. Çok sevip öptürmezler o yüzden çocuğu (KK12, 16, 17, 18).

Salyaları çok akan çocukları tedavi etmek için ikiz doğuran kadınlar kendi saçıyla o çocuğun ağzını silerler(KK12, 16, 17, 18).

4.1.3.13.6.Çocuğu Nazardan Koruma

Yunanlıların “matımsa”, Arapların “elayn”= (göz) ya da “isabet-i ayn”= (göz eğmesi), İranlıların “bed nezer”= (kötü göz), Hintlilerin “sihir” dedikleri bu çarpıcı gücün Türkiye’deki adları “nazar”, “göz”, “göz değmesi”, “göze gelme”, “pis göz”, “kötü göz”, “kem göz”dür. Her türlü canlı ve cansız varlığı tehdit eden, televizyon

alıcısından boyacı sandığına kadar her türlü nesneye zarar vereceğine inanılan bu çarpıcı ve öldürücü gücün, özellikle geçiş dönemlerindeki çocuklar için büyük bir tehlike taşıdığı inancı çok yaygındır. Bu nedenle çocuk sahibi anneler ve aileler, çocuklarını bu çarpıcı gücün zararından korumak için birçok çareye başvururlar (Örnek, 2016: 232-233).

Yörede çocukları nazardan korumak için yapılan uygulamaların en başında çitlembik ağacından yapılan ve çetele denilen bir takıyı çocuğun kıyafetine veya yatağına asmak gelir. Bu çetele genellikle çocuğun babası tarafından, zülfikar, bardak, testi vb. şekillerde yapılmaktadır. Yine bakıldak denilen çaltı ağacının çiçeği ve kesilen bir kurbanın gözü bir araya getirilerek bir muska yapılmakta ve yine çocuğun üzerine veya yatağına asılmaktadır. Bazıları ise bu muskanın içine tavuk ya da köpek pisliği de koymaktadır. Anadolu'nun her noktasında nazardan koruyuculuğuna inanılmasıyla karşımıza çıkan nazar boncuğu asma âdeti, bu yörede de uygulanmaktadır.

Çocuğa göz değmesin diye çitlembik ağacından çetele yaparlar (KK1, 2, 3).

Çaltı bakıldığı, kurban gözü ve köpek pisliği; bu üçünü bir araya getirirler, bir beze sarıp dikerler. Bunu muska gibi çocuğun omzunu takarlar (KK3, 4).

Çocuklara nazar değmesin diye çetlemişin özünden çetele yaparlar. Çocuğun salıncağına asarlar. Genelde babalar kendi çocukları için yapıyor bunu. Testi, bardak, muska, kaplumbağa, zülfikar gibi farklı şekillerde yapılabiliyor. Nazar boncuğuyla süsleyip asıyorlar çocuğun salıncağına (KK9, 10, 11, 14, 15).

Çocuğa nazar değmesin diye kurban hayvanın gözünü muska yapıp asarlar çocuğa. Bir de çaltı bakıldığı deriz biz çaltının çiçeği, onu da koyarlar muskanın içine. Nazar bocuğu, çetlemik özü, kurban gözü bir de çaltı bakıldığı bunları asarlar. Bazıları tavuk gübresiyle köpek pisliği de asar (KK9, 10, 11).

Çocuğu nazardan korumak için çetmik ve çetlemik ağaçlarından çetele, kurban gözünden nazarlık yapılır. Bir de çaltı ağacının tohumundan bakıldak yapıp çocuğa asarlar. Hocaya muska yaptırılınca o muskanın içine demir parçası, çetmik kökü, çörek otu bir de çaltı kökü koyarlar içine. Bazısı da tavuk pisliğiyle sarımsak diker ancak onu daha çok Balıkesir tarafından gelen aileler yapar (KK16, 17, 18).

Yörede mavi ve yeşil gözlü insanların nazarının çok degeceğine inanılmaktadır. Eve gelen misafirlerden birinin çocuğa nazarının degeceğine kanaat getirilirse bu kişi

evden gittikten sonra kişinin nazarını kesmek amacıyla evin çıkış kapısına kadar kişinin ayak bastığı yerlere bıçakla çizik çekilir. Yine bir toplulukta bir kişinin nazarının degeceğine inanılıyorsa o kişinin elbisesinden bir parça alınır, yakılıp dumanı evin içinde tütürülür. Eğer ki kalabalık bir ortamsa ve kimin nazarının değdiği kestirilemiyorsa bu kez de oradaki yedi kişinin elbisesinden alınan birer parça yakılarak tütürülür.

Anne çocuğuna nazar degeceğine, yani eve gelen birinin çocuğa nazar değireceğine inanırsa o kişi evden gittiği zaman evin çıkış kapısına kadar ayak bastığı yerlere bıçak çekilir. Gözlerinden şüphelenilen birinin ardından bu şekilde bıçak çekilir (KK12).

Evde bir çocuk ya da bebek var diyelim, bebek ya da çocuk oturduğu yerde durduk yere, ortada hiçbir şey yokken ağlamaya başladı, derler ki buna nazar değdi. Gözü degebilecek insanın üzerindeki elbisesinden ya da kalabalık bir insan topluluğuysa ve kimin gözünün değdiği bilinmiyorsa yedi kişi kıyafetinden ufak birer parça alırlar, onu kibritle yakıp tütürürler. Nazarı değmesin diye kişi kapıdan çıkana kadar arkasından, izini keseyim diyerek bıçakla yere çentik atarlar (KK16, 17, 18).

Nazar değen kişinin üzerindeki nazarı çıkarmak için ise tuz kavrulmaktadır. Önce bir tuzun üstüne çeşitli dualar okunmakta, bu tuz nazar değen kişinin başının etrafın çevrildikten sonra ateşe atılır. Ateşe atılan tuz güçlü bir şekilde çatırdarsa nazarın çıktığına inanılır.

Nazar değen kişi için tuz kavururlar. Tuzu okuyup göze gelen kişinin başından çevirip ateşe atarlar, eğer ki tuz çok çatlarsa nazar varmış derler. Mavi gözlülerin ve yeşil gözlülerin nazarının çok degeceğine inanılır (KK16, 17, 18).

4.1.3.13.7.Sütanneliği/Süt Kardeşliği

Yörede doğum yapan bir kadının sütü çocuğuna yetmiyorsa köyde yeni doğum yapmış başka bir kadına çocuğunu emzirtir. Çocuğu emziren bu kadın çocuğun sütannesi; bu kadının çocukları da sütkardeşi olurlar. Bu sütannenin öz anneden; sütkardeşlerinden öz kardeşten bir farkı kalmaz. Sütkardeşler arasında evlilik olamaz.

Çocuğun sütannesi varsa; çocuk, sütannesinin çocuklarıyla da kardeş gibi olur. Aynı anneyi emen çocuklara, nikâh düşmez (KK1, 2, 3).

Çocuk annesini emmezse ya da annenin sütü yetmezse köyde doğum yapmış başka bir kadına çocuğu emzirtirler. Bu çocuğu emziren kadın da onun sütannesi oluyor. Sütkardeşleri de olur. Sütkardeşler evlenmezler öz kardeş gibidirler (KK4).

4.1.4. Doğum Dönemi ile İlgili Genel Değerlendirme

Hayatın geçiş dönemlerinden ilki olan doğumla ilgili, araştırma sahasında farklı yaş gruplarıyla yapılan derleme çalışmalarında geçmişten günümüze birçok gelenek, inanış ve pratiğin değişikliğe uğradığı; bazı inanış ve uygulamaların ortadan kalktığı; bazı yeni uygulamaların da ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Bu dönemle ilgili yaşanan değişimleri şu şekilde sıralayabilir:

- Eskiden çocuğu olmayan ailelerde, bu duruma sebep olarak problem öncelikle kadında aranırken ve kadın birtakım sağaltma yöntemlerine başvururken günümüzde bu süreç büyük oranda ortadan kalkmıştır. Çocuğu olmayan ailelerin büyük oranda başvurdukları yer, modern tıp imkânının sunulduğu hastaneler olmaktadır. Geçmişte kadının belinin sarılması, hazırlanan birtakım merhemlerle veya ilaçlarla kadının tedavi edilmeye çalışılması ya da hocalara muska yazdırılması gibi pratikler büyük oranda ortadan kalkmıştır.
- Çocuk olması için tıbbi yöntemlerden bir sonuç alınamaması ya da erkek çocuk istenmesi gibi durumlarda ise çok güçlü bir şekilde günümüzde de devam eden gelenek, kutsal mekânlarda adak adama geleneğidir.
- Günümüzde sağlık hizmetlerinin yaygınlaşması ve modern tıba ulaşımın kolaylaşmasıyla birlikte yörede evde doğum olayı ortadan kalkmıştır. Doğumun hastanelerde yapılıyor olması da geçmişte doğum sırasında yapılan birçok uygulama ve bu konudaki inanışın ortadan kalkmasına sebep olmuştur.
- Geçmişte çocuğun vücut yapısının sağlıklı ve düzgün olmasını sağlamak amacıyla yapılan kundaklama işlemi de günümüzde geçerliğini yitiren uygulamalardandır. Çünkü aileler çocuğun gelişiminin takibi için ya da çocuk hastalandığında başvurdukları ilk yer hastane olmakta; aileler doktorların tavsiyelerine uymaktadır. Kundaklama gibi bir işlemin modern tıpta karşılığının olmaması sebebiyle de bu uygulama da ortadan kalkmıştır. Hatta köyde yaşını almış insanlar, bu durumu eleştirmekte ve

yeni neslin kundaklanmadığı için vücut yapılarının bozuk olduğuna inanmaktadır.

- Son zamanlarda kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, yeni birtakım uygulamaların da ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Doğum sonrası yapılan uygulamalar arasında olan “kırk uçurmak” bu uygulamalardan biridir. Eskiden böyle bir uygulama mevcut değilken günümüzde yeni neslin başka toplumlardan örnek alarak uygulamaya başladıkları bir pratik haline gelmiştir.
- Son zamanlarda çocuğa konulan isimlerde de değişiklikler yaşanmaktadır. Önceleri dede nine isimleriyle başlanıp, bu isimler daha öne konulmuşsa din büyüklerinin isimleriyle devam eden ve belli geleneksel isimlerin dışına çıkılmayan bir isim seçme süreci yaşanırken günümüzde ise televizyon dizilerinden veya ünlü kişilerin isimlerinden moda olan bir isim tercih edilmektedir.
- Doğumla ilgili birtakım inanışların getirdiği pratiklerde de değişimler yaşanmaktadır. Eskiden kırkı çıkmayan çocuk, göz degecek endişesiyle kutlama ziyaretine gelen, aile dışından olan insanlara gösterilmezken günümüzde bu uygulama da ortadan kalkmıştır.
- Çocuk sağlığı için başvuru alan, halk hekimliği kapsamında değerlendirilebilecek sağaltma yöntemlerinin birçoğu da ortadan kalkmaya yüz tutmuştur. Örneğin çok düşen ya da geç yürüyen çocuklar için uygulanan “köstek kesme” uygulaması da neredeyse ortadan kalkmıştır denilebilir.

4.2.Sünnet

Sünnet operasyonu, üreme organının uç tarafını kapayan derisinin keskin bir araçla çepeçevre kesilip atılmasından ibarettir. Türkiye’de sünnet geleneğinin yüzyıllar boyu sıkı ve kesin bir biçimde yerine getirilmesinde birtakım inançlar ve görüşler egemendir. Bunların bir bölümü dinsel, bir bölümü de toplumsal, hijyenik ve cinsel içeriklidirler. Çocuk sünnet yoluyla İslam topluluğuna katılmaktadır. Böylece Müslüman bir çocuk Müslüman olmayandan ayrılmaktadır. Bu etmen çok önemlidir. Bir Müslüman’la evlenen yabancından başka birtakım şeylerin yanı sıra çoğu zaman sünnet olması da istenmektedir. Bu durumda, sünnet, dinselliği belirten bir işaret olmaktadır. Sünnetli olanın sünnetsiz olandan daha temiz olduğu inancı ve görüşü de önemli rol oynamaktadır (Örnek, 2016: 239).

Yörede sünnet geleneği çok önemsenmekte ve Müslümanlığın şartlarından biri olarak görülmektedir. Sünnet olacak çocuğun ailesi bu özel gün için çok önceden hazırlıklara başlamakta ve tıpkı bir düğün gibi hem eğlence hem de büyük bir yemek ziyafeti düzenlenmektedir.

Sünnet demek temizlik demektir. Sünnet, Müslümanlığın ilk şartıdır. Bizim buralarda sünnet olayı için “Gapçıklı kalırsa geberirsin” denir(KK1, 2, 3).

4.4.1.Sünnet Çocuğunun Yaşı, Sünnetin Zamanı

Sünnet olacak çocuğun yaşı hakkında Türkiye’nin her yanında geçerli bir kural yoktur. Bu yaşı belirlenmesinde çeşitli etmenler rol oynamaktadırlar. Ailenin durumu, ekonomik etkinliği, kimi vesileler bu etmenlerin başında gelmektedirler. Ancak çocuğun en geç 14-15 yaşına varmadan sünnet edilmesine özen gösterilir. Çocuklar dört-beş yaşından başlayarak on dört-on beş yaşına kadar geçen süre içerisinde sünnet edilirler. Ancak son zamanlarda, büyük kentlerde, kimi ana babaların, çocuklarını doğumlarından hemen sonra sünnet ettirdiklerine rastlıyoruz (Örnek, 2016: 240).

Arpaseki köyünde sünnetin yaşını ve sünnet töreninin zamanını belirleyen bazı etmenler vardır. Sünnet olacak çocuk ailenin tek erkek çocuğuyorsa beşli yaşlardan başlayarak sekiz dokuz yaşlarına kadar çocuk sünnet ettirilir. Eğer ki ailenin birden fazla erkek çocuğu varsa aile iki çocuk için de tek sünnet töreni yapmak isteğiyle büyük

çocuğu biraz bekletip küçük çocukla birlikte sünnet ettirmektedir. Ailenin iki erkek çocuğu arasındaki yaş farkı çok fazlaysa büyük çocuğun evlilik düğünü içinde küçük çocuğun da sünnet töreni yapılmaktadır. Sünnet yaşının belirlenmesinde çocuğun ergenlik dönemine girmemiş olması ve sünnet törenini de hatırlayabilecek yaşta olması en önemli iki etkidir.

Sünnet için çocuk biraz kendini bilsin, sünnet düğününü hatırlasın derler. Bu yüzden de çocuk çok erken yaşta sünnet ettirmezler (KK4).

Çocuk beş yaşından tut, yedi-sekiz yaşlarına kadar sünnet ettirilir (KK1, 2, 3, 9, 10, 11).

Diyelim ki bir adam, ilk doğan erkek çocuğu için bir sünnet düğünü yaptı ve sonradan bir oğlu daha oldu. Küçük çocuk için de sünnet yapılır ama amcasının ya da abisinin yanında onların evlilik düğünlerinin içine katılarak sünneti yapılır (KK1, 2, 3, 4).

Sünnet için sekiz dokuz yaşını geçirmeyenler pek. Birden fazla erkek çocuk varsa büyüğü biraz bekletirler, küçüğü de biraz erken yaptırırlar (KK4, 9, 10, 11).

4.4.2.Sünnet Düğünü Hazırlıkları ve Sünnet Düğünü

“Okuyucu” ya da basılı kart yoluyla düğün günü duyurulduğu sırada, öteki hazırlıklara da başlanır. Bu hazırlıklar içerisinde konukların ağırlandığı yer başta gelmektedir. Ailenin durumuna göre bu yer ya çocuğun kendi evi ya da bir dernek, açık hava sineması, orduevi, gazino ya da yazlık bir bahçe olabilir. Eğer düğün evde yapılacaksa çocuğun kesilmesinden sonra yatacağı odası ve yatağı hazırlanır, süslenir, donatılır (Örnek, 2016: 243-244).

Sünnet töreni için yapılan en önemli hazırlıkların başında ikram edilecek yemeklerin hazırlanması gelmektedir. Tıpkı evlilik aşamasında yapılan düğün yemekleri gibi sünnet düğününde de büyük çaplı bir yemek hazırlığı yapılmaktadır. Eskiden maddi durumu yetersiz olan, sünnet düğünü masraflarını karşılamaya gücü yetmeyecek olan aileler çocuklarını, başka bir sünnet düğününün içine katarak sünnet yaptırırken günümüzde köy halkının maddi durumunun iyileşmesiyle birlikte küçük de olsa her aile çocuklarına sünnet düğünü yapmaya çalışmaktadır. Tıpkı düğünlerde olduğu gibi sünnette de törenden birkaç önce köy içine davetiye olarak şeker dağıtılır ve köy

insanın katılımı ve yardımıyla kesilen dana yemek için hazırlanır. Sünnet törenlerinin evlilik düğünlerinden tek farkı sünnet düğününün bir gün sürmesidir.

Mutlaka sünnet düğünü yapılır. Sünnet yemekleri etsiz olmaz (KK1, 2, 3).

Sünnet düğünleri, bildiğimiz düğün gibi yemekli olur; ama sünnet düğünü yalnız bir gün olur. Normal düğün gibi sünnette de gelen misafirlere gün boyu yemek dağıtılır (KK4).

Sünnet düğününde de dana kesilir. Perşembeden dana kesilir, cuma doğranır, cumartesi de yemekli düğün olur. Eskiden gariban insanlar başka çocukların yanına çocuklarını katıp sünnet ettiriyorlardı, hatta normal evlilik düğünlerinin içine katılıp çocuk sünnet ettirilirdi. Ama şimdi gariban da olsa yine küçük bir düğün, yemek yapıyor. Çok kişiyi davet etmiyor ya da daha küçük bir dana kesiyor (KK9, 10, 11).

Davetiye de aynı normal düğündeki gibi dağıtılır. Yine konuklar sünnet çocuğuna okuntu¹⁷ getirirler (KK4).

Durumu iyi olmayan aileleri çocukları ya da öksüz olan çocuklar başka bir sünnet çocuğunun yanına katılır, onunla birlikte sünnet ettirilir. Ya da normal bir düğünün içine de katılabilirler (KK4).

Köyde yapılan eski sünnet törenlerinde sünnet düğününün yapılacağı günün öncesinde bir lokma hayrı yapılırken ve düğün yemeği için keçi kesilirken günümüzde bu gelenekler ortadan kalkmış, evlilik törenlerinde olduğu gibi yemek için dana kesilmeye başlanmıştır. Yine eski sünnet düğünlerinde çocuk törenin yapıldığı gün köye gelen sünnetçi, tarafından sünnet edilirken günümüzde çocuğun sünneti hastanelerde yapılmaktadır. Çocuğun sünneti daha önceden hastanede yapılsa bile ailesi uygun olan bir zaman diliminde çocuklarının sünnet törenini yaptırırlar.

Eskiden sünnet törenlerinde keçi keserlerdi (KK9, 10, 11).

Eskiden sünnet düğünü başlamadan bir gün önce lokma dökerlerdi. Lokmaları sepetlere doldururlar bütün köye dağıtırlardı. Şimdi eskisi gibi değil çocuğu daha bebekken doktora sünnet ettiriyorlar, sonra münasip bir vakitte de cemiyetini yapıyorlar. Ha sünnet olmuş, ha olmamış. Eskiden sünnet düğünü olduğu gün kesilirdi çocuk, köye sünnetçi gelirdi (KK16, 17, 18).

¹⁷ Yörede düğün ve sünnet törenlerine katılan konukların getirmiş oldukları armağanlara okuntu adı verilmektedir

Üç gün olurdu eskiden sünnet düğünleri ve üç gün boyunca tüm konuklara içki dağıtılırdı. Şimdi bir günde olup bitiyor (KK12, 13).

4.4.3.Çocuğun Hazırlanması

Sünnet olacak çocuğa bir sünnet giysisi yaptırmak adettendir. Bu giysi, hazır olarak satılmakta ya da örneğine uygun olarak yaptırılmaktadır (Örnek, 2016: 246).

Sünnet töreninden önce çocuk için özel bir alışveriş yapılır. Çocuğun törende ve sünnet olduktan sonra giyeceği kıyafetler, çocuğun sünnet olduktan sonra yatacağı yatak alınır. Bu yatak sünnet düğününden önce süslenerek düğün için hazırlanır. Düğünden bir gün önceki gece çocuğun serçe parmağına kına yakılmaktadır. Bölgede yaygın olarak görülen sünnet için araba süslenmesi, sünnet çocuğunun konvoy halinde gezdirilmesi gibi gelenekler Arpaseki köyünde görülmemektedir.

Sünnet çocuğuna yatak alınır, özel sünnet elbisesi alınır. Sünnet düğününde giyilen kıyafet vardır, bir de çocuğun sünnet olduktan sonra giydiği beyaz bir kıyafet vardır. Sünnet töreni için çocuklara bu kıyafetler alınır. Sünnet düğününden önce çocuk için özel bir yatak hazırlanır, düğünden bir gün önce çocuğun serçe parmağına kına yakılır. (KK4, 9, 10, 11).

Sünnet çocuğu gezdirilmez. Hazırlanan bir sünnet arabası yoktur (KK4).

4.4.4.Sünnet İşlemi ve Sünnetçi

Yörede, sağlık hizmetlerine ulaşımın artmasıyla birlikte çocuklar artık hastanelerde sünnet ettirilmekte, köye sünnetçi gelmemektedir. Sünnet işleminin köyde yapıldığı eski zamanlarda çocuğun yalnız başına sünnet ettirilmemesine dikkat edilirdi. Çocuğu için sünnet töreni düzenleyen aile, maddi durumu iyi olmayan gariban bir çocuğun da kendi çocuğunun yanında sünnet edilmesini sağlardı. Eğer ki çocuk tek başına sünnet edilecekse, çocuğun yanında bir de horoz kurban edilirmiş. Kesilen bu horoz da sabun ve havluyla birlikte çocuğu sünnet eden sünnetçiye hediye edilirmiş.

Köyde sünnet işlerine bakan kimse yok. Sünnetçi dışarıdan geliyor. Sünnet çocuğu tek başına sünnet ediliyorsa onunla birlikte bir horoz kurban ederler. O da erkek bu da erkek birlikte kesilsinler, eş olsun birbirlerine derler. O kesilen horozu da genelde sünnetçiye verirler (KK1, 2, 3, 4, 9, 10, 11, 16, 17, 18).

Sünnetçiye bir sabun, bir havlu bir de kesilen tek oğlansa bir horoz kesilir temizlenip sünnetçiye verilirdi (KK1, 16, 17, 18).

Çocuk sünnet edilirken yakınlarından birkaç kişi çocuğun ellerini ve ayaklarını tutarlar. Evin içindeki diğer konuklar ve sünnet çocuğunun yakınları da ellerine çomak veya kaşık alıp bu çomak veya kaşıkları birbirlerine sürterler. Böylece sünnet olan çocuğun acısının azalacağına inanılmaktadır.

Çocuk kesilirken cesareti olan birkaç kişi geçer çocuğun yanına çocuğu tutarlar. Dışarıda bekleyen yakınları da ellerine birer çomak alıp onu ellerinde sürterler, çocuğun acısı azalsın diye. Çomağı veya kaşığı, sanki elde bir kalem yuvarlanır gibi yuvarlarlar (KK1, 16, 17, 18).

Çocuk sünnet olurken evdeki kadındır erkektir herkes, ellerine kaşık alırlar, hey maşallah maşallah, nazar değmez inşallah diyerek bu kaşıkları döndürerek birbirlerine sürterler. Çocuğun sünneti acısız olsun diye (KK4).

Sünnet edilen parça yak altı olmayacak bir yere gömülmekte ya da evin çatısına atılmaktadır.

Sünnette çocuğun kesilen parçasını da münasip bir yere, ayak değmedik bir yere götürüp gömüyorlardı (KK1, 16, 17, 18).

Çocuğun kesilen parçası gömülür ya da tavana atılır (KK4).

4.4.5.Hediye-Armağan

Tören karakteri taşıyan bu önemli “geçiş dönemi” pratiği çeşitli hediyelerle süslenmektedir. Yöresel özellikler, toplumun geleneklerine sıkı sıkıya bağlılığı ya da gevşekliği hediyelerin çokluğunu, azlığını ve türünü belirler. Ancak hemen her yerde hediyein odak noktası sünnet edilen çocuktur (Örnek, 2016: 248).

Evlilikte ve doğumda da olduğu gibi sünnet törenine katılanlar da elleri boş gelmez, okuntu denilen hediyelerle sünnet düğününe gelirler. Eski zamanlarda sünnet düğünleri üç gün sürmekte, sünnet düğünü için herkes bir sini hazırlamakta ve bu sinilerle hediyeler sunulmakta, sinilerin götürülmesinde köyün delikanlıları görev almakta ve hediye sunumu davul eşlinde yapılmaktayken günümüzde bu gelenekler de ortadan kalkmıştır.

Eskiden üç gün sürerdi sünnet düğünü. Herkes sinilerle emanetini getirirdi. Siniler süslenir, içine emaneti koyulur, davul eşliğinde sünnet evine getirilirdi. Davul

çalmaya başladığı zaman, herkes anlardı ki sini gidecek. Sinileri köyün delikanlıları taşırlar, siniyi de düğün sahibine hemen vermezler, düğün sahibinden bahşiş alırlardı. Şimdi bu gelenekler kalmadı (KK12, 13).

Sünnete gelenler okuntu denilen hediye, armağan getirirler. Yakın akrabalar cumhuriyet altını gibi pahalı takılar takar, daha uzak misafirlerse bütçelerinin el verdiği ölçüde takılarını takarlar. (KK1, 2, 3, 9, 10, 11).

4.4.6.Kirvelik

Kudat'a göre kirvelik: "Bir erkek çocuğun sünnet töreninin külfet ve masraflarını, başka bir aile büyüğünün üzerine alması ile iki aile grubu arasında kurulan sanal akrabalığa verilen addır." (aktaran Örnek, 2016: 252). Yörede sünnet törenlerinde görev alan ve sünnet törenleri içerisinde adı anılan bir kirvelik terimi vardır. Çocuğun sünnet edildiği esnada çocuğu tutan kişiye kirve denilmektedir. Çocuğu tutmak dışında kirvenin başka bir görevi bulunmamaktadır.

Çocuk evde sünnet ediliyorsa çocuğu tutan kişiye kirve derler (KK9, 10, 11).

Doğudaki gibi kirvelik uygulaması yoktur. Çocuk kesilirken çocuğu tutan kişiye kirve denir; ama bu kirvenin başka bir görevi yoktur. Maddi bir yükümlülüğü yoktur (KK4).

4.4.7. Sünnet Dönemiyle İlgili Genel Değerlendirme

Modern tıbbın gelişmesi ve sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaşmasıyla birlikte hayatın geçiş dönemlerinden biri olan sünnetle ilgili de birçok değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. Geçmişte sünnet işlemi dışarıdan getirilen bir sünnetçi tarafından, çocuklar evde sünnet edilirken günümüzde ise çocuklar, sünnet töreninden çok daha önceki bir zaman diliminde hastanelerde sünnet ettirilmektedir. Bu ise evde çocuk sünnet olurken yapılan birçok uygulamanın ve inanişin ortadan kalkmasına sebep olmuştur. Çocukların evde sünnet edildiği sırada çocukların acısını azaltmak için evdeki konukların ellerine aldıkları bir kaşık ya da sopayı birbirlerini sürtmeleri; bir çocuğun tek başına sünnet edilmeyip yanında bir çocuğun daha sünnet edilmesi, tek başına sünnet olmak zorunda kalan çocukların yanında bir horoz kesilmesi gibi inaniş ve gelenekler de ortadan kalkmıştır. Eski sünnet törenleri birkaç günlük bir zaman diliminde gerçekleştirilirken günümüzde ise bir günün içerisinde tüm tören başlayıp bitmektedir.

4.5.Askerlik

Askerlik, Anadolu coğrafyasında etrafında birçok gelenek ve göreneğin geliştiği ananelerden biridir. Son zamanlarda yaşanan sosyo-kültürel değişimler askerlik kurumuna bakışı ve ara bir geçiş dönemi sayılabilecek bu dönemde yapılan ritüelleri değiştirmiş olsa da hala askerlik dönemi üzerinde gelişen birçok uygulamayla karşılaşılmaktadır. “Bunların hepsinin amacı da askere gidecek kişinin yeni durumunu belirlemek, kutsamak, aynı zamanda askere gidecek kişiyi askerlikte yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır. Askere yolcu etme ve karşılama çevresinde kümelenen adetler, gelenekler, törenler ve bunların içinde yer alan işlemler ve uygulamalar o yörenin geleneksel kültürünü de yansıttığı için önemlidir” (Artun, 2000: 41-48).

Toplumun bir ödev olarak gördüğü askerlik, bir olgunlaşma ve statü belirleme sürecidir. Bu süreç, başarılı bir şekilde tamamlanmalı ve askerliğini yapıp gelen genç toplum içinde yetişkin bir erkek statüsüne yükselmelidir.

Askere gitmeyen kişi erkekten sayılmaz. Evlenecek erkeklere önce askerliğini yap derler. İnsanın kemale erebilmesi için olgunlaşabilmesi için askerlik yapması gerektiği düşünülür. İsterse iki tane üniversite okumuş olsun, eğer ki askerliğini yapmamışsa o kişiyi toplumda çok fazla ciddiye almazlar. Askerliğini yapıp belli bir disiplinden geçen insan kemale ermiş, olgun olarak nitelendirilir (KK4).

4.5.1. Askerlik Hazırlıkları

Askere gidecek genç için hazırlıklar, gencin askerlik görevini yapacağı yerin belli olmasıyla birlikte başlar. Bu süreçte yakın akrabalar, asker adayı genci yemeğe davet ederler ve onun için bir ziyafet düzenlerler. Aynı zamanda çocukları askere gidecek aileler de sırayla bu gençleri yemeğe davet ederler. Bu davetlerin içeriği, ev sahibinin ekonomik gücüyle doğrudan bağlantılıdır. Eğer kişinin maddi gücü yerindeyse bir hayvan kesip davul zurna eşliğinde bunu misafirlerine ikram eder. Bu davetlerde olmazsa olmaz ikram alkoldür. Ev sahibi olan kişi, askere gidecek olan yakınıyla ayrılmadan önce birlikte içmek ister.

Askerlik kâğıdı çıktı mı akrabaları gidecek olan genci yemeğe davet ederler. Bunun dışında ayrı bir eğlence olmaz. Askere gidecek olanlar birbirlerini de yemeğe davet ederler. Her gün birinin evinde yer içerler (KK9, 10, 11)

Askerlik çağı gelen gençler, askerliklerini yapacakları yerler belli olduktan sonra askerlik hazırlıklarına başlar. Askere gidecek olan bu gençlerden birisi ev sahibi olur ve diğerlerini evine yemeğe davet eder. Bu yemekte ev sahibi olan kişi genellikle bir kuzu keser ve alkol eşliğinde bunu diğer askere gidecek arkadaşlarına ikram eder. Yemek yenilip alkol alındıktan sonra bu gençler sokağa çıkar ve köyün içinde sokak sokak gezerler. İsteyen ev sahibi davul da getirebilir. Of of gibi nidalarla bağırlar, bu bağırlar bir nevi isyan gibidir. Bu köyde askerlik öncesi bir eğlenceden ziyade biraz isyan ve üzüntü barındırır. Askere gidecek olan gencin yakın akrabaları da yemeğe davet eder. Askerlerin tümünü değil de yalnızca askere gidecek olan yakın akrabasını davet eder. Bu yemekte olmazsa olmaz şey alkoldür. Kişinin alkolle pek arası yoksa bile o sofrada az da olsa mutlaka alkol alması beklenir. Toplu bir düğün, eğlence olmamakla birlikte isteyen kişi davul getirtip eğlence yapabilir. Bu eğlence gençlerin kendi arasında yiyip içtikleri sırada çalınır (KK1, 2, 3, 4).

Katıldıkları davetlerden sonra bir araya gelen gençler sabaha kadar birlikte vakit geçirmeye devam eder. Gençlerin bu şekilde vakit geçirmeleri zaman zaman birtakım taşkınlıklara da sebebiyet verdiğiinden köy halkının tepkisini çekmektedir. Bu tepkinin neticesinde de köyün askere gidecek olan gençlere karşı bakışını olumsuz olarak etkilemekte ve toplumun yapması beklenen ödevleri yapmalarına engel teşkil etmektedir.

Köylümüz askeri çok sever. Mesela ilçeden veya karakoldan jandarma gelir buraya. Köylü onlara hoşbeş sohbet eder, saygı gösterir, illa bir ikram da bulunmak ister; ama köyden gidecek olan askeri çok sevmezler açıkçası. Çünkü askere gidecek olan gençler köylüyü bezdiriyorlar. Sabaha kadar bağırlı, çığırış, şişe kırma. Eskiden tüm köylü asker gideceği zaman meydana çıkardı, askerlerin cebine harçlık koyardı, köylü onları köyün çıkışına kadar salıklardı; ama taşkınlık yaptıkları için askerler kırıcı olmaya başladı. İçip içip küfür ediyorlar, millete rahatsızlık veriyorlar. Eskiden askere gidecek genç belki üç aylık acemilikte yiyeceği parayı topluyordu, köylüden. Herkes elinden geldiğince cebine harçlık koyardı, askere gidecek gencin cebine. Son

zamanlarda asker uğurlamaya sadece gidecek gencin aileleri çıkıyor. Çünkü askere gidecek gençler, köylünün canına tak dedirtti (KK5, 6, 7, 8).

Anadolu coğrafyasının birçok yerinde görülen askere gidene kına yakma geleneği, eskiden uygulanmaktayken günümüzde Arpaseki köyünde uygulanmamaktadır.

Askere gidecek olana kına yakılmaz. Kınanın kötü bir çağrışım yapacağı için ya da insanın kalbini bozacağı düşünülerek yakılmaz (KK1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8).

Eskiden askere gidecek olan gencin avucuna ya da parmaklarına kına yakıyorlardı ama şimdi o gelenek kalktı. Kına yakılmaz artık (KK9, 10, 11).

4.5.2. Asker Uğurlama

Askere gidecek genci uğurlama konu komşunun ev ziyaretiyle başlar. Bu ziyaretlerde asker için hediyeler getirilir ve askere gidecek gencin sağ salim gidip dönmesi için iyi dilek ve temennilerde bulunulur. Askerlerin uğurlanacağı gün askerlerin yakınları başta olmak üzere köylünün büyük çoğunluğu köy meydanında toplanır. Bu toplanmaya “asker önüne çıkma” denmektedir. Burada köylü askerlerle vedalaşır ve herkes gücünün yettiği ölçüde askerlerin cebine harçlık koyar. Vedalaşmanın bitmesinin ardından askere gidecek gençler önde, köy halkı arkalarında köyün çıkışına kadar gençler uğurlanır. Bu uğurlamaya da “salıklama” adı verilmektedir.

Konu komşu asker uğurlaması için eve gelirse; tez zamanda gelir inşallah derler ve askere gidecek olan gence para verirler (KK4).

Askere uğurlanacağı gün bütün köylü meydanda toplanır, askerlerle vedalaşırlar. Herkes elinden geldiği kadarıyla askerinin cebine harçlık koyar, köyün çıkışına kadar askerleri salıklar. Bu törene “asker önüne çıkma” denir. (KK1, 2, 3, 4, 9, 10, 11).

Hala çok geniş katılımlı olmasa da asker salıklama geleneği devam ediyor. Yakın akrabaları çıkıyor sadece. Mezarlığın oraya kadar götürüp askerleri uğurluyorlar (KK5, 6, 7, 8).

4.5.3. Askerlik Süreci

Askere giden genç evliyse eşi ve çocukları ailesine emanettir. Asker eşi olan kadın, toplum içine çok fazla çıkmamaya, düğün nişan gibi eğlence yerlerinde fazla gözükmemeye özen gösterir.

Askere giden genç evliyse eşi, anne babasının yanında kalmaya devam eder. Bu geline, daha fazla özen gösterilir, daha çok kollanır çünkü asker eşidir ve bu adına laf söz gelmesin, hakkında bir dedikodu çıkmasın istenir. Eşi askerde olan kadın pek toplum içine çıkmaz, evinde kocasının geleceği günü bekler. Düğün gibi eğlence yerlerine çok fazla gitmez, gitmek zorunda kalırsa da makyaj filan yapıp toplum içine çıkmaz çünkü asker karısı olduğu için biraz daha tedbirli olması beklenir (KK4).

Son dönemde iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte ortadan kalkmış olsa da eski dönemlerde askerin mektubunu getirene ya da askerden dönen genci köye getiren taksiciye müjdelik verme geleneği varmış. Bu müjde taşıyan kişiye havlu, horoz ya da bir miktar para gibi hediyeler veriliyormuş.

Eskiden askerin mektubunu getiren kişiye ya da askeri Kınık'tan köye getiren taksiciye müjdelik verirlerdi. Bir havlu olur, bir horoz olur, bir miktar para olur. Günümüzde bu gelenekler kalmadı (KK9, 10, 11).

4.5.4. Askerlikten Dönüş

Askere giden genç sağ salim döndükten sonra konu komşu, askerin ailesine göz aydınlığına giderler. Askerin ailesi bir adakta bulunduysa çocukları döndükten sonra o adağı yerine getirirler.

Asker tezkeresini alıp döndükten sonra konu komşu askerin evine hoş geldine giderler. Buna “gözün aydınına gitmek” denir. Oğlunuz askerden sağ salim döndü, gözünüz aydın derler (KK4).

Asker sağ salim geldiyse ailesi de öncesinde adakta bulunduysa askerden dönen genç için adak kurbanı kesilir (KK1, 2, 3).

4.5.5. Askerlik Dönemiyle İlgili Genel Değerlendirme

Eski dönemlere nazaran günümüzde askerlik süresinin kısalmış olması, artan iletişim olanakları sayesinde aile ve askerde olan gencin her an iletişime geçebilmeleri yine bir yerden bir yere ulaşımın eskiye göre çok daha kolay olması gibi sebeplerle

halkın askerlik dönemiyle ilgili inanış ve pratiklerinde önemli değişimler yaşanmaktadır. Eski dönemlerde askerin mektubunu ya da tezkeresini alıp memleketine dönen genci evine getiren kişilere bir hediye bağışlama geleneği varken günümüzde bu gelenekler ortadan kalkmıştır. Yapılan araştırmada yaşı ilerlemiş kaynak kişiler eskiden askere gidecek gençlere kına yakıldığı bilgisini aktarıırken; yaşı nispeten daha genç olan kaynak kişiler ise askere gidecek gence kına yakma geleneklerinin olmadığı bilgisini vermektedir. Halk pratiklerinde yaşanan bu değişimlerin yanı sıra son zamanlarda köy halkının askere gidecek olan gençlere karşı bakış açılarında da önemli değişiklikler olduğu söylenebilir. Birçok kaynak kişinin ifade ettiği üzere askere gidecek olan gençler köy içerisinde bazı taşkınlıklar yapıp köylüyü rahatsızlık etmektedir. Bu sebeple de önceleri köy halkının tümünün katılımıyla gerçekleşen asker uğurlama törenlerine, günümüzde yalnızca askere gidecek olan gencin yakınları katılmakta, köy halkının büyük çoğunluğu asker uğurlamaya katılmamaktadır.

4.6.Evlenme

Yaşamın ikinci geçiş dönemi olan evlenme, gerek kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir aşamasını oluşturmasını, gerekse aileler arasında kurulan dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirlemesi ve düzenlemesi bakımından her zaman ve her yerde önemli bir olay gözüyle görülmüştür. Ailenin toplumsal yapının temeli olması, bu birliği sağlayan evlenme olayına evrensel bir karakter kazandırmıştır. Dünyanın her yerinde her aşaması, bağlı bulunduğu kültür tipinin öngördüğü belirli kurallara ve kalıplara uydurularak gerçekleştirilen evlenme olayı, özellikle tören, töre, adet, gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo çizmektedir (Örnek, 2016: 255).

Arpaseki köyünde bu geçiş dönemi etrafında birçok inanış ve uygulamanın var olduğu, yalnızca evlenecek olan gençler için değil aileler için de sosyalleşme ve statü belirlenmesi noktasında bu dönemin yöre insanı tarafından çok önemsendiği söylenebilir. Evlenme aşamasında özellikle erkek tarafının bu konuyu bir itibar meselesi haline getirdiği ve bu konuda toplumdaki insanların bir yarış halinde olduğu kaynak kişilerin ifadeleridir.

4.6.1.Evlilik Çağı/Yaşı

Kızın ergin yaşa girmesi; ev işlerine katılması, aile ve grup içerisinde genç kızlık çağının gerektirdiği role bürünmesi ve karşı cinsle ilgilenmesiyle evlenecek duruma

geldiğini göstermektedir. Erkek çocuğunsa, aynı biçimde toplumsal rolüne bürünmesi, evin ekonomisine katkıda bulunması, askerliğini yapması ve bir iş sahibi olması evlenmesi için gerekli ve geçerli sayılan ölçütlerdir. Öte yansan evlenme işinde, bir de “sıra gözetimi” vardır. Bu konuda abilerin ve ablaların önce evlenmelerine dikkat edilir. İster kırsal, ister kentsel kesimde olsun, evlenme yaşını ve zamanını ekonomik etmenlerin, kimi sosyal olayların, göçlerin, ölümlerin belirlediğini de söylemek gerekir. Evlenme girişiminde bulunmada toplum kıza ve erkeğe aynı hakkı tanımamıştır. Başka bir söyleyişle erkek ve erkek ailesi bu konuda aktif bir durumdayken, kız ve kız ailesi pasif bir durumdadır. Girişim, genellikle erkekten ve erkek ailesinden gelir (Örnek, 2016: 262).

Arpaseki köyü halkı arasında evlilik çağının erken yaşlarda olduğu söylenebilir. Kızlar için on beşli yaşlardan yirmili yaşlara kadarken erkeklerde ise askere gitmeden evlenmeleri beklenir. Bu çağları aşan gençlerin evlenmeleri zorlaşmakta ve toplum arasında "kalıntı" olarak nitelenmektedirler. Ayrıca kardeşler arasında evlilikte sıra gözetimi de vardır. Büyük kardeşin eğitimine devam ediyor olması ya da kardeşlerden birinin kaçması ya da kız kaçırmaması gibi durumlarda bu sıra gözetiminin dışına çıkıldığı da görülür.

Burada erken yaşta evlenilir, ortalama evlenme yaşı on yedidir. Öncelerden bu yaş on dört, on beş gibi daha düşükmüş. Askerden gelen biraz zorlanır kız bulmakta. Bizim buralarda yirmi yaşını bulan kız yoktur. Yirmi yaşını geçtiği zaman o kızını alan da olmaz (KK5, 6, 7, 8).

Kızlarda evlenme yaşı on üçten başlar yirmili yaşlara kadar devam eder. Bir kız yirmi yaşını geçti mi evde kalmış sayılır. Böyle evlenememiş kızlar için “kalıntı” derler. Erkeklerde on beşten başlar evlilik yaşı yirmi beşe kadar devam eder. Yirmi beş yaşını geçen bir erkeğe kalıntı derler. Erken yaşta evlilik olduğu için yeni evlenen çift oğlanın anne babasının yanında yaşar. Oğlanın işi gücü yoksa bile babası onların geçimini de sağlar. Evlenen kişilere yeni bir ev açılmaz. Ailenin yanında kalmaya devam eder, onlara evin içinde bir oda ayrılır. Düğün eşyası olarak da sadece bu yatak odası düzülür. Evin tek oğlunsa ömür boyu o evde, anne babayla birlikte yaşamaya devam edersin. Birden fazla erkek çocuk varsa büyük oğlanı, küçüğü evlenince ayırırlar. Küçük oğlan, anne baba yanından ayrılmaz onlara bakmakla yükümlüdür. Ağırıklı olarak erkek çocukları askere gitmeden evlendirilir (KK4, 18, 19, 20).

Evlilikte sıra gözetimi vardır. Sıranın gözetilmediği durumlar vardır. Evlenecek kız ya kaçırılmış ya da abisi okuyorsa sıranın bozulduğu olur, bunun dışında sıra beklenir (KK16, 17, 18).

Yörede bu kadar küçük yaşlarda evliliklerin yapılıyor olması, bilhassa kaçırılır korkusuyla kız çocuklarının eğitimden mahrum bırakılması, yeterli olgunluğa gençlerin erişmeden evlenmek zorunda bırakılması gibi durumlar, bazı yöre insanı tarafından da eleştirilmekte ve yapılan bu tip evliliklerin cahillikten ileri geldiği vurgulanmaktadır.

Aslında tüm bunlar cahillikten ileri geliyor, bu köyün en büyük sorunu cahillik. Çocuklar okursa en azından bir konuşma tarzı değişir. Çocuklara en azından liseyi okutmamız gerekiyor. Bizim burada çocuklar ilköğretimi bitirdiği zaman senin kızını aldım, sana kızını verdim, sattım gitti. Tüm olay bu. Erkek çocukları 18 yaşında madene girecek, okula gitmesi gereken kız evlenip evde çocuk bakacak. Bu çocukların okutulması gerekiyor, okuyan insan bu hataları yapmaz (KK3).

4.6.2. Köy Dışına Evlilik

Arpaseki köyünde dıştan evlenmenin hele ki dışa kız vermenin çok yaygın olmadığı söylenebilir. Sünni köylerle kız alıp verme ise söz konusu bile değildir. Genel kabul gören gelenek köy içinden kız alıp vermektir. Köyden dışarıya kız verilmesine çok sıcak bakılmasa da evlilik çağı gelmiş bir kızın köy içerisinde bir talibi çıkmamışsa başka bir Çepni köyüne gelin verilir.

Dışa evlilik yani başka köye kız verme genellikle görücü usulüyle olur. Köyde tutulmadık yani köy içinde talibi çıkmayan bir kız varsa onlar dışa gelin olarak gider (KK18, 19, 20).

Sünni köyelerine kesinlikle kız verilmez. Sünni köylerden kız alınabilir belki ama onu da oğlanın illa ki ben bu kızla evleneceğim demesi ya da bu kızını kaçırıp getirmesi gerekir. Zaten böyle bir evlilik aile tarafından da toplum tarafından da hoş karşılanmaz. Bizim buralarda Sünniler için Dabacı ya da Manış denir (KK18, 19, 20).

Köy dışına evlilik yapacak kızların da herhangi bir yere gelin gitmelerine müsaade edilmez; ancak yakın Çepni köyelerine ve ailesi bilinen, tanınan kişilere kız verilir. Köy dışına çok az ve aynı zamanda köy içerisinde talibi çıkmayan kızlar verilirken, başka köylerdense köye çok fazla gelin gelmekte ve kaynak kişilerin ifadesiyle dış köylerden gelen bu kızlar, o köylerin en güzel kızları olmaktadır. Bunun

altında yatan iki temel sebep vardır. Bunlardan birincisi Arpaseki köyünün ekonomik olarak çevre köyler içerisindeki en gelişmiş köy olması; ikinci olarak da ailelerin kızlarını uzak bir yere göndermek istememeleri olarak gösterilebilir.

Bir kızın bu köy içinde talibi yoksa ancak o zaman dışa gelin gider. Dışarıdan gelen kızlar da o köyün en iyi, en güzel kızları olur (KK5, 6, 7, 8).

Çok nadir olsa da Sünnilerle evlilik olabilir; ama bu çok nadirdir. Sünnilerde kız alınabilir belki ama asla kız verilmez. Böyle bir şey aile ve toplum tarafından hoş karşılanacak bir durum değildir. Bizim köyde şimdiye kadar bir Sünni ile evlenmiş kız yok. Kız, Sünni birine gitse, kızın ailesi geri almaya çalışır. Sünni bir kadınla evlenen erkek Cem'e girebilir, kadının mezhebinin çok önemi yoktur. Bu dışarı kız vermemek sadece Sünnilikle ilgili de değil. Sünnilik bir tarafa Aziziye, Taştepe gibi çevre Çepni köylerine bile kız vermek istemezler. Herkes köy içerisinde, amca çocukları gibi akrabalarla evlendirmek ister çocuklarını. Kendi kökündense yani aynı sülaledense sıkıntı değil, örneğin Kınık'ın Yakındeğirmen Mahallesi'nde çok fazla Arpaseki'den göç eden insan var, bu yüzden buraya çok fazla giden gelin var; ama Aziziye, Taştepe gibi Alevi-Çepni bir köy olsa bile başka bir köydense kız vermek istemezler. Çünkü aileler kızlarının gözlerinin önünde olmasını ister. Dış köylerden evlilik daha çok kız alma şeklinde olur, dışa kız vermek istemezler. Dış köylere de kız verilir ama nasıl verilir; köyde beğenilmeyen, köy içinden talibi çıkmayan, ya da köyde gayriahlâkî bir sebepten adı çıkan bir kız varsa ancak onu dış köye gelin verirler. Bir kızın köyde talibi varsa bu kız dışarıdan isteyen kişi çok varlıklı dahi olsa ona vermezler, fakir bile olsa köydeki talibine verirler (KK4).

4.6.3.Evlenme Biçimleri

Türkiye'de, kültürel değişmelerin daha etkin görüldüğü büyük kentlerde doğrudan tanışıp, anlaşarak evlenmeler giderek yaygınlığını artırırken, gelenekselliğin ağır bastığı yerlerde görülen evlenme biçimlerinin başında hala "görücülük" gelmektedir (Örnek, 2016: 256). Yörede de geçmişte en yaygın evlenme biçimi görücü usulü evlilikken günümüzde daha yaygın görülen kaçarak/kaçırarak evlenmedir. İlerleyen aşamalarda detaylandıracağımız bu evlenme biçimlerinin bazılarının terk edilmesinde ya da değişmesinde birtakım sosyal ve ekonomik gelişmeler rol

oynamaktadır. Ataerkil bir toplum hüviyetini devam ettiren yöre insanının gerçekleştirdiği evliliklerde, ailelerin beklentileri hala ön plandadır.

Arpaseki köyünde yaptığımız araştırmalara göre yörede yaygın olan evlenme biçimleri "görücü usulü, kaçarak/kaçırarak, anlaşarak, fesekli olarak adlandırılan berdel evlilik ve beşik kertmesi evlilik" olarak sınıflandırabiliriz. Yöre insanı arasında kan bedeli evlilik ya da kan davalı olunan bir aileyle kız alışverişi ise asla kabul görmeyecek evlenme biçimidir.

4.6.3.1. Görücü Usulü/Anlaşarak Evlilik

Görücülük yoluyla evlenme biçiminde, evlenecek erkek ve kızdan çok, ailelerinin girişimi, isteği ve beğenisi rol oynamaktadır (Örnek, 2016: 256).

Yörede görücü usulü evlilikle anlaşarak evlenme küçük farklılıklarla aynı anlamı taşımaktadır. İkisinde de ailelerin beklentileri evlenecek gençlerin isteklerinin önündedir. Görücü usulü evliliğin belirli bir aşamasında kız ile erkek birbirlerini tanıma fırsatı bulmakta, ailelerin bilgisi ve gözetimi dâhilinde gençlerin de birbirlerini tanıma fırsatı verilmektedir, bu süreç de anlaşarak evlenme olarak nitelenmektedir. İster görücü usulü olsun, ister anlaşarak evlenme olsun; bu tür evlenmelerin temelini ailelerin beğenileri ve beklentileri belirlemekte, evlenecek gençler de birbirlerini ailelerinin beğeni ve istekleri doğrultusunda tanımaya çalışmaktadır.

Sıklıkla görülen evlenme biçimi görücü usulü evlenmedir. Bu görücü usulü evlenme eski zamanlardaki gibi düğün günü gelinin yüzünü görmek şeklinde değildir. Aileler anlaşır, gençler de birbirini görür beğenirse görücü usulü evlilik gerçekleşir. Anlaşarak evlenme de var; ancak buradaki anlaşma sadece evlenecek olan gençlerin anlaşması değildir. Ailelerin anlaşması yine burada da önemli. Kız ile erkek nişan sürecinde anlaşır. Daha öncesinde ailelerin anlaşması önemlidir (KK4).

Burada görücü usulü evlilik var ama o kalktı biraz. Severek, anlaşarak evlenme var. Ananın babanın arayışları bularak gençlerin anlaşarak evlenmesi var (KK3).

4.6.3.2. Beşik Kertmesi

Son zamanlarda ortadan kalkmaya başlayan evlilik biçimlerinden birisi de beşik kertmesi yoluyla evliliğdir. Bu evlilik biçiminde iyi anlaşan iki kadın arkadaş, ileride çocukları olması durumunda birbirlerine çocuklarını verecekleri konusunda sözleşirler

ya da iki gebe kadın arasında veya çocuklar küçükken aileler arasında böyle bir sözleşme yapılabilir. Beşik kertmesi diye anılan evlilik biçiminde kesin bir bağlayıcılık ya da çocukların evlilik çağına geldiği ilerleyen zamanlarda bu sözleşmenin bozulmasında herhangi bir sakınca yoktur. Bu evlilik biçimi günümüzde geçerliğini yitirmektedir. Geçmişte beşik kertmesi yoluyla evlenen kişiler, günümüzde kendi çocuklarını böyle bir evlilik biçimiyle evlendirmeyeceklerini ve bu evlilik biçimini doğru bulmadıklarını ifade etmektedirler. Her ne kadar bu sözleşmenin bir bağlayıcılığı olmasa da aileler, bu söze sadık kalmaya çalışmakta bu da küçük yaştan itibaren çocukları toplumsal baskı altına almaktadır.

Beşik kertmesi şeklinde evlilik de var. Bu söze dayalı kız alıp verme kadınlar gebeyken de olabiliyor, çocuklar doğduktan sonra da olabiliyor. Çocuklar büyüdükten sonra kız ya da erkek bu evliliği istemezse bozulabilir; bu evlenme biçimi günümüzde ortadan kalkmaya başladı (KK5, 6, 7, 8, 12, 13).

Annem ile kayınvalidem hamileymiş ikisi. Benim oğlan olursa sana vereceğim, benim kız olursa sana vereceğim diye birbirlerine söz vermişler. Aynı zamanda annemle kayınvalidem birbirlerinin eltisi oluyor. Bunlar birbirlerine söz vermişler bizi evlendirmek için. Bu evliliği aileler çok istediği için eşim ve ben de istemeyiz demedik. Bizde ailelerin istediği bir şeyi istemezlik olmaz. Ben şu anda kendi çocuklarımı beşik kertmesi yapmam. Gençler şimdi daha çok kendi isteklerine göre evleniyor ama yine de ailenin sözü geçer. Sadece gençleri istemediği biriyle evlendiremezsin (KK18).

Beşik kertmesi yapılır. Kadın hamileyken diyor ki ben kızıma kız kardeşimin oğlunu alacağım. Bu beşik kertmesine büyük oranda sadık kalınır, kolay kolay bozulmaz. Bu evlilik biçimi çocukların geleceğini karartmakta, onları küçük yaşlardan itibaren baskı altına almaktadır (KK1, 2, 3).

Beşik kertmesi olarak nitelendirilen aileler arasındaki sözleşmenin altında yatan sebeplerden birisi de ata isimlerinin yaşatılmak istenmesidir. Bu amaçla yakınlarından birinin beşik kertmesi yoluyla evlenmiş olduğunu kaynak kişilerden birisi şu şekilde anlatmaktadır:

“Beşik kertmesi evlilik var. Mesela benim amcamın evlendiği kadın beşik kertmesi. Beşik kertmesinin belli bir uygulaması yok. Sadece aynı dönemde doğan çocukların aileleri sözlü olarak ben kızımı senin oğluna vereceğim, ben de senin kızımı oğluma alacağım diyorlar. O söz orda

kalıyor. Çocuklar büyüdüğünde birbirlerinin beşik kertmesi olduğunu öğreniyorlar. Bu şekilde evlenen insanlar var. Kız başkasına kaçarsa beşik kertmesi bozulabilir. Böyle bir durum yaşanırsa –yani beşik kertmesi olan gençlerden biri evlenmek istemezse ya da başkasına kaçarsa- bu çok kötü durumlara sebebiyet vermez. Anlaşma bozuldu diye bir şey olmaz. Ama bu söze çokça zaman sadık kalıyorlar. Mesela benim amcamın ismi Ahmet, eşinin ismi Zühre; ikisi öz amca çocukları. Bunların dedelerinin ismi Ahmet, ninelerinin ismi de Zühre. Torunlarının ismi de Ahmet ve Zühre. Dedeyle ebenin ismini yaşatmak için o iki torunu beşik kertmesi yapmışlar. Yani Ahmet ile Zühre yine evlenmiş oldu. Dedeyle ninenin ismi devam etsin diye bu çocukları beşik kertmesi yapmışlar. Dedeyle ninenin çocuklarının isminin biri Kazım. Yeni evlenen Ahmet ile Zühre de çocuklarına Kazım ismini koydu. Aynı geçmişteki gibi. Dedenin ninenin ismi yaşasın diye yapılmış bu. Her doğana yapılmaz beşik kertmesi. Son zamanlarda nadir görülen bir şey bu. İlk beşik kertmesi yapıldığında herhangi bir işaret konulmaz sadece sözlü yapılır. Kız büyüyüp 8 10 yaşlarına geldiğinde kime beşik kertmesiyse onun ailesi bu kıza pantolon gibi, toka gibi bir hediye alır ve yavaş yavaş o kıza sahiplenmeye başlar. Bu beşik kertmesini kıza belli etmeye başlarlar. Buna da “bellik koyma” denir. Kız bunu çocukluk döneminde çok bilmez ama sonra sonra anlamaya başlar. Kız da buna çok tepki göstermez. Aileler dinlenir bu konularda. Çok bozulan bir şey değildir” (KK4).

4.6.3.3. Berdel Evlilik

Çok yaygın olmamakla birlikte "fesekli" olarak nitelendirilen berdel evlilik biçimi de Arpaseki köyünde görülen evlilik biçimlerinden birisidir. Bu evlilik biçimine toplum arasında çok sıcak bakılmamaktadır; çünkü evliliklerden biri bozulduğunda diğer evliliği de derinden etkilemekte ve iki evliliğin de olumsuz sonuçlanmasına sebebiyet vermektedir. Kaynak şahıslardan birisi, bu şekilde evlendiğini; fakat abisinin evliliği bozulduğunda bu durumun kendi evliliğini de etkilediğini ve boşanmak zorunda kaldıklarını ifade etmektedir.

Berdel evliliğe fesekli derler; ama günümüzde bu evlilik biçimine pek rastlanmaz. Bu fesekli evliliği yapanlar da köy dışından yapmışlar, köy içinde bu şekilde evlenen yok (KK5, 6, 7, 8, 12, 13).

Berdel evlilik yapan bir kaynak kişi, bu evlilik biçiminin yapılış sebebini ve olası sonuçlarını şu şekilde ifade etmektedir:

“Abim onların kızına dünürcü oldu, onlar da bize gelince beni görmüşler, beğenmişler. Babam vermek istemedi, bu sefer onlar da siz vermezseniz biz de kızımızı vermeyiz dediler. Bizim evliliğimiz bu şekilde oldu. Bu tip evlilikte birinin evliliği bozuldu mu öteki de bozuluyor. Diğərinin evliliği bozulunca geçimsizlik oluyor, sana da yansıyor bu geçimsizlik. Tabi hepsi bozulacak diye bir şey de yok. Bozulmayanın da bozulmuyor. Abimin evliliğın bozulması benim evliliğimi de etkiledi, bizim evliliğımız de bitti” (KK20).

Berdel evlilik yapılmasının sebeplerin birisi de aileler arası anlaşmazlıklara çözüm getirmek, aile bağlarını güçlendirmek olarak nitelendirilmekte. Bir kız kaçtığında kızın ailesinin evlenmemiş erkek çocuğu varsa onlar da kızlarını kaçırın ailenin kızlarına talip olmakta, böylece iki aile arasında yaşanan soruna çözüm bulunmaya çalışılmaktadır.

Son zamanlarda görülme de berdel evlilik de oluyormuş. Benim bildiğim bu şekilde evlenenler var. Bu berdel evliliği başlık için yapmıyorlar. Aile bağlarını kuvvetlendirebilmek için ya da çocuklarını evlendirme sorumluluğundan kurtulabilmek için yapıyorlar. Sen bizden kız aldıysan, sen de bize kızını vereceksin, şeklinde oluyor. Diyelim ki benim küçük kız kardeşim birine kaçtı; ama ben evlenmediğim için benim önüme geçmiş oldu. Kız kardeşim benim önüme geçtiği için benim ailem diğər aileye baskı kurar, siz bizim kızımızı kaçırdınız, siz de kızınızı bize vereceksiniz. Benim annemin anneannesi böyle evlenmiş. Bu bizim köyde eskiden oluyormuş, yakın zamanda böyle evlenen yok; ama bu tip evlenme bizim köyde hala olabilecek evlilik biçimi (KK4).

4.6.3.4. Kaçarak/Kaçırarak Evlenme

İlk dönem klan ekzogamisi(dıştan evlenme) bir yana bırakılırsa, ataerkil kabile ve aşiret dönemlerinde, evliliklerin kız kaçırma biçiminde olduğu bilinmektedir.

Ataerkil ailenin temelini oluşturan dıştan evlilik ve kız kaçırma geleneği Türklerde uzun süre hatta, hatta bazı yerlerde günümüze kadar devam etmiştir (Artun, 2018: 194).

İbrahim Yasa'ya göre, genel anlamıyla kız kaçırma “ister tek tarafın, isterse iki tarafın da rızası bulunsun veya bulunmasın, evlenme ve dolayısı ile bir yuva kurmak amacı ile meydana gelen bir toplumsal olay” olarak kabul edilmektedir. Aynı araştırmacıya göre, kaçırma olayında iki biçim egemendir: Birincisi kızın isteği olmaksızın kızı zorla kaçırma; ikincisiyse kız istekli ve gönüllü olduğu halde ailesinin erkeği istememesi ya da başka nedenlerden dolayı kızı kaçırmadır (aktaran: Örnek, 2016: 256).

Son zamanlarda yöre insanı arasındaki en yaygın evlilik biçimi "kol tutmak" diye de isimlendirilen kaçarak ya da kaçırarak evlenmedir. Kaçarak/kaçırarak evlenmenin de kendi içerisinde farklı türleri ve farklı sebepleri vardır. Buradaki en önemli sebep olarak ekonomik sebepler söylenebilir. Görücü usulüyle evlilik gerçekleşirse erkek tarafına oldukça maddi bir yük binmektedir, ayrıca kız tarafı düğün için aceleci davranmamakta ve erkek tarafını bekletmektedir. Bu zorlukları aşmak için erkek tarafı için kızın kaçırılması daha cazip hale gelebilmektedir, hatta aileler bu konuda teşvik edici bir tavır bile sergileyebilmektedirler. Kaçarak/kaçırarak evlenmenin yaygın olmasının ikinci sebebi evlenilmek istenen kızın yaşının küçük olmasıdır. Arpaseki halkı arasında erken yaşlarda evlenme çok yaygın olduğundan kızın başkasına verilmesinden endişe edilmesi, resmi nikâh ertelenecek olsa bile bir an önce kız tarafıyla bu işin adının konulması isteği kaçırarak evlenmeyi yaygın hale getirmektedir. Reşit olmayan bir kız kaçırıldıktan sonra genellikle aileler kendi aralarında anlaşmakta, kaçırılan kız baba evine geri getirilmekte ve gerekli şartlar sağlandıktan sonra iki gencin evliliği gerçekleşmektedir. Kız kaçırmak için "kol tutmak" tabirinin kullanılmasının sebebi ise bir erkeğin, bir kızın kolunu tutarsa o kızı kaçırmış sayılmasıdır ve o kız, toplum nezdinde kolunu tutan o gence bellenmiştir.

Son zamanlarda köyde yaygın olarak görülen evlenme biçimiyse kaçırarak evlenmedir. Tabi zorla kaçırarak evlenme değil bu. Gönüllü olarak kaçarak evlenme. Bu kaçarak evlenmenin yaygınlaşmasının iki sebebi var. Bunlardan birincisi aile vermez korkusu, aile baskısı. İkinci sebepse ekonomik. Söz-nişan süreçleri masraflı olacaktır. Damat bu masrafa girmek istemez ve kaçırarak evlenir. Kaçan kıza yine düğün yapılır, başlık parası verilir (KK5, 6, 7, 8).

Kaçarak evlenmenin yaygın olmasının sebebi: şimdi kızların aklına giriyorlar. Biri kolunu tutuyor. Gidip geri alsan olmuyor, hükümete düşersin. Kaçırana da koca adam değil ki 16-17 yaşında cahil genç. Kız kaçıyor, sonra ailesiyle anlaşıyorlar. Kız babasının evine geliyor, kendi aralarında sözünü yapıyorlar. Sonra bir iki ay içinde de düğünü oluyor. Kaçan kız da olsa düğünü kalmaz, yapılır (KK9, 10, 11).

Kaçan ya da kaçırılan kızın ailesiyle erkek tarafı arasında bir süre küslük dönemi yaşanmakta, daha sonra ise köyden birilerinin araya girmesiyle iki aile arasında barış sağlanmaktadır. Kız tarafı yaşanan bu olaya kızgınlıkla erkek tarafından yüksek miktarlarda başlık istemekte ve genellikle de kaçan ya da kaçırılan kız reşit olmadığı için erkek tarafı bu başlığı vermek zorunda kalmaktadır. Çünkü bu noktada erkek tarafının en çok çekindiği durum, olayın adli bir boyut kazanmasıdır.

Kız kaçması ya da kaçırılmasının ardından aileler arasında barış sağlanırsa kız, erkek evine gelir. Düğün olana kadar erkeğin evinde kalmaya devam eder, baba evine dönmez. Kaçan kız için söz ve nişan yapılmaz; fakat düğünü mutlaka yapılır. Düğün için aceleci olursa da resmi nikâh için çok aceleci olunmaz, bunun temel sebebi ise yörede evlenme yaşının erken oluşudur. Düğün, takı, eşya vb. tüm düğün masrafları erkek tarafınca karşılanmakta, kız tarafı sadece kızlarının çeyiz sandığını göndermektedir. Yörede evlenen gençler için ilk etapta ayrı bir ev yapılmamakta, evlenen çift erkeğin ailesinin evinde bir odaya yerleştirilmektedir. Ne zaman ki ailede başka biri evlendi ya da çoluk çocukları olduktan sonra bu eve sığılamaz oldu, o zaman bu evlenen çift bağımsız bir eve geçmektedirler. Bunun sebebi hem ataerkil düzende geniş aile yapısının devam ediyor olması hem de erken yaşta evlilikler yapıldığından evlenen gençlerin kendi başlarına hayatlarını idame edemeyecek olmalarıdır.

Eskiden kaçacak olan genç kızla erkek mektupla ya da bir aracıyla haberleşirlermiş. Sonra kız bohçasını alır, bir çeşme başında buluşurlar, kaçarlarmış. Dağlara giderler, aileler yatışınca, kız tarafının oluru alınana kadar gelmezlermiş. Günümüzde kaçınca oğlanın evine ya da yakın çevresine gitmezler. Kızın ailesi ya da jandarma tarafından bulanamayacakları bir yere giderler. Bu kaçaklık süresi aileler anlaşınca kadar devam eder. Toplumdan birileri araya girer, kız evine baskı kurup ikna etmeye çalışır. Bir şekilde aileler anlaşma yoluna giderler. Kız tarafı kızları kaçıdığı için başlık parası alır. Ailenin rızası olmadan kız kaçtığı için başlık parası alınır, erkek tarafı bu başlığı vermek zorundadır. Aileler anlaştıktan sonra kız artık oğlanın evine

gelir. Bu süreçte aileler arasında “sözde küslük” vardır. Bu küslük aileler birbirini davet edinceye kadar devam eder. Bu da barışma sürecidir. Kız kaçtı, aileler anlaştı, başlıkta anlaşıldı, kız artık oğlan evine gelir ama baba evine gidemez. Sözde küslük döneminde kızın ailesi barışmak için oğlanın ailesini, oğlanı ve kızını yemeğe davet eder. Buradaki yemekte barış başlar. Ondan sonra diğer taraf yani oğlan tarafı kız tarafını yemeğe davet eder. Bu şekilde aileler arasında normalleşme başlamış olur. Bundan sonra aileler birbirine gelir gider, sıkıntı kalmaz. Kaçan kişinin sözü nişanı olmaz, bu süreçler atlanır. Kaçan kız hamile kalmışsa düğün için acele edilir; ama hamile değilse erkek tarafının durumu düzelince hazırlığını yapınca düğün yapılır; ama bu süre genellikle bir seneyi geçmez. Bu düğüne kadar geçen sürede de kız yine oğlan evinde kalmaya devam eder, o kız artık evlenmiş sayılır, sadece düğünü yapılmamıştır; ama başkasının evinde yaşamaya başladıysa artık toplumun gözünde de o kız evlenmiş sayılır. Bu süreçte herhangi bir nikâh da yapılmaz. Hatta nikâh evlendikten sonra yapılır, hatta çocuk doğduktan sonra nikâh yapılır. Nikâh yapılmaz ama toplum o kişileri evli olarak kabul eder, yani ortada yasak ilişki filan yoktur. Bu kaçan kızın eşyası için veya düğün masrafları için kız tarafının hiçbir katkısı olmaz sadece kızın sandığını gönderirler. Bu sandığın içinde kızın annesi tarafından kızın çocukluğundan itibaren hazırlanmış çeyizi vardır. Örme kazak, eldiven, çorap, kılık kıyafet gibi şeyler. Bunlar bir sandığa toplanır ve erkek evine yollanır (KK4, 5, 6, 7, 8, 18, 19, 20).

Kız kaçırmaya, kol tutmak derler. Bir erkek bir kızın kolunu tutarsa o artık onundur. Diyelim bir oğlan bir kızını zorla kaçırmak isterse, kolunu tutması yeterlidir. Toplum artık o kızını, kolunu tutan kişiye bellemiştir. Başka sevdiği ya da talibi olsa bile kız artık kolunu tutandan başkasına gitmez. Başka birisi de bu kızın eline başkasının eli değdi diyerek artık o kızla evlenmek istemez. Kız gönüllü de kaçsa zorla da kaçırılsa artık o kaçırılan kişiyle evlenir ve zamanla kendini kaçırılan kişiyi sever de (KK4, 9, 10, 11).

Kaçarak ya da bir kızın zorla kaçırılarak küçük yaşlarda evlenme mecburiyetine bırakılması, kız çocuklarının kaçırılma korkusuyla eğitimden mahrum bırakılmaları, kız çocuklarının reşit olmadan evlendirilmesinden dolayı yüksek miktarlarda başlık parası talep edilmesi ve bunların gelenek haline gelmesi gibi durumlar bazı köy sakinleri tarafından da eleştirilmektedir.

Bu kaçarak evlenme gelenek olmuş. Ailesinden kız istense, ailesi kızlarını verir; ama şimdiki düğün şartları ağır olduğu için kaçırmak daha kolaylarına geliyor. Gelenek göreneğe uygun düğün yapılacak olsa, kız tarafı kahve içimi, nişan, söz, helvası, tatlılığı ne varsa isteyecek; ama kız kaçtığı zaman kızın yaşı tutuyorsa 50-60 bin, yaşı tutmuyorsa 300-500 bin başlık verip kızını alırsın. Gençlerin kaçmasının ve erkek tarafının bu kaçırma olayına çok soğuk olmamasının sebebi biraz ekonomik. Erkek tarafı, kızını kaçırdı parasını verir geçerim diyor. Aileler özellikle de erkek tarafı çok soğuk değil bu duruma, adam gönüllü veriyor o parayı. Bizim Çepnilerde burada var bu durum. Balıkesir’de, Bergama’da, Turgutlu’da yaşayan Çepnilerde bu yok, bu gelenekler bizim Kınık köylerinde (KK3).

4.6.3.5. Kan Bedeli Evlilik

Kınık yöresinde yaşayan Çepniler arasında “kan davası” güdüldüğü ve hatta bu sebeple ailelerin yaşadıkları yerlerden başka yerlere göç etmek zorunda kaldığı bilinmektedir. Ancak bu kan davasını ortadan kaldırmak için kız alıp vermenin ya da kan davalı iki ailenin sulh sağlamak amacıyla çocuklarını birbirleriyle evlendirmelerine rastlanmamaktadır.

Kan bedeli evlenme olmuyor. Kanlıyla kesinlikle herhangi bir alışveriş olmaz. Benim abimin oğlunu bıçaklayarak öldürdüler. Biz kesinlikle onlarla konuşmayız. Onlarla kız alıp vermek hayatta olacak şey değil (KK19).

Kan bedeli olarak evlenme yok. Biz de kan davası var; ama bizdeki kan davası Doğu’daki gibi değil. Birisi birini öldürdüyse, ölen kişinin yakınları o kişiyi intikam için öldürebilir ya da hiçbir şey yapmazlar. Kendilerine zarar veren kişiden intikam alındıysa tamamdır, dava kapanır ve ailenin diğer fertlerine olay sıçratılmaz; ama bu kişiler, aileler barışmazlar da daima dargın kalırlar (KK4).

4.6.3.6. İç Güveyi

Erkek çocuğu olmayan, ekonomik durumu iyi bazı aileler, kızını dışarı verme yerine, damadı “iç güveyi” olarak eve almaktadırlar. Özellikle tek kız çocuğu olan bazı aileler bu yola başvurmaktadır (Artun, 2018: 198). Arpaseki tolumu içerisinde asla kabul görmeyecek evlilik biçimlerinden birisi iç güveyi evliliğidir. Hatta bu şekilde evliliğin yaramaz olduğu ve bu şekilde evlenen kişinin toplumu tarafından ayıplandığı da söylenmektedir.

İç güveysi gitme diye bir şey kesinlikle yok. Böyle bir evlilik yapan kişiye, iyi gelmez derler (KK9, 10, 11, 18, 19, 20).

Bizim orda iç güveysi gidenlere gülerler, kınarlar. Köyde şu anda bir tane böyle evlenen var. O da evlenen kadının annesinin başka çocuğu, kocası yok. Tek kızı var, o yüzden bu şekilde bir evlilik olmuş. Adam kaynanasının yanında duruyor, kendi emeğiyle geçiniyor hatta kaynanasına o bakıyor. Toplum çok ataerkil olduğu için iç güveysine iyi bakmıyorlar. İç güveyi gitmek biz de çok görülebilecek bir şey değil (KK4).

4.6.4. Çok Eşlilik

Ataerkil ve kapalı bir toplum olarak nitelendirebileceğimiz Çepni toplumu arasında çok evlilik sıcak bakılacak bir durum değildir. Her ne kadar ataerkil bir toplum olsa da Çepni kadınları aile hayatında son derece güçlü durmakta ve ailenin yönetimini üstlenmektedirler. Hem toplum ve aile hayatında kadının varlığını hissettiriyor oluşundan kaynaklı olarak kadınların kesinlikle çok eşliliği kabul etmeyecek olmaları hem de inanç ve kültür değerleri bakımından çok eşlilik yörede kabul görmez.

Bizim burada birden fazla evlilik, çok eşlilik yok. Çok eskiden benim bildiğim bir tane olmuş. Evli olan bir çiftin hep kız çocukları olmuş, erkek çocukları olmamış. Kadın, kocasına ben sana erkek evlat veremedim sen başkasıyla evlenebilirsin demiş. Kadın kendi rızasıyla kendisine bir kuma getirilmesine onay vermiş. Ama genelde böyle bir şey olmaz, böyle bir şey olursa da kınarlar. Bizim toplum ne kadar ataerkil olsa da kadınlar önemsenir (KK4).

4.6.5. Başlık Parası/Süt Hakkı/Süt Parası

Başlık parası, bir damat veya ailesi tarafından evleneceği veya evlenmek üzere olduğu kadının ailesine ödediği para, mal veya başka bir servet şeklidir¹⁸.

Başlık parası, süt hakkı veya süt parası denilen ve düğünden önce evlenecek kızın ailesine ödenen maddi bir bedel vardır. Kız geleneklere uygun şekilde baba evinden çıkarsa buna genellikle süt hakkı denilip çok cüzi bir miktar alınırken kız kaçarak baba evinden çıkıyorsa ve bir de kızın yaşı reşit değilse bu miktar erkek tarafını zor durumda bırakacak seviyede yüksek miktarlara çıkabilir. Başlık parasına rağmen

¹⁸https://tr.wikipedia.org/wiki/Ba%C5%9Fl%C4%B1k_paras%C4%B1 (Erişim Tarihi:13.112022)

erkek tarafı kız kaçırmaya çok mesafeli değildir; çünkü geleneksel yöntemlerle yani kız isteme, pasta kesme, kahve içimi, nişan ve düğün aşamalarından geçilerek yapılacak düğün erkek tarafını maddi anlamda çok daha fazla zorlamaktadır. İster kaçarak evlenme olsun ister görücü usulüyle evlenme olsun, Arpaseki toplumunda düğünlerin ekonomik anlamda çok ağır ve masraflı olması, ayrıca tüm düğün masraflarının erkeğin ailesi tarafından karşılanıyor olması küçük yaşlarda evlilikten, kız kaçırmaya kadar birçok farklı olumsuzluğun temellerini oluşturmaktadır.

Başlık parasının ödenmesine "ağırlık yatırma" denir. Düğünden önce erkek tarafından büyükler kız evine gelirler ve "ağırlık" denen parayı bir yastığın veya örtünün altına bırakırlar. Kız kaçmış veya kaçırılmışsa ağırlık son derece yüksek olur ki kızın ailesi bir bakıma erkek tarafını bu ağırlıkla cezalandırmak istemektedir. Eğer ki evlilik süreci geleneklere uygun olarak gerçekleşiyorsa başlık parası olarak alınan bu paraya bu kez "süt hakkı" denilmekte ve erkek tarafını zor durumda bırakmayacak küçük bir miktar talep edilmektedir. Hatta bu paranın da bir miktarı geri bağışlanmaktadır.

Kız kaçmaz, baba evinden düğünle çıkarsa genellikle başlık almıyorlar. Fakat kaçan kız için başlığı çok alırlar. Kız kaçmazsa oğlan tarafının gönlünden ne koparsa bu ağırlığı, süt parası diye verir. Süt parası da alınması mecburidir. Süt parası cüzi bir miktardır (KK18, 19, 20).

Süt hakkı evlenen kızın annesine verilen bir miktar paradır. Başlık parasıyla süt hakkı aynı şeydir. Kimi aile alır bu parayı, kimi aile de almaz (KK12, 13).

Düğünü bir hafta on gün kala erkek tarafı kız evine gider. Başlık parası ödemeye, vermeye "ağırlık yatırma" denir, para kelimesi kullanılmaz. Ağırlık yatırılacağı zaman kız evine gidilir, bir yastığın altına para konur, kızın babası bunu saymadan birazını tutar geri atar. Yani anlaşılan miktardan bir kısmını kızın babası affeder, saymadan oğlanın babasına geri atar. Oğlanın babası da yine o parayı almaz, yastığın altına koyar. Ağırlık düğüne bir hafta, on gün kala konuşulur. Zaten nişanlılık süresi varsa, çok bir başlık alınmaz. Kız kaçarsa başlık parasını çok alırlar. Bazısı bu başlığı hiç almayıp sadece üç, beş bin lira süt parası derler, onu alıyor. Başlık parası az miktarda istenirse bu paraya süt parası derler; ama yüksek miktarlarda başlık istenmişse buna "ağırlık" denir. Oğlan tarafı ağır bir düğün yaparsa, içkili davullu-zurnalı o zaman başlık söz konusu olmaz. Kız tarafınca başlık istenmez. Kız tarafı der ki ben başlık

istemem ama bunun yerine anlı şanlı düğün istiyorum, böyle durumlarda da başlık olmaz (KK4, 16, 17, 18).

4.6.6. Evlenme Aşamaları

4.6.6.1. Görücülük, Dünürçülük/ Kız Bakma

Evlilik çağında çocuğu olan ailelere, yakın çevreden öneriler gelmeye başlar ya da evlilik çağına gelmiş oğlu olan aileler yakın çevreden başlayarak kız bakmaya başlarlar. Çevreden birilerinin önerisiyle veya ailenin kendine uygun gördükleri bir gelin adayını bulduktan sonra sıra bunu kız tarafına iletmeye gelir. Bunun için toplum içinde saygınlığı olan, sözüne itibar edilen bir "elçi" tayin edilir. Bu elçi, erkek tarafının niyetini kız tarafına iletir. Elçi tayin edilen kişinin durumu kız tarafına iletmeye "ışıldatma" denir. Elçinin getirmiş olduğu habere, kız tarafı olumlu yanıt vermesine ise "çene gevşetme" adı verilir.

Elçinin kız tarafından olumlu haber getirmesinin ardından erkek tarafı kız evine götürülecek gerekli hediyeleri temin eder ve kız istemeye gidilir. Kız istemeye "başıbozuk" biri götürülmez. "Başıbozuk" tabiri evlenmiş boşanmış insanlar için kullanılmaktadır. Kız isteme esnasında hem erkeğin hem de kızın anne babaları ortaya oturtulur. Erkek tarafından biri, bu kişi toplum içinde saygın biri olacak, Allah adını anarak kızı babasından ister. Kız isteme üç kez yapılır ve kızın babası da üç kez verdim der. Kız verildikten sonra ortaya oturtulan anne babalar "Ya Allah, ya Muhammet, ya Ali" diyerek üç kez birbirlerine sarılırlar. Kız istenip verildikten sonra gelin kıza erkek tarafının getirdiği kıyafetler giydirilir ve gelin olacak kızla damat olacak erkek, evde bulunan büyüklerin ellerini öperler.

Evlilik çağında oğlu olan bir aileye yakın çevreden öneriler olur. Birileri falanca yerde bir kız gördüm, falancanın bir kızı var gibi. Biz bu kızı gördük, beğendik, oğlunuza uygundur derler. Bu yakın akraba olabilir, komşu da olabilir. Aile bununla ilgili araştırma yapar. Aile de bu kızı herhangi bir şekilde görmeye çalışır, kız beğenilir aile içinde onaylanırsa kızın ailesiyle samimi olan, her iki aileyi de tanıyan ya da kızın ailesiyle bir bağlantısı olan bir sözcü tayin ederler. Bu iki ailesinde iletişimi sağlayan bu kişiye "elçi" denir. Oğlan tarafı bu elçiye kız tarafıyla iletişime geçmesini söyler. Bu ilk iletişime "çatma" denir. Elçiye sen bu kızın ailesiyle bir görüş, bu aileye bir çat, bizim niyetimizi bir "ışıldat" derler. Toplumda bu elçilik işini yapacak kişiler bellidir, herkes

bu işi yapamaz. Bu işte ehil olan birine aile rica eder, o kişilerde gönüllü olarak elçilik yaparlar. Elçi kız tarafıyla görüşür, kız tarafı duruma olumlu bakarsa, nasipse olur derlerse buna “gevşek çene” yani kız tarafının kızlarını vermeye niyetli olması durumudur. Kız tarafı çene gevşetirse, olur derse sonra dünür gidilir (K.K1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 12, 13, 18, 19, 20).

4.6.6.2.Kız İsteme

Elçi vasıtasıyla olur cevabı alan erkek tarafı artık kızını istemeye gider. Kız istemeye aile büyükleri, yakın akrabalar ve elçi ile birlikte gidilir. Kız istenirken kızın babasıyla oğlanın babası ortaya bir yere karşılıklı ya da yan yana oturtulur. Erkek tarafından yetkinliği olan biri ya da elçi olan kişi, kızın babasına sorar: “Allah’ın emri peygamberin kavliyle kızını falanca oğlu falancaya istiyoruz.” Bu soru üç kez sorulur. Kızın babası üç kez verdim, der ve kız verilmiş olur. Bu sözün üç kez dillendirilmesi gereklidir. Kızın babası kızını verdiğini üç kez dillendirdikten sonra oğlanın babasıyla üç kez birbirlerine sarılırlar. Aynı şekilde anneler de birbirlerinin boyunlarına üç kez sarılırlar. Burada karşılıklı bir ikrar verme söz konusudur ve bu ikrarın bozulması hoş karşılanmaz.

Kızını isteme işini kesinlikle oğlanın babası ya da bir kadın yapmaz. İsteyecek kişinin toplumda sayılan, ehil bir erkek olması gereklidir.

Kız istemeye gidilirken oğlanın annesi tarafından hazırlanan patik, kazak, yazma gibi bazı çeyiz eşyaları, söz yüzüğü ve birtakım elbise götürülür. Bunun yanında çiçek, çikolata, lokum gibi ikramlıklar ve hediyeler de götürülür. Kız verildikten sonra oğlan tarafından iki kadın gelini bir odaya alır ve getirdikleri kıyafetleri gelin kızıya giydirirler. Kızı getirilen söz yüzüğü de takıldıktan sonra kız gelir, oradaki büyüklerin ellerini öper ve söz kesilmiş olur. Oğlan evinden gelen elbiseyi giyip takısını takan kız, artık o ailenin gelin kızı olmuş ve söz kesilmiştir.

Kız isteme töreninde kızın ne zaman verileceği yani düğünün ne zaman yapılacağı gibi konular da konuşulur. Erkek tarafı bir an evvel düğünün yapılması için aceleci olurken kız tarafı bu süreci uzatmak ister.

Söz kesildikten sonra kız evinde küçük bir eğlence olur. Kızını almış olmanın mutluluğuyla oğlanın babası, konuklara küçük bir ziyafet sofrası kurup küçük bir eğlence tertip eder.

Elçi olumlu bir haber getirince kız istemeye, söz kesmeye, yüzük takmaya gidilir. Allah'ın adı artık orada anılır. İsteyen kişi üç defa “Allah'ın emri peygamberin kavliyle kızını falancanın oğluna istiyoruz” der. Kızın babası da üç defa “verdim” der. Sonra kızın babasıyla oğlanın babası üçer kez boyuncaklaşırlar. Anneler de sarılıp kucaklaşırlar üçer kez. İstemeyi oğlanın babası yapmaz, sözü geçen, Allah'ın adını anabilecek birisi yapar isteme işini. Babalar oturtulur ortaya karşılıklı, öyle yapılır. İkrar verildikten sonra erkek evinden gelen yüzük, takı, kıyafet gelin kıza giydirilir. Kız istemeye erkek tarafının yakınları gider. Burada kız ne zaman verecekleri de konuşulur. Burada Allah adını anacak kişi, kesinlikle başıbozuk¹⁹olmayacak. Gelinin de başıbozuk olur derler (KK5, 6, 7, 8).

Kız istemeye aile büyükleriyle gidilir. İlk gidişte kız verilir. Elçiye zaten tamam dedikleri için ilk gidişte verirler kızını. Kız istemeye giderken bir kasa lokum yaptırılır, çikolata alınır, çiçek yaptırılır, yüzük götürülür, kıza bir kat elbisesi alınır. Elbise dediğimiz günlük kıyafetlerdir. Özel bir elbise değildir. Terliği, çorabı, iç çamaşırı, günlük giyeceği kıyafetler alınır (KK18, 19, 20).

Kız istemede “Allah'ın emri peygamberin kavliyle” kız istenir. Üç kez sorulur, üç kez verdim der. Bu ikrarlaşmadır (KK12, 13).

Kızını aile büyüklerinden birisi ister. Kızın babasıyla annesi oğlanın babasıyla annesi karşılıklı olarak ortaya oturtulur. Erkek tarafından aile büyüklerin biri “Allah'ın emri peygamberin kavliyle kızınızı istiyoruz” der. Bu üç kere sorulur. Kızın babası da üç kere verdim der. Sonra dört dünür “ya Allah, Ya Muhammed, ya Ali” diyerek üç kez boyuncaklaşırlar yani sarılırlar. Burada anne babalar ikrar vermiş olurlar. Burada nişan günü düğün günü de konuşulur. Şerbetin ne zaman içileceği gibi konuları kendi aralarında konuşurlar. Burada başıbozuk olmayan bir kadın kızın yüzüğünü takar, başıbozuk olmayan birkaç kadın kızını giydirirler. Başıbozuk olmayan demek daha önce boşanmamış ya da nişanı bozulmamış kadın demektir. Bunun sebebi yeni evlilik yapacak kızın da başının bozuk olmaması içindir. Zaten dünürcülüğe de başıbozuk birini götürmezler. Bunların da başıbozuk olmasın, başları bütün olsun diye öyle yaparlar. Erkek tarafından yenge, teyze, hala gibi bir başıbozuk olmayan bir kadın kıza yüzüğü takar ve erkek evinden gelen kıyafetleri giydirirler. Kız kıyafetlerini giyince

¹⁹ Yörede boşanmış ya da iki evlilik yapmış kişilere başıbozuk denir.

büyüklerin ellerini öperler gelinle damat, büyükler de gönüllerinden koptuğu kadar para ya da hediye verirler kıza (KK18, 19, 20).

Kız istemede kıza takılan yüzük nişan yüzüğü değil, “bellik”tir. Aitlik için takılır, kızın alındığına dair, kızın bir yere ait olduğu göstermek için. Bu kız istemede erkeğe yüzük takılmaz (KK4).

Kız isteme töreninden sonra iki dünür aile birbirlerini karşılıklı olarak yemeğe davet ederler. İki aile arasında hediyeleşme süreci de başlamış olur, hem bu davetlerde hem de bu süreçte denk gelen bayramlarda ve önemli günlerde erkek tarafı hem gelin kızlarına hem de onun ailesine çeşitli hediyeler gönderir.

Söz kesimi olduktan sonra aileler birbirlerini yemeğe davet eder. Bir de söz kesimi yapılıncaya gelin kızı götürüp giydiriyorlar. Önce oğlan evi kız evini davet eder, sonra da kız evi oğlan evini yemeğe davet eder. Oğlan evi burada misafirlige giderken kıza, anne babasına, dedesine ebesine, kardeşlerine de yani o evde yaşayan herkese hediyeler götürür. Tabi bayramlarda aileler de birbirlerine karşılıklı hediyeler alırlar; ama ağırlıklı olarak oğlan evi kız evine hediye alır (KK18, 19, 20).

Evliliğe giden süreçte kız bakmaktan, kız beğenmekten başlayarak evliliğin her aşamasında kadınlar daha ön plandadır. Bu işleri planlaması ve organizasyonu kadınlar tarafından yürütülür. Bu işi düzenleyen, örgütleyen kadınlardır. Erkekler sadece kadınlar tarafından kendilerine verilen görevleri yerine getirirler (KK4, 16, 17, 18).

Eskiden kız çocuklarını zorla evlendirme, istemediği birine verme gibi durumlar olurken günümüzde kızların fikrine danışılmadan kızın istemediği birine verilmesi söz konusu değildir. Kız çocuklarının evlenme konusunda, eş seçimi konusunda söz hakkı vardır. Kızın bir talibi çıktığında, ailesi kızlarına fikrini sorar; kız istiyorsa ailesinden utancına bir şey diyemez, sessiz kalır. Bu da kızın talip olan kişiyi kabul ettiği anlamına gelir (KK4, 16, 17, 18).

4.6.6.3.Söz Kesimi/Kahve İçimi

“Söz kesimi” dünürçülük, yani kız isteme aşamasından sonra gelmektedir. Dünürçülük yoluyla anlaşılan ailelerin, bu anlaşmalarını daha geniş bir çağrılı huzurunda sözle iyice pekiştirmelerine söz kesimi ya da söz kesme denir (Örnek, 2016: 265).

Kız isteme töreninden sonra tüm köyün davet edilmesiyle bir söz kesme töreni yapılır. Bu törene "Kahve/Şerbet İçimi" adı verilmektedir. Kız istendikten bir hafta on

gün sonra tüm köylünün davet edilmesiyle, kız evinde kahve/şerbet içimi yapılır. Davetliler toplandıktan sonra gelin ve damadın anne babaları meydanın ortasına oturtulur ve bu dördüne kahve pişirilip getirilir. Bu dört kişiden kahvesini ilk bitiren kişi evlilik sürecinin bundan sonrasının planlamasında söz sahibi olacaktır. Anne babalar arasındaki yarış bittikten sonra tüm davetlilere kahve ya da şerbet ikram edilir. Bu törene davet edilenler elleri boş gelmez, konuklara ikram etmek için lokum, çikolata, bisküvi, şeker gibi hediyelerle gelirler. Davetlilerin getirdiği lokum, şeker gibi hediyeler bir yerde toplanır ve yine gelen davetlilere ikram edilir. Kahve içiminde evlenecek gençlere yüzük takılır ve bu iki gencin evlilik yolunda ilk adımı attıkları, tüm köy halkına duyurulmuş olur. Kahve içiminde dikkat edilmesi gereken iki nokta vardır. Bunlardan birincisi yine bu törende kahve pişirecek, ya da yüzük takacak kişinin başının bozuk olmamasıdır. İkinci husus ise kahveler dağıtılırken ya da içilirken fincan ya da bardakların kırılmaması ve kaşık kaybolmamasıdır. Kırılan fincan ya da kaybolan bir kaşığın bu sözün bozulacağına delalet ettiğine inanılır.

Şerbet/Kahve İçimi, söz kesiminden on on beş gün sonra şerbeti içilir. Buraya bütün köylü davet edilir. Oğlan evi bütün evleri tek tek dolaşır, bütün köyü davet eder. Kız evinde toplanır insanlar. Önce dört tane kahve pişirilir. Bu dört kahve kızın ve oğlanın anne babasına verilir. Herkes bu anı bekler, çünkü bu anne babalar arasında sıcak kahveyi içme yarışıdır. Bu kahveyi önce kim içerse söz hakkı onun derler. Burada gelen bütün konuklara çay-kahve ikram edilir. Lokum, kolonya dağıtılır. Kahve içiminde de yine kıza güzel kıyafetler alınır. Damadın babasının ekonomik gücü yerindeyse bir bilezik daha yapar. Bu gelen konuklara lokum, kolonya dağıtılırken gelen konuklar da 10 lira 20 lira neyse gönlünden koparıp tepsiye atar. Bazısı lokum, bazısı gelin kıza şalvarlık, bazısı çerez götürür, kimse eli boş gitmez oraya (KK5, 6, 7, 8).

Şerbet içimi/kahve içiminde anne babalar, toplum önünde ikrar verirler, kız istemede verdikleri aynı sözleri yine söylerler. Buradaki düğünlerde oğlan evi daha aceleci olur, bir an önce kıza almak isterler. Bu şerbet içiminde hem kıza hem de oğlana yüzük takılır. Yüzüğü erkek tarafında ya da kız tarafından önemsenen biri takar. Takmadan önce makas kesmiyor der, oğlanın babasından bahşiş ister, bu kişi. Bu yüzükleri erkeğinkini kız evi, kızinkini erkek evi alır. Buraya davet edilen köylü eli boş gitmez. Lokum, çikolata, şeker gibi şeyler alırlar, bu götürdüklerini orada dağıtır herkes. Götürülen bu lokum, çikolata gibi hediyeler bir yer toplanır, leğenlerin için de

harmanlanıp poşetlenir ve yine gelen misafirlere dağıtılır. Gelenlere sigara, kolonya vs. şeyler de ikram edilir. Tüm köylüye kahve veya çay pişirilir. Burada herkesin en dikkat edeceği şey bardak ya da fincan kırmamak ve kaşık kaybetmemektir. Bardak ya da fincan kırılırsa ya da kaşık kaybolursa o nişan bozulur derler (KK18, 19, 20).

Erkek tarafından gelen konuklar, kahve içimi için geldikleri kız evinden ayrılırken gizlice kaşık alıp yanlarında çalışırlar. Çünkü kız evinden alınan bir kaşıkla kızın nasibinin alındığına ve tez zamanda bu kızın erkek evine geleceğine inanılmaktadır.

Oğlan evinden gelen konuklar, kız evinden ayrılırken kaşık çalarlar, ya da kaşık saklarlar. Böylece kızın nasibini almış olurlar. Diyelim ki ben oğlan tarafından biriyim, gizlice bir kaşık sokarım cebime, onu yanımda götürürüm. Bu kaşıkla gelin kızın nasibini alırım ki kız çabuk oğlan evine gelsin (KK18, 19, 20).

Kahve içiminde gençlere takılacak iki yüzük kırmızı bir kurdeleyle birbirlerine bağlanıp kıza ve oğlana bu şekilde bağlı olarak takılır ve bir aile büyüğü tarafından yüzükler takıldıktan sonra bu kurdele kesilir. Konuklar arasında evlilik çağına geldiği halde kısmeti çıkmayan gençlere bu kurdelelerden küçük parçalar kesilerek yutturulur ve bu gençlerin de böylece kısmetlerinin açılacağına inanılmaktadır.

Takılan yüzüklerin ucunda kurdele olur. O kurdeleden bir parça keserler ve evlenmek isteyen gençlere yuttururlar. Onu yutan gencin de hemen kısmeti açılır (KK18, 19, 20).

Kahve içimi töreninde gelen konukların ve ev sahiplerinin dikkat ettikleri en önemli husus, fincan ya da bardak kırmamaktır. Çünkü kırılacak bir fincan ya da bardağın evlenecek gençlerin nişanının bozulacağına işaret ettiğine inanılır. Evliliğin her aşamasında olduğu gibi burada da yapılan hiçbir işe başıbozuk biri dahil edilmez.

Hem çay kahve içilirken hem de bu bardaklar yıkanırken çok dikkat edilir ki bardak kırılmasın, yoksa oğlanla kızın başı bozulur. Burada başıbozuk bir kadın yine çaya kahveye de el sürmez. Gelinin kıyafetinden, kahvesine, baş bağına kadar ne varsa hiçbirisine başıbozuk birine el sürdürülmez, zaten öyle olan biri kendisi bu işlere dokunmaz (KK12, 18, 19, 20).

4.6.6.4. Tatlıcalık/Büyük Helva/Helva Götürme

Evlilik safhalarında kahve içiminden sonra oğlan evinden kız evine "tatlıcalık götürme" aşaması gelmektedir. Büyük helva da denilen bu törende erkek evinden kız evine çeşitli tatlılar ve çerezler götürülür. Yine bu törene de tüm köy halkı davet edilir, davetliler gelin kıza çeşitli hediyeler götürür. Kız evinde yapılan bu törende gelen misafirlere yemek ikram edilir.

Şerbet içiminden sonra tatlıcalık götürülür. Oğlan evinden kız evine sucuk lokumu, helva, Antep fıstığı, kaju, fındık gibi çerezler götürülür. Bir de gelin kızın kaç tane amcası, dayısı, teyzesi, halası varsa aynı zamanda babalığına²⁰ bunlara da helva, sigara, ekmek vb. şeyler gönderilmektedir. Bu tatlıcalık gittiği gün yine tüm köy halkı davet edilir ve kız evinde davetlilere yemek verilir. Gelen konuklar da elleri boş gelmez, gelin kıza hediye getirirler. Kimin gönlünden ne koparsa, kimi kazak alır, kimi şalvarlık alır, kimi de gelin kıza para verir. Kız evinde verilen bu yemek çok masraflı olmaz. İmkânı olan aileler bir hayvan keser ya da tavuk yemeği yapar. Bunun yanına da dört beş çeşit yemek yapıp konuklara ikram edilir (KK5, 6, 7, 8).

Eskiden bu tatlıcalık götürme töreni kadın erkek tüm köylünün katılımıyla yapılan büyük bir etkinlikken günümüzde daha küçük ve birçok eski gelenekten arındırılmış olarak devam etmektedir. Önceleri tatlıcalık için çalgı çengi tutulur, kadınlar gidecek olan tatlıcalıkları başlarında tepsi, sırtlarında heybelerle götürürler; erkekler de kadınların tatlıcalık götürüp çalgı çengi eşliğinde kız evinde eğlendikleri süreçte, nişan denilen bir hedef tahtasına atış yarışması yapmaktadırlar. Nişanı vuran kişiye damadın babası bir hediye bağışlamış.

Bu talıcalıkta eskiden bir de "nişan" olurdu. Köyün karşısına bir hedef dikilir, o nişanı köyün erkeklerinden kim vurursa ona damadın babası bir hediye bağışlardı. Eskiden bu tatlıcalıkta çalgı çengi getirilirdi, kadınlar kız evinde bu çalgıyla oynardı, erkekler de nişan yerinde olurdu. Yine erkek evinden tatlı çıktığında kadınlar başlarında tepsi, heybelerde helvalarla hep birlikte, oynayarak götürürlerdi tatlıcalıkları; ancak son zamanlarda bu gelenekler ortadan kalktı (KK5, 6, 7, 8,16, 17, 18).

Yörede bu büyük helva da denilen tatlıcalık götürme dışında bayramlarda da kız evine tatlı ve hediyeler gönderilmekte, gelin kıza kıyafet düzelmektedir.

²⁰ Babalık-analık kavramları bir kişinin anne ve babasının musahip olduğu kişiler yerine kullanılmaktadır.

Bu tatlıcalığa büyük helva derler. Bundan başka Kurban ve Ramazan bayramlarında da kız evine yine çerezi, helvası, lokumu gider. Gelin kıza da bayramlık kıyafet düzülür. Düğüne kadar denk gelen bayramlarda kız evi de oğlanı giydirir (KK5, 6, 7, 8).

Kız isteme, söz veya nişan aşamalarının hiçbirinde kızın ailesi erkeğin ailesinden eşya, takı gibi bir talepte bulunmaz. Erkek tarafı, maddi imkânları ölçüsünde her şeyin en iyisini yapmaya çalışır. Çünkü yörede düğünler, aileler için bir itibar göstergesi olduğundan birçok aile, bu törenleri maddi güçlerini gösterdikleri statü aracı olarak kullanmaktadır.

Kıza takılacak olan ziynet eşyaları ya da alınacak eşya veya kıyafetler konuşulmaz. Bizim burada kız tarafı, benim kızıma şu kadar bilezik takacaksın, bu kadar altın yapacaksın demez. Erkek tarafının gücü ne kadarına yetiyorsa o kadarını yapar. Çünkü oğlan tarafı zaten gücü varsa çok fazla takı takmaya çalışır, yaptığı düğünle namını yürütmeye çalışır (KK4, 18, 19, 20).

Düğün tarihinin bir an önce konulması ve düğünün bir an önce yapılması için erkek tarafı daha aceleci davranır. Kız tarafı bu tarihi olabildiğince ileri bir tarihe atmaya çalışır. Bunun en önemli sebebi süreç uzadıkça erkek tarafının masraflarının artmasıdır. Ayrıca erkek tarafı düğünü bir an önce yapıp ailesinin gücünü ve sayısını artırmaya çalışır.

Oğlan evi düğünün hemen yapılması konusunda daha acelecidir. Süreç uzadıkça hem yapılan masraflar artar hem de kıızı bir başkasının kaçırmaması veya kızın başkasına verilme tehlikesi sürer (KK4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11).

4.6.6.5. Nişan

Söz kesimi'nden sonra gelen aşama nişandır. Nişan töreni genellikle kız evi tarafından düzenlenir. Nişan elbisesini giyen kıza kayınvalidesi ile oğlanın yakınları tarafından "takı" denilen ziynet eşyası takılır (Örnek, 2016: 267).

Kahve içimi ve tatlıcalık götürmeden sonra bazı aileler "pasta kesimi" denilen bir nişan töreni düzenler. Bu nişan merasiminde bir pasta kesilip eğlence düzenlenir.

Nişanlılık süresince bayram zamanlarında erkek tarafı kız tarafına hediyeler alır, küçük helva denilen tatlı, çerez gönderirler. Gelin kızın bayramlık kıyafetini de yine erkek tarafı alır.

Nişan bozulması toplum içerisinde çok hoş karşılanacak bir durum değildir, çünkü iki aile arasında ikrar verilmiştir. Nişanın bozulması zorunlu bir hal almışsa ki buna toplum arasında "bohça atmak" tabiri kullanılır, nişan atılıncaya kadar süreçteki erkek tarafının getirmiş olduğu tüm hediyeler geri gönderilir ve erkek tarafının yaptığı masraflar kız evi tarafından ödenir. Ancak nişan erkek tarafından bozulursa bu kez kız tarafı kendilerine alınan hiçbir hediye geri vermez.

Kız isteme merasiminden düğüne, evlenecek çifte alınacak tüm ev eşyalarına kadar tüm masraflar erkek evi tarafından karşılanır.

Söz kesildikten sonraki ikinci aşamayı kız tarafı belirler. Kız tarafının istediği bir zaman diliminde şerbet içimi ve pasta kesimi yapılır. Pasta kesiminde erkek tarafı kocaman bir pasta yaptırır, bu törene de bütün köylü davet edilir, kesilen pasta gelen konuklara ikram edilir. Pasta kesimine gelen insanlar elleri boş gelmez, gelene hediyeler getirirler (KK1, 2, 3, 4).

Kız istendikten sonra yapılan kahve/şerbet içimi nişan töreni yerine geçmektedir. Eskiden çalgılı çengili büyük nişan törenleri yapılırken şimdi sadece kahve içimi yapılmaktadır. İsteyen aileler pasta kesimi adı altında küçük bir nişan töreni de yapabilmektedirler.

Günümüzde şerbet içimi nişan yerine geçiyor. Eskiden org gelirdi, çalgılı nişan yapıldı. Eskiden nişan törenlerinde oğlan evinden kadınlar gelip sinilerle çalgı çalarmış, eğlence olurmuş. Oğlan evinden sinilerle, heybelerle helva, tatlı, hediye götürülürmüş. Kız evi bu gelenleri karşılamış. Bu hediyeleri kız evine kadınlar taşımış. Sonra da kız evinde eğlence olur, kadınlar sini çalıp eğlence yaparmış; ama artık günümüzde bu adet kalmamış (KK18, 19, 20).

Nişan dâhil tüm düğün masrafları erkek evi tarafından karşılanmaktadır. Kız evinin tek masrafı, tatlılık götürüldüğünde verilen yemektir.

Nişan yapılırsa masraflarını oğlan evi karşılar. Kız evi sadece tatlılık gittiğinde yemek verilecekse bu yemeğin masraflarını karşılar (KK5, 6, 7, 8, 12, 13, 16, 17, 18, 19, 20).

Nişan bozmak, toplum tarafından çok hoş karşılanan bir durum değildir; çünkü iki aile arasında ikrar verilmiştir ve ikrarı bozan kişinin işlerinin rast gitmeyeceğine inanılmaktadır. Çok sık rastlanan bir durum olmasa da nişanın bozulduğu durumlar da

olabilmektedir. Nişan bozmaya “bohça atmak” denir. Eğer ki nişan erkek tarafı bozmuşsa, kız tarafı erkek tarafından gelen hiçbir hediye iade etmez; nişan kız tarafınca bozulmuşsa bu kez kız tarafı kendilerine gelen tüm hediyeleri iade eder ve erkek tarafının yaptığı tüm masrafları karşılar.

Nişanın bozulduğu durumlar oluyor. Buna “bohça atmak” denir. Nişanı kız evi bozarsa erkek tarafının yaptığı tüm masrafları karşılar. Eğer nişanı oğlan tarafı bozduysa kız tarafı bir tane iğne bile vermez geriye. Takılan takılar da iade edilmez o zaman. Fakat kolay kolay nişan bozulmaz. İnsanlar nişan bozmaya korkarlar. Çünkü ikrar vermişlerdir. İkrar bozanın işi rast gitmez derler. İkrar kırıldı mı çocuğun sakat olur derler, işin rast gitmez derler. Baktılar nişan bozulacak gibi, kıza öğüt edip hemen oğlanın ardına katarlar, nişan bozulmasın diye (KK4, 18, 19, 20).

4.6.6.6.Düğün

Düğün, evlenme dediğimiz geçit döneminin en belirgin özelliğidir. Yukarıda genel çizgileriyle değindiğimiz aşamaların amacı düğünle dışa vurulur. Onun için düğünün geleneksel değerlere ve kurallara uygun bir biçimde kutlanmasına çaba sarf edilir. Düğünden amaç kadın ve erkeğin evliliğini ilan etmek toplumun gözünde geçerli kılmak, kutlamak ve kutsamaktır (Örnek, 2016: 267).

Düğün, tüm dünya kültürlerinde olduğu gibi Türk kültüründe de insanların mutluluklarını ifade eden törenler arasındadır (Artun, 2004: 92).

Düğüne elden geldiğince çok kimse çağrılmak istenir. Yüz yüze bakan toplumlarda kimsenin unutulmamasına ve küstürülmemesine özen gösterilir. Düğün, çağrılıların dışında, başkalarına da açıktır. Onlar da çağrılılar gibi ağırlanır (Örnek, 2016: 272).

4.6.6.6.1.Düğün Zamanı

Arpaseki köyünde düğün mevsimi olarak ilkbahar ya da sonbahar mevsimlerinin tercih edildiğini görüyoruz. Yaz mevsiminin tercih edilmemesinin sebebi ise köy halkının yaz mevsiminde iş yoğunluğunun fazla olmasıdır. Düğün günü olarak ise çarşamba-perşembe veya cumartesi-pazar günleri seçilir. Diğer hayırlı işlerde veya bir işe başlangıçta olduğu gibi düğün günü için de salı günleri tercih edilmez; çünkü salı günü başlanan bir işin uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır.

Bizim burada düğün baharın ya da güzün yapılır. Yaz mevsimi işler çok olduğundan düğün olmaz. Düğün çarşamba-perşembe, cumartesi-pazar günlerinden birinde olur (KK4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11).

Düğün günü olarak cumartesi-pazar ya da çarşamba-perşembe günleri seçilir. Biz de salı sallanır derler, o yüzden salı günü önemli bir iş yapılmaz (KK18, 19, 20).

4.6.6.2.Düğün Hazırlıkları

Düğün öncesi yapılan tüm alışverişlerin masrafı erkek tarafınca karşılanmaktadır. Yeni evlenecek gençler için yapılan alışverişlere kız tarafından çok katılan olmaz.

Kaçmayan kızlar için de aynısı geçerlidir. Kız tarafı düğün masraflarına çok fazla karışmaz. Düğün masraflarının tamamına yakınına erkek tarafı çeker. Eskiden anlı şanlı, davullu düğünler yapılmış. Koskocaman içki sofraları kurulmuş, sınırsız alkol olmuş. Ama şimdi ekonomik sebeplerden o kadar büyük alkol sofraları olmuyor. Düğüne yakın bir zamanda gelin düğün alışverişine götürülür. Burada kız gelinliğini, yeni evinde kullanacağı eşyaları beğenir. Kız tarafından bu alışverişe çok katılan olmaz. Bu yapılan alışveriş masraflarının tamamını erkek tarafı karşılar (KK4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18).

4.6.6.3.Davetiye/Okuntu Dağıtımı

Düğüne iki gün kala köy içine düğün davetiyesi olarak şeker veya çikolata dağıtılır. Dağıtılan bu davetiyeye “okuntu” adı verilmektedir. Bu davetiye köy içine damadın yengesi veya teyzesi tarafından dağıtılır. Köy dışından düğüne davet edilecek kişilere ise davetiye olarak kart bastırılır ve düğünden birkaç hafta önce dağıtılır. Köy içine erkek tarafı davetiye verdiği için kız tarafı davetiye dağıtmaz, sadece köy dışında erkek tarafının davetiye vermediği yakınları varsa kız tarafı ancak onlara davetiye verir.

Köy dışındaki insanları düğüne davet etmeye “okumak” denir. Köyde dağıtılan şekerlere de “okuntu” denir. Bu düğün davetinin genel adı “oku vermek”tir (KK4, 5, 6, 7, 8).

Dananın kesildiği gün yani düğünden iki gün önce köyün içine düğün davetiyesi dağıtılır. Dışta olanlara bir iki hafta önceden davetiye verilir. Köy içine kart bastırılmaz,

bir iki kilo şeker alıp onu dağıtırlar. Kız evi davetiye dağıtmaz (KK5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 18, 19, 20).

4.6.6.4.Çeyiz Götürme/Çeyiz Serme

Çeyiz asma, çeyizi sergileme Anadolu'nun pek çok yöresinde gelenektir. Düğünün başlamasıyla, çeyiz de asılır veya sergilenir. Bazı bölgelerde çeyiz oğlan evine götürüldükten ve yerleştirildikten sonra gösterilir (Başçetinçelik, 2009: 168).

Kız çocukları için on yaşından itibaren çeyiz hazırlanmaya başlanır. Bu çeyizin içeriğini el iş örgüleri, patikler, eşarp gibi el işleriyle küçük ev aletleri oluşturur. Düğüne birkaç gün kala erkek tarafından birileri çeyizi almaya gider, çeyiz sandığı evden çıkarılmadan önce gelin kızın küçük kardeşi ya da kız evinden küçük bir çocuk sandığın üzerine oturtup erkek tarafından bahşiş istenir. Çeyiz damat evine getirilir ve gelinin yaşayacağı odaya serilir, bu odaya gelin odası da denir. Merak eden insanlar gelip serilen bu çeyizleri görürler.

Kıza çeyiz sandığı hazırlanır, sandığın içinde patik, yazma, el işi örgüleri konur. Tencere gibi mutfak eşyaları alınır, battaniye, iç dış kıyafetler gibi şeyler de olur. Pazarda hoşuna giden bir şey olur, annesi alır kızının çeyizine koyar. Beyaz eşya gibi büyük eşya almaz kız tarafı, o büyük eşyaların hepsini oğlan tarafı alır. Çeyiz düzölmeye kız on yaşını geçti mi hazırlanmaya başlanır. Benzer şekilde oğlan için de çeyiz hazırlığı yapılır (KK16, 17, 18).

Gelinin sandığı düğünden üç gün önce gider. Sandık evden çıkmadan önce gelinin yakınlarından biri sandığın üstüne oturur bahşiş ister. Gelinin kardeşi varsa kardeşi, yoksa amcasının oğlu ya da kızı münasip olan kimse o sandığın üzerine oturup bahşiş ister (KK18, 19, 20).

Kızın çeyizi düğünden iki gün önce, oğlan evinden gelip kıza, baba evinde ne yapıldıysa hepsini götürürler. O çeyizi kızın yeni evine döşerler, bu odaya gelin odası denir. Çeyizler açılır, sonra da o çeyizi bakmak isteyen herkes gelip görür (KK16, 17, 18, 19, 20).

4.6.6.5.Düğün Yemeği

Düğün yemeği hazırlıkları iki gün önceden, davetiyenin dağıtıldığı gün dana kesilmesiyle başlar. İlk gün dana kesilir, ikinci gün ise düğün yemeği için kesilen

hayvanın eti doğranır. Tüm bu işlemler konu komşunun katılımı ve yardımıyla olur. Yardım için gelen bu misafirlere, kesilen hayvanın etinden bir miktarı pişirilir ve ikram edilir. Düğün yemeğini yapmak için aşçı tutulur. Çorba, nohut yemeği, güveç, pilav, kuru fasulye, irmik tatlısı düğünlerde ikram edilen başlıca yemeklerdir. Dışarıdan gelen misafirlere yemeğin yanında alkol de ikram edilir. Yemek dağıtım işini damadın yakın arkadaşları yapar, yemek dağıtımını yapan bu kişilere “yağlık” adı verilen eşarp ya da kurdele bağlanır. Gelin evinde yemek pişirilmez, orada da ikram edilecek yemekler damat evinden gider. Düğün için gelen hiçbir misafir aç gönderilmez, yemek bitmiş olsa bile gelen misafirler için yeniden yemek pişirilir.

Eskiden bizim burada üç dört gün düğün olurdu. Şimdi iki gün oluyor. Düğünden bir gün önce danayı keserler, konu komşu yardımıyla doğrarlar etini. Onun sabahına aşçılara verilir et, yemek yapılmaya başlanır ve düğünde bu yemekle birlikte başlamış olur. İki günde yemekli olur düğün. Gelen herkese yemek verilir (KK1, 2, 3).

Düğüne iki gün kala dana kesilir. Düğünden bir gün önce köy insanının yardımıyla etler doğranır, hazırlıklar tamamlanır. Oğlan evi düğünde illaki bir dana kesmelidir. Çok eskiden buradaki düğünlerde sınırsız alkol olurdu. Evlere sabaha kadar alkol dağıtılırdı. Kimin evindeki misafir pes etti diye bakarlardı, sınırsız sabaha kadar alkol dağıtılırdı. Kaç evde misafir var diyelim otuz evde. Heybelerle o otuz ev sabaha kadar dolaşılırdı, alkole ihtiyaç var mı, bir eksik var mı diye. Şimdi evlerde değil sadece gelen misafire dışarıda alkol ikram ediliyor (KK5, 6, 7, 8).

Dananın kesildiği gün yardım edenlere küçük bir ziyafet hazırlanır. Dana büyükse dananın etinden, dana büyük değilse küçük bir hayvan kesilir onun etinden yemek hazırlanır. Alkol eşliğinde ikram edilir. Yenilir içilir. Ertesi günü köydeki kadınlar bu dana etini doğramada yardımcı olmak için erkek evine toplanırlar. Eti doğrarlar. Yine onlar için de yemek hazırlanır, yemek yedirilir (KK4).

Yemek oğlan evinde olur ama kız evi uzaksa oraya da yemek gönderilir. Yemek oğlan evinde pişer. Oğlan evinde yenir içilir, eğlence için kız evine giderler. Düğün yemeği olarak üzüm hoşafı, peynir hoşmerimi ya da irmik helvası, pilav, nohut, kuru fasulye, güveç, çorba gibi yemekler pişirilir. Bu yemek iki gün boyunca dağıtılır. Yemeğin belli bir saati yoktur. Gelin misafire hemen sofraya kurulur. Diyelim yemek bitti hemen bir hayvan getirip keserler, yemek pişirirler. Tabi köyün insanı birinci günü yemek yediyse ikinci gün pek yemeğe çıkmaz, ayıp olur diye. Ama dıştan gelen

misafirler ve akrabalar için iki gün de yemek verilir. Yemek pişirilen takım taklavatı, tabağı kaşığı aşçı getirir. Bunun için köylünün ortak kullandığı bir malzeme yok. Önceden yemekleri köyün kadınları pişirmiş, şimdi dıştan aşçı tutuluyor. Önceden oğlan evinde yemek yenmezmiş, köylü kedi sinisi, tabağı, çanağıyla gelip yemeği alıp giderler, kendi evlerinde yerlermiş. Günümüzde oğlan evinde yeniyor yemek (KK4).

Düğünde yemek pişince kazan hemen açılmaz. Yemeği pişiren kişi düğün sahibinden bahşiş ister, kazanı öyle açar (KK18, 19, 20).

4.6.6.6.Düğünün Birinci Günü

Düğünün birinci günü sabah saatlerinde davul zurna gelir. Davul zurnayı köyün girişinde gençler karşılar ve davul zurna çala çala damat evine gelir. Bu düğünün başlangıç anıdır, davul zurnanın da gelmesiyle birlikte yemek ikramı da başlar. Damadın evine, düğün evi olduğu anlaşılması için bayrak asılır. Köyün gençleri, kendi aralarında belirledikleri birini bayraktar yaparlar. Bu gençlerin taşıyacakları bayrak mendil, şalvar, elma gibi birtakım nesnelere de süslenmiştir. Oğlan evinde davul zurna çalarken kız evine de ayrı bir çalgı ekibi gelir ve orada da eğlence başlar. Birinci günü sabahtan gelin ve bazı akrabalarıyla yakın arkadaşları ilçe merkezine kuaföre götürülür. Düğünün birinci günü evlenecek gelin adayını, gelinlik giymez. Akşam kına eğlencesi için bir kıyafet ve devamında yapılacak olan kına gecesi için bindallı denilen geleneksel kıyafeti giyer. Düğünün birinci günü geline kına yakılmasıyla birlikte sona erer.

Düğünün birinci günü gelinlik giyilmez. Bugün gelin ya yöresel kıyafet olan bindallıyı ya da gelinliğe benzer bir elbise giyer. Birinci günü kız evinde org çalar, eğlence yapılır. Kadınlar ayrı bir yerde oynar. Şanlı şöhretli düğünse davul gelir. Evlenmemiş gençlerden bir bayraktar ve bir de bayraktar yardımcısı seçilir (KK4).

Cumartesi günü düğün başlar. Sabah saat dokuz on gibi davul gelir. Saat bir iki gibi de kız evinde org çalmaya başlar. Cumartesi günü sabah gelin ve etrafındaki kadınlar kızlar kuaföre saç yaptırmaya gider. Buna baş yaptırmaya gitmek diyorlar. Gelin kuaföre giderken yanında görüncesi olur, bunun dışında köydeki genç kızlar, gelinin arkadaşları yakınındaki genç kadınlar da gider kuaföre gelinle birlikte. Bu kuaför masraflarının hepsini erkek tarafı karşılar. Düğünün birinci günü gelin, gelinlik giymez. Nişanlılık dedikleri bir kıyafet giyer. Gelin, kuaförden gelince biraz oynarlar.

Sonra gelin bindallı giyer. Eskiden gece olurdu bu eğlence de artık günümüzde gündüz oluyor. Bu birkaç saatlik eğlence bittikten sonra geline kına yakılır (KK18, 19, 20).

4.6.6.6.7.Kına Gecesi

Ülkemizde evlenmeyle ilgili yaygın geleneklerden birisi de “kına gecesi”dir. Kına gecesi, gerdekten bir gün önce kadınlar arasında kız evinde yapılır. Kız kınası kadar yaygın olmamakla beraber, güveye de kına yakıldığını biliyoruz (Örnek, 2016: 278).

Kına yakılırken gelinin ve güveyin avucuna konan para kısmet içindir. Onları ömür boyu kötülüklerden koruyacağına inanılır. Bir tür saçdır. Geline kına yakılırken başına al örtülmesi, al basmasından korunmak içindir (Artun, 1998: 13).

Düğünün birinci günü akşamı kız evinde kına gecesi düzenlenir. Bu törene erkekler katılmaz. Öncelikle evin bahçesinde tüm davetli kadınların katılımıyla bir eğlence olur ve bu eğlencenin sonunda geline göstermelik küçük bir kına yakılır. Akşamüzeri beş altı gibi bu törenin bitmesiyle birlikte asıl kına yakımı için eve geçilir. Bu törene daha az sayıda erkek ve kız tarafından kadın katılır. Kına yakılacak gelin kız odanın ortasına bir yastığın üzerine, yönü kibleye dönecek şekilde oturtulur. Hazırlanan kına başıbozuk olmayan, erkek ve kız akrabalarından iki kadın tarafından yakılır. Kına yakmaya başlamadan önce gelin kız avuçlarını açmaz, burada gelinin kayınvalidesi gelir ve kınanın içine bir altın atar; gelin kız bu altını, kınanın içinde bulur ve avucunun ortasına alır. Gelin kızın sağ elinden başlanmak üzere bileklerine kadar ellerine ve ayaklarına kına yakılır. Kına yakımı esnasında sesi güzel olan kadınlar, gelini ağlatmak için türküler söyler. Kına yakımı bittikten sonra damat olacak genç odaya çağrılır ve gelini kucaklayarak yatağına götürür. Sabah olduğunda kına yakılan gelin kız, ellerindeki ve ayaklarındaki kınayı su değirmeden ellerini ve ayaklarını birbirine sürterek çıkarır. Buradaki en önemli noktalardan bir tanesi gelinin ellerine ve ayaklarına kınanın tam olarak geçmesi ve ellerini, ayaklarını nokta boşluk kalmayacak şekilde kapatmasıdır. Çok az bir boşluk kalsa bile kınayı yakan kişilerin horoz kesmesi gerekmektedir.

Kınayı başıbozuk olmayan biri yakar. Bu kına yakımına erkek tarafından ve kız tarafından kadınlar katılır. Kınayı vuracak kişi önce kınayı yoğurur. Kına bir saat kadar mayalanır, dinlenir. Erkek tarafından bir kadın, kız tarafından bir kadın tabi başı sağlam

olacak iki kadın gelinin başında durur ve geline kınayı yakarlar. Bu esnada kızlar gelinin başında döner. Damatla gelin ortaya oturtulur. Gelinin yüzü örtülür. Sesi güzel olan kadınlar türküler söyler bu esnada. Kına yakılacağı zaman gelin hemen ellerini açmaz. Kaynanasından hediye ister. Ya altın ya da para vermelidir kaynanası. Gelinin avucunun içine altın ya da metal para koyarlar kınayı üzerine yakarlar. Damadında serçe parmağına kına yakılır. Gelinin hem ayaklarına hem de ellerine kına yakılır. Kına yakılınca gelinin yüzündeki örtüyü açar damat, gelini alnından öper. Kına yakılırken gelini ağlatmak için türküler söylenir. Eğlence bittikten sonra önce herkesin gözü önünde göstermelik bir kına yakılır, sonra sadece kadınların katılacağı bir kına töreni daha yapılır. Burada asıl kına evdedir. Evde gelinin hem ellerine hem de ayaklarına kına yakılır. Burada erkekler olmaz. Evin önündeki eğlence iki gibi başlar beş altı gibi biter. Sonra akşamına evde yapılır asıl kına. Herkesin gözü önünde yakılan kına da gelinin hemen ellerinin ortasına az bir şey yakılır. Eve geçildiğinde asıl ellerine ve ayaklarını tamamen kapatacak şekilde bileklerine kadar kına yakılır (KK18, 19, 20).

Birinci günü eğlencenin sonunda gelin, kına elbisesini giyer. Önce herkesin önünde eline göstermelik küçük bir kına yakılır. Sonra asıl kına herkes dağıldıktan sonra gelinin ve damadın yakını kadınlar tarafından geceleyin evde yakılır. Kınayı erkek tarafından ya da kız tarafından munasip bir kadın yakar. Gelinin hem ayaklarına hem de ellerine kına yakılır. Kına yakılırken sesi güzel kadınlar türkü söyler. Türkü gelini ağlatmak için söylenir. Bu kına törenine erkeklerden katılım olmaz, sadece kadınlar bulunur. Kına yakılan gelinin ellerinin içine metal para koyarlar (KK4).

Evde kına yakılmadan önce kınanın içine gelinin kaynanası altın atar. Gelin onu kınanın içinden bulur, eline alır. Sonra kına yakılır. Kına yakılmaya sağ elden başlanır (KK18, 19, 20).

Geline kına yakıldıktan sonra ellerinde ya da ayaklarında azıcık bile açıklık kaldıysa horoz kesilir. O yüzden kınayı yakan kişi hiç açıklık bırakmamaya çalışır. Kına yakılırken de gelini bir yastığın üzerine oturturlar, kınayı öyle yakarlar. Gelin kibleye çevrilir. Ayaklarına kına yakılırken de ayaklarının altına ekmek tahtası koyarlar (KK18, 19, 20).

Geline kına yakıldıktan sonra damat gelini kucaklar, yatak odasına götürür. Evde damat kınanın başında olmaz da kına yakıldıktan sonra çağırırlar, gelin kalkamaz tabi,

elleri ayakları sarılı, gel götür gelini derler. O da kucaklar yatak odasına götürür (KK18, 19, 20).

Kınalar sabah sökülür; ama o kına yıkanmaz, çeşmenin altında yağunmaz. Başı bozulmasın diye. O kına kuruyor zaten, onu yağlarlar, ellerini sürte sürte kınayı çıkarırlar (KK18, 19, 20).

4.6.6.6.8.Düğünün İkinci Günü

Düğünün ikinci günü gelin kıza sabahtan yengesi, görünçesi veya münasip bir kadın tarafından banyo yaptırılır ve ilk güne nazaran daha az kişiyle kuaföre götürülür. Bu esnada hem oğlan evinde hem de kız evinde eğlence devam eder. Gelin kız, gelinliğini giyip kuaförden döndükten sonra baba evine gelir ve kız evindeki eğlence bitmiştir. Artık baba evinden ayrılık için hazırlıklara başlanır.

Düğünün ikinci günü yengesi, görünçesi neyse münasip bir iki kadın gelini yıkarlar. Sonra gelin yine saç yaptırmaya gider. Bu sefer fazla kalabalık gidilmez kuaföre. Bir görünçesi bir de yengesi olur yanında. Oradan baba evine gelir. Kız evinde biraz daha eğlence olur. Sonra gelin çıkacağı için hazırlıklar başlar (KK18, 19, 20).

İkinci günü gelin yine kuaföre gider, hazırlanır, gelinliğini giyer. Org o gün çok çalmaz, çalgı işi erken biter. Çalgı bittikten sonra gelin alımına gidilir (KK9, 10, 11).

4.6.6.6.9.Gelin Alımı/Gelin Alayı

Gelin alımına gitmek için bir araba süslenir. Konvooya katılacak diğer arabalara da mendil ya da havlu bağlanır. Köy gençlerinin hazırladıkları bayrak ve davul zurnayla birlikte gelin alımı için erkek evinden kız evine doğru damadın yakınları ve köyden diğer misafirlerle birlikte hareket edilir. Gelin alımı törenine damadın babası katılır; fakat annesi gelin alımına gitmez. Bayrak ve gençler önde oynaya oynaya, gelin arabası ve diğer konuklar arkada kız evine doğru yol alınır.

Gelin çıkacağı gün öğlen saatlerinde kız evinde eğlence sona erer. Gelin alım zamanı yaklaştıkça kız evine bir hüznün çöker. Gelin olarak evden ayrılan kız, tüm ailesiyle teker teker vedalaşır. Gelinin babası ya da abisi gelinin kırmızı kuşağını “Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali” diyerek üç defa gelinin belinin etrafında dolaştırır ve sonra bağlar.

Türkiye’de “kuşak kuşatma” adı verilen kuşak bağlama yaygındır. Kuşak gelinin babası tarafından bağlanır, bekâreti simgeler (Kalafat, 1994: 37).

Gelin almaya gelen erkek tarafına kapı hemen açılmaz, damadın babasından kızın kardeşleri veya yakınları bahşış isterler. Bahşış verildikten sonra kapı açılır, gelinin kollarına erkek tarafından iki kadın girer ve gelin baba evinden çıkarılır. Evden çıkarken gelinin babası kızının giyeceği sağ ayakkabının içine para koyar. Gelin çıkarken üzerine buğday ve tatlılık denen şekerler atılır. Gelinin evden arabaya yürüyeceği yolun iki tarafı da örtülerle kapatılır ki buradaki amaç köy dışından gelen insanların ve çalgıcıların gelini görmelerine engel olmaktır. Gelinin baba evinden ayrıldığı bu süre içinde damat, arabanın yanından ayrılmaz, müstakbel eşini arabanın önünde bekler.

Gelinin baba evinden ayrıldığı bu süre içerisinde kız evine hüzünlü bir hava hâkimdir; ancak burada çok gözyaşı dökülmesi, ağlanıp sızlanması da çok hoş karşılanmaz. Çok gözyaşı dökmenin geçimsizliğe veya evlenen çiftin çocuklarının geç olmasına sebep olacağına inanılır. Yine baba evinden ayrılan gelinin ardından su dökülmez; çünkü baba evinden gelin giden kızın yuvasının dağılıp geri dönmesine sebep olabileceğine inanılır. Gelin, kendisine süslenen arabanın arkasına oturur, iki yanına ise damadın yengeleri, ön koltuğa ise damat oturur ve kız evinden konvoy şeklinde erkek evine doğru yola çıkılır.

Dönüş yolunda yine gençler davul zurna eşliğinde oynar, damadın babasından alkol, sigara ve bahşış isterler. Bu konvoy eşliğinde erkek evine gelinir. Gelin yeni evine geldiğinde hemen evin içine sokulmaz. Önce bir kazan getirilir ve gelin bu kazanın üzerinden atlatılır. Daha sonra gelinin kapıyı üç kez vurması istenir ve sonra kapı açılıp gelin içeriye sokulur. Burada ballı şerbetli bir su hazırlanır, bu sudan hem geline hem de damada içirilir, ayrıca gelinin eline bir ekmek verilir. Gelin, tıpkı baba evinden çıktığı zaman da olduğu gibi yeni evine girerken de üstüne şeker ve buğday atılır, yine gelinin arabadan eve kadar yürüyeceği yolun iki tarafı örtülerle kapatılır. Gelin baba evinden çıkıp yeni evine girdiği bu süre zarfı boyunca yüzü duvakla örtülüdür, yeni evine geldiğinde damat geline yüz görümlüğü bir hediye verir ve gelinin duvağını açar.

Davul zurna eşliğinde kız almaya gidilir. Bir gelin arabası süslenir, gençler oynaya oynaya, konvoy halinde erkek evinden çıkılır ve kız evine gelin almaya gidilir.

En önde bayrak, arkasında gelin arabası, gençler de arkalarında oynayarak gidilir. O esnada gelin evindeki eğlence durur. Gelin yakınlarıyla vedalaşır. Kızın babası kızına kırmızı bir kuşak bağlar. Bu tören akşamüstü altı gibi yapılır. Önceden gece düğünü oluyormuş ama şimdi gündüz düğünü yapılıyor. Kız çıkarken yakınları, kızın kendisi ağlarlar; ama çok ağlanması istenmez, çok ağlamanın uğursuzluk getireceğine inanılır. Orada çok durmazlar o yüzden, hemen kızını alıp dönerler. Çünkü gelin evinden ayrılamazsa, çok ağlanırsa gelinin aklının baba evinde kalacağına koca evine bağlanamayacağına bununda yeni yuvanın dağılmasına sebep olacağına inanılır. Gelin baba evinden çıkar, arabaya bindirilir. Bu sırada gençler arabanın önünden çekilmez. Alkol isterler. Damadın babası ya da yakınları alkol getirirler. Gençler içe içe, arabanın önünde oynaya oynaya damat evine gelirler. Yine bayrak en öndedir. Gelin arabasını kullanan kişi de damadın babasından bahşiş ister. Gelin oğlan evine gelir. Bayraktar, bayrağı oğlan evinin kapısının önüne koyar. Bu kapıyı açmam der. Bahşiş ister. Bahşişi verir, damadın babası. Kapı açılır, gelin arabadan indirilir. Gelin baba evinden çıkarken de oğlan evine girerken de etrafını çarşaf gibi bir şeyle kapatırlar. Yüzünü kimse görmesin diye. Gelin oğlan evine girerken üzerine buğday, bozuk para, şeker gibi şeyler saçarlar. Bereketli olsun diye. Erkek tarafından kadınlar saçar, bunu. Damatla gelin eve girince onlara şekerli su yedirilir. Tatlılık olsun diye. Gelin eve girince damat gelinin duvağını açar. Gelin damattan yüz görümlüğü bir hediye ister. Buna da tatlılık derler. Ondan sonra insanlar dağılır (KK5, 6, 7, 8, 9, 10, 11).

Oğlan evi gelin alımına giden arabalara mendil, basma ya da havlu bağlar (KK16, 17, 18).

Gelinin babası, babası yoksa abisi gelinin beline kuşağını bağlar. Kuşak bağlanırken önce üç kere “Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali” diyerek gelinin belinin etrafında çevirir, sonra bağlar. Gelinin babası gelinin sağ ayakkabısının içine para koyar, bereketli olsun diye. Gelin oradaki yakınlarının elini öper, onlarla vedalaşır. Gelinin iki yengesi kollarına girer, gelini onlar çıkarır evden. Damat o esnada gelin arabasının önünde bekler. Gelinin başının üstüne buğday ve şeker atarlar çıkarken. Bolluk, bereket olsun diye. Şekeri de tatlılık olsun diye atarlar. Gelinin arkasından su dökülmez, geri dönmesin diye (KK18, 19, 20).

Gelin çıkarken arkasından çok ağlanması hoş karşılanmaz. Çok ağlanırsa çocuğunun geç olacağına ya da gittiği koca evinde geçim olmayacağına inanılır (KK18, 19, 20).

Sonra gelin yeni evine gelir. Gelin eve girince eline ekmek verirler. Bir de yağlı şekerli su hazırlayıp onu içirirler (KK18, 19, 20).

Gelin yeni evine girmeden önce hemen içeri girmez. Kapıyı üç kez açıp kapatır. Bunu da sürekli gelin evde olsun, sürekli kapıyı açsın kapatsın diye yaptırırlar. Sonra gelinle damat birbirinin ayağına basmaya çalışır, söz basanın olurmuş. Gelinin eline ballı, şerbetli su hazırlayıp verirler. Gelinin dili yağlı ballı olsun diye. Eline de ekmeği verirler ki eli ekmekli olsun diye. Gelin eve girince eline ekmek verirler. Eli ekmekli olsun, gelene gidene hürmet etsin diye. Bu yağlı, şerbetli suyu gelinin elinden oğlan da içer. Gelin serçe parmağıyla üç kez suya elini batırır öyle içer. Sonra kalan suyu da damada içirirler. Sonra gelin der, yüzümü açmam. Burada damattan yüz görümlüğü ister. Damat yüz görümlüğü verir, gelinin yüzünü açar, alnından öper. Sonra gelinlik çıkarılır (KK18, 19, 20).

Gelinin oğlan evine girerken eşiğe basmadan atlayarak veya modern uygulamalarda kocasının kucağında girmesi; eşiğe ve ocağa yağ sürülmesi, Budist inanç düşüncesinde yer alan ‘cinlerin eşiğe basarak eve girmeleri; ocakları mekân edinmeleri, eşiğe basan kişinin, cinlerin etkisine gireceği’ inanç temeline dayanmaktadır. Cinler, demirden, çelikten, katrandan, barut kokusundan nefret eden, tüfek gürültüsünden korkan mahlûklardır (Eker, 2000: 98).

Gelin olan kız baba evinden çıkar, yeni evine gelir. Kız indirilmeden bir kazan getirirler. Gelin kazanın üstünden atlayarak eve girer (KK16, 17, 18).

4.6.6.7.Nikâh-Gerdek

Medeni ya da dinsel nikâhtan sonra gelinle güveyin bir araya gelmelerine “gerdek” denir. Böylece gelinin ve güveyin evliliği yasa, din ve bağlı bulunduğu toplum üyelerinin onayı ile geçerli sayılmış olur. İster yasal yoldan, isterse yasalardan kaçırılarak gerçekleştirilmiş olsun, nikâhın amacı kadın erkek beraberliğini ilan etmek, toplumun gözünde geçerli saymak, kutlamak ve kutsamaktır. Nikâhtan sonra bir araya gelecek çiftin kalacağı yere “gerdek evi”, “gerdek damı”, “gerdek odası” gibi adlar

verilmektedir. Gelinle güveyin karı koca oldukları geceye “gerdek gecesi” ya da “zifaf gecesi” denmektedir (Örnek, 2016: 272).

Gerdek gecesinde yeni evli çiftin yanında damadın amcası veya yakın bir akrabası karısıyla birlikte kalır. Bunun dışında hane halkından hiç kimse evde kalmaz. Yine burada kalacak kişilerin en önemli özelliği başıbozuk olmamalarıdır.

Gerdek gecesi olacağı gece evde gelin damatla birlikte damadın amcası ya da yakın bir akrabası karısıyla birlikte o evde kalır. Bu dördü dışında o gece evde kimse kalmaz. Yine burada kalacak kadında aranan en önemli özellik başıbozuk olmamasıdır. Kayınbaba, kaynana dâhil hiç kimse evde kalmaz o gece. Gelinle damat karı koca olmayı bilmiyorsa gelinle damadın küçük ve cahil olduğu durumlarda onlara ne yapmaları ya da yapmamaları gerektiğini anlatırlar. Bu amca ile yenge, gençleri yönlendirmek, evliliği ve eş olmayı anlatmak için kalırlar (KK18, 19, 20).

Gerdek gecesi evde gelinin damadın yanında sadece damadın amcasıyla yengesi kalır. Yenge gelinin odasının dışında kapıda durur (KK9, 10, 11).

Arpaseki köyünde düğün öncesinde veya sonrasında dini bir nikâh yoktur. Resmi nikâh içinse çok aceleci olunmadığı gözlemlenmektedir. Resmi nikâh için acele edilmemesinin sebepleri, evlenen kızın yaşının küçük olması ya da Çepni kültüründe toplumsal kontrol mekanizmasının yüksek seviyede olmasından dolayı verilen sözden zaten dönülemeyeceği için resmi bir sözleşmeye ihtiyaç duyulmaması olarak sıralanabilir. Ne zaman ki resmi bir işlem olduğunda yani resmi nikâha ihtiyaç duyulduğunda, resmi nikâh o zaman kısılmaktadır.

Dini nikâh yapılmaz. Resmi nikâh için de belli bir zaman dilimi yoktur. Düğünden önce de sonra da yapılabilir. Genellikle çocuk doğduğu zaman, çocuğa kimlik çıksın diye o zaman resmi nikâh kısıyor (KK18, 19, 20).

4.6.6.8. Baş Bağlama/Baş Boğumu

Toplumun en küçük birimi olan aile kurumunun oluşumu ve kurulan ailenin huzurlu bir şekilde devam edebilmesi için Çepni toplumu arasında yapılan birçok ritüelden birisi de baş bağlama ya da baş boğumudur. Düğünün ertesi günü yapılan bu törene sadece kadınlar katılır. Bu törene geçilmeden önce gelinle damadın gerdek gecesinde kullandıkları çarşaf gösterilir. Bu çarşafın üzerine gelen misafirler para atarlar ve çarşaf acele bir şekilde ortadan kaldırılır.

Baş bağlama töreninde öncelikle üç etek denilen yöresel kıyafet geline giydirilir. Baş bağlamaya gelen kadınlar arasından eli bu işe yatkın olanlar, gelini odanın ortasında bir yastığın üzerine oturturlar. Yöresel adı kırep olan yedi farklı renkteki bağ ile kadının başını bağlarlar. Başı bağlanan gelin en az üç gün süreyle başındaki bu bağları çıkaramaz. Hz. Fatıma'dan kaldığına inanılan bu geleneğe uymayan ya da üç gün dolmadan bu bağları çözen gelinin başının bozuk olacağına inanılır. Bu bölge halkı "başıbozuk" ifadesini evliliği yolunda gitmeyen ve boşanan kadınlar için kullanmaktadır.

Baş bağlamayı yapacak olan kadının da taşınması gereken en önemli özellik başının bozuk olmamasıdır. Evli kadınların yapması gereken bir uygulama olan baş bağlamaya başıbozuk yani evlenip boşanmış bir kadının katılması da hoş karşılanmaz. Çünkü evlenip boşanmış bir kadın yeni geline dokunursa yeni gelinin de başının bozuk olacağına inanılır. Ayrıca ikinci kez evlenen bir kadın için de baş bağlama töreni yapılmaz.

Başı bağlanan gelinin peşkirinin içine çocuk konur. İlk çocuğun erkek olması isteniyorsa erkek çocuk, ilk çocuğun kız olması isteniyorsa peşkirin içine kız çocuğu konur. Bu çocuk üç defa peşkirin içine konup çıkarılır.

Başı bağlanan gelinin gömleğinin kollarının içine buğday konur ve eline bir testi verilerek çeşmeden su getirmesi istenir. Gelin çeşmeye varıncaya kadar kolunun içindeki buğdayları tek tek yere döker ve çeşmeden suyu doldurduktan sonra bu buğdayların üzerine su dökme dökme geri eve döner. Bu yapılan uygulamanın altında yatan sebep ise evlenen yeni çiftin evinin bereketli olmasının istenmesidir. Gelin eve döndükten sonra testide kalan sudan evde bekleyenlere ikram eder ki bunu yapmasının sebebi de orda bulunan diğer insanların da bu bereketten yararlanmalarının istenmesidir.

Başı bağlanan gelin üç gün sonunda bu kıyafetleri çıkartır ve bir daha bu kıyafetleri kullanmaz. Eski dönemlerde kadınlar, Cem'e girecekleri zaman bu kıyafetleri giyip başlarını yeniden boğdururlarmış; fakat günümüzde bu uygulamalar ortadan kalkmış.

Başı bağlanan gelinin başı bağlı bir şekilde düğünde ellerine ve ayaklarına yakılan kınaları yıkamak için kutsal yerlere ziyarete gittiği de olur. Kutsal bir mekânın suyuyla bu şekilde kınaların çıkarılması yine evliliğin huzurlu ve bereketli bir şekilde sürmesi içindir.

Düğünün ertesi günü geline Fatma Ana'nın elbisesini giydirir, başını bağlar. Bu baş bağının yapılma sebebi ise gökkuşağı Fatma Anamızın elbisesini giyiyor ya biz de "Aleminin solmasın" der ve alemiri kadınlarımıza böyle çekeriz (KK12).

Düğünün ertesi günü kızın çarşafını görmeye kadınlar gider. Çarşafı gördükten sonra on iki tane bezle kızın başını bağlarlar (KK5, 6, 7, 8).

Gelinin baş bağlamasına sadece kadınlar katılır. Baş bütünü, tek evli olan, eli yakışan birine bağlatırlar (KK12).

Düğünün ertesi günü beş altı başı sağlam olan kadın birikir, gelin evinde. Öğlen olur bu tören. Tam saat on iki gibi yapılır. Burada da gelenlere yemek ikram edilir. Gelin, kız çıktı diye çarşafı açılır, gelen kadınlara gösterilir. Bu törende kesinlikle erkek biri bulunmaz. O çarşafın üstüne, gelinin başını bağlayacak olan ilk kadın para atar. Ondan sonra kaynanası ve diğer kadınlarda para atarlar çarşafın üstüne. Sonra hemen toplayıp kaldırırklar o çarşafı. Ola ki gelin kız çıkmazsa baş bağlama işi olmaz.. Zaten düğün yapılacaksa birine kız oğlan kız olmalı. Dul kadına düğün yapmazlar bizde. Erkeğe fark etmez ama on iki defa evlense bile erkek, hepsinde düğün yapabilir; ama bir kere bile evlenmiş kadına düğün olmaz. Çarşaf ortadan kalkınca ortaya bir yastık koyarlar. Gelini kibleye doğru yastığın üzerine oturturlar. Gökkuşağı gibi yedi renk kirepler bağlarlar. Gelinin başına gümüş tepelik takarlar. Her bir krep bağlanmadan önce ya Allah Ya Muhammed Ya Ali diye boynunda üç sefer dolaştırırlar. Normal eşarp üstüne hediyelik gümüş başlık sonra önce kırmızı, yeşil ve sarı renk krepler bağlanır sırasıyla. Gökkuşağının simgesini yaparlar. Sarının üstüne mor, morun üstüne de pembe krep bağlanır. Alın kısmında görülenler kırmızı, yeşil ve sarı renkli kreplerdir. Başının üstüne kep gibi gümüş tepeliği de takarlar. Üç eteği de giydirirler. Ondan sonra gelinin önlüğüne yani peşkirine üç tane çocuk elbisesi koyarlar. Bu kıyafetleri gelin peşkirinin içinde üç kere sallayıp yere atar. Sonra tekrar yerden alır koyarlar, sonra tekrar yaparlar bunu. Bu da üç kez yapılır. Çocuğu tez olsun diye yaparlar bunu. Sonra da genellikle bir oğlan çocuğu verirler gelinin kucağına. Bu da üç sefer yapılır. Ya Allah der alır, ya Muhammed der alır kucağına bir de Ya Ali der kucağına alır çocuğu. Sonra gelinin sağ koluna, gömleğinin kol kısmına buğday koyarlar. Eline de bir bardak verirler. Gelin bu şekilde köy çeşmesine gider. Gelin buğdayı döke döke varır çeşmeye. Kalan buğdayların tümünü de çeşmenin aharının içine döker. Bardağa yani testiye suyu doldurur. Görümce önden gelin arkadan suyu döke döke eve geri dönerler. Bardaktaki

suyu damlata damlata eve gelir. Geldikten sonra bardakta kalan suyu da evdekilere ikram eder, içirir. Ondan sonra toplanan kadınlara bir sofraya kurularak yenilir içilir. Gelinin başı bağlandı diye çerez dağıtılır. Ondan sonra kaynanaya ne veriyorsun diye sorulur. Bunu başı bağlayan kadın sorar. Kaynana da önce oğlanı verdim ya der; sonra da tarla, zeytinlik gibi bir şey bağışlar. Gücü neye yetiyorsa. Eli yakışacak, işin usulünü bilen, başıbozuk olmayan bir kadın bağlayabilir gelinin başını. İllaki yakın akraba olması gerekmez. Gelin bu kıyafetlerle ve başı bağlı bir halde üç gün kalır. Gelin başını bozmamaya çalışır. Eğer bozarsa bu başındaki bağları, başıbozuk olacak derler. O yüzden gelin yatarken kalkarken çok dikkat eder. Üç günün sonunda gelin kendisi çıkarır bu kıyafetleri ve başındaki bağları. Başı bağlandıktan sonra gelinle damat fotoğraf çektirmeye giderler. Bu kıyafet çıktı mı bir daha sandıktan çıkarılmaz, giyilmez. Ama önceden Dede yanına gideceği zaman ya da Cem'e gireceği zaman giyerlerdi, başını boğdururlardı kadınlar ancak artık giyilmiyor (KK17, 18, 19, 20).

4.6.6.9.Hediye, Bağış ve Ödemeye İlgili Adetler

Evlenme olayının hemen her aşaması hediyeyle, bağışla, ödemeyle, ziyaretle, bir araya gelmeyle ilgili birtakım adetleri de gerekli kılmaktadır. Oldukça zengin bir tablo çizen ve yöresel özellikleri de içererek çeşitlenmeler gösteren bu gelenek ve adetlerin yerine getirilmelerine özen gösterilir. Böylece, yaşamın bu önemli olayı, geleneklerin belirlediği çerçevede içerisinde, söz konusu toplumun ya da grubun olurundan geçirilerek, değerle sistemiyle ve bu sistemleri işleten mekanizmalarla uygunluk sağlanmış olur. Ters durumda, yani törelerin öngördüğü beklentilere uyulmaması durumundaysa, çevrenin ayıplayıcı, kınayıcı ve zorlayıcı nitelikteki yaptırımlarıyla karşılaşılır ki, bunu da kimse istemez. Evlenmenin çeşitli aşamalarında geline sunulan hediyeler de önemli bir adet kümesini oluştururlar. Bu türden adetler yöreden yöreye kimi değişiklikler göstermekle beraber aynı amaca yöneliktirler. Bunlar içerisinde “takı” genel adıyla bilinen en yaygın olanıdır. Gelin, güvey evine geldiği zaman oğlan evinin çağrılıları gelinin başından aşağı kuru yemiş, şeker, buğday, darı saçarlar. Bu âdetin temelinde bereket simgesi yatmaktadır. Bekâr kızlar ve erkekler için kullanılan “darısı başına” deyimini de buradan gelmektedir. Gerek başa saçılan, gerekse akrabalar ve komşularca geline verilen çeşitli hediyelerle paraların tümü “saçı” adıyla yaygınlık kazanmıştır (Örnek, 2016: 274-275).

Arpaseki köyünde gelin hem baba evinden çıkarken hem de yeni yuvasına yani koca evine girerken tatlıcalık denilen şeker, buğday ve bozuk para saçılmaktadır.

Nişandan sonra araya dinsel bayramlardan birinin girmesi durumunda, her iki tarafın birbirlerine sundukları bayramlık giysi, şeker, tatlı vb. türünden hediyelerle nişan ya da düğün sonrası gelinin oğlan evinin akrabalarınca çeşitli armağanlar ve tatlı yiyeceklerle ziyaret edilmesi âdeti de “yoklama” adıyla bilinmektedir (Örnek, 2016: 275).

Yörede söz kesiminden sonra büyük helva da denilen erkek tarafından kız tarafına tatlıcalık götürme âdeti vardır. Bunun dışında nişanlılık süresince denk gelen bayramlarda da yine erkek evinden kız evine çeşitli hediyeler yollanmaktadır.

Düğün yapan ailenin maddi yükünü hafifletmek, yeni evlenen çifte destek olmak amacıyla düğüne davetli olanlar ve yakın akrabalar düğün yapan aileye altın, para gibi hediyeler sunarlar. Bu hediyein büyüklüğü aileye olan yakınlık ve uzaklığa göre değişmektedir. Yakın akrabalar cumhuriyet altını gibi takılar getirirken daha uzak olan tanıdıkları ise daha cüzi hediyeler getirir. Hediye götürme sadece düğünde olmaz. Söz kesiminden baş bağlama törenine kadar davet edinilen hiçbir törene eli boş gidilmez. Bu hediye götürme geleneği bize Çepni toplumu arasındaki sosyal dayanışmanın ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir.

Düğüne gelen davetliler, para, altın takar maddi durumuna göre. Yakınları cumhuriyet altını takar. Bu takıların takılma amacı da oğlan evinin yaptığı masraflara katkıda bulunmak, onların yükünü hafifletmek içindir. Gelen takılar gelinin de üstüne takılsa, damadın da üstüne takılsa bunları gelin damat kendisine almaz. Takıları toplayıpdamadın ailesine verirler. Düğünün ikinci günü olur takı töreni ama dıştan gelenler de her zaman takısını verebilir, ya da gelinin damadın üstüne takabilirler (KK18, 19, 20).

Dışarıdan gelen misafirlerin verdiği hediyeye “okuntu” denir. Genellikle takı töreni gibi bir tören olmaz. Gelen misafirler düğün esnasında ya gider gelinin damadın üstüne takarlar ya da damadın anne babasına verirler hediyelerini. Bu hediyelere okuntu denir (KK4).

Köylü okuntuyu çoğunlukla hemen düğün günü vermez. On gün, bir ay sonra hem ziyarete hem de kutlamaya gelirler. Burada okuntuyu da verirler (KK16, 17, 18).

4.6.6.10.Toprak Bastı Parası

Eskiden köyden dışarıya gelin gideceği zaman, köyün gençleri toprak bastı parası alırlarmış. Gelin baba evinden çıktıktan sonra, köyün gençleri yol üzerine bir ip çekip gelin arabasını durdurup bahşiş alırlarmış. Köy dışına kız vermek istenmemesinden dolayı, gelinin babası köyün gençlerine kızlarını almadıkları için hayıflanırmış.

Dışa gelin gideceği zaman eskiden mezarın oraya ip gererlerdi gençler. Toprak bastı parası almak için. Hatta o zaman kız babası da kızarı gençlere, madem gözünüz vardı niye almadınız bu kızını diye. Dışa kız vermek istemiyorlar ya ondan (KK18, 19, 20).

4.6.6.11.Düğünde Görevli Olanlar

4.6.6.11.1.Yengelik

Arpaseki köyünde evlenme ritüellerinin birçok aşamasında “yengelik” önemsenen bir müessesedir. Gelinin kıyafetlerinin giydirilmesi, kuaföre götürülmesi, baba evinden çıkarılması, kına gecesinde kına yakılması, gerdek gecesine hazırlanmasında her zaman yanında damadın yengelerinden biri bulunur.

Yengelik geleneği vardır. Gelinin nişan kıyafetinin giydirilmesinde, kına gecesinde kına yakılmasında, gelin ve damadın gerdek gecesine hazırlanmasında hep yenge vardır. Gelin baba evinden çıkarken yine yenge çıkarır gelini. Bu yenge damadın yengelerinden biridir (KK5, 6, 7, 8, 16, 17, 18, 20).

4.6.6.11.2.Bayrak/Bayraktar

Düğün başlamadan düğün evi olduğu anlaşılısın diye oğlan evine bayrak asılır. Bu bayrak dışında köyün gençleri de bir bayrak açmaktadır. Düğünden önce köyde bekâr olan gençler arasından bir bayraktar ve bayraktar yardımcısı seçilir. Düğün olmadığı zamanlarda muhtarlık binasında muhafaza edilen bayrak, bu gençler tarafından teslim alınır. Oğlan ve kız evinden alınan mendil, eşarp, basma gibi eşyalarla bu bayrak süslenir. Düğünün ilk günü bayrak eşliğinde köyün girişinde davul ve zurna karşılanır. Bayraktar önderliğinde gençlerin davul ve zurnayı oğlan evine getirmesiyle hem eğlence hem de düğün başlamış olur. Gelin alımı için yola çıkıldığında yine bayraktar önde, davul zurna arkada konvoy halinde kız evine gidilir, gelin alındıktan sonra aynı

şekilde oğlan evine geri dönülür. Gelin, hem baba evinden çıkarken hem yeni evine girerken bayraktar olan gençler damadın babasından bahşiş ister. Yine köyden dışa gelin gideceği zaman bu gençler köyün çıkışındaki yolu iple kesmekte ve damattan toprak bastı parası talep etmektedirler.

Düğünde eve de bayrak asılır, ayrıca gençler de bayrak açarlar. Gençler kendi aralarında bir bayraktar seçerler. Bayraktar evli ya da nişanlı birisi olmaz, bekârlardan seçilir. Davulun geldiği, düğünün birinci günü açılır bayrak. Köyün girişinde bayrakla birlikte davulu karşılamaya giderler, bayrak da o zaman açılır. Bayraktarla birlikte gençler düğünün birinci gününde mezarlığın orda davulcuları bekler. Davul gelir, bayraktar önde davul arkada çala çala düğün evine gelirler. Önce oğlan evinin önünde çalarlar sonra da muhtarın evinin önüne giderler. Oradan da kız evinin önüne de gidip orda da çalarlar. Bayrağın üstüne iki tane basma, donluk, bez gibi şeyler de asılır. Bunları oğlan evi asar, düğünden sonra onları bayraktarlar alır (KK18, 19, 20).

Düğünün birinci günü sabahtan davul gelir. Org da öğlen bir iki gibi gelir. Mezarın yanına bayrakla gençler gider, davulu karşılarlar. Eskiden bayraktar gelin eve geldi mi bayrağı çekerdi kapını önüne. Çağırırdı oğlanın babasını para isterdi. Bu zorunluydu, gençler düğün sahibini zora koşarlardı, bin lira iki bin lira para isterlerdi. Yoksa gelini sokmayız içeri derlerdi. Şimdi gençlerde o heves çok kalmadı. Aşçının olmadığı, yemeği köylünün pişirdiği zamanlarda bayraktaki gençler olmadan o kazanın ağzını kimse açamazdı. Onlar önce bir bahşiş alacak, kazan açılınca. Önceden düğün evinde yenmezdi yemek. Herkes tabağını çanağını getirirdi, yemeğini alırdı, giderken de bir 35'lik rakı koyarlardı, herkes yemeğini kendi evine götürüp yerdı. Bayraktar olacak kişi, delikanlı olacak evli ya da nişanlı olmayacak. Düğün dışı zamanlarda bayrak muhtarlıkta muhafaza edilir. Bayrak direğine basma da asarlar, eşarp da asarlar. Hatta süslemek için tepesine bir elma ya da portakal koyarlar. O bayrağın ay-yıldızı da aynalı olur. Bir de bayraktar altı olur, bayraktar yardımcısı. Bayraktar önden bayrağı götürür, arkasından bayraktar yardımcısı da gençleri yönetir. Bayrak önde olur, gençler arkada kol kola girer öyle yürür. Çok eskilerde gençler dağdan odun getirirdi, köy meydanında kocaman bir ateş yakılırdı, sabaha kadar davul o ateşin başında çalardı, gençler oynardı. Eskiden erkekler yer içer oynardı, şimdi kadınlara eğlence. Org ilk gün kız evine gelir orda çalar. İlk gün gelinlik giyilmez, bindallı giyer kız. Eğlence kız evinde olur ama yemek oğlan evindedir. Biz de düğün gece olmaz (KK5, 6, 7, 8).

4.6.6.11.3.Yemek Dağıtımı

Yörede sağdıçlık geleneği yoktur; fakat damadın arkadaşlarının ve yakınlarının kollarına birer kurdele bağlanır ya da omuzlarına bir havlu ya da eşarp atılır. Bu kişiler düğün boyunca yemek dağıtılmasından ve gelen konukların ağırlandığından sorumludur.

Yemeği damadın arkadaşları ve akrabaları dağıtırlar. Bu yemek dağıtımında yardım edecek olanların koluna kurdele, eşarp ya da havlu bağlarlar. Bu bağlanan kurdele ya da eşarba “yağlık” adı verilir (KK4).

Sağdıçlık geleneği yok ama damadın arkadaşları olur, onlar da düğün evinde hizmetkârlık yaparlar. Gelen misafire hizmet ederler. Bunların kollarına birer bez bağlanır. (KK, 6, 7, 8).

4.6.7.Evlenmeyle İlgili Ritüel ve Büyüsel İçerikli İşlemler

Kısmet açmaktan başlayarak gerdek gecesine kadar uzayan aşamalar içerisinde uygulanan, dinsel, ritüel ve büyüsel içerikli birçok adet, işlem ve pratik vardır. Bunların bir bölümü gelin ve güveyin mutluluğuna yönelik dilek ve pratikler çerçevesinde toplanırken, bir bölümü de kara büyü alanına giren işlemler içerisinde yer alırlar. Geleneksel kesimde, hatta büyük kentlerimizde bile yaygınlığını koruyan inanca göre, bir kızın evlenebilmesi için ilkin “kısmetinin açılması” gerekmektedir. Kızın uzun süre evlenememesi, onun henüz kısmetinin açılmamasına bağlanır. Gelinin bahtının açık olması, yeni evine bağlanması, uğur ve bereket getirmesi, yumuşak huylu olması amacıyla da kimi şeyler yapılmaktadır (Örnek, 2016: 278-280).

Arpaseki köyünde evlenmeyle ilgili uygulanan ritüel ve inanmaları şu şekilde sıralayabiliriz:

- ✓ Kız istemede, gelin adayını babasından üç kez ister ve kızın babası da üç kez verdim diye tasdik eder.
- ✓ Yine kız istemede, kız verildikten sonra iki gencin anne babaları birbirlerine üçer kez sarılırlar.
- ✓ Söz merasiminde ya da yerel tabiriyle kahve içiminde evlenecek gençlerin anne-babaları arasında düzenlenen kahve içme yarışmasında kahvesini ilk bitiren kişi, evlenme süreci boyunca söz sahibi olur.

- ✓ Kahve içiminde gelen misafirlerin en dikkat edeceği nokta, bardak-fincan kırmamak ya da kaşık kaybetmemektir. Kırılan bir bardak-fincan ya da kaybolan bir kaşık sözün bozulacağına yorulur.
- ✓ Evlenme sürecinin her aşamasında başıbozuk birine hiçbir iş yaptırılmaz. Aksi takdirde evlenen gençlerin de başının bozuk olacağına inanılır.
- ✓ Kına gecesinde geline kına yakılırken gelin, kible yönüne doğru oturtulur ve kına yakılmasına sağ elden başlanır. Yine kına yakılırken ellerde ve ayaklarda boşluk kalmamasına çok özen gösterilir; eğer ki kına yakılan gelinin ellerinde veya ayakların kınanın geçmediği boş bir yer kalırsa kına yakan kişinin horoz kesmesi gerekir.
- ✓ Kına gecesinin ertesi sabah gelin adayı, elleri ve ayaklarındaki kınayı suyla yıkamaz, birbirine sürterek bu kınayı çıkarır.
- ✓ Düğünün ikinci günü gelin baba evinden çıkmadan gelinin babası ya da abisi “Ya Allah, ya Muhammed, ya Ali” der ve gelinin belinin etrafında üç kez dolaştırdıktan sonra geline kırmızı bir kuşak bağlar.
- ✓ Gelin baba evinden çıkarken ve yeni evine girerken bereket ve bolluk olsun diye üzerine şeker ve buğday atılır.
- ✓ Gelin baba evinden çıkmadan önce babası, bolluk bereket getirmesi amacıyla gelinin sağ ayakkabısının içine para koyar.
- ✓ Gelin yeni evine geldiğinde önce bir kazan üstünden atlatılır, daha sonra yeni evinin kapısını üç kez çalar ve içeriye girer. İçeriye girdiğinde geline ve damada geçimleri tatlı olsun diye ballı, şekerli bir su içirilir.
- ✓ Düğünün ertesi günü sadece kadınların katılımıyla gerçekleştirilen baş bağlama töreninde geline, üç etek denilen yöresel bir kıyafet giydirilip yedi/on iki renk kreple gelinin başı bağlanır ve bu kıyafet üç gün süreyle çıkarılmaz.
- ✓ Başı bağlanan gelinin peşkirinin içine bir çocuk üç kez konup üç kez çıkarılır.
- ✓ Başı bağlanan gelinin kollarına buğday konup çeşmeden su getirmesi istenir. Gelin buğdayları saça saça çeşmeye gider ve dönüşte de saçtığı bu buğdayların üzerine su döke döke eve döner. Testisinde kalan sudan evdeki konuklara da ikram eder. Bu uygulamanın amacı bolluk ve bereket içindir.

4.6.8. Evlenme Dönemiyle İlgili Genel Değerlendirme

Geçiş dönemleri arasında en çok uygulama ve inanın olduğu dönem evlenme dönemidir. Toplumun değişen yaşam biçimi, ekonomik koşullarda yaşanan değişiklikler, evlilik çağına gelen gençlerin eğitim seviyeleri gibi birçok etken bu dönem üzerinde birçok değişikliğe sebep olmaktadır. Araştırma sahası olan Arpaseki köyünde de evlilik konusunda geçmişten günümüze birçok değişiklik yaşanmış ve yaşanmaya da devam etmektedir. Evlenme dönemiyle ilgili geçmişle günümüz arasında şu çıkarımlarda bulunulabilir:

- Arpaseki köyünde toplumun diğer kesimlerine kıyasla evlilik yaşının çok erken yaşlar olduğu söylenebilir. Köyde kız çocukları 16'lı yaşlardan başlayıp 20'li yaşlara kadar evlendirilmekte; erkek çocukların ise askere gitmeden önce evlilik yapmış olmaları beklenmektedir. 20'li yaşlara kadar evlenmemiş genç kızlara ve askerden geldiği halde bekâr olan erkeklere evde kalmış gözüyle bakılıp toplum tarafından "kalıntı" olarak nitelendirilmektedir. Evlilik yaşının bu kadar erken yaşlarda gerçekleşiyor olması da bilhassa kız çocuklarının ortaokuldan sonra eğitimlerine devam edememelerine sebep olmaktadır.
- Köy halkının dışa evliliğe bakışı çok katıdır. Sünni köylerle kesinlikle kız alışverişine sıcak bakılmamakla birlikte, aileler çocuklarının çevredeki diğer Alevi köylere de gelin gitmesini istememektedir. Köy dışına yalnızca köyde talibi çıkmayan kızlar gelin olarak gönderilmektedir.
- Köyde eski dönemlerde uygulanmış berdel ve beşik kертmesi evlilik biçimleri günümüzde neredeyse ortadan kalkmış; son zamanlardaki en yaygın evlilik biçimiyse kaçarak ya da kaçırarak evlenme biçimi olmuştur. Bu evlenme biçiminin yaygın olmasının altında ekonomik sebepler ve evlilik sürecinin hızlandırılmak istenmesi yatmaktadır.
- Geçmişe kıyasla evlilik aşamalarında birtakım değişiklikler yaşanmaktadır. Önceden tatlılık/helva götürme aşamasında erkek evinden kız evine götürülecek hediyeler kadınların hazırladığı sini ve heybelerle taşınır, kız evinde kadınların katılımıyla bir eğlence tertip edilir, erkeklerse nişan adı verilen bir hedef tahtasına atış yarışmaları düzenlerken günümüzde sadece erkek evinin yakınlarının katılımıyla kız evinde tatlılıklar taşınmaktadır.

- Eskiden olmayan ve günümüzde isteyen ailelerin düzenlediği ve nişan olarak kabul ettikleri “pasta kesimi” töreni yapılmaya başlanmıştır.
- Eski dönemlerde düğün günü olarak çarşamba-perşembe günleri tercih edilirken günümüzde ise insanların iş hayatıyla ve resmi tatil olması sebebiyle cumartesi-pazar günleri tercih edilmeye başlanmıştır.
- Eskiye kıyasla günümüzde düğün yemeği ile ilgili pratiklerde de değişimler yaşanmaktadır. Eski dönemlerde yemekler erkek evinde pişip misafirlerin olduğu evlere alkolle birlikte dağıtılırken günümüzde herkes erkek evinin önünde yemeğini yemekte ve sadece dıştan gelen konuklara alkol ikram edilmektedir.
- Düğün süreci içerisinde yer alan kına gecesi gibi etkinlikler önceleri akşam saatlerinde başlayıp geceye kadar devam ederken günümüzde gündüz saatlerinde yapılmakta ve akşam olmadan bu etkinlikler bitirilmektedir.
- Düğünün ertesi günü, başı bağlanan gelin, bu törende kendisine giydirilen elbiseyi, geçmiş dönemlerde Cem’e girerken de giymekteyken günümüzde bu uygulamada ortadan kalkmıştır. Başı bağlanan gelin bu kıyafeti üç gün süreyle üzerinde taşıdıktan sonra bir daha kullanmamaktadır.

4.7. Ölüm

Doğum ve evlenmede olduğu gibi, ölüm çevresinde de birçok inanma, adet, töre, tören, ayin, kalıp davranış, işlem kümelenmektedir. Ölüm çevresinde kümelenen ve ölüyle toplum üyelerini kuşatan bu inanmalar, adetler, işlemler, törenler ve kalıp davranışlar başlıca üç grupta toplanmaktadır. Bunlardan bir grubu ölenin “öte dünyaya gidişini” kolaylaştırmak; onun gerek geride bıraktıklarının gözünde, gerekse “öte dünyada” saygın ve mutlu bir kişi olmasını sağlama amacına yönelik olanlardır. Bir başka grupsa ölenin geri dönüşünü önlemek, yakınlarına ve geride bıraktıklarına zarar vermesini engellemek amacıyla yerine getirilenlerdir. Üçüncü grupta toplananlara ölenin yakınlarının bozulan ruhsal durumlarını sağaltmak; sarsılan toplumsal ilişkilerini düzeltmek ve yeniden topluma katılmalarını sağlamak için uygulananlardır. Ölümün herkes için kaçınılmaz bir son oluşu, dünyanın her yanında ölüm çevresinde toplanan adetlere ve işlemlere evrensel bir karakter kazandırmıştır (Örnek, 2016: 286).

İnsanoğlu için geçiş törenleri arasında belki de en zor olanı ölümdür. Sevdiği insandan sonsuza dek ayrılmanın vermiş olduğu üzüntünün büyüklüğü sebebiyle bu geçiş döneminde yapılan uygulamalar ve inanışlar daha çok ölen kişinin yakınlarının acısını hafifletmeye yönelik uygulamalardır. Ayrıca ölen kişiye duyulan saygı ve sevgiden dolayı o kişinin göçtüğü yeni dünyasında huzurlu olmasını ve rahat etmesini sağlayıcı birçok uygulamalar da yapılmaktadır.

Alevi-Bektaşî inanç dairesine mensup olan yöre insanında da ölümle ilgili birçok inanış ve uygulama bulunmaktadır. Yapılan uygulamalar ve inanışlar gösteriyor ki bölge insanı bu dünyanın geçici olduğuna, asıl yaşamın öbür dünyada olduğuna ve ölümün de bu sonsuz hayatın bir başlangıcı olduğuna inanmaktadır. Bölge insanı ölen kişinin ardından o kişiye hakkımız geçsin diyerek ölen kişi için düzenlenen her törende ellerinden geleni yapmaktadırlar. Ayrıca bölge insanların hayatında yas çok önemli bir yer tutmaktadır. Birlik ve beraberlik içinde -ölen kişinin yaşı ve ölüm sebebi önemlidir- ölen kişinin yası tutulmakta, cenaze evi kırk gün boyunca hiç boş bırakılmamaktadır.

4.7.1. Ölüm Öncesi

4.7.1.1.Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

Ölüm korkusunun bilinçaltındaki baskısıyla tedirgin olan halk düşüncesi, alışlagelmişin dışındaki birtakım davranışları, araç-gereçlerin şu ya da bu biçimdeki kullanılışlarını, meteorolojik olayları, hayvanların hareket ve seslerini, düşlerdeki görüntülerle hastadaki psikolojik ve fizyolojik, değişiklikleri çoğu zaman ölümün bir işareti, bir önbelirtisi saymaktadır (Örnek, 2016: 286).

4.7.1.1.1.Hastadaki Psikolojik ve Fizyolojik Değişikliklerle İlgili Olanlar

Hastada görülen birtakım psikolojik ve fizyolojik değişiklikler hasta yakınlarınca dikkatle gözlenerek değerlendirilirler. Hastanın “gidici” olduğuna, artık sonunun yaklaştığına birer işaret sayılan bu değişikliklere ve isteklere önem verilmekte, ona göre hazırlığa girilmektedir (Örnek, 2016: 289-290).

Yatalak durumdaki bir hastanın sürekli tavana bakıp ölen geçmişlerini anması, artık onun bu dünya ile işinin bittiğinin öbür dünya ile iletişim halinde olduğunun belirtisidir. Kişinin yıldızının düşmesi -ki bununla kastedilen hasta bir kişinin moral motivasyonunun çok düşük olması, genel bir memnuniyetsizlik halinde olması anlatılır- ya da benzinin sararması o kişinin yakın bir zamanda öleceğinin emareleridir.

Hasta bir kişi, ölmeye yakın yıldızı kayar, omuzları düşer. Onun öleceği anlaşılır ve gerçekten de o kişi de kısa zaman içinde ölür. Yatalak bir hasta ölmeden birkaç gün önce benzi sararır, gözlerini hep tavana diker, etrafındaki insanlarla alakasını keser. Öbür tarafla uğraştığı belli olur. Benim kaynanam hastalandı, bir hafta bile yatalak kalmadan öldü. Biz yakınları olarak yanına gittik. Halini hatırlı sorduk iyiyim dedi; ama iyi değildi. Tavana tavana, yukarıya doğru bakıyordu. Anne sen nereye bakıyorsun dedim, ölen kız kardeşleri ve ölmüş başka yakınlarım var orada, dedi bana. Bize çekilin kapıdan diğer ölmüş olan yakınlarının adlarını anarak onlar geliyor, buraya onlar oturacak dedi. Öbür tarafla ilgilenmeye, öbür tarafı, gidenleri göçenleri anmaya başladığında biz onun öleceğini anlamıştık (KK17).

Kişinin benzi sarardıysa o kişinin öleceği düşünülür ya da gözlerini yukarıya dikip geçmişte ölen yakınlarının ismini tekrar ediyorsa, bu kişinin artık bu dünyayla ilişkisini kestiği, öbür dünya ile bağlantı kurmaya başladığı, en kısa zamanda öleceği düşünülür (KK4).

Eğer ki o kişi çok acı çekiyorsa, sürekli gözünü tavana dikip de bakıyorsa, öbür dünyaya göçmüş yakınlarını anmaya başlamışsa artık bu dünyayla ilişkisini kesiyor derler (KK18, 19, 20, 28, 29).

4.7.1.1.2.Hayvanlarla İlgili İnanmalar

Halk inanmalarında ölümü önceden haber verdiği sanılan belirtiler arasında hayvanlarla ilgili olanlar büyük bir yer kaplamaktadır. Hayvanların insanlarda bulunmayan kimi yetenekleri, sezışleri, biçimsel özellikleri, uğurlu ya da uğursuz sayılmaları bu türden inanmaların oluşmasında ve evrensel bir çizgiye erişmesinde büyük bir rol oynamaktadırlar. Evcil ve yabanıl hayvanların ötüşleri, ulumaları, kişnemeleri, böğürmeleri, belli hareketleri, uçuş yönleri, alışılmışın dışındaki davranışları yaklaşan bir ölümün önbelirtisi ve işareti olarak yorumlanmaktadır (Örnek, 2016: 288).

Yöre insanları arasında evin üzerine konan baykuş; köyün, evin veya mezarlığın üzerinde uçuşan kargalar; evcil bir köpeğin uluması ölümü çağrıştırmaktadır. Bu sayılanlardan bir tanesi belirdiyse yakın bir zamanda köyden veya o haneden bir cenaze çıkacağına inanılmaktadır.

Karga dolaşırsa köyün üstünde uğursuzluk getirecek derler. Kargaların evi ya da mezarlığın üzerinde dönmeleri, köyden ya da üzerinde dolaştığı haneden cenaze çıkacağıının habercisidir (KK1, 2, 3, 9, 10, 11, 12, 13, 17, 18, 19, 20, 25, 27, 28, 29).

Köpekler uluduğu zaman köyden cenaze çıkacak denir. Ekseriyetle o köpek hangi evde uluyorsa o evden cenaze çıkacak, bu köpek sahibinin başını yiyecek derler (KK1, 2, 3, 9, 10, 11, 12, 13, 17, 18, 19, 20, 25, 27, 28, 29).

Her evin temelinde mutlaka bir yılan olurmuş. Bu yılanın da ortaya çıkması yine uğursuzluk ve ölüm getirecek demektir. O yılanı da ellemezler, kesinlikle öldürmezler (KK1, 2, 3).

Baykuş da uğursuzluk getirir derler. “Ocağına baykuş tünesin” diye beddua ederler. Baykuşun ölüm getireceği düşünülür (KK1, 2, 3, 12, 13, 17).

4.7.1.1.3.Düşle İlgili İnanmalar

Bilinçaltında kümelenen çeşitli olayların simgesel birtakım çağrışımlarla da desteklenerek kimi düşlere dönüşmesi, gerek düşü gören, gerekse yakınları için çoğu zaman bir ölüm belirtisi olarak yorumlanmaktadır (Örnek, 2016: 288-289).

Rüyada diş çıkması veya müstehcen denilebilecek rüyaların görülmesi yakın zamanda bir ölüm olacağına yorumlanır. Yine rüyada ölen birinin kişiyi kolundan tutup götürmesi; kişinin kendi evinin yıkıldığını görmesi, topluluk, et, fırın ve ekmeğin görülmesi de ölümü çağrıştırır.

Rüyada üst diş düştüğü zaman çevrede bir tane erkek ölecek, alt diş çıktığı zaman kadın kısmından biri ölecek derler (KK1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 12, 13).

Rüyada diş çıktığı görülürse ölen olacak denir. Eğer diş çıkarken acısını hissedersen yakın çevrenden, dişin acımazsa uzaktan birileri ölecek denir (KK4, 18, 19, 20, 28, 29).

Rüyada sır görmek ölüm getirir derler. Erkek sırrı veya kadın sırrı görmenin ölüm getireceğine inanılır (KK4, 21).

Çıplak birini görürsen yani sır görürsen rüyada ölüye işaretler. Kendi üzerine görürsen dışa çıkar, dış üzere görürsen içe, kendine çıkar (KK12, 13).

Kendi çevrenden birinin sırrını görürsen o yabancıya çıkar yani yabancı biri ölecek demektir. Yabancı birinin sırrını görürsen kendi yakınlarından birisi ölecek demektir (KK17).

Rüyada evin yıkıldığını görürsen ona da mezardır, ölüm getirir diyorlar (KK18, 19, 20, 28, 29).

Ölmüş birini rüyada görürsen, rüyada o adam seni kolundan tutup götürürse cenaze çıkacak derler (KK5, 6, 7, 8).

Rüyada et, fırın, ekmeğin görmek iyi değildir, bunlar mezara çıkar, ölüm demektir (KK5, 6, 7, 8, 12, 13).

Rüyada topluluk, çiğ et, kalabalık görmek de cenazeye işaret eder (KK1, 2, 3).

4.7.1.1.4. Ölümü Çağrıştıran Diğer Belirtiler

Ay ve güneş tutulması, yıldız kayması, şimşek çakması ve gök gürlemesi gibi olaylarda halk inanmalarında çoğu zaman ölüme önbelirti sayılmaktadır. Halk

deyimiyle “yıldız kayması” da aynı biçimde yorumlanmakta; gökyüzüyle yeryüzü arasında kurulan analogik düşünce sonucu “insanların gökyüzünde birer yıldız olduğu” tasarımı, insanlarla yıldızlar arasında “kayma”, “göçme” ve “sönme” yönünden benzerlikleri düşündürmektedir (Örnek, 2016: 287-288).

Hayvanlarla, düşlerle ve hastanın psikolojik ya da fizyolojik durumuyla ilgili olan ölüm belirtileri dışında insan bedeninin hareketleri, gök cisimleri, eşyalar ya da çocuk davranışlarına bakarak da birtakım ölüm belirtileri olduğuna inanılır. Bunlar yıldız kayması, fotoğraf düşmesi, yığılı yatakların devrilmesi, göz seğirmesi, çocukların başparmağını emmesi ya da çocukların damaklarına dilleriyle dokunarak çıkardıkları sesler gibidir. Ayrıca ölen kişinin gözlerinin açık kalması ya da ölen kişinin bedeninin sıcak olması da bunların başka bir ölüm daha getireceğine inanılır.

Yıldız kaydığı zaman biri ölecek diye düşünülür. Çünkü herkesin bir yıldızı vardır, her kayan yıldız da o yıldızın sahibinin de öleceği düşünülür (KK1, 2, 3).

Evde fotoğraf düşerse, ya da fotoğrafın asılı olduğu çerçeve kırılırsa iyi değil denir ve bu durum kötüye çağrışım yapar. Bu şekilde durduk yere bir fotoğraf düştüğünde ya da çerçevesi kırıldığında insanların içini bir korku kaplar (KK18, 19, 20, 28, 29).

Göz seğirdiği zaman da insan ölecek derler (KK1, 2, 3).

Ayakkabı ters dönerse hemen düzeltirler. Kişinin işlerinin ters gideceğine, uğursuzluk getireceğine inanırlar. Ayakkabı ters döndüğünde ölüm getireceğine de inanılır (KK5, 6, 7, 8, 12, 13, 18, 19, 20, 28, 29).

Eskiden yatakları üst üste yüklüğe yığarlardı, o yataklar devrildi mi yine o evden cenaze çıkacak derlerdi (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Çocuklar uyurken dişini yerse ya da gıcırtırsa baş yiyecek derler (KK18, 19, 20, 28, 29).

Çocuklar damak dövdüğü²¹ zaman da ölüm getireceğine inanılır. Çok ağlayan çocuklar için de benzeri söylenir. Çocuğa ya yiyeceğin baş var ya da çıkaracağın iş var denir (KK18, 19, 20, 28, 29).

²¹ Çocukların dilleriyle üst damaklarına vurarak çıkardıkları sese damak dövme denmektedir.

Ölen kişinin vücudu sıcak kalırsa bir daha ölüm olacak derler (KK18, 19, 20, 28, 29).

Ölen kişinin öldükten sonra gözü açık kalırsa arkadan bir daha ölüm olacak derler (KK18, 19, 20, 28, 29).

4.7.1.2.Ölümden Kaçınmalar

Çağırışım yoluyla ölümü hatırlatan, başka bir söyleyişle ölüme önbelirti sayılan belli olayların, eşyanın, düşlerin, psikolojik ve fizyolojik değişikliklerin yanı sıra, yerine getirilmediği zaman ölüm getireceğine inanılan birtakım işlemler ve davranışlar da vardır. Ölümü uzaklaştırmak, saptırmak ve etkisiz kılmak için, halk inanmalarına göre, birtakım uygulamalara, kaçınmalara dikkat etmek gerekmektedir (Örnek, 2016: 290-291).

İnsanların bazı davranışlarının ölümü getireceğine, bundan dolayı da bu davranışların yapılmasından kaçınılmaktadır. Biri bu davranışlardan birini yaptığında veya ölümü çağırarak bir olay gerçekleştiğinde ölümü defetmek, ölümden kaçınmak için yapılan bazı eylemler vardır. Mezarlıktan çıkıldıktan sonra üç kez el yüz yıkanmalıdır; evin içine kazma kürek sokulmaz, hele ki mezarlıkta kullanılan kazma kürek eve getirilmez; mezarlık elle gösterilmez, bu tip uygulamaların altında yatan sebep ölümden kaçınmadır.

Mezarlığa girip çıkan biri, elini yüzünü yıkamadan evin içine giremez. Ya mezarlığın dışındaki çeşmede ya da evine girmeden evin avlusundaki çeşmede yüzünü üç kez yıkayıp öyle girer eve. Cenaze evine, yani yas tutulan evden çıkıp kişi kendi evine geldiğinde de yine yüzünü yıkayıp eve öyle girer. Mezarda veya yas evinde akıtılan gözyaşıyla eve girilmez. Oradaki yası eve taşımayalım, bizim başımıza da gelmesin diye böyle yapılır (KK5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 18, 19, 20, 28, 29).

Gözyaşı, gözyaşı getirir derler. Çok fazla ağlamanın iyi olmayacağı söylenir (KK18, 19, 20, 28, 29).

Mezarın kazıldığı kazma kürek eve getirilmez, mezarlıkta bırakılır. Bağ bahçe işi yapılan kazma, kürek, çapa da evin içine tıkılmaz, ev dışında bir yerde tutulur. Bunlar evin içine alınırsa ölüm getireceğinden endişe edilir (KK5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 18, 19, 20, 28, 29).

Ben mezar taşı yaptırdım oğluma, kazma kürek ne ki orada çalışanlara götürdüğüm yemeğin tabak çanağını bile orada bıraktım. Mezarlığa giden eşya orada kalır, çıkarılmaz (KK5).

Bir çocuk damağını yiyorsa birinin başını yiyeceksin derler. Çocuğun damak yememesi için cuma günü öğlen saatlerinde çocuğun ağızına bir terlikle veya ayakkabıyla üç defa vurulur (KK17).

Elle mezar gösterilmez, kişi elle mezar gösterirse parmağını ısır derler. Mezarı el işaretleriyle gösterirsen ölümü çağırıyorsun derler (KK4, 17).

4.7.1.3. Ölüm Döşeginde Olan Birine Yapılan Son Görevler

Ölüm döşeginde yatan birisinin acılarını hafifletmek için yanına sevdiği birinin eşyaları ya da bir zeytin dalı konulur. Hastanın yattığı odanın kapısı kapatılmaz; çünkü kapı kapanırsa Azrail'in içeriye giremeyeceğine inanılır. Ayrıca ölüm döşeginde yatan birisi sevenleri tarafından ziyaret edilir ve ziyarete gelen bu insanlar hastaya bir bardak su içirir. Buradaki amaç hasta kişiye, hak geçmesinin istenmesidir.

Biri ölüm döşegine yattığı zaman, bu kişiden artık umut kesildiyse, bu kişinin canı ne istiyorsa yedirilir içirilir. Bir dediği iki edilmez. Küs olduğu biri varsa bu kişi çağrılıp barıştırılmaya çalışılır ki kişinin bu dünyadan birileriyle küs gitmesi istenmez. Fazla acı çekmesin diye yanına sevdiği kişilerin kıyafetleri veyahut da zeytin ağacından bir dal koyulur yanına. Ölecek kişinin yanına ziyarete gidenler, hastaya bir kaşık ya da bir bardak su verirler. Ölmeden elimden bir yudum su içsin, ona hakkım geçsin isterler. Ölecek kişinin başında Kuran okunmaz. Sadece kişi içinden ne geliyorsa o duaları eder. Ölüm döşeginde yatan kişinin odasının kapısı, Azrail giremez diye kapatılmaz (KK18, 19, 20, 28, 29).

Ölüm döşeginde yatan birisi hele biraz da düşüp de öleceği anlaşıldı mı yakınları, konu komşusu sabaha kadar o kişiyi yalnız bırakmaz, başını beklerler (KK3, 4, 5, 9, 22, 23, 24, 27).

4.7.2. Ölüm Sırası

4.7.2.1. Ölümünden Hemen Sonra Yapılan İşlemler

Ölümünden hemen sonra yapılan işlemlerin bir bölümü doğrudan cesetle ilgiliyken, bir bölümü de ceset çevresinde toplanmaktadır. Ölünün öte dünyaya

gönderilişine ön hazırlık niteliğindeki bu işlemlerin kimilerinin temelinde ölene “canlı” gözüyle bakmanın ve ondan korunmanın tipik belirtileri yatarken, kimilerinde de hijyenik endişeler ve dinsel gelenekler rol oynamaktadırlar. Bu tür işlemler içerisinde tipik ve yaygın olanlar, ölünün gözlerinin kapatılması, çenesinin bağlanması, başının kible yönüne çevrilmesi, ayaklarının yan yana getirilmesi, ellerinin yanlara ya da göbek üstüne konulması; üstündekilerin soyulması, “rahat döseği”ne alınması; karnına bıçak, demir makas, bakır vb. konması; bulunduğu odanın pencerelerinin açılması ve aydınlatılması, başucunda kuran okunmasıdır. Halk, bütün bunları, kendince geçerli saydığı birtakım inanmalara ve gerekçelere dayandırmaktadır (Örnek, 2016: 294).

Yörede ölüm döseğinde olan birinin başı ailesi ve sevenleri tarafından beklenmektedir. Ölüm gerçekleştikten sonra yapılan ilk iş kişinin kıyafetlerinin çıkarılması, gözleri açıksa gözlerinin kapatılması, ayaklarının ve çenesinin bağlanmasıdır. Bunları işi bilen, cesaretli herhangi bir kişi yapabilir. Cenaze bekletilecekse üzerine bıçak konur ve yakınları tarafından cenazenin başıboş bırakılmaz. Cenazenin üzerinden kedi atlaması hoş karşılanmaz, o yüzden cenazenin başı beklenir.

Ölüm olayının gerçekleştiği zamanla ilgili de birtakım halk inanışları mevcuttur. Bir kişi ölüm döseğinde çok çektiyse bu kişinin yaşamında günahkâr bir kişi olduğuna ve bu günahlarının bedelini ölüm döseğinde ödediğine; kişi çok çekmeden öldüyse de bu kişinin iyi bir insan olduğuna yorulur.

Biri öldüğünde ilk önce doktor ve hoca çağrılır. Hoca gelir ölenin başında duasını okur, kadınlar ağıt yakmaya başlar. Kişi vefat eder etmez çene bağlanır, gözleri açıksa kapatılır, ayak başparmakları birbirine temas edecek şekilde birbirine çatılır, bağlanır. Cenaze bekleyecekse üzerine bıçak konur. Arkası gelmesin diye mi yoksa cenaze şişmesin diye mi koyarlar bıçağı tam bilmiyorum. Kişi akşamüstü, günün geç saatlerinde ölmüşse o gün gömülmez ertesi güne bekletilir. Gece cenaze kaldırılmaz (KK1, 2, 3, 5, 22, 23, 4, 17).

Ölen kişinin üzerine bıçak konur. Ölen kişiyi önce soyarlar, kıyafetlerini çıkarırlar. Ondan sonra çenesini çatarlar. Ayaklarının başparmakları tabanlarından birbirine degecek şekilde çatarlar. Bir bez yırtarlar bunları bezle bağlarlar. Çenesi ağzı ayırık kalmasın diye bağlanır. Gözleri açıksa kapatılır. Bıçağı karnı şişmesin diye koyarlar. Ölen kişinin başı sabaha kadar beklenir. Kedi hoplamasın diye. Kapısı sürekli

açık durur. Ölen kişinin üzerinden kedi atlamaması gerekir. İyi olmaz derler. Çepni evlerinde pek kedi bulunmaz (KK18, 19, 20, 28, 29).

Ölen kişinin gözü dünyaya açık gitmesin diye gözlerini kapatırlar, ağzı açık gitmesin diye çenesini çatarlar. Bir de mezara rahat konulabilsin diye ayaklarını çatarlar (KK26, 27).

Ölen kişinin çenesini bağlarlar, ayaklarını çatarlar, üzerine bıçak koyarlar. Gözleri açıksa kapatırlar. Bıçağı ölen kişi şişmesin diye koyarlar. İnsanın teni hayvan tenine benzemez, insan çabucak kokuverir, şişer. Bu yüzden bağına bıçak koyuyorlar. Ayaklarını başparmakları bir birine yapıştırıp bağlarlar, kasılıp kalmasın, rahat gömülsün diye (KK9, 10, 11).

Zor ölen birisine çok çekti demek ki zamanında kötü birisiymiş; çabuk ölen birisine de uçtu gitti demek ki iyi biriymiş kimseye bir zararı dokunmamış derler (KK18, 19, 20, 28, 29).

Kişi Cuma günü veya yağmurlu bir günde öldüyse kişinin iyi bir insan olduğu, bunun hayırlı bir şey olduğu kabul edilir. Bak kişinin ölümüne Allah da ağlıyor, derler (KK4).

4.7.2.2.Ölüm Olayının Duyurulması

Ölüm olayının duyurulmasının en doğal biçimi ölenin geride bıraktıklarının ağlamalarıyla olur. Olayı duyan komşular ölü evine toplanarak, ölenin yakınlarının acılarına ortak olmaya, onları avutmaya, ilk hazırlıkları yapmaya yardımcı olurlar (Örnek, 2016: 291-292).

Ölüme yakın bir hastanın başında sevenleri beklemektedir, ölüm gerçekleşikten sonra bu kişiler vasıtasıyla tüm köylü ölüm haberini kısa bir zaman dilimi içinde öğrenir. Büyük yerleşim yerlerinde ya da ilçe merkezlerinde ise ölüm haberinin duyurulması için ya belediye hoparlörlerinden anons ettirilir ya da camiden sala okutulur.

Ölüm gerçekleşti mi kadınlar ağıt yakmaya başlar, birinin öldüğü bu şekilde herkes duyar (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Ölüm olunca çok büyük feryat kopar cenaze evinde. Ağıtlar ve feryatlarla duyurulur kişinin öldüğü (KK18, 19, 20, 28, 29).

Ölümü duyurmak için bir anons yaptırılmaz ya da sala okutulmaz. Zaten ölüm gerçekleşti mi bir anda herkes duyar. Şu anda ölen biri olsun köyde sanki anons edilmiş gibi bir anda tüm köyün haberi olur. Kınık merkeze duyurmak içinse ya sala okutulur ya da belediyeden anons yaptırılır (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

4.7.2.3.Ölünün Gömülmeye Hazırlanması

Bu hazırlık üç önemli işlemde geçmektedir: Yıkama, kefenleme ve cenaze namazı. Her üç işlemin çevresinde dinsel olanların yanı sıra, birçok geleneksel adet ve inanma da kümelenmekte, bunlar çoğu zaman da ön plana geçmektedirler. Ölen biri elden geldiğince çabuk gömülmeye hazırlanır. Ölü, meslekten yıkayıcılar, hocalar, bu işte tecrübeli olanlar, “dini bütünler” tarafından yıkanır. Ölünün gerek yıkama, gerek kefenleniş sırasında değişik kokulu maddeler yakılıp tütürüldüğü gibi cesede ve kefenle çeşitli kokular, yağlar sürülür, kutsal sular dökülür. Ölünün gömülmeye hazırlanışı için gerekli olan ikinci işlem ölünün kefenlenmesidir. Kefenleme işlemi İslam geleneğine göre yapılır. Kefenlik bezin rengi beyazdır. Üçüncü önemli işlem de cenaze namazıdır. Namazı kılınan ölü hakkında bir çeşit aklama yapılır. İmam oradakilere: “Ey cemaat, bu ölüyü nasıl bilirsiniz?” diye sorar. Onlar da “İyi biliriz, Allah rahmet eylesin” diye cevap verirler. Bundan sonra cenaze omuzlar üzerine alınarak, duruma göre de arabaya konarak gömülmek için mezarlığa götürülür. İçindeki cinsiyetini, mesleğini belirtmek amacıyla tabutun üzerine giyimle ilgili eşya konmaktadır. Kadınlar için yemeni, başörtüsü, krep, yazma, tülbent, manto, hırka, eşarp, yaşmak, çember vb. erkekler içinse şapka, palto, ceket, sarık, kavuk, havlu örtülür (Örnek, 2016: 295-301).

4.7.2.3.1.Ölünün Yıkama

Ölen kişinin gömülmeye hazırlanmasındaki ilk aşama ölünün yıkamasıdır. Günümüzde bu işlem belediyeler tarafından gasil hanelerde ya da hastanelerde yapılıyor olsa da ölü yıkama işi köylerde de yapılmaktadır. Yıkama işlemindeki en önemli nokta bu işi kimin yapacağıdır. Yıkama işini yapacak kişinin musahipli ya da cem ehlinden biri olması gerekmektedir. Düşkün birinin cenaze yıkamasına izin verilmez. En makbulü ise dedeler tarafından cenazenin yıkanmasıdır. Ölen kişi erkekse cenazeyi erkekler; ölen kişi kadınsa cenazeyi kadınlar yıkar. Cenaze ölen kişinin evinin bahçesinde ılık suyla yapılır. Yıkama suyunun içine mersin otu gibi suya güzel kokular bırakacak bitkiler atılır. Ölen kişinin beden temizliği(etek tıraşı vb.) yapılması

gerekiyorsa bunu da yıkayacak kişiler yapar. Yıkama işleminin yapıldığı yerde ölen kişinin yakınları tarafından üç gün akşamları çıra yakılır. Bu ritüelle ilgili toplum arasında “Körüne çıra tutayım” ya da “Ocağına çıra tutayım” şeklinde kalıplaşmış sözler bulunmaktadır. Ayrıca cenaze yıkanmasında su ısıtmak için kullanılan kazan, iş bittikten sonra ters çevrilip üç gün süreyle bekletilir.

Cenazeyi belli bir olgunluğa erişmiş, musahip olanlar ve cem ehli olan kişiler yıkayabilir. Cem ehli dediğimiz, cem evinde ibadete kabul edilmiş kişilerdir. Alevi kesiminde cenazenin yıkanmasında ya da kaldırılmasında Dede'nin kaldırması daha iyi görülür, çünkü Hz. Peygamber'in cenazesini Hz. Ali yıkadığı için bunun elini Alevi dedelerinin devam ettirdiği düşünülür (KK4).

Kadınları kadınlar, erkekleri de erkekler yıkar. Şimdilerde belediyeden yıkama aracı geliyor, belediye görevlileri yıkıyor. Eskiden kazanla su kaynatılırdı, cenaze güzel koksun, ölen kişi cennete çiçek kokusuyla gitsin diye suyun içine mersin otu atarlardı. İki kazan su kaynatılırdı, birine sabunlu su, birine temiz su hazırlanırdı. Yıkama suyu cenazenin üzerine su kabağıyla dökülürdü. Ölü yıkanan yerde ölen kişinin yakınları üç gün boyunca akşamları çıra yakarlardı. Hatta “Ölüme çıra mı yakacaksın?” derler. Yıkama işlemi biter, cenaze de evden çıkınca yıkamada kullanılan kazanları ters kapatırlar. Üç gün boyunca o şekilde bekler o kazanlar. Kadını üç kişi yıkardı. Yıkayacak kişi yakını da herhangi bir komşusu da olabilir. Cesareti olan bir kişi bu işi yapabilir. Ölen kişinin yakınlarından bazısı su dökmek ister, cenaze yıkanırken orada bulunmak isterse onlar da katılabilirler (KK1, 2, 3, 9, 10, 11, 12, 13, 17, 18, 19, 20, 28, 29).

Cenazenin yıkandığı yerde de üç gün akşamları çıra yakarlar (KK1, 2, 3).

“Körüne çıra tutayım” ya da “ocağına çıra tutayım” derler. Bu sözleri ölen kişinin ardından yakılacak ateş için söylerler (KK18, 19, 20, 28, 29).

Cenazenin yıkandığı yerde üç gün akşamları yarım saat kadar bir ateş yakarlar. Sözde ölen kişi o ateşin olduğu yerde görünürmüş (KK9, 10, 11).

Cenazenin yıkandığı yerde üç gün boyunca güneş battıktan sonra ateş yakarlar. Oğlu veya kızı o evde ölen kişinin en yakını kimse, bu ateşi o yakar. Üç tane çırayı diklemesine çatıp yakarlar. O ateş, özellikle ölünün yıkandığı yerde yakılır. Hatta şöyle bir atasözü var, “Öldüğüm yerde çıra mı yakacaksın?”. Çıra yakan kişinin anasına

babasına faydalı bir evlat olduğu, ölen kişiyi en çok seven kişinin çirasını yakan kişi olduğu anlatılmak istenir. Bir kişinin çirasını yakmak, ölen kişi için yapılan hayırlı işlerden biridir (KK1, 2, 3, 5, 9, 10, 11, 18, 19, 20, 28, 29).

Suyun kaynatıldığı kazan, cenazenin yıkandığı yerde ters çevrilir ve üç gün boyunca bu şekilde bekletilir (KK1, 2, 3, 5, 9, 22, 23, 24).

4.7.2.3.2.Ölünün Kefenlenmesi

Ölünün yıkanmasından sonra kefenleme işine geçilir. Kefenin rengi beyazdır. Eskilerde kefen bezi makasla değil bıçakla biçilirmiş; ancak günümüzde belediyelerin bu işleri üstlenmesiyle birlikte bu gelenekler büyük oranda unutulmaya yüz tutmuş. Yıkamayı yapan kişiler kefenleme işlemini de yapmaktadırlar. Tıpkı yıkama işleminde olduğu gibi kefenin içine de güzel kokulu bitkiler ve gül suyu atılır.

Eskiden kefeni bıçakla keserlerdi, makas kullanmazlardı (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Yıkama işlemi ölen kişinin evinin bahçesinde yapılır. Eskiden kefen biçici vardı şimdi o da öldü. Yıkamayı da kefenlemeyi de o kişi yapardı. Şimdi belediye arabası gelip hem yıkamayı hem de kefenlemeyi yapıyor. Kefenin içine gül suyu, çiçek ve günlük²² de atarlar. Gül suyu dökerler üstüne (KK18, 19, 20, 28, 29).

4.7.2.3.3.Tabut

Ölen kişinin cinsiyetine ya da yaşına göre tabutun üzerine belli kıyafet ya da aksesuarlar atılır. Genç bir kız ölmüşse üzerine gelinlik, ölen kişi kadınsa tabutun üzerine yağlık adı verilen yazma atılır.

Tabutun üstüne ölen bir genç kızsa gelinlik de atan oluyor, yazma atan da oluyor (KK1, 2, 3).

Ölen kişi kadınsa tabutun üstüne çoğunlukla yağlık deriz, bir çember atarlar (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

4.7.2.4.Mezarın Kazılması

Ölen kişinin bir vasiyeti yoksa mezar yeri, ölen kişinin daha ölmüş yakınlarına yakın bir noktaya kazılır. Mezar köyün erkekleri tarafından kazılır ve ölen kişiye hakkının geçmesini isteyen herkes bu işin içinde bulunmak ister. Mezar kazılırken bazı

²²Günlük: Çam sakızı.

kaideler uygulanır. Ölen kişi erkekse mezar göbek hizasına, ölen kişi kadınsa mezar göğüs hizasına kadar kazılır. Mezar tabanına kible yönünde, ölünün sığacağı ebatlarda bir oyuk açılır, açılan bu oyuk ölen kişinin ebedi istirahatgahı olacak, bir bakıma sonsuza kadar yatacağı evidir.

Mezarı köyün halkı kazar. Herkesin eli değsin diye, ortaklaşa yapılır o iş (KK1, 2, 3, 9, 10, 11, 27).

Mezarın kazılma şekli cenazenin erkek ya da kadın olmasına göre değişir. Mezar kazılmaya başlanırken kazma kürek gider. Kazmayı vuracak ilk kişi kibleye doğru döner, ilk kazmayı vurur. Mezar kazımına ilk kim başladıysa, ilk kazmayı kim vurduysa kazma işini yine o kişi bitirir. Önceden böyleydi ama şimdi kepçe geliyor, o kazıyor. Erkek mezarı göbek hizası yüksekliğinde, kadın göğüs hizası yüksekliğine kadar kazılır. Kadınınki daha derin olur. Mezar kazılınca boyuna doğru evleme yaparlar (KK18, 19, 20, 28, 29).

Erkeğin sırrı, esrarı göbeğinden altta olduğu için erkek mezarı göbek hizasına kadar; kadının sırrı göğüs hizasından aşağıda olduğu için kadına göğüs hizasına kadar mezar kazılır (KK17).

Mezar düz kazıldıktan sonra mezar tabanından kible yönüne doğru naaşın sığacağı ebatlarda mezar tabanının sağ veya sol yönüne doğru bir yer kazılır, buna evleme denir (KK27).

Mezar kazılırken kibleye doğru evleme yapılır, mezar tabanı yana doğru oyulmuştur. Ölünün başının geleceği kısma da hafif bir yükselti bırakılır, ölen kişinin başının altına yastık olsun diye. Mezarın üstünden dik bakarsanız göremezsiniz cenazeyi. Evleme yapılan yer için ölen kişinin evi derler (KK1, 2, 3, 4, 12, 13).

4.7.2.5.Köy Halkı

Köyde ölüm haberi duyulduğu andan itibaren herkes yas havasına bürünür. Herkes işini gücünü bırakır ve cenaze hazırlıkları için elinden gelen yardımı yapmaya çalışır. Yas süreci boyunca cenaze evi boş bırakılmaz ve cenaze evine köy halkı tarafından yemek taşınır. Ölünün gömmeye hazırlanması, mezarın kazılması, cenazenin defnedilmesi, ölen kişinin yakınlarına destek olmak amacıyla evinin beklenmesi ve ölen kişi için yapılan belirli günlerde tüm köy halkı dayanışma içindedir. Yas süreci boyunca köyde düğün, nişan gibi eğlenceler ertelenir.

Ölüm döşeğinde yatan kişiye, yanındaki herkes, ziyarete gidenler hizmet etmeye bakar. Ölecek kişiye haklarının geçmesini isterler (KK9, 10, 11).

Cenaze varsa köyde, o gün herkes işini gücünü bırakır. Madende çalışanlar bile o gün işe gitmez. Cenaze varsa köyde yas süresi bitene kadar düğün, nişan, eğlence yapılmaz, ertelenir. Köylü de bu yas süresince çok dikkatlidir, yasa saygılı bir şekilde hareket ederler. Yeseler bile gizli gizli evde et yerler, dışarıya et kokusu çıkmaz. Dışarılarda alkol tüketen olmaz. Uzaktan da olsa yas sürecine saygı duyarlar (KK1, 2, 3, 17, 18, 19, 20, 26, 27, 28, 29).

Köyde cenaze olduğu gün, herkes işini gücünü bırakır. Madenciler bile işe gitmez. O gün köylünün tek işi, düşüncesi cenazeyi defnetmektir. Bu iş bütün köylünün üstüne yüküdür, herkes yapacaktır o işi. Cenazede yakını diye bir şey olmaz, herkes hakkının geçmesini ister. Tabuta herkes omuz verip taşımak ister ya da mezarı herkes kazmak ister. Bir avuç toprak da olsa herkes ölünün gömülmesinde görev almak ister (KK9, 10, 11).

Bizim Çepni köylerinde darılma çok olur. Hatta bizde şöyle bir söz vardır “Darıldığımda odununu yakmam”. Yani küstüğümde bir daha barışmam, demek istiyor. Darılma olur ama kin de tutmaz buranın insanı. Diyelim ben biriyle küstüm, ama o kişinin bir cenazesi oldu, ben onunla bir araya gelirim. Bizim burada öyle de bir birlik beraberlik var. Cenazeye çok yüksek saygı vardır, diriye o kadar saygı göstermezler. Yakınları, konu komşusu, köylü kim müsaitse gider cenaze evini bekler, cenaze evine yemek taşımaya çalışırlar (KK3, 5, 9, 10, 11, 12, 13, 22, 23, 24).

Ölen kişinin hayrını ailesi yapar ama katkı olsun diye eş dost, akraba da yardımcı olur. Ailenin maddi durumu yerinde olsa bile herkes elinden gelen bir şeyler götürür cenaze evine. Ölen kişinin bana hakkı geçmiştir, helali hoş olsun deyip kimi bakliyat alır, kimi bir teneke yağ getirir. Herkes elinden gelen yardımı yapmaya çalışır (KK25, 27).

4.7.2.6.Helallik Alınması

Yörede ölen kişi için iki kez helallik alınıp cenaze namazı kılınmaktadır. Cenaze önce evinin önüne getirilir ve burada köylülerin de katılımıyla hane halkından helallik alınır, daha sonra cenaze mezarlığa götürülür ve burada da cenaze namazı kılınır ve duaya katılanlardan helallik istenir.

Cenaze için önce bir evinin önünde helalliğini alırlar. Sonra mezarlığa götürülür (KK1, 2, 3).

Cenaze belediye tarafından götürülüp yıkanmış olsa bile mutlaka evinin önüne getirilir cenaze. Anası, bacısı, kardeşleri-yakınları- helalleşsin, helallik alsınlar diye. Burada görmek isteyen olursa tabut açılıp ölen kişinin yüzü yakınlarına gösterilir (KK25, 27).

İsteyen hoca getirir isteyen dede getirir. Önce evinin önünde bir duası yapılır. Herkesten helallik alınır. İki kere cenaze namazı kılınır. Önce evinin önünde sonra da mezarlıkta olmak üzere iki kere cenaze namazı kılınır (KK18, 19, 20, 28, 29).

4.7.2.7.Cenaze Namazı

Cenaze namazı dede veya imamlar tarafından kıldırılır. Cenaze namazında ölen kişi için helallik istenir; eğer ki ölen kişinin borcundan dolayı ya da farklı bir sebepten ötürü helallik vermeyen kişi varsa o kişiden helallik alınmadan cenaze kaldırılmaz. Ölen kişinin yakınları ya da köy halkı, helallik vermeyen kişinin borcunu öder ya da sorun neyse onu çözüp helalliğini almaya çalışır ve sonra cenaze kaldırılır.

Cenaze namazının dede tarafından kıldırılması daha makbul olarak kabul edilir; ancak imamlar da cenaze namazını kıldırabilirler. Cenaze namazı kılındığı esnada halktan biri ölenden razı değilse ya da hakkını helal etmezse cenaze kaldırılmaz, o kişinin hakkını helal etmesi için varsa borcu ödenir, başka bir problem varsa ölenin yakınları tarafından çözülür ve cenaze öyle kaldırılır. Cenazenin kaldırılacağı gün tüm köylü işini gücünü bırakır ve cenaze törenine katılır. Cenaze namazı kılındıktan sonra tabut sırayla tüm köylüler tarafından taşınarak mezarlığa götürülür.

Cenaze namazı hem evinin önünde hem de mezarlıkta kılınır. Cenaze namazını imam da dede de kıldırabilir Evinin önünde helallik alındıktan sonra cenaze köy halkı tarafından omuzlarda mezarlığa kadar taşınır. Taşıma esnasında, tabuta omuz verecek kişi tabutun önünden girer, arkasından çıkar. Tabut mezarlığa getirilir ve musalla taşına konur. Burada bir kez daha namazı kılınıp helallik alınır. Çünkü mezar kazan kişiler ve mezarlıkta bekleyen kişiler evin önündeki duaya katılamamıştır (KK1, 2, 3, 9, 10, 11).

Bizim için cenaze namazı kılınmaz diye yanlış bir algı var, cenaze namazı mutlaka kılınır. Cenaze namazında hakkınızı helal ediyor musunuz ya da razı mısınız diye sorarlar. Oradaki kişilerden birinin ölen kişiyle bir sorunu varsa ölen kişiden razı

değilse ya da hakkını helal etmiyorsa o cenaze oradan kalkmaz. Bir şekilde helalleşilmesi gerekir (KK3, 4, 5, 9, 22, 23, 24).

4.7.2.8.Cenazenin Mezarlığa Taşınması

Cenaze belediye arabasıyla köye getirilse bile ölen kişinin evin önünde arabadan indirilir ve evinin önünde helallik alınır. Daha sonra cenaze tabutun içinde üstü örtülü olarak mezarlığa kadar omuzlarda taşınır. Köy insanı, ölen kişiye hakkım geçsin diye tabutu mezarlığa kadar sırayla omuzlarında taşır. Tabutun taşınması esnasında da belli bir düzen vardır, cenazeye omuz vermek isteyen kişi tabutun ön tarafına gelir, öndeki kişi bir arkaya geçer ve bu şekilde aşamalı olarak sondan çıkar.

Cenaze evden mezarlığa kadar omuzlarda taşınır. Herkes elim değsin, hakkım geçsin diyerek taşır tabutu. Tabutu taşıırken taşıyacak kişi önden girer sondan çıkar (KK3, 5, 9, 22, 23, 24, 25).

Cenaze açık gitmez. Tabutun kapağı kapatılır, kapak yoksa bile bir örtüyle, halım kilimle veya battaniyeyle kapatılır (KK3).

Eski tabutların üstünü halıyla ya da battaniye kilim gibi bir şeyle örterlerdi ama şimdi tabutlar kapaklı olduğu için kapalı gidiyor (KK18, 19, 20, 28, 29).

4.7.2.9.Cenazenin Mezarı Konması ve Telkin

Mezarlığa getirilen cenaze, iki kişi tarafından mezara indirilir. Yüzü kıbleye dönerek şekilde yeni evine yani evleme yapılan oyuğa yerleştirilir. Başına ve ayakucuna bağlanan bağlar çözülür. Genellikle mezar kazımında kazmayı ilk vuran kişi, cenazeyi mezara yerleştiren kişidir ve bu kişi naaş mezara yerleştirildikten sonra bir avuç toprak alıp “Al benden umduğun bir avuç toprak bu olsun” diyerek ölünün üzerine bir avuç toprak atar. Ölünün üzerine üstten hiç toprak değmeyecek şekilde dik olarak tahtalar sıralanır. Tabutun içinde ölünün sarılı olduğu battaniye veya hasır bu tahtaların üzerine örtülür. Sonra herkes sırayla toprak atar ve ölü gömülmüş olur. Defin sırasında kazma kürek elden ele verilmez, işi biten kişi kazmayı ya da küreği yere bırakır, ondan sonraki kişi kazmayı ya da küreği yerden alıp işe devam eder. Genellikle mezar kazma işine ilk kim başladıysa son toprağı da o kişinin atmasına dikkat edilir. Kefenin başından ve ayakuçlarından sökülen bağlar, mezarın iki başına çakılan tahtalara bağlanır. Ölen kişinin evinden getirilen bir testi su, ölenin yakınlarından biri tarafından mezarın baş kısmından başlayarak sonuna kadar dökülür. Son olarak da mezarın üstü yeşil çam

dallarıyla örtülür. Ölen kişi defnedilirken varsa çok sevdiği bir kıyafeti ya da ölen kişi bekâr bir gençse gelinliği veya damatlığı da ölenle birlikte gömülebilir. Mezarın üzerine örtülen çam dalları kırk gün boyunca mezarın üstünde kalır. Kırkı çıktığı zaman yakınları mezara gelir ve bu çam dallarını mezarın üzerinden kaldırırlar.

Mezarın içine cenazeyi indirmek için iki kişi girer. Bunlardan biri ilk kazmayı vuran olur. Bizim burada herkes birbirinin akrabası olduğundan cesareti olan kim varsa bu işi o yapar (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Mezar kazılırken ilk kazmayı kim vurduysa, cenaze mezara inince kefenin yüzünü açarlar, bu kazmayı ilk vuran kişi mezarın içine iner ve “Al benden umduğun bir avuç toprak bu olsun” der cenazenin yüzüne bir avuç toprak atar. Kazmayı ilk vuran kişi son görevi de yapmış olur böylece (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Mezara cenazeyi herkes koyabilir. Bunun için özel birileri olması şart değil kimin içinden gelmişse o indirebilir cenazeyi. Cenaze mezar içinde açılan ve evleme denilen oyuğa konur, sonra da üzeri ağaçlarla ya da tahtalarla ve naylon ya da kilimle kapatılır. Buna da kapaklama denir. Cenazenin üzerine toprak değmez ve mezarın üstünden dik baktığında cenaze görünmez (KK25).

Mezarı kazarken, ölüyü gömerken ve üzerine toprak atarken hem kazmayı hem de küreği elden ele vermezler. Yere bırakırlar, diğer alacak kişi yerden alır (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Kibleye doğru koyarlar cenazeyi, yanlarını tahtayla kapatırlar, onun üstüne battaniye ya da ağaç dalı koyarlar sonra da toprakla örterler. Cenaze evinden bir bardak su gider, o suyu da mezarın başından başlayarak sonuna kadar dökerler. Mezarın üstünü de çam dallarıyla kapatırlar. Kırk gün o çam dalları kapalı kalır (KK1, 2, 3).

Bir insanın sığacağı genişlikte mezar tabanında özel bir oyuk açılır, buna evleme denir. Cenaze bu evleme yapılan yere konur, üstü tahtayla kapatılır. Cenaze gömüldükten sonra mezarın üstüne çirk²³ kapatılır. Kırk gün boyunca mezarın üstü çirklerle kapalı kalır. O yeşil dallar kurudukça ceset de kuruyormuş, öyle derler (KK18, 19, 20, 28, 29).

²³ Çirk: Çam ağacının dalları.

Cenaze gömüldükten sonra mezarın ayakucundan başlayarak başucuna kadar bir bardak su dökülür, sonra o bardağı da başucuna ters bir şekilde kapatırlar. Bu bardak da tıpkı çirkler gibi kırk gün boyunca bu şekilde kalır (KK18, 19, 20, 28, 29).

Mezarın iki başına tahta çakılır, başucundaki tahtaya ölen kişi kadınsa bir eşarp; ölen kişi erkekse kefenden sökülen bağlardan biri bağlanır ve başucundaki bu tahtaya öldüğü tarih ve ölen kişinin ismi yazılır (KK27).

Cenaze defnedildikten sonra mezarın başında en yakın aile bireyleri ve dede ya da imam kalır. Dede ya da imam ölen kişi için dua edip ölen kişiye telkin verir ve mezarın başından en son onlar ayrılır. Mezarlıktan ayrılan kişilere kolonya, lokum ve sigara dağıtılır. Mezarlıktan ayrılmadan önce herkes elini yüzünü mezarlığın çeşmesinde üç kez yıkayarak çıkar. Bunun sebebi ise ölümden arınma ve kaçınma içindir yani ölümü kendi evine taşımak istemezler.

Cenaze defnedilip üzerine çirki atıldı mı herkes mezarın başından ayrılır. Mezarın başında dede ya da imamla birlikte bir ölen kişinin bir yakını kalır. Dede ya da imam orada ölen kişi için dua edip ölen kişiye telkin verir. Mezarın kapısının önüne kolonya, lokum bir de sigara koyarlar. Çıkanlar baş sağlığı diler, o lokumdan ve sigaradan alırlar (KK9, 10, 11).

Cenaze mezara gömüldükten sonra herkes dağılmaya başlayınca ölen kişi nereye gidiyorsunuz ben buradayım ya dermiş. Evde çoluk çocuğunun ağladığını gören ölen kişi ben ölmedim, buradayım, siz niye ağlıyorsunuz, dermiş. Kişi öldüğünü mezarlıkta defnedildikten sonra herkes başından dağılınca bilirmiş (KK3).

Mezarlığa giren herkes, mezarlıktan çıkarken mezarın girişindeki çeşmede elini yüzünü yıkar. Kimse elini yüzünü yıkamadan çıkmaz mezarlıktan, bunun sebebi kendi evine ölümü taşımamaktır (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

4.7.3.Ölüm Sonrası

4.7.3.1.Cenaze Evi

Ölen kişinin yaşadığı ev hem kişinin hastalığı süresince hem de kişinin ölümünden sonra hiç boş bırakılmaz. Ölen kişinin evi yas evidir. Bu evde en az kırk gün boyunca yas hâkimdir. Cenaze başka yerde ykanıp gelse bile mutlaka evinin önüne getirilir ve helallik alınır. Ölü gömüldükten sonra dede ölü çıkan eve gelir ve evi okur. Cenaze evinde kişi öldükten sonra üç gün boyunca ateş yakılır. Cenaze evinde kırk gün

yemek pişmez, konu komşu dışarıdan yemek getirir, kırk gün geceleri ışık söndürülmez. Sürekli taziyeye gelenler ve evi bekleyenler vardır. Son zamanlarda unutulmuş bir gelenek de evden bir ölü çıktığında, ölüm olayının yaşandığı odanın dört köşesine çivi çakılması ve odanın badana yapılmasıdır.

Kadınlar cenaze gömülürken mezarlığa gelmez, onlar cenaze evinde bekler (KK3, 9, 22, 23, 24).

Kişinin toplumca sayılıp sevilmesine veya yaşına göre cenaze evinin beklenme süresi değişir. Genç ölümlerinde bekleme ve yas süresi daha uzun sürerken ölen kişi yaşlıysa bu süre daha kısa olabilir (KK5).

Yedisine kadar eş dost gelip gece gündüz evde bekler. Yas süresince cenaze evine konu komşu tarafından yemek taşınır (KK3, 5, 12, 13, 17, 22, 23, 24, 25).

Cenaze evinin beklenmesi esnasında sürekli ağlanacak sızlanacak diye bir şey yok, oraya gelen insanlar çay kahve içip sohbet de ederler. Bu beklemelerde maksat cenaze sahiplerine moral vermektir, onları yalnız bırakmamaktır. Cenaze evinde yemek pişmez, konu komşu kahvaltılığına kadar taşır (KK9, 10, 11).

Cenaze evinde bir kıpırtı olduğu ya da bir rüzgâr esip bir şeyleri uçurduğu zaman derler ki ölen kişi geldi (KK25).

Cenaze gömüldükten sonra dede cenaze evine gelir, evi baştan aşağıya okur. Onun dışında cenaze evinde herhangi bir şey okunmaz, sadece gönlünden geçen olursa ölen kişi için dua eder (KK17).

Eskiden bir kişi öldüğünde, cenazesi kalktıktan sonra ölen kişinin yattığı odanın zemininin dört köşesine çivi çakılırdı, bir de cenaze kalktıktan sonra o oda badana yapılırdı. Çivi çakılmasının sebebi dursun, bir daha ölüm gelmesin diye yapılıyordu (KK16, 17, 18).

4.7.3.2.Ölünün Eşyaları

Ölen kişinin kullandığı eşyalarla ilgili değişik uygulamalar yapılsa da ölen kişinin eşyalarıyla ilgili yapılan uygulamaların temelini, ölen kişiyi yakınlarına hatırlatmaması için eşyaların bir an önce ortadan kaldırılması ve bir şekilde yok edilmesi oluşturmaktadır. Ancak bazı durumlarda hatıra kalsın diyerek ölen kişinin eşyalarının yakınları tarafından kullanıldığı da vakidir. Yörede ölen bir kişinin eşyaları derhal toplanır ve ölünün yıkandığı kazanda kalan suyla yıkanır ve üç gün sergide-bu

sergi cem evinde de olabilir-bekletilerek üç günün sonunda kişi bulaşıcı bir hastalıktan ölmediyse ve eşyalar kullanılabilir durumda ise ihtiyaç sahiplerine dağıtılır. Eşyalar kullanılmayacak durumda veya kişi bulaşıcı bir hastalıktan dolayı ölmüşse eşyalar, bir yere gömülerek veya yakılarak yok edilir.

Ölen kişinin eşyaları evde tutulmaz. Cenaze kalktıktan sonra hemen o eşyalar toplanıp yıkandıktan sonra evin dışına çıkarılır (KK5, 12, 13).

Cenaze yıkanır, o kazanda kalan suyla cenazenin elbiseleri yıkanır. Ölen kişinin kalan tüm eşyaları yıkanır. Kalan elbiseleri sıfırda olsa, temizde olsa, o cenaze için kaynatılan suyla yıkarlar. Üç gün o yıkanan kıyafetler, köyün kenarındaki çalı çırpının üzerine serilir, kurutulur. Üçüncü günü yıkanan kıyafetler toplanır. Bu kıyafetlerin kimisi ihtiyaç sahiplerine dağıtılır ya da götürülüp bir arazide gömülür. O insanlara kalmış bir şey; ama bizde o kıyafetler giyilmez. Cenazenin yakın çevresi kullanmaz o kıyafetleri (KK1, 2, 3).

Ölen kişinin temizine kirlisine bakmadan hiç giyilmemiş olsa bile tüm kıyafetleri, yorganı döşeği ölenin elinin değdiği tüm eşyaları ne varsa hepsi yıkanır ve o kıyafetler üç gün sergide durur. Üç günden sonra o kıyafetler ve eşyalar toplanır. Eğer ölen kişi çok kötü bir hastalıktan öldüyse bir dere kenarına ya da yara götürülüp gömülür ya da yakılır. Normal bir hastaysa fakir fukaraya ihtiyacı olan birine, ya da bir yakınına ölenin ruhuna değsin diye dağıtılır (KK4, 17, 18, 19, 20, 25, 28, 29).

4.7.3.3.Yas

Toplumsal, ekonomik, biyolojik ve duygusal yönden bağlı bulunduğumuz bir insanın kaybindan duyduğumuz acı insancıl bir tepkidir. Toplumsal bir kurum niteliğinde olan yasla ilgili adetler; bu adetlere bağlı işlemler, kaçınmalar acı çekeni belli etme, belirli bir süre yeni durumuna alıştırma, acısını azaltma ve giderek bu durumdan çıkarma amacına yöneliktir. Yas süresince gerek kadın, gerek erkek, gerekse ailenin öteki üyeleri birtakım şeyleri yapmaktan kaçınırlar (Örnek, 2016: 304).

Arpaseki yöresinde yaşayan Çepniler arasında ölen bir kişinin ardından yas, şartlara göre değişiklikler gösterse de en az kırk gün devam etmektedir. Bu süreçte hem ölen kişinin ailesinin hem de çevredeki diğer insanların uymaları gereken bir takım kaideler ve kaçınmalar vardır. Yas tutulduğunu belli etmek için bu süre içerisinde kadınlar siyah giyinirler ya da en azından siyah bir yazma bağlarlar. Erkekler ise yas

süreci boyunca saç ve sakal tıraşı olmazlar. Yas süresince çok elzem olmadıkça banyo da yapılmaz. Bu süreçte cenaze evinde yemek pişirilmez, ışık kapatılmaz ve ölen kişinin yakınları tarafından ev beklenir. Yas süresince et yenilmez, sakız çiğnenmez, alkollü içecek tüketilmez. Cenaze evinde müzik ya da televizyon da açılmaz. Kısacası yas dönemi boyunca eğlendirici özelliği bulunabilecek hiçbir şey yapılamaz. Yalnızca birinci derece aile fertleri değil çevredeki diğer insanlar da bu yas süresince matem havasını bozacak davranışlarda bulunmaz. Yas süreci genellikle kırk gün olmakla birlikte bu süre ölen kişinin yaşına veya ölüm şekline göre artıp azalabilir. Ölen kişinin genç olması veya ani bir ölümün meydana gelmesi yas süresini uzatabilmektedir. Ayrıca ölen erkekse ve bu kişinin çocuğu varsa, bu kişinin eşi kendisini çocuklarına adayabilir, bir daha evlenmeyebilir ve yasını yaşamı boyunca sürdürebilir.

4.7.3.4.Yas Süresi

Ölen kişinin yaşına göre değişiklik göstermekle birlikte bu yas süresi kırk gündür. Bazı durumlarda ölen kişinin eşi ya da annesi ömür boyu yas sürecini devam ettirebilmektedirler.

Ölüm ile birlikte kırk günlük yas da başlamış olur (KK3, 5, 9, 10, 11, 22, 23, 24).

Ani ölümlerde ve genç ölümlerinde yas süresi daha uzun sürer (KK27).

Ölenin birinci derece yakınları kırk gün yas tutar. Hatta ölen genç biriye yas kırk günü de geçer, aylarca da sürebilir. Benim genç yaşta oğlum vefat etti, on sene oldu öleli ama daha bir sefer eğlence yerlerine çıkmadım, elime kına yakınmadım, sakız çiğnemedim. Bir kadın evlat acısı çekiyorsa o kadın cehennem ateşinin ıstırabından bir fazlasına çekermiş (KK17).

4.7.3.5.Yas Giyimi

Yörede yas giyimi kadınlar tarafından uygulanmaktadır. Yas süresince kadınlar siyah giyinmeye ya da en azından “çekki,” denilen siyah bir yazma bağlamaya özen gösterirler. Erkeklerin belli bir yas kıyafeti olmamakla birlikte yas süreci boyunca sakal tıraşı olmazlar.

Kadınlar yas süresince başına siyah yazma bağlar. Kırk gün o yazma baştan çıkmaz. Ölen kişi, genç biriyse eşinin ve annesinin bu yas giyimi yıllarca devam edebilir. Bu süreçte erkekler de sakal tıraşı olmazlar (KK1, 2, 3, 4, 5, 9, 22, 23, 24, 25).

4.7.3.6.Yas Süresince Yapılan Uygulamalar

Yas süresi kırk gündür. Bu kırk gün boyunca kadınlar yas kıyafetlerini giymeye, erkekler sakallarını tıraş etmemeye özen gösterirler. Köy halkı kırk gün yas tutmamakla birlikte cenaze evine saygılarından dolayı herhangi bir eğlence faaliyetinde bulunmaz ve yas süresince cenaze evine yemek taşırlar; cenaze evinin tarla, bahçe işleri varsa o işleri yaparlar. Yas süresi boyunca cenaze evinin ışıkları kapatılmaz, televizyon açılmaz, evde yemek pişirilmez; köy halkı cenaze evini boş bırakmaz ve ölen kişinin yakınlarıyla birlikte cenaze evini bekler. Cenaze evinde aynaya bakılmaz, evdeki aynaların üzeri örtüyle kapatılır. Yas süresince et, süt ürünleri ve alkol tüketilmez, sakız çiğnenmez, kadınlar kına yakınmaz, karı kocalar arasında cimada bulunulmaz. Zorunlu haller haricinde yas tutan bireyler banyo yapmaz, müzik dinlemez. Kısacası yas süresi boyunca hem ölenin yakınları hem de köy halkı ölen kişiye saygılarını göstermek için mümkün olduğunca eğlence aktivitelerinden, zevk ve sefa veren işlerden kendilerini alıkoyarlar.

Ölen kişinin yaşına da bağlı ama yaklaşık kırk gün ölen kişinin evi konu komşu tarafından beklenir. Yas süresinin ilk üç günü o evin ışığı kapatılmaz. Cenaze yıkanan yerde üç gün boyunca akşamları çıra yakılır. Ev sahibi televizyon bile izlemez. Aynaların üstü kapatılır, aynaya bakmazlar. Erkekler sakal kesmezler. Et de yenilmez bu yas süresince. Tırnak kesilmez. Sakız çiğnenmez. Eğer ölen kişi çok genç öldüyse anası babası banyo da yapmaz. Tabi bir işte filan çalışıyorsa yakınları mecburen banyolarını yaparlar. O acıyla hele ölen kişi bir de çok gençse temizlik filan o insanların aklına gelmez. Sürekli acıyla yaşıyor zaten o insanlar, elini yüzünü sürekli toprakla yıkarlar. Zaten acısı olduğu için elini yüzünü suyun altına tutup yıkamazlar. Muharrem ayında yas nasıl oluyorsa o zaman da aynısı olur. Kadınlar başlarına çeki çekerler. Hep siyaha bürünür kadınlar. Bu yas süresi bazı ailelerde ölen kişi genç ölmüşse yıllarca sürebilir. Ölene kadar bile yas tutan insanlar var. Yaklaşık bir hafta on gün yemek pişmez o evde. Yemeği konu komşu getirir. Et yenmemesinin sebebi, bu yörede “ölünün etini ye “derler, o sebepten et yendiğinde sanki ölen kişinin etini yiyormuş gibi olur. Sakız da aynı şekilde “ölümü çiğne, ölümün etini çiğne” derler, o yüzden sakız da

çiğnenmez. Müzik dinlenmez, alkol tüketilmez yas süresince. Kına da yakılmaz bu süreçte (KK18, 19, 20, 28, 29).

Ölen kişiyi seven yakınları, eşi dostu kırk gün et yemeği yemezler, eğlence yapmazlar, bir sükûnetlik olur, sakal kesmezler, saç tıraşı olmazlar. Televizyon açılmaz. Yas döneminde kırk gün banyo yapılmaz. Evli çiftler sanki evli değil de bacı kardeş gibi uyur. İş güc devam eder ama köylü bu işleri yaparken ölen kişinin yakınlarına yardım eder. Kırk gün konu komşu, köylümüz cenaze evine yemek getirirler, tarla bağ bahçe işlerinde yardımcı olurlar. Kırk gün boyunca cenaze evine gelip lamba açık, sabaha kadar otururlar (KK17).

Yas süresince köyde, düğün nişan gibi eğlenceli bir tören varsa bunlar ertelenir. Köy halkı yas tutanlara saygısızlık etmez (KK9, 10, 11).

Yas süresince et türü hiçbir şey yenmez. Başka Çepni köylerinde yerler. Hatta bazı Çepni köylerinde mezar gümbürtüsü diyerek hayvan kesip etini dağıtırlar; ama bizim burada kesinlikle et yenmez (KK3).

Eşi ölen kadının çocuğu varsa o kadın için yas süreci bitmez ve o kadın bir daha evlenmez. Çocuğunu bekler onlar, çocuklarına adarlar kendilerini. Ölen kişinin ailesi birkaç yıl düğünlere filan çıkmaz. Eskiden yas daha katıymış. Hele ölen kişi gençse bütün köy tutarmış yasını. Ölen kişinin evinde evlenecek ya da nişanlanacak kişi varsa en az bir sene bekler (KK4).

4.7.3.7.Ölünün Belirli Günleri

Ülkemizde ölenin dinsel törenle ve yemekle anıldığı belli günler vardır. Bunların başında ölünün “kırkınıcı”, “elli ikinci” günleriyle “yılı” gelmektedir. Daha seyrek olmakla beraber, “üçüncü” ve “yedinci” günlerde de ölen kişi belli bir biçimde anılmaktadır (Örnek, 2016: 303). Arpaseki yöresinde yaşayan Çepnilerde de benzer şekilde ölen kişi için yedisi, kırkı, elli ikisi ve yılı için hayırlar yapılır. Yedi, elli iki ve yılı hayrı için büyük çaplı hazırlıklar ve ikramlar yapılmaz, genellikle ölen kişinin ailesi tarafından bu günlerde lokma döktürülür. Asıl anma yapılan gün kişinin ölümünün kırkınıcı günüdür. Bu günde öncelikle ölen kişinin ailesi mezarlığa giderek mezarın üzerine kapatılan çalı çırpıyı kaldırır. Mezarın üzerine su dökerler, dua edip ağıt yakarlar. Kişi gömüldükten sonra bu ilk mezar ziyaretidir. Çünkü ölenin kırkı çıkmadan mezar ziyareti yapılmaz. Kırkınıcı günde büyük bir yemek hayrı yapılır ve ölen kişinin

tüm eşi dostu, akrabası, tanıdıkları davet edilir. Civar köylere haber salınarak oradakiler de hayra davet edilir. Bu günde hem yemek dağıtılırken hem de lokma döktürülür. Hayra davet edilenler de elleri boş gelmezler, herkes gücünün yettiğince hayra katkıda bulunmaya çalışır. Kırkıncı günün bu kadar önemsenmesinin sebebi genel olarak bilinmese de yaygın inanış ölen kişinin kırkıncı günde bedeninin çürümeye başlamasıyla ilgili olduğudur.

4.7.3.7.1.Yedisi

Ölümün gerçekleşmesinin yedinci gününde, ölen kişinin ailesi tarafından bir hayır düzenlenir. Bu genellikle lokma hayrıdır. Ölümün yedinci gününde kişinin öldüğünün, yakınları tarafından kabullenildiğine inanılmaktadır.

Yedi günlük oldu mu yemek verilir ya da lokma dökülür. Ölen kişi hayır bekler, başının gözünün sadakası olsun, ölmüşün ruhuna değsin diye yedisinde lokma dökülür veya yemek hayrı yapılır. Yedinci günün sonunda kişinin öldüğü kalanların kalbine oturur (KK17).

Yedinci günü cenaze evinde lokma dökerler. Lokmanın yanına reçel, peynir gibi şeyler de dağıtılır (KK1, 2, 3, 5, 9, 22, 23, 24).

Yedisinde insanlar cenaze evine destek olmak için çay, şeker, kola gibi bir şeyler getirirler. Gelen bu hediyeler de cenaze evinde insanlara dağıtılır. Ölenin ruhuna değsin diye (KK4).

4.7.3.7.2.Kırkı

Ölen kişinin ardından yapılan ritüeller içerisinde en önemlilerinden birisi kırk hayrıdır. Kişinin ölümünün kırkıncı gününde ölen kişinin yakınları tarafından sabahın ilk saatlerinde mezarlığa gidilip ölen kişinin mezarı ilk kez ziyaret edilir ve mezarın üzerindeki çalı çırpı açılır. Ölen kişi için dua edip, mezarlıktan döndükten sonra büyük, yemekli bir hayır tertip edilir. Bu hayra sadece köylüler değil, çevre köyler ve uzaktaki eş dost da davet edilir. Ölen kişi için lokma döktürüldüyse bu lokma köy içine iki kişi tarafından dağıtılır ve tıpkı mezar kazma işinde nasıl kazmayı ilk vuran kişi işi bitiriyorsa, lokma dağıtmaya da ilk kim başladıysa son lokmayı da yine o kişi dağıtır. Diğer tüm törenlerde olduğu gibi kırk hayrı için gelen davetliler elleri boş gelmez; kola, tavuk vb. birtakım yardımla yemeğe gelirler.

Kırkinci gün ölen kişinin yakınları güneş doğmadan önce mezarı açmaya giderler. Su götürürler, çiçek götürürler, kadın çoluk çocuk tüm yakınları gider, mezarın başında ağlarlar. O mezarın açıldığı gün, kırk hayrı da yapılır. Daha eskiden yemek işi yoktu. Cenaze evinde pişi dökülürdü, sepetlerle tüm köye dağıtılırdı. Şimdi yemekli oldu. Eskiden birer paket sigara, biraz pişi dağıtılırdı. Sigarayı da çekiyorsun ya ruhuna değsin diyerekten dağıtılırdı. Bu pişiyi de iki kişi dağıtırdı, aynı mezar kazımında olduğu gibi pişiyi ilk kim dağıtmaya başladıysa yine o bitirirdi dağıtma işini. Dağıtma işini yapan kişi değiştirilmez, kim başladıysa koca köye o dağıtırdı. Şimdi hayır yapılacağı zaman yemekler yine ölen kişinin evinde pişer, her şeyi kendi evinde yapılır (KK18, 19, 20, 28, 29).

Cenaze defnedildikten sonra mezarın üstü çam çırplarıyla bastırılır. Kırkı çıktıktan sonra ailesi mezarı açmak için mezara gider, çalı çırpıyı kaldırır ve mezarın üstüne su döker. Mezarın başında ağlanır, sızlanır dua edilir, ağıt yakılır, su dökülür, çiçek ekilir. Yaş çam dalları da kırk günde kişiyle birlikte ölür, kırkinci günde kaldırılır. Kırkı çıktıktan sonra her yere anons edilir, aşçı tutulur, büyük bir hayır yapılır. Kırk hayrını ve yedi hayrını ölenin kendi ailesi yapar. Ailesinin hayır yapmaya durumu yoksa aile fakirse; diğer yakınları ortaklaşa hayrını yaparlar. Herkes bir yemeğini alır ve hayır yapılır. Kırkında et yemeği olur mutlaka. Ailenin et yemeği yapamayacak gücü yoksa bile tüm köylü el birliğiyle bu hayrı yapar. Kırk hayrından önce çay, şeker, kola herkes elinden gelen ne varsa cenaze evine götürür. Cenaze evinin maddi gücü yerinde olsa bile akşamdan bir tavuk götürülür. Küçük yer olduğu için herkesin birbirine hakkı geçmiştir. O yüzden herkes elinden geldiği kadarıyla cenaze evine bir şeyler götürürler (KK17).

Kırk yemeğinde dede kazanları açarken dua yapar, okur. Evde de okur. Dede kazanı tutar ve şiddetli bir okuma yapar. Yemek ölenin ruhuna değsin diye dua eder, kazana okur (KK17).

Kırk hayrında yemeğe hem lokmacı tutulur, hem de düğün yemeği gibi yemek yapılır. Önce yemek yenir sonra insanlar evlerine giderken de lokma dağıtılır. Yemeğe herkes davet edilir. Yemeğe gelenler eli boş gelmez bazısı kola bazısı tavuk bazısı çay şeker getirir (KK4).

Cenabı Allah insanı yaratırken en fazla burnunu yaratırken uğraşmış. Her insanın burun yapısı aynı değildir, burun insanın şekline şemaline göre uygun olarak

yapılmıştır. Bu burunda çok uğraşmış Cenabı Allah, yedi günde yaratmış burnu. Burun o yüzden zor düşermiş. Kırk gün sonunda bu burnun düştüğüne inanılır (KK17).

Kırkinci günde ölünün bedeni şişip patlarmış, burnu düşermiş. O yüzden kırkı diyorlar (KK18, 19, 20, 28, 29).

4.7.3.7.3.Elli İkisi

Kırkı kadar büyük bir anma yemeği olmasa da elli ikisinde de ölen kişi için bir hayır yemeği düzenlenir. Bu genellikle lokma döktürme şeklinde olmaktadır.

Elli ikisinde lokma döktürülür (KK1, 2, 3, 4, 5, 9, 22, 23, 24, 28, 29).

4.7.3.7.4 Yılı

Tıpkı elli ikisinde olduğu gibi yılında da lokma hayrı yapılmaktadır. Ayrıca ölen kişinin her yıl dönümünde ölen kişi yakınları tarafından hatırlanmakta, ölen kişinin ruhuna değsin diye yakınları tarafından küçük ikramlar dağıtılmakta ve ölen kişi için dua edilmektedir.

Ölen kişinin senesi de olur, yine lokma dökerler, küçük bir hayır yaparlar (KK1, 2, 3, 4)

Seneliğinde de yine büyük yemek hayrı yapılır. Köylü yıl hayrında çok destek olmaz ama ölen kişinin yakınları bu hayrın masraflarını kendileri karşılar. Hayır, sadece ilk yılında olur. Devam eden yıllarda da ölen kişi her sene anılır, yapmak isteyen lokmasını döktürür (KK18, 19, 20, 28, 29).

Cenazenin yılında yine lokma dökerler, lokum dağıtırlar. Kişi ölen bir yakınının yılında hiçbir şey yapamazsa bile kahveye gelip herkese çay söyler. Mutlaka hayrını yapar (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

4.7.4.Ölümlle İlgili Bazı Uygulamalar

4.7.4.1.Dardan İndirme

Dar Kurbanı Cem ritüeli, musahipli bir Alevi bireyin ölümü üzerine yol kardeşleri ile helalleştirilmesi amacıyla icra edilir. Musahibi olmayan birey öldüğünde Dar Kurbanı Cemi yapılamaz. Yine düşkün olarak ölen birey, musahipli olsa bile Dar Kurbanı Cemi yapılamaz. Bu cem ritüeli ölen Alevi birey için icra edilen son cem ritüelidir. Ölüm hadisesi vuku bulduktan kırk gün sonra Dar Kurbanı Cemi yapılır.

Eskiden kırkınıcı günü darı alınırken günümüzde bu süre maddi şartlar ve inanşsal değişim bağlamında yılları bulabilmektedir (Ersal, 2013: 506).

İnanışa göre ölen bir canın Hakk'a ulaşabilmesi için dünyaya ilk geldiğinde özünde taşıdığı temizliğe tekrar kavuşması gerekmektedir. Bu arınmayı gerçekleştirmek ve üzerinde kul hakkı kalmadan Hakk'a kavuşabilmek için ölen kişinin yakınları ya da musahibi tarafından bütün canların katılımıyla dedenin huzurunda "dârdan indirme – dârı çekilme" adı verilen bir tören yapılır. Bu yolla Hakk'a yürüyen canın, alacağı - vereceği halledilip kurbanı da yenilerek üzerinde kul hakkı kalmadan Hakk'a yürümesi sağlanmış olur (Er, 1998: 123).

Ölen kişinin yakınları ya da musahip olduğu biraderi, ölüm olayından sonra düzenlenen ilk cem töreninde ölen kişinin darını indirmektedir. Ölen kişinin ruhunun havada asılı kaldığı, ruhunun huzur bulması için dardan indirilmesi gerektiğine inanılmaktadır. Bu dardan indirme töreninde ölen kişi için dualar edildikten ölen kişi için sonra yaşını doldurmuş bir koç kurban edilmektedir.

Dardan indirme cemde sürülür. Ölen kişi musahipliyse; cemde ölen kişinin çocukları dedeye babalarının darını indireceklerini söylerler. Normalde kurban, iki-üç aylık kuzudan olur; ama dardan indirmede yaşını doldurmuş koç olmalıdır. Yakınları toplanır, çikolatasını, lokumunu dağıtır. Dede okur, duasını yapar, dardan indirir. Musahipli kişiler, birimiz hepimiz, dördümüz bir can derler, onun için de ölen kişiyi dardan indirirler (KK1, 2, 3).

Ölen kişi ceme girmişse, musahibi varsa cem sürerken dardan indirme yaparlar. Dardan inmesi için musahiplik olması gerekiyor. O dardan indirme için yaşını doldurmuş bir kuzu götürürler. O kişinin darını indirirler cemde (KK3, 5,9, 22, 23, 24).

Ölen kişi musahipliyse öbür tarafta darda olduğu düşünülür. Onun darının indirilmesi için kişinin musahipleri cem evine gelerek kurban kesip, dar indirecekler. Kişinin ruhunun sıkışıp kaldığı, darda olduğuna inanıldığı için dar indirilmesi gerekir. Cem evinde dua edilir, kişi anılır, kurban kesilir böylece dar indirilmiş olur (KK4).

4.7.4.2.Mezar Yapımı ve Mezarlık Ziyaretleri

4.7.4.2.1.Mezar Ziyaretleri

Bayram arifesi gibi önemli günlerde mezar ziyareti yapmak kültürümüzde önemli bir yer tutmaktadır. Benzer uygulamalar Çepni kültüründe de vardır; fakat yas süresi boyunca yani ölümün üzerinden kırk gün geçmeden mezar ziyareti yapılması hoş karşılanmaz. Ölünün gömülmesinin üzerinden kırk gün geçtikten sonra ölenin yakınları mezarlığa giderek mezarın üzerindeki çalı çırpıyı kaldırırlar, mezarın üzerine su dökerler. Buna mezar açma denir.

Mezar ziyaretleri genellikle arife günlerinde yapılır. Yakınları yıl dönümünde de gider. Mezar ziyaretine giderken çiçek götürürler, su götürürler, mezarın bakımını temizliğini yaparlar. Bilen bir Fatıha okur, bilmeyen dua eder, bunun dışında bir şey yapılmaz mezarlıkta. Çocuk mezarıysa oyuncak bebek de götüren oluyor ama öyle yaygın bir şey değil. Genellikle çiçek gider (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).)

Kırk gün mezar hiç ziyaret edilmez. Ölüm olayının kırkıncı günü ölen kişinin yakınları gidip mezarın üzerine kapatılan çalı çırpıyı açarlar. Sonra da kırk lokması dökerler (KK1, 2, 3, 4, 9, 10, 11, 18, 19, 20, 28, 29).

Bayram arifelerinde herkes gider mezar ziyaretine. Onun dışında insanlar rüyasında görür ya da ziyaret etmek ister yine gidip ziyaret ederler. Çiçek, su götürülür ziyarete giderken. Ağaç dikeceklerse genellikle servi dikerler, serviye mezar ağacı denir (KK18, 19, 20, 28, 29).

4.7.4.2.2.Mezar Taşları

Ölen kişinin adının yaşatılması, o kişiye duyulan saygı ve sevginin gösterilmesi amacıyla mezar taşının yapılması önemli bir gelenektir. Cenaze defnedildikten sonra öncelikle mezarın başlarına iki tahta çakılır, bu tahtalar üzerine genellikle ölen kişinin ismi ve ölüm tarihi yazılır. Ayrıca kefenin bir parçası olan ayak ve baş bağları da bu tahtalar üzerine bağlanır. Ölen kişi kadınsa bazen eşarp bağlandığı da olur. Mermerden kalıcı bir mezar taşı yapılması içinse en az bir sene beklenmesi gerekir. Mezar yerine tam oturmadan taş yapılması mezarın göçmesine sebep olabilir ki bu da çok hoş karşılanacak bir şey değildir. Hatta mezar göçecek olursa yeni bir ölümün habercisi olduğuna inanılmaktadır. Mezar taşı yapıldıktan sonra kişi için kurban kesilir ve hayır yapılır. Mezar taşı yapılan kişi erkekse koç, kadınsa dişi bir koyun kurban edilir.

Mezar taşı yapılıncaya da yemekli hayır olur. En az bir yılı geçmesi gerekir mezar taşı yapılması için. Çökme filan olmasın, mezar yerine otursun diye bekliyorlar bir yıl kadar. Mezar taşı yapıldığında bir de kurban keserler. Ölen kişi kadınsa kancık koyun, erkekse koç keserler. Mezar taşının üzerine aileler genç ölüm olursa ağıt yazdırabiliyorlar. Son zamanlarda fotoğraf da koyduruyorlar (KK3, 5, 9, 10, 11, 18, 19, 20, 28, 29).

Mezarın yapılabilmesi için bir iki yıl beklenmesi gerekir. Çünkü beklenmezse mezar çökebilir. Mezarın çökmesi insanlar arasında iyi karşılanmaz. Yeniden ölüm istiyor diye düşünürler. Mezar yapıldıktan sonra mezar hayrı yapılır. Pişi dağıtılır, kurban kesilir. Ölen kişi erkekse erkek hayvan, ölen kişi kadınsa dişi hayvan kesilir. Kesilen kurban da pişirilerek dağıtılır (KK4).

Mezar taşı yapıldıktan sonra kurban kesilir. Bu dünya geçici evimiz, asıl evimiz mezar derler biz de o yüzden mezar yapıldıktan sonra hayvan kesilir. Bir eve, bir temele kazılırmış gibi yeni yapılan mezar için de kurban kesilir, kan akıtılır (KK17).

4.7.5. Ölümle İlgili Genel Değerlendirme

Yörede hayatın geçiş dönemlerinin değişimi ve dönüşümüyle ilgili bir kıyaslama yapılacak olsa geçmişten günümüze en az değişim ve dönüşümün ölümle ilgili inanış ve pratiklerde yaşandığı söylenebilir. Bu dönemde yaşanan değişimler, genellikle ölüm sırası ve ölümden hemen sonra yapılan işlemlerde gözlemlenmiştir. Bunun sebebi ise sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaşması sebebiyle geçmişe kıyasla evde vuku bulan ölümlerin yok denecek kadar azalması, günümüzde ölümlerin genellikle hastanelerde gerçekleşiyor olmasıdır. Ölüm olayı evde gerçekleşse bile, bu olay resmi kurumlara bildirilmesi sonucunda eve doktorun gelip ölen kişiyi incelemekte ve genellikle ölen kişinin cenaze araçlarıyla morga götürülüp cenaze için gasil hanelerde hazırlanmaktadır. Bu sebeplerden dolayı da ölüm sırasında ve ölümden hemen sonra yapılan ölen kişinin üzerine bıçak koyma, çene çatma, yıkama ve kefenleme gibi uygulamalar yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır.

Ölüm sırası ve ölümün hemen ardından yapılan uygulamalar dışında diğer uygulama ve inanışlardaysa çok az değişimler olmuştur. Örneğin belediyenin sunacağı mezar kazma hizmeti köylü tarafından istenmemekte, köy insanı ölen kişi için mezarı kendileri kazmak istemektedir. Çünkü hem mezar kazılmasında “evleme” gibi yöreye

has dikkat edilmesi gereken hususlar vardır, hem de köy insanı ölen kişiye bu hizmeti sunmak istemektedir.

Ölüm, yöre insanı arasında en büyük dayanışmanın sergilendiği, dargınlık ve küslüklerin unutulduğu, en fazla özenin gösterildiği dönemdir. Gerek ölen kişiye duyulan saygıdan, gerek ölen kişinin yakınlarına destek olma isteğinden, gerekse de ölüme ve yasa saygı duyulmadığında toplumun göstereceği tepkiden ötürü bu geçiş dönemi üzerinde köyde yaşayan tüm insanlar kendilerinden beklenen davranışı sergilemektedirler.

BEŞİNCİ BÖLÜM

HALK İNANIŞLARI

Kolektif toplum hafızasında nesiller boyunca aktarılan, kaynağı kesin olarak tespit edilemeyecek de olsa toplum yaşamına yön veren birtakım inanışlar vardır. Bu inanışlar, toplumun bazı bireyleri tarafından batıl inanış ya da hurafe olarak nitelense de toplum yaşamındaki varlıklarını güçlü bir şekilde sürdürmektedirler. Araştırma sahamız olan Arpaseki köyü de halk inanışları bakımından oldukça zengin bir alandır. Bu inanışların bazıları toplum yaşamında geçmişten günümüze varlığını sürdürürken bazı halk inanışları ise değişip dönüşmekte ya da toplum hafızasından silinip gitmektedir. Değişen toplum yaşamı, teknolojik gelişmeler, dini inançlar vb. birtakım halk inanışlarının işlevselliğinin ortadan kalkmasına sebep olsa da bir taraftan da yeni inanışlar, toplum yaşamında yerini almaktadır.

Eroğlu'na göre halk inanışı; tabiatüstü, insanüstü bir gücün, varlığın, varlıkların mevcudiyetine, bunlarla ilgili görev ve kaçınmaların bulunduğu, bunlara riayet edildiğinde yarar sağlanabileceğine, ihlal veya ihmal edildiğinde zarar görüleceğine inanmadır. Böyle bir gücün veya varlıkların gerçekten var olup olmaması, mantıklı veya ispatlanabilir olması önemsenmez. Önemli olan, kişinin kültürünün bir ögesi olan böyle şeylere olan bağlılığı, bunun kişiye ve topluma verdiği mutluluktur. Halk inanışları; bir bölgede yaşayan halkın, eskiden beri getirdiği inanış ve uygulamalardır. Bu inanış ve uygulamalar genellikle şifahi olarak aktarılan ve görme, duymayla yaygınlaşan inanışlardır (Eroğlu, 2017: 21-22).

Halk inanışları bakımından son derece zengin bir coğrafya olan Arpaseki köyünde kaynak kişilerden yapmış olduğumuz derlemeler sonucunda, halk inanışlarını otuz sekiz başlık altında tasnif edip değerlendirmeye çalıştık.

5.1.Mevsimlerle İlgili İnanışlar

Yörede mevsimlerle ilgili inanışların genellikle kış mevsiminin nasıl geçeceğinin önceden birtakım işaretlerle yorulmaya çalışılmasıyla ilgili olduğunu

görmekteyiz. Ağaçların meyvelerinin bolluğundan ya da birtakım hayvan hareketlerinden bazı çıkarımlarda bulunulduğunu görüyoruz. Delice armutların, çalılardaki pelitlerin ya da ayva ağaçlarındaki meyvenin çok olmasından; köy kuşu denilen serçe ya da kırlangıçların toplu şekilde hareket etmesinden; keçi koyun gibi hayvanların çam pürçeği yemesinden hareketle kış mevsiminin sert geçeceğine inanılmaktadır.

Kış mevsiminde kar çok yağdığında hastalıkların azalacağına ve havadaki mikropların kırılacağına; ayrıca kış mevsimi çok yağışlı geçtiğinde yazın deprem olacağına inanılmaktadır.

Bizim taşlıca armudu dediğimiz delice armutlar ve çalı ağaçlarında pelitler çok olursa bu yıl kış çok olacak deriz (KK1, 16, 17, 18).

Hayvanlar çam pürçeğini yerse kış çok olacak deriz (KK1, 16, 17, 18).

Köy kuşları böyle bir iki tane değil de alayla, kalabalık bir şekilde dolaşırsa köyün içinde kışın çok olacağını anlarız (KK1, 16, 17, 18).

Ayva ağaçları çok meyve verirse kış çok olacak deriz (KK1, 16, 17, 18).

Kış çok olursa, çok kar yağmur yağarsa yazın deprem olacak deriz (KK1, 16, 17, 18).

5.2.İncir Ağacı İle İlgili İnanışlar

İncir ağacına yüklenen olumlu simgelerin yanı sıra bu ağacın olumsuz bir imajının bulunması da dikkat çekicidir. İncir ağacının artık meyve vermeyen kurumuş hali Hıristiyanlıkta Hz. İsa'yı tanımayan sinagogu simgeleyerek olumsuz bir imaj olarak görülür. Anadolu'da da bazı ağaçların olumsuz bir takım niteliklerinin bulunduğu inanılır. Anadolu'da halk arasında "incir ağacının altında uyuyanları şeytanın alıp götürceği", "incir ağacının altında yatan insanı ağırlık basacağı", "incir ağacının altında yatmanın uğursuzluk getireceği" ve "incir ağacından düşenin iflah olmayacağı" şeklindeki inanışlar yaygındır (Koçak, 2011: 277-289).

Arpaseki halkı arasında, tıpkı Anadolu'nun birçok coğrafyasında olduğu gibi, incir ağacıyla ilgili birçok inanış gözlemlenebilir. İncir ağacının dallarının dayanıksız, gevrek bir ağaç oluşu; köklerinin çok hızlı büyüyüp etrafındaki yapılara zarar vermesi ya da odununun ısı değerinin düşük ve yanmaya karşı dayanıklı bir ağaç oluşu bu

inanmaların temelini oluşturmuş olma ihtimali varsa da bu sebeplerle açıklanamayacak inanışlar da mevcuttur. İncir ağacının odununun yakılmasının iyi olmadığı, evin önüne dikilmesinin eve hayır getirmeyeceği, incir ağacından düşen kişinin akıbetinin iyi olmayacağı, incir ağacının dibine pislik yapmanın iyi sonuçlar doğurmayacağı hemen ilk söylenen inanışlardır.

İncir ağacının odunu yakılmaz (KK1, 16, 17, 18).

Ocağına incir ağacı dikmişsin derler, o yüzden de ev önlerine incir ağacı ekmezler. İncirin odunu da yakmazlar. Bir atasözü vardır “Ocağına piç incir dikilsin” diye. Beddua niyetine söylerler bunu. Tarlalara ekerler, sevilen bir ağaçtır; ama evin önünde istenen bir ağaç değildi. İncir de dâhil bizde hiçbir meyve ağacının altına tuvaletini yapmazlar. İncirden düşen iyi olmaz derler ama o çok doğru bir şey değildir. Bizim burada birisi düşüp ölmüş eskiden o da insanların hafızasına kazınmış (KK1, 2, 3).

İncir ağacından düşen yaşamaz. İncir ağacı evin önüne dikilmez, avlunun uzak bir köşesine dikilir. Ocağına incir ağacı dikilsin derler, çok iyi bir anlamı yoktur incir ağacının. Ayrıca incir ağacının odunu da katiyen yakılmaz (KK1, 5, 6, 7, 8, 12, 16, 17, 18).

İncir ağacı aslında çok iyi nurlu bir ağaçtır. Dağlar taşlar yıkılmış zamanında insanoğlunun üstüne, insanların üzerlerinde kıyafetler kalmamış da insanlar sırlarını incir yaprağıyla kapatmış. Yaprığı onun aynı insan eli gibi, beş parmaklıdır. İncir ağacının odunu da yakılmaz. Ocağında incir ağacı yansın, diyorlar ya ondan hoş karşılanmaz. Bir de incir ağacından düşen yaşamaz ölür derler. Hele çocuk düştü mü hiç gık demez, ölür hemen. Çocuk koca ceviz ağacından düşsün bir şey olmaz da alçacık bir incir ağacından düşsün hemen gider. Tepesi üstüne düşer çocuk incirden. İncir ağacı dualı bir ağaçtır, derler (KK12).

5.3. Ay ile İlgili İnanışlar

Türk mitolojisinin en eski katmanlarından birini oluşturan Ay inancı eski dünyanın hemen hemen bütün halklarında mevcut olmuştur. Ay merkezli inanç sisteminin ezoterik öğretilerde önemli bir yer tutması bakımından da Ay Tanrı kavramı, uzun bir süre Tanrıcılığın ana kavramı olmuştur. Zamanla bu kültün yerini Güneş kültü almıştır (Bayat, 2007: 268).

Ay ile ilgili halk inanışları bir diğer gök cismi olan güneşle bağlantılı olanlara göre fazla ve toplum üzerinde daha etkilidir. Bunda ayın dünyaya güneşten yakın olması ve ayın zaman içerisinde farklı şekillerde kendini göstermesi etkili olduğu kabul edilmiştir (Turan, 2011: 49-59). Ay ile ilgili inanışların bolluk, bereket, ziraat, iyileşme ve sağlık üzerine yoğunlaştığı görülmektedir (Kalafat, 2004: 119-127).

Nedeni çok bilinmemekle birlikte araştırmaya konu olan yörede “ay”a bir kutsiyet atfedildiği söylenebilir. “Yeni ay”ın ortaya çıkışı önemli bir gündür ve ayın yeni hali mutlaka dualarla kutsanmalıdır. Yeni ayın ilk gününde vücutta çıkan siğiller dualandığında bu sıkıntıdan kurtulunulacağına inanılır.

Ay yeni çıktığı vakit, yeni ay dualanır. Bu yeni ay çıktığında onun dualanması gerektiğini herkes bilir. Ne dileğin varsa ne isteğin varsa o gün dua edersin. Elde siğiller çıkar, onların tedavisi için de yeni ay dualanır (KK1, 16, 17, 18).

Yeni ay çıktığı zaman onu dualarız, dileğimizi dileriz, aya yalvarır, dua ederiz. Aynı insan gibidir ay, çocuk gibi doğar, dede olur, sonra yine çocuk gibi yeniden doğar (KK12).

Ayın çıktığı ilk gün bir dua varmış, o duayı yaparlar. “Yeni ayın hoş olsun, bu siğil benden boş olsun” derler. Eldeki siğiller böylece düşmüş (KK1, 2, 3).

Yeni ay çıktığında yani ayın ilk gününde dua edip dilek tut derler. Köyde bir kadın var, elde çıkan sivilceleri böyle tedavi ediyor. Yeni ay çıktığı gün, o sivilceleri okur, incir yaprağıyla ya da patlıcan kabuğuyla birlikte tuzla sarar, tuz erdikçe o yara da iyileşir (KK5, 6, 7, 8).

5.4.Günün Vakitleri İle İlgili İnanışlar

Yörede günün vakitleriyle ilgili inanışların daha çok “gece” ile ilgili olduğu söylenebilir. Köyde gece evden acı bir şey çıkarılmaz; zira acı bir şey çıktığında hanenin başına acı bir olay gelebileceğine inanılmaktadır. Evden soğan, sarımsak gibi bir şeyin geceleyin çıkarılması zorunlu bir hal aldıysa o zaman soğan ya da sarımsağın püskülünün yakılıp öyle çıkarılması gerekmektedir. Acı şeylerde olduğu gibi yine geceleyin evden çiğ süt çıkarılması da hoş karşılanmaz, illaki evden çiğ süt çıkarılacaksa sütün üzerine küçük bir köz atılmalı ya da yeşil otlarla üzeri kapatılmalıdır. Bunlar dışında acı biber, kül, sabun, ilaç, evin içinden süpürülen süprüntüler de geceleyin evden çıkarılmaz. Geceleyin sakız çiğnemek, aynaya bakmak,

tırnak kesmek de kesinlikle hoş karşılanmayacak eylemlerdir. Gün doğmadan uyanılması gerektiği; çünkü insan nasibinin sabahın ilk saatlerinde dağıtıldığı ve gün batarken uyumanın iyi olmadığı da görülen diğer inanışlardır.

Gece sakız çiğnenmez, tırnak kesilmez, aynaya bakılmaz. Gün indi mi sakız çiğnetmezler, çünkü geceleyin sakız çiğnersen ölülerin etini çiğnediğine inanılır (KK1, 2, 3 5, 6, 7, 8, 16, 17, 18).

Gece evden çiğ süt çıkmaz. Birisi akşam vakti geldi çiğ süt istedi mi ya üzerine ateşlikten bir parça kömür alıp atılır ya da sütün üzeri yeşil otlarla kapatılır (KK1, 16, 17, 18).

Geceleyin evden acı biber, soğan, sarımsak da çıkarılmaz. Geceleyin evden acı bir şey çıkarsa, o eve acı gireceğine; yani acının acı getirileceğine inanılır. İlla çıkarılacaksa, birisi ödünç istemeye geldiyse soğanın sarımsağın püskülünden bir parça yakılır öyle verilir (KK1, 9, 10, 11, 16, 17, 18).

Gecelikte evden sabun da çıkmaz evden. İyileşmek için içilen doktor ilacının bile gecelikte evden çıkması iyi olmaz derler (KK1, 16, 17, 18).

Geceleri ateş, pislik, kül ve süprüntü gibi şeyler evden çıkarılmaz. Gece ev süpürüldüğünde süprüntü küreğe toplanır, sabah olması beklenir, sabah olunca dışarıya dökülebilir. Cuma günü, gün doğmadan ev süpürülürse öğle olmadan o süprüntü dışarıya atılmaz, o süprüntünün dışarı çıkarılması için öğle olması beklenir. (KK1, 2, 35, 6, 7, 8, 16, 17, 18).

Türk inanış sisteminde koruyucu bir iye olarak görülen güneş ile ilgili pratiklerin değişik biçimlerde günümüze kadar sürdüğü görülür. Özellikle güneş ışınları yeryüzüne değmeden uykudan kalkmak gerektiği inanışı tüm Anadolu'da yaygındır. Çünkü bereketin güneş çıkmadan önce geldiğine inanılır (Şenesen, 2017: 64-92). Yörede de geceleri bir iş yapılmaması, güneş doğmadan uyanılıp sabahın bereketinden nasibin alınması ve gün batarken uykuya yatılmamasına inanılmaktadır.

Gece mühürlenir. Gece oldu mu kurban olduğum Allah, insanları kumpasın altına alır. Allah insanlara çalışsınlar diye gündüzü vermiş. Gece her iş olmaz. Ermişlerin erenlerin de bir saati vardır gecelikte, her şeyin, her işin bir saati vardır (KK12).

Üzerine güneş doğurma derler. Sabah erkenden kalkacaksın ki sabahın bereketinden nasibini alacaksın. Sabah erkenden kapını pencereni açacaksın ki seher yelinden nasibini al. Musa Aleyhisselam sabah saatlerinde kapı kapı dolaşır nasip dağıtırmış, işte o nasipleri kaçırmayacakmışsın. Çok uyuyan, geç kalkan insanlar için nursuz derler (KK1, 16, 17, 18).

Gün batarken, dar vakit ölümler kalkacak o yüzden de uykuya yatılmaz, o saatte uyumak, kişiye gelmez derler (KK1, 16, 17, 18).

5.5.Yıldızlarla İlgili İnanışlar

Anadolu'da yıldız, insanların alinyazısını simgeler. Gökteki yıldızların sayısı ile insanların alın yazısı birbiriyle eş kabul edilir. İnsanın ölümü ile yıldız kayması özdeşleştirilir (Uzun, 2012: 6).

Yöre insanı arasında yıldızlarla ilgili inanışların merkezinde yıldız kayması vardır. Bu olay hem bir felaket hem de iyi bir olaya işaret olarak yorumlanmaktadır. Her insanın bir yıldızı olduğuna inanılmakta ve her yıldız kaydığında bir kişinin ölümüne delalet ettiği düşünülmektedir. Diğer taraftan ise yıldız kaydığında dilek tutarsan gerçekleşeceğine inanılmaktadır.

Yıldız, şayet çok hızlı kayarsa genç biri ölecek derler (KK1, 16, 17, 18).

Benim 28 yaşında oğlum öldü. Ölmeden üç gün evvel akşam evin önünde oturuyorduk, bir yıldız kaydı ki köyü şavklattı. Yanımdaki komşu dedi ki bu yıldız sizin evin üstüne doğru kaydı; çok genç biri ölecek dedi. Üç gün sonra benim oğlum öldü (KK17).

Herkesin bir yıldızı olduğuna inanılır. O yıldız kaydığında o kişinin de öldüğüne inanılır. Bazısı da şansa yorar yıldız kaymasını, dilek tutarlar yıldız kaydığında (KK1, 2, 3, 5, 6, 7, 8)

5.6.Nazarla İlgili İnanışlar

Türkçede bakış anlamına gelen Arapça kökenli nazar kelimesi, bakışlarında zararlı güç bulunan bazı insanların bu özellikleriyle bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla canlı üzerinde hastalık, sakatlık, hatta ölüm; nesne üzerinde, kırılma, arızalanma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesi şeklinde açıklanmaktadır (Boratav, 1997: 103-104).

Nazar ve nazardan korunmakla ilgili birçok inanış ve ritüel bulunmaktadır. Bazı insanların, özellikle de mavi ya da yeşil gözlü kişilerin, nazarının değdiğine inanılır. Çocukları nazardan korumak için nazar boncuğu ve çaltı ağacının çiçeklerinden yapılan çetelenin çocuğun yakasına asılmaktadır. Yeni doğan bir çocuğa, göz değireceği düşünülen kişinin adım attığı yerlere bıçak çekilmesi ya da bu kişinin elbisesinden alınan bir parçanın yakılması veya tuza okuyup ateşe atılması nazardan korunmak için başvurulan yöntemlerdendir.

Hayvanları nazardan korumak için hayvan ahırlarına ayakkabı, hayvan kemiği asılması; ahıra girmeden önce üç kere göğe üç kere yere bakılması; tıpkı çocuklara yapıldığı gibi çaltı çiçeğinden çetele yapılması, semiz hayvanlara dik dik bakılmaması nazardan koruyucu olduğu düşünülen inanış ve uygulamalardır. Eğer ki bir hayvana nazar değdiği düşünülüyorsa o hayvanın tırnağına işetilmesi de nazarla ilgili uygulamalardandır.

Malı mülkü, evi eşyayı göz değmesinden korumak için bu eşyaların üzerine ya da evin girişine kaplumbağa kabuğu asılmaktadır.

Mavi gözlülerin ve yeşil gözlülerin nazarının çok değeceğine inanılır (KK16, 17, 18).

Çocuğa nazar değmesin diye nazarlıklar asılır. Anne, eve gelen bir misafirin çocuğuna nazar değireceğine şüphelendiyse, o kişi evden gidince kapıya kadar ayak bastığı yerlere bıçak çeker (KK12).

Çocuğa göz değmesin diye çitlembik ağacından bir çetele yaparlar. Bir de çaltı bakıldağı, kurban gözü ve köpek pisliğini üçünü bir araya getirirler, bir beze sarıp dikerler. Muska gibi yapıp bunu çocuğun omzuna takarlar (KK2, KK3).

Evde bir çocuk ya da bebek var diyelim, bebek ya da çocuk durduk yere, ortada hiçbir şey yokken ağlamaya başladı, buna derler nazar değdi. Gözü degebilecek insanın üzerindeki elbisesinden, evde kalabalık bir insan topluluğu varsa ve gözü degecek kişi bilinmiyorsa, yedi kişinin elbisesinden ufak bir parça alırlar, onu kibritle yakıp tütürürler. Bir de tuz kavururlar, nazar değmesin diye. Tuzu da okurlar, göze gelen kişinin başından çevirip ateşe atarlar, eğer ki tuz çok çatlarsa nazar varmış derler (KK16, 17, 18).

Semiz hayvanlar göze gelmesin diye hayvana nazar boncuğu takılır, hayvanın ahırına hayvan kemiği ve erkeklerin giydiği kara lastik ayakkabı çakılır(KK1, 5, 6, 7, 8, 16, 17, 18).

Hayvan ahırına girerken hayvanlara nazar değirmemek, gözün görürlerini öldürmek için üç kere yere üç kere göğe bakılır. Toprakla gök, gözün görürlerini almış. İnsan fark eder nazarı değeceğini. Misal emziren bir koyuna dik dik baktın mı hayvana bir seyirme gelir, o an hissedersin nazarın değeceğini (KK1, 5, 6, 7, 8, 16, 17, 18).

Bir kişiye bakmakla da arkasından dillemekle de yani o kişiyi anmakla da nazar değer. Birine nazar değmesin diye biz çitmik ağacından çetele yapılır, çitmik ağacı nazarı durdurmuş (KK16, 17, 18).

Çocuğu nazardan korumak için çitmik ve çetlemik ağaçlarından çetele, kurban gözünden nazarlık yapılır. Bir de çaltı ağacının tohumundan bakıldak yapıp çocuğa asılır. Hocaya muska yaptırılınca o muskanın içine demir parçası, çitmik kökü, çörek otu bir de çaltı kökü koyarlar. Bazısı da tavuk pisliğiyle sarımsak diker; ancak onu daha çok Balıkesir tarafından gelen aileler yapar (KK1, 16, 17, 18).

Nazar değen hayvanın tırnağına bir çocuk işetilir. Çaltı bakıldağını, çetlemik özünü hayvana da yaparlar nazar değmesin diye. Bu nazarlıkların içine tavuk ya da köpek pisliği de koyarlar ve hayvanın boynuzuna asarlar. Pislik koymalarının amacı pis olan şeye nazar değmez diye düşünülmesidir (KK10, 11).

Nazardan koruması için kaplumbağanın kuru kabuğunu kapılara ya da traktörlerin önüne asarlar (KK1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 12, 13).

Eskiden nazardan koruması için evlerin kapılarına at nalı çakarlardı (KK5, 6, 7, 8).

5.7.Saçla İlgili İnanışlar

Genellikle çocuğun saçları ilk kez ninesi ya da dedesi tarafından kesilir ve saçı kesen kişi çocuğa bir hediye sunar. Ayrıca kesilen saçların ayakaltına atılmamasına özen gösterilir; zira kesilen saçlar ayakaltına düşerse kişide baş ağrısı yapacağına inanılır.

Kesilen saç, ayakaltına düştü mü o kişinin başı çok ağrırmış (KK1, 16, 17, 18).

Çocuk biraz büyüdüğü zaman saç kesilir. Saçı kim kestiyse o çocuğa para, altın, hayvan, tarla gibi bir hediye verir. Saç kesmek, baş kesmektir, bu yüzden çocuğun saçını kesen kişi çocuğa mutlaka bir emanet vermelidir (KK12).

5.8.Kısmet İle İlgili İnanışlar

Bir evde bekâr biri yaşıyorsa o kişinin kısmeti bağlanmasın diye eve urgan sokulmaz. Eve girecek urganın uç kısımları yakılır ki kişinin kısmeti bağlanmasın. Ayrıca bekâr kızlara baş konan yastık üzerine oturmamaları, aksi takdirde kısmetlerinin bağlanacağı söylenir.

Kızlara baş konan yastığa oturma, kısmetin bağlanır derler (KK1, 16, 17, 18).

Eski zamanlarda burada oduna gidilirdi, sırtımızla odun getirirdik. Misal komşunun kızı oduna gidelim diye belinde urganla geldi, ona hemen derlerdi ki elinde iple eve girme, bizim geçeceklerimiz geçmez. Yani evde evlenmemiş biri varsa evlenemez derlerdi. Eve getirilecek urganın ucunu yakarlardı, eve gelen ip evlenecek kişinin nasibini bağlamasın diye ucunu yakarlardı (KK1, 16, 17, 18, 19, 20, 28, 29).

5.9.Ceviz Ağacıyla İlgili İnanışlar

Ceviz ağacının altında uyumanın iyi olmadığı, insana bir ağırlık çökeceğine inanılır. Ayrıca genç insanlara ceviz ağacı dikmesinin ömrü kısaltacağı, bu yüzden de ceviz ağacının yaşlı insanlar tarafından dikilmesinin daha iyi olacağına inanılır.

Eskiden gençlere ceviz ağacı ektirmezlerdi. Ceviz ağacını yaşlılara bir de geri kalmış kilolu insanlara ektirirlerdi. Ceviz ağacı kalınlaştıkça, insan ömründen yemiş; ceviz ekenin ömrü az olurmuş. Diyelim benim belim ince, ceviz ağacının kalınlığı benim belim kadar olduğunda ben yaşamazmışım, ölmüşüm (KK1, 16, 17, 18).

Cevizin altında uyuma ağırlık çöker, kalkamazsın derler (KK1, 2, 3, 5, 6, 7, 8).

5.10.Kazan İle İlgili İnanışlar

Eve ait olan kazanın evden çıkarılması hoş karşılanmaz. Ölen kişiyi yıkamak için kullanılan kazan ters çevrilerek üç gün bekletilir. Gelin olan kız, baba evinden çıkmadan önce kazan üstünden atlatılarak evden çıkarılır.

Eskiden ölüler evin önünde yıkanır. O yüzden evden kazan çıkarılmazdı, herkes kazanını dışa emanet vermezdi(KK1, 16, 17, 18).

Ölüyü yıkamak için hazırlanan kazanlar yıkandıktan sonra güzelce temizlerler, ters kapatırlar, o kazan öyle birkaç gün durur (KK5, 6, 7, 8, 9, 10, 11)

Gelin olan kız baba evinden çıkar, yeni evine gelir. Kız indirilmeden bir kazan getirirler. Gelin kazanın üstünden atlayarak eve girer (KK1, 16, 17, 18).

5.11.Sabun İle İlgili İnanışlar

Sabun elden ele verilmez. Ayrıca yeni sabun sadece ölen kişinin bedenine sürülür, bunun dışında yere, bir elbiseye ya da başka bir yere sürmeden yeni bir sabun insan başına sürülmez.

Sabun elden ele bile alınmaz. Örnek vereyim benim gelinin sabunu bitti, sabun diye bize geldiyse ben sabunu yere korum, o da yerden alır. Elden ele sabun verilmez (KK1, 16, 17, 18).

Yeni sabun çocuk başına sürülmez. Yeni kalıp sabun, üç kere yere veya elbiseye sürülür ya da kovada su varsa üç kere o kovanın içinde çevrilir. Yeni hiç açılmadık sabun sadece cenazeye sürülür (KK1, 16, 17, 18).

Yeni sabunu direk çocuğun kafasına sürmezler, önce eline süreceksin, sonra çocuğa süreceksin derler. Ölü bedenine değer yeni sabun. Yeni sabunun insan vücuduna değerse iyi olmaz derler (KK12).

5.12.Kazma/Kürek İle İlgili İnanışlar

Kazma kürek ev içine sokulmaz, özellikle mezarlıkta kullanılan kazma ve kürekler orada kalır, eve getirilmez. Ayrıca mezar kazılırken ya da cenaze defnedilirken kazma/kürek elden ele verilmez, işi biten kişi kazma ya da küreği yere bırakır işe devam edecek olan kişi bunları yerden alır.

Kazma, kürek, çapa ev içine girmez. Kazma kürek, iyi değildir, eve ölüm getirir derler (KK1, 5, 6, 7, 8, 16, 17, 18, 19, 28, 28, 29).

Mezarın kazıldığı kazma kürekte eve getirilmez, bir kişi o kazma küreği eve getirmek istese bile çoluk çocuğu eve sokmaz. Mezara değen kazma küreğin o eve yıkım getireceğine inanılır (KK12, 13).

Mezar kazılırken kazma kürek elden ele verilmez. Diyelim birkaç kişi mezarı kazıyor, birisi biraz kazdı diğerine verecek kazmayı, önce yere bırakır diğeri onu yerden

alır. Aynı şey gömerken de geçerli. Kürek elden ele verilmez, yere bırakılır, diğer kişi yerden alır (KK3, 5, 6, 7, 9, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 28, 29).

5.13.Ekmek İle İlgili İnanışlar

Ekmek en kutsal yiyeceklerden biri olarak kabul edilir. Ekmeğin ziyan edilmemesi gerektiğine, üzerinden atlamanın ya da ekmeğin ters dönmesinin iyi olmadığına inanılır.

Ekmek kutsaldır. Ekmeğin üzerine sofrada çatal, kaşık, bıçak bir şey konmaz. Ekmek ters konmaz, ters döndü mü hemen çevrilir. Ekmeğin üstünden atlanmaz (KK1, 16, 17, 18).

Bir sokum da olsa, yarım ekmek bıraktırmazlar, arkandan ağlar derler. El ucu bırakma derler (KK5, 6, 7, 8).

5.14.Uğursuzluk İle İlgili İnanışlar

Evin içinde ayna ya da bardak gibi bir eşya kırıldığında bir uğursuzluğun gittiğine inanılır. Sebepsiz yere asılı olan bir fotoğrafın düşmesi ya da yüklükte yığılı olan yatakların devrilmesi ise uğursuzluğa işaret eder ve bunların evden bir ölüm yaşanacağına delalet ettiğine inanılır. Ayrıca eve acı bir şey asmanın iyi olmadığı, bunun eve acı getireceğine inanılmaktadır.

Evin içinde bir ayna kırıldı mı yedi yıl uğursuzluk getirirmiş. Evde kırık ayna taşımayacakmışın, ayna çatladı mı onu evde tutmayacaksın, atacaksın onu uğursuzluk getirir derler (KK1, 16, 17, 18).

Bir çay bardağı ya da bir tabak düşüp de kırıldı mı sıkıntılar gitti, darlık çıktı derler. Hani evde bir huzursuzluk olur, kavga dövüş olur, bir bardak kırıldı mı sıkıntılar gitti, huzursuzluk çıktı derler (KK1, 16, 17, 18, 19, 20, 28, 29).

Evde fotoğraf düşerse, ya da çerçevesi kırılırsa iyi değil deriz. Kötüye çağrışım yapar. Ölüme de kötüye de işaret eder, iyi bir şey değildir, asılı fotoğrafın düşmesi. İnsanın içine bir korku düşer böyle durumda (KK3, 5, 9, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 28, 29).

Eskiden yatakları üst üste yüklüğe yığarlardı, o yataklar devrildi mi yine o evden cenaze çıkacak derlerdi (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Eve acı biber, tütün gibi acı bir şey asılmaz. Bunların acı getirmesinden korkulur (KK5, 6, 7, 8).

5.15.Su İle İlgili İnanışlar

Birçok kültürde olduğu gibi Arpaseki köyü halkı arasında da su ile ilgili birçok inanış bulunmaktadır. Odun kesmeye giderken kişinin yanında götürdüğü su geri getirilmez; bir cenaze geçerken evde dolu olan testilerin ağzı açılır, hatta köyde bir cenaze çıktığı zaman evde dolu olan tüm sular boşaltılıp yeniden doldurulur. Kullanılmış, kirli suyun rastgele bir yere dökülmemesine dikkat edilir; ayrıca kaynar su da herhangi bir yere dökülmez, insanın göremediği birtakım başka varlıklara zarar verebileceğine inanılır. Yola çıkan birinin arkasından su dökülür ki bundaki amaç da kişinin işlerini zorlanmadan halletmesi ve yola gidenin su gibi gidip gelmesini sağlamaktır.

Cenaze kalkarken su testilerinin ağızları açılırdı, hatta testinin içindeki su boşaltılır, yeniden doldurulurdu (KK1, 16, 17, 18).

Oduna giderken içmek için götürülen su geri getirilmez. Odunla su birlikte gelmez. Odunla birlikte su getirmek iyi değil derler (KK1, 16, 17, 18).

Diyelim dağa oduna gidiyorum, yanıma bir şişe su götürdüm. Orada suyun birazını içtim, kalan suyu da yine geri getirmezler. O suyu oraya dökersin. Kalan su kesinlikle geri getirilmez (KK5, 6, 7, 8, 12).

Evde kullanılan kirli su avlunun bir kenarına, ayak basılmadık bir yere destur çekilir öyle dökülür. Bulaşık suyu olsun, çamaşır suyu, banyo suyu olsun illa bir destur çekersen oturulmadık, ayakla basılmayacak bir yere dökersin (KK1, 9, 10, 11, 16, 17, 18).

Yerin göğün sahibi Allah derler, rast gele yere sıcak su dökmezler. Sıcak suyu da destur çekip öyle dökerler. Gözle görülmeyenler var, rast gele dökersen onların çocuklarını yakarsın; cinler şeytanlar musallat olmasın diye sıcak su rast gele, destursuz dökülmez (KK1, 16, 17, 18).

Kirli su dökülen, kül dökülen yerde cin peri çok olur. Çoluk çocuğun şeytana periye karışır, şeytan çarpar, öyle yerlere oturulmaz, ayakla basılmaz, çocuklar öyle yere yollanmaz (KK1, 16, 17, 18).

Gidenin arkasından su dökerler, hayırlı olsun, işleri su gibi akıp gitsin diye (KK1, 2, 3, 12).

5.16.Ateş/Ocak/Kül İle İlgili İnanışlar

Arpaseki halkı arasında ateş ve ateşle bağlantılı olarak ocak ve külle ilgili birçok inaniş rastlanmaktadır. Az ya da çok yanmış olsun, yanık odun eve getirilmez, bunun iyi olmayacağına inanılır. Yanan ocağı ve ateş su dökülmez. Kül ayakaltına bir yere dökülmez ya da kül üzerine herhangi bir pislik yapılmaz; çünkü külde insan dışı varlıkların yaşadığına ve bunlardan insana bir kötülük gelebileceğine inanılır. Ev içerisine bir bacalık yaptırıldığında, o bacalık ilk kez bir yaşlı kişiye yaktırılır, böylece o hanenin ömrünün uzun olacağına inanılır. Ayrıca bacalığı yakan o kişiye de bir horoz kesilip verilir. Bacalığı karşı baş konulmaz, bunun iyi olmayacağına inanılır. Bacalıktaki ateşle oynamanın iyi olmadığı, o ateşle oynayan çocuğun altına işeyeceğı ve bacalıkta insan dışı varlıkların yaşadığına inanılır. Gece evden kül çıkarılmaz, bunun da iyi olmayacağına inanılır.

Yanık odunu eve getirmezler. Askerden oğlunun mektubu yanık gelir derlerdi (KK1, 16, 17, 18).

Eve yanık odun sokulmaz. Diyelim ben dağı oduna gittim, baktım biraz yanmış bir kütük var, onu alıp da eve getirmem (KK5, 6, 7, 8)

Küle basılmaz, işenmez. Şeytan çarpar derler (KK9, 10, 11)

Külü ayakaltına dökmezler, bahçede bir yer bellendir oraya dökerler. Küle işenmez, çarpılırsın derler (KK1, 2, 3).

Yanan ocağı, ateş su dökülmez (KK9, 10, 11, 18, 19, 20, 28, 29.)

Bir kişi; oğlu, gelini veya kendisi için yeni bir ev yaptırır. Sonra o yeni eve taşınılacağı vakit, o evin bacasını yani ocak başını, evin ömre uzun olsun diye ilk olarak yaşlı bir insana yaktırırlar. O bacayı yakan yaşlı kişiye de bir horoz keserler (KK1, 16, 17, 18).

Eskiden sobalar yoktu, her evde bacalık²⁴ vardı. Evin her yanı kirlense, evi süpüremesen bile bacalık temiz tutulmalı derlerdi. Bacalığı ne kadar temiz tutarsan orada melaikeler oynar derlerdi. Bacalığı su atmayacaksın, bir bardağı çalkalasan bile onun suyunu dahi dökmeyecekmişsin bacalığı. Yattığın zaman başını da bacalığı doğru koymayacaksın derlerdi (KK1, 16, 17, 18).

²⁴ Bacalık: Ev içerisinde şömineye benzer ocak başı.

Bacalık yapılırken ya da kapatılırken horoz keserler (KK18, 19, 20, 28, 29).

Bacalığa su dökülmez. Ocağımı söndürürsün derler (KK1, 5, 6, 7, 8, 12, 16, 17, 18, 19, 20, 28, 29).

Çocukların ateşle oynamasına müsaade edilmezdi eskiden. Ateşle oynama, şeytan aldatır çocuk işer derlerdi. Çocuk bacalıkta ateşi deşelemeye başladığı zaman ya da ateşle oynamaya başladı mı yapma, geceleyin şeytan aldatır, işersin derlerdi (KK1, 16, 17, 18).

Kül dökülen yere ufacık bir pislik yapayım de, çarpılırsın. Şeytan küllükte olur. Kül her yere dökülmez, belli yere dökülür (KK12).

5.17.Ruhani Varlıklarla İlgili İnanışlar

Yöre insanı görünmeyen varlıklardan korunmak için bazı davranışları yapmaktan kaçınmakta, bazı eylemleri de rastgele yapmamaktadır. Ev içerisinden çıkan kirli su ve kül ayakaltı bir yere dökülmez, ayakyolu üzerine oturulmaz; aksi takdirde insanın başına kötü bir şeyin geleceğine inanılır. Yine sıcak su, rastgele bir şekilde dökülmez; çünkü görünmeyen birtakım varlıkların insanın fark edemediği yerlerde yaşadığına inanılır. Ev içerisinde bazı yerlere çörek otu konur, bunun insana musallat olabilecek birtakım varlıklardan koruyacağına inanılır.

Evin içinde bir şey döküldüğü zaman sinirlenme yerden çeken var, yer çekiyor denir (KK1, 16, 17, 18).

Evde kullanılan kirli su avlunun bir kenarına, ayak basılmadık bir yere destur çekilir öyle dökülür (KK1, 16, 17, 18).

Rastgele yere sıcak su dökmezler, Sıcak su da destur çekip öyle dökülür. Gözle görülmeyenler var, rast gele dökersen onların çocuklarını yakarsın, cinler şeytanlar musallat olmasın diye sıcak su rastgele, destursuz dökülmez (KK1, 16, 17, 18).

Çörekotu evdeki yazgıların altına ve evin dört köşesine atılacakmış. Kötü şeyler görmemek, onlardan koruması için çörek otu kullanılır (KK1, 16, 17, 18).

Ayakyoluna oturulmaz (KK1, 16, 17, 18).

Köyde Cin deresi var. Oradan geceleri davul zurna sesleri gelirmiş. Davul zurna sesi duyulduğunda cinler düğün yapıyor derler (KK9, 10, 11).

Kül dökülen bir yere, ulu ağaç ya da meyve ağaçlarının diplerine kesinlikle tuvalet yapılmaz. Cin, şeytan çarpar derler (KK5, 6, 7, 8).

5.18.Bayrak İle İlgili İnanışlar

Arpaseki köyünde bilhassa düğünlerde bayrak yere düşerse düşüren kişinin bir kurban bağışlaması gerektiğine inanılır. Yine bolluk ve bereketin sembolü olarak düğünlerde kullanılan bayrak çeşitli eşyalarla ve elma, portakal gibi meyvelerle süslenir.

Bayrağı yere düşürenin kurban kesmesi gerektiğine inanılır (KK1, 16, 17, 18).

Düğünlerde bayrak direğine basma ve eşarp da asarlar; hatta süslemek için tepesine bir elma ya da portakal koyarlar (KK5, 6, 7, 8).

5.19. Hayvanlarla İlgili İnanışlar

5.19.1.Baykuş

Baykuşun çoğunlukla uğursuz bir hayvan olduğu ve ölümün habercisi olduğuna; çok ötmesi durumunda ise yağmur yağacağına inanılmaktadır.

Baykuş hep viranelerde yaşar, o yüzden de bir kişiye beddua etmek için ocağına baykuş tünegin derler. Hani kişinin ocağı yıkılır, yuvası bozulur ya da evinden kalkıp gider; işte baykuş öyle durulmadık ocaklarda, virane evlerde çok olur (KK1, 2, 3, 16, 17, 18).

Baykuş filan gördüğü zaman insan kalbini bozar. Kış denir kovalanır, başka yerlere gitsin. Baykuş cikcik öterse ölüm olur, guguk derse hava kış olur, pav pav diye öterse de hava hoş olur. Üç çeşit ötüşü var baykuşun (KK12).

Baykuş çok öterse yağmur çok yağacak derler. Baykuşun ötmesi yağmurun habercisidir(KK18, 19, 20, 28, 29).

5.19.2.Karga

Karga uğursuzluğun sembollerinden biri olarak kabul edilmektedir. Genellikle ölümü çağırır.

Karga dolaşırsa köyün üstünde uğursuzluk getirecek derler. Cenaze çıkacağına habercisidir. Karga kesinlikle vurulup avlanmaz (KK1, 2, 3, 5, 9, 12, 22, 23, 24).

Kaynak kişilerden birisi karganın ölümü çağırmasının sebebini anlattığı şu mite dayandırmaktadır:

“Adem peygamberden gelen ve onun çocukları olan Habil ile Kabil vardı. Kabil kıskançlıktan kardeşini bir taşla öldürdü, kardeşinin ölüsünü ne yapacağını bilemedi. Kardeşini sırtında taşıya taşıya çok yoruldu, dinlenmek için bir yere oturdu. Karşısına iki karga geldi, karga güvercin gibi beyaz o zamanlar. Kabil baktı ki iki karga dövüşüyor. Allah onları örnek gösteriyor, Kabil’e. Kargalardan biri diğerini öldürdü. Sonra toprağı eştı, eşini gömdü. Kabil bir baktı ki karga eşini gömdü. Kabil kargayı örnek aldı ve o da kardeşini aynı şekilde gömdü. İnsanoğlu kargaya yüzüne cehennem karası çekilsin demiş, güvercin gibi beyaz olan karga sonra karakarga olmuş. Mezarcıdır yani karga, iyi haber getirmez” (KK12).

5.19.3.Tavşan

Yöre insanı tavşanı uğursuz bir hayvan olarak görmekte ve etini de yememektedir.

Önünden tavşan geçerse uğursuzluk getirir derler (KK1, 16, 17, 18).

Tavşan eti yenmez. Tavşan adet gören bir hayvandır o yüzden yenmez. Tavşanın uğursuz olduğunu söylerler. Önünden geçtiği zaman uğursuzluk sayılır, kişinin nasibini kestiği düşünülür (KK5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12).

Tavşanı Müslümanlıkta da yenmesi doğru değildir. Tavşanın yüzde doksani kandan oluşur. Ayrıca tavşan patili, bıyıklı, ayakları aynı kedi ayağı gibidir ve geviş de getirmez. Zaten geviş getirmeyen, çift tırnak olmayan hayvanlar helal değildir Müslümanlara (KK1, 2, 3).

Eskiden derlerdi ki Alevi'nin tarlasından tavşan geçse yedi sene nasip uğramazmış (KK1, 2, 3).

5.19.4.Yılan

Yöre insanı yılanın uğur getirici, nasip artırıcı bir hayvan olduğuna; görülmesi durumunda kişinin işlerinin kolaylaşacağına, ayrıca her evin temelinde mutlaka bir yılan bulunduğuna ve bu yılanın görülmesi durumundaysa haneden birilerinin öleceğine işaret ettiğine inanmaktadır.

Yılan görmek iyidir, yılan görürsen işin akkın gider. Değmedik yılan bin yaşasın derler. Evin temellerinde de illa yılan olur. O yılan evin bekçisidir. Yılanı öldürmek de iyi değildir, iyi olmaz (KK12).

Önünden yılan geçerse senin işlerin akacak, nasibin açık olacak, işin rast gidecek derler (KK9, 10, 11).

Yılan için nasip denir, yılan öldürmeyi de hoş karşılamazlar. Bir zararı olmadıkça yılanı öldürmekten çekinirler (KK1, 2, 3, 5, 6, 7, 8).

Her evin temelinde mutlaka bir yılan olurmuş. Bu yılanın da ortaya çıkması yine uğursuzluk, ölüm getirecek derler. O yılanı da ellemezler, öldürmezler (KK1, 2, 3).

Kaynak şahıslardan biri yılanın ve kırlangıcın yaradılışıyla ilgili şöyle bir mit anlatmaktadır:

“Yılan sana değmediği sürece yılanı dokunulmaz. Yılan zamanında insanmış, cennette jandarmaymış. Bekçilik yaparken kör şeytan kandırmış yılanı. Şeytan demiş ki, illa ben bir cennete gireyim, cenneti göreyim; ama yılan cennete sokmazmış şeytanı. Sana o kadar yalvardım, beni cennete sokmadın, ağzından bari gireyim demiş. Yılanın ağzı kocamandır, dünyayı yutar. Yılan ağzını açmış, oradan şeytan girmiş. Şeytan cennete girince iki masum çocuğa cennete pisletmiş. Çocuğun akli ermez cennete pisler, derler ya o söz oradan kalmış. Bir bakmışlar ki cennete pislik gelmiş, nereden geldi bu, demişler. Yılan jandarma ya, onu sıkıştırmışlar. O da demiş benim ağzımdan şeytan girdi, o yaptı. O zaman demişler ki sen görevini yapmadın, değnek gibi yerde sürüm sürüm sürün. Yılan, değnek gibi yerde o zaman sürünmeye başlamış. Yılan da böyle yerlerde sürünmeye başlayıp cennet kovulunca cennetten çıkarken demiş ki ben de bütün insanoğlunu yiyeceğim. Yılan, ormana girmiş, eşek arıları vardır kocaman, o arılara demiş ki gidin kimin kanı tatlıysa bana getirin, dilimin üstüne koyun. İnsanın kanı çok tatlıdır, şekerlidir. Gitmiş o kızıl arılar, insan kanını alıp getirip yılanın dilinin ucuna koymuşlar. Bunu kırlangıç görmüş, yılanı demiş o ne dilinin üstündeki? Yılan da insan kanı demiş, insanları yiyeceğim. Kırlangıç ben de yiyeceğim insanları demiş. Bakayım bir tadına tatlı mı demiş, yılanı. Yılan dilini uzatmış, o kanın olduğu parçayı tutup almış kırlangıç. Yılanın dili çatal gibidir, ortası boştur o yüzden. Yılan da arkadan kırlangıca bir

saldırması, kanadını tutmuş, kanadını ikiye bölmüş. Kırlangıcın kanadı da ikiye ayrıktır, çatal gibidir o yüzden. Yılan da diyor ki kırlangıca ben senin diyor bütün yavrularını yiyeceğim bundan sonra. Yaşatmayacağım senin yavrularını, insanı ellemeyeceğim senin yavrularını yiyeceğim demiş. Kırlangıç da demiş ki ben de yuvamı insanoğlunun evinin çatısına yapacağım yuvamı, insanoğlu gördü mü seni öldürecek, sen benim yavrularımı yiyemeyeceksin. Bak kırlangıçlar hep bize sığınır, yuvalarını bizim evlerin içine yapar o yüzden. Bizim en büyük dostumuz kırlangıçtır, onlar bize sığınıyor. O yüzden kırlangıç da avlanmaz, onlar insana sığındığından avlanmaz” (KK12).

5.19.5.Kaplumbağa

Kaplumbağa yöre insanının uğurlu saydığı, hatta yağmur yağması için birtakım uygulamalarda kullandığı hayvandır.

Kaplumbağanın nasibe işaret ettiğini kaynak kişilerden birisi şu şekilde anlatmaktadır:

“Kaplumbağa nasibe, iyi şansa işarettir. Benim kızım anlattı: Bir gün dağa kuzugöbeği toplamaya gitmişler, yolda bir kaplumbağa görmüş dua okuyarak onun sırtını sıvazlamış. O gün hiç kimse bir şey bulamamış, bunlar çok fazla kuzugöbeği getirmiş. Hatta o kaplumbağanın kabuğunu getirip evlerine bile astılar, nasip getirsin diye. Babam bu çevre köylere kadar kuzugöbeği toplamaya giderdi, bir gün yolda karşısına bir yılan çıkmış, yılanın sırtı kullıymış. Yılan durdu bana bir baktı dedi, sonra biraz daha gitmiş yılan bir daha baktı bana dedi, aktı gitti yılan dedi. Ben de onun aktığı yöne doğru gittim dedi. Bir bakmış bir oda kadar yerden bir çuval kuzugöbeğini topladım diye anlatırdı” (KK17).

Kaplumbağayı bacağından ağaca asarlarmış veya kaplumbağayı ters çevirilmiş yağmur yağması için. Yağmur yağdıktan sonra da indirirlermiş (KK1, 2, 3, 5, 6, 7, 8).

Kaplumbağa nasipli, iyi bir şeydir, eve işaret eder kaplumbağa. Falında çıksa bir ev alacaksın derler. Evlerin girişine, traktörlerin önüne asarlar (KK1, 16, 17, 18).

Yörede, kaplumbağaların yağmur yağması için ayağından bağlanarak ağaçlara asılması geleneğinin hala devam etmekte olduğu, hayvanlara yapılan bu işkence yüzünden de birtakım afetlerin yaşandığı belirtilmektedir.

Önceden kaplumbağaları canlı asarlardı ayağından, dua etsin de yağmur yağdırsın diye. Bu son günlerde çok afet oldu, neden oldu biliyor musun? Kelkara deresinde yedi tane kaplumbağa asmışlar canlı canlı. Kaplumbağalar, yukarıdan imdat istiyor, yağmur yağsın diye (KK13).

5.19.6.Geyik/Karaca

Geyik/karaca yöre insanı tarafından kutsal kabul edilmektedir. Çünkü Abdal Musa'nın geyik donuna girdiğine inanılmaktadır. Bu yüzden avlanması da etinin yenmesi de hem haram kabul edilir hem de avlayan kişinin başına birtakım felaketlerin geleceğine inanılır.

Geyik ve karaca kutsaldır, avlanmaz, eti yenmez. Karacayı vurduğun anda kibleye doğru yatarmış, vuran kişiye de felaket getirirmiş. Bir padişahın oğlu ava çıkmış, Abdal Musa sır değiştirip geyik kılığına girmiş, avcı vurmuş bu geyiği. Sonra kahveye gelmiş, Abdal Musa demiş ki avcıya attığın oku tanır mısın? Sonra kaldırmış koltuk altında avcının attığı ok. Geyiğin kutsallığı buradan geliyor (KK1, 16, 17, 18).

Geyik, karaca, ceylan bu hayvanları da öldürmezler. Geyiği vurduğun zaman geyik kendini kibleye atar, gözünden de yaş akar. Bizde geyiği vurmazlar, etini de yemezler (KK5, 6, 7, 8, 10, 11).

Geyiğin yenmemesinin sebebi Hacı Bektaş Veli'nin kucağında iki tane ceylan yavrusu vardır. Cem sürülürken bizim dedelerimiz, ceylan postu sererler. Biz o posta niyaz ederiz. Geyik bu yüzden kutsaldır bizde (KK1, 2, 3).

Geyik, Abdal Musa'dır. Abdal Musa dağda geyik oldu, sır değiştirdi, avcının önüne çıktı. Avcı onu vurdu. Geyik yönünü kibleye çevirdi, düştü, ağladı. Ağlayınca avcının içine bir his geldi. Benim etimi yiyen doymasın, kürkümü giyen olmasın dedi. Orada avcı geyiği yüzdü, attı omzuna geldi. Çarşıya geldi, kürkçüye vardı. Dericiye dedi ben bir alageyik vurdum, sana da kürkünü getirdim. Kürkçü sordu, neyle vurdun bunu? Avcı da dedi önüme çıkıverdi, ben de üç tane ok attım dedi. E ne yaptı geyik dedi kürkçü? Yönünü kibleye çevirdi, ağladı dedi. Bana da bir ses geldi ki dedi etimi yiyen doymasın, kürkümü giyen olmasın. Böyle deyince kürkçü gömleğini kaldırırverdi, bu

oklarla mı vurdun dedi? Bir gördü ki avcı, ormandaki geyik burada kürkçü olmuş. Avcı hemen ayağına kapandı bu zatın. Abdal Musa'dır o kişi de. Geyik eti kesinlikle ve kesinlikle Alevi'ye haramdır. Geyik avlanmaz da eti de yenmez, iyi olmaz. Avlayanın başına mutlaka kötü bir iş gelir (KK12).

5.19.7.Köpek

Yöre insanı, köpek ulumasının ölüme delalet ettiğine inanmaktadır.

Köpekler uluduğu zaman köyden cenaze çıkacak denir. O köpek hangi evde uluyorsa o evden cenaze çıkacak, denir (KK1, 2, 3, 5, 9, 22, 23, 24)

Köpekler ürüdüğü²⁵ zaman yaratana sahibime bolluk bereket ver diye dua eder; ama uluduğu zaman ölüme delalet eder (KK1, 2, 3).

5.19.8.Güvercin/Kumru

Yöre insanı kumru ile insan arasında analogik bir bağ olduğuna inanmaktadır. Hem güvercin hem de kumru avlanan ya da eti tüketilen hayvanlar değildir. Ayrıca güvercinin uğursuzluk getirdiğine inanılmakta bu yüzden de evlerde beslenmemektedir.

Kumru kuşları da ömürlerinde bir kez evlilik yapar, eşlerden biri ölse bile diğer kuş bir daha eş bulmaz kendine. Kumru kuşu zaten insandan azmaymış. Kumru “guk guk” diye ötüyor ya, o “yağ döktüm, süt taşı, kumrucuk” seslenişiymiş. Kumrunun boynunun siyah çizgisi, kumrunun genç bir kız olduğu zamanlarda, üvey anası yağ döktün diyerek kızgın saç ayağı geçirmiş boynuna. Kumrudaki o siyah çizgi ondanmış. (KK1, 16, 17, 18).

Güvercinin de uğursuzluk getirdiği söylenir. Bizim buralarda güvercin besleyen olmaz (KK5, 6, 7, 8, 9, 10, 11).

Çepnilerde güvercin eti yenmez. Güvercin beslemek iyi olmaz, işin ters gider derler. Güvercin, Hz. Muhammed'in türbesinde yayılır, gider Ömer'in türbesinde pislermiş. Güvercin Çepni'ye yaramaz derler (KK1, 16, 17, 18).

Güvercin ve kumru da avlanıp yenmez bizde. Kumru zaten insan gibidir. Sesi de öyledir. Birde kumru bir eş tutmuşsa aynı insan gibi ömrü boyunca o eşe bağlı kalır. Güvercin de kutsaldır çünkü eskiden postacıymış, insanlara yardımı dokunurmuş o yüzden (KK1, 2, 3).

²⁵ Ürümek yörede havlamak anlamında kullanılır.

Güvercin yemeyiz, kumru yemeyiz. Onlar da kutsaldır. Güvercin, peygamberler gününde postacıydı. Ağzında mektubu, onlar getirdi, götürdü. Kumru da evin geliniydi, kötü kaynana elinde. Yağı döktü, kaynanam gelecek beni dövecek Allah'ım ya beni kara taşıyla ya beni büyülü kuşuyla dedi. Bir kuş oldu, uçtu gitti. Şimdi görmüyor musun boynunda boncuğu vardır. Kaynana geldi evde gelin arıyor, o da asma ağacına konmuş, ben korktum, yağı döktüm –guguk guguk- diyor (KK12).

5.19.9.Kedi

Yöre insanı arasında kedinin hem kutsal bir hayvan olduğuna inanılmakta hem de nankör bir hayvan olarak nitelendirilmektedir.

Kedi minareden bile düşse bir şey olmaz, dört ayağının üzerine düşermiş. Kedi öldürürsen on iki cami yaptıracaksın derler. İyi olmaz kedi öldürmek. Benim kayınpederim bir gün eve gelmiş, odanın içinde bir kedi görmüş, öldürmüş onu. Bir hafta demedi, büyük bir kaza geçirdi. Kedinin kutsallığı da şuradan gelir: Hz. Ali'yi yılan sokarken kedi kurtarmış, o yılanı boğmuş. Hz. Ali de kedinin başını sevmiş, sırtın yere gelmesin diye dua etmiş. O yüzde kedi sırt üstü gelmez hiç. Kutsaldır kedi. Evde beslemezler kediyi ama kimse zarar da vermez (KK1, 12, 16, 17, 18).

Kedi nankördür. “Yediği zaman gözlerini yumarak yer, çoluk çocuğu olmasın sahibimin de köşesinden kalkmayayım, yatayım” der. Gelir yorganın üzerine de yatar. Kedi öldürürsen yedi cami yaptıracaksın derler (KK1, 2, 3).

5.19.10.Diğer Hayvanlar

Yöre insanı turna kuşunun ve devenin kutsal bir hayvan olduğuna, hindi ve kaz beslemenin Çepnilere iyi gelmediğine, inançlarından kaynaklı olarak her Çepni'nin keklik yemesi gerektiğine, örümcek ve peygamberdevesi öldürmenin günah olduğuna ve karıncanın bereketin habercisi olduğuna inanmaktadır. Ayrıca leyleği havada uçarken görmenin iyi olduğu, kişinin işlerinin hızla hallolacağına; bir yerde dururken görmeninse iyi olmadığına, kişinin işlerini yavaşlatacağına inanılmaktadır.

Hindi ve kaz beslemek biz Çepnilere iyi gelmezmiş (KK1, 16, 17, 18).

Peygamberdevesine Allah devesi de derler, onu da öldürmezler (KK1, 16, 17, 18).

Turna kuşu kutsaldır. Bütün tekkelerde turnanın semahını döneriz. O yüzden turna avlanmaz da eti de yenmez (KK12, 13).

Bir evde karınca bol olursa, o evde bolluk olacak derler. Karıncayı evin içinde süpürülsen bile ateşe atılmaz. Bu köyde biri ateşe karınca atmış, sonra içine bir kuşku düşmüş, iyi bir şey yapmadığını anlamış. Sonra adamın cenazesi çıktı (KK1, 2, 3).

Yolda giderken leyleği havada uçarken görürsen işin iyi gidecek derler; leyleği bir yerde dururken görürsen de işinin duraklayacağını söylerler (KK1, 16, 17, 18).

Kaynak kişilerden birisi, devenin kutsallığının sebebini şu şekilde anlatmaktadır:

“Gelmiş geçmiş peygamberler içinde en çok yük çeken Salih peygamberdir ve Salih peygamber de bir deveden türemiştir. Devenin vücudu tıpkı tepelere benzer. Salih peygamber Allah seslendi: “Allah’ım yük taşımaktan çok yoruldum, öldüm, bittim. Bana bir hayvan ver ki kurtulayım.” Uçurumların arasından toprak ayrılıverdi ve bir deve çıktı. Deveye hemen saralandı, öptü. Tuttu getirdi, su çekilen kuyulardan suladı. Kabile deveyi görünce ikiye bölündü, bir taraf dedi ki illa yiyeceğiz deveyi. Salih peygamberin tarafı da yedirmeyiz dedi. Bir gün Salih peygamber kabilesinden ayrılıp başka bir yere gider, o esnada deveyi de bir yere bağlamışlardı, Salih peygamberin yokluğunu fırsat bilen kabilenin kötülere, deveyi kesip yedi. Salih peygamber gelip bu durumu görünce çok üzüldü ve neden yediniz bu deveyi, onu size Allah göndermişti, dedi. Şimdi sizin bedenleriniz moraracak, sararacak, gözlerinizden kanlı yaşlar, ateşler dökülecek, Allah hepinize bir ıstırap gönderecek, dedi. Salih peygamberin dediği yerine geldi ve tüm kabilenin başına türlü felaketler geldi. Kabilenin tümü, Salih peygambere yalvardı, aman etme eyle, bizi kurtar, dediler. Salih peygamber gidin, mağaranın ağzında kesip yediğiniz o devenin bir yavrusu kaldı; yavrusunu tutun, besleyin, kendi günahlarınızı affettirin, ben ne yapayım, elimden bir şey gelmez, dedi. Vara vara vardılar mağaranın ağzına, bir baktılar ki mağaranın ağzında devenin yavrusu ağlayıp duruyor, hıçkırır hıçkırır anasını arıyor. O yavru deve bu kötü kabileyi gördüğü gibi giriverdi yarın içine ve mağara ağzı kapandı. Bu yavru deve de Salih peygamberin ta kendisiydi” (KK12).

Yöre insanı arasında keklik ve örümcekle ilgili inanışların temelinde de dini bazı hikâyeler yer almaktadır:

“Bizim Çepnilere keklik eti yemek şartmış. Her Çepni'nin hayatında en az bir kez mutlaka keklik yemesi lazımmış. Kekliğin gagasıyla ayakları kırmızıdır. Bir gün Hz. Ali cenge gitmiş, cenkten dönerken de düşmanlara denk gelmiş, kendini korumak için de bir kavak ağacının üzerine çıkmış. Hz. Ali'yi gören bir keklik “Ali kavakta suyu tevekta” diyerek Ali'nin yerini düşmanlara bildirmiş. Kavak ağacı üzerinde Ali'yi vurmuş düşmanları. Keklik de gelip gagası ve ayaklarıyla Ali'nin kanına basmış. Bu yüzden kekliğin gagası ve ayakları kırmızıdır.

Hz. Ali bir gün düşmanlardan kaçarken mağaraya sığınmış. Düşmanlar her yere baktık, Ali'yi bulamadık, bir de şu mağaraya bakalım demişler. Ali'nin zor durumda olduğunu gören bir örümcek, o anda mağaranın kapısını ağla örmüş. Düşmanlar örümcek ağını görünce buraya insan girmemiş deyip gitmişler. Ali'yi düşman elinden kurtardığı için örümcek kutsaldır. Örümceği öldürmezler, günahıdır” (KK1, 16, 17, 18).

5.20.Uğur, Bereket İle İlgili İnanışlar

Yöre insanı evlerine bolluk, bereket ve uğur getirmesi için geyik boynuzu, nal, arpa-buğday başağı asılması gerektiğine inanmaktadır.

Eve şans getirsin diye nazar boncuklarıyla süslenmiş geyik boynuzu, dağlardan toplanan pöhür otu asılırdı. Eve nazar değmesin diye de üzerlik otu asılır (KK1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 16, 17, 18).

Asmalara, tarlalardaki meyve ağaçlarına ve evin kapılarına at nalı asılırdı. Bunun yapılış amacı, evi ve ağaçları nazardan korumaktı (KK1, 2, 3, 9, 10, 11, 16, 17, 18).

Kadınların ellerinin bereketli olması için kına yakmaları, evlilik yüzüklerini parmaklarından çıkarmamaları ve bir işe başlamadan besmele çekip bu el, Fatma Ana'nın elidir diyerek işe başlamaları gerektiğine inanılmaktadır.

Ben matemimden dolayı kına yakmıyorum ama kadının elinin bereketli olması için elinden kına çıkmayacakmış, kadınlar tırnaklarından kına kaybolmadan üstüne kına yakmalıymış. Kadının parmağından evlilik yüzüğü de çıkmamalıymış (KK17).

Kadının parmağında evlilik yüzüğü olacak ve her işe besmeleyle başlarsa bir kadının eli bereketli olur. Hiçbir şeyi ziyan etmemek de bereketlidir. Bir kadın, elinin bereketli olması için bir işe başlarken bu el Fatma Ana'nın eli deyip öyle başlamalıdır, "Bismillahirrahmanirrahim, bu benim elim değil Fatma Ana'nın eli, bereketli olsun, Allah Halilibrahim bereketi versin" deyip işe öyle başlamak lazım (KK12).

5.21.İnanç Merkezleriyle(Yatırlar-Ziyaret) İlgili İnanışlar

Kutsal varlık, kendisini insanlara mekân boyutları içinde açıklar. İnsan ise onu duyu organlarıyla hisseder. İnsanlar, dini olayların meydana geldiği yere, çevreye, mekâna bağlanır ve dini tecrübe etmeye çalışır. Bu bağlamda, kutsal mekân kutsal karşılaşma yeridir. Bu mekânlar bir ibadet yeri, bir mezar, mezarlık ya da istisnai bir doğa olayının yaşandığı yer, ağaç, taş, kaya, su, dağ, mağara, tepe gibi bazı nesne ve mekânlar olabilir. Kutsal kabul edilerek çeşitli gayelerle ziyaret edilen, çaput ve bez bağlanan, dilek tutulan ve bunların gerçekleşmesi için dualar edilen ağaçlar ya da çalılar vardır. Bunların önemli bir kısmı ziyarete konu edilen mezar motifi ile birleşip kaynaşmıştır (Arık, 2017: 77).

Arpaseki köyü ve çevresinde köy insanının kutsal olduğuna inandığı adakta bulunduğu ve kurban sunduğu dört inanç merkezi bulunmaktadır. Köy ve çevresinde bulunan bu üç inanç merkezinin özel bir ismi olmamakla birlikte toplum arasında "tekke" olarak isimlendirilmektedir. Araştırmaya konu olan bu dört inanç merkezini; Tekke, Hamzababa Türbesi, Ulu Çamlar ve Köy İçindeki Yatır olarak isimlendirmek mümkündür.

Köyün etrafında bir Tekke var. Buraya gidip adak adarlar, mum yakarlar. Benzer bir Tekke, Aziziye köyünde de var, orda kurban da keserler. Bizim burada adak kurbanı kesilecekse, adağı olan kişi kuzusunu alır, otobüs tutar, Turgutlu'daki Hamzababa'ya gider, orada keser kurbanını. Oraya da genelde çocuk için gidip adakta bulunup kurban keserler (KK5, 6, 7, 8).

5.21.1.Tekke

Kumtarla mevki olarak nitelendirilen, köy mezarlığının yanında bulunan bölgeye "Tekke" denilmektedir. Ulu bir ağacın ve bir yatırın bulunduğu bu kutsal mekânda adak adanmakta ve adak gerçekleştikten sonra ise kurban kesilmektedir. Tekke'ye girişte, çıkışta ve kutsal bölgenin içindeyken uygulanan birtakım ritüeller ve

uyulması gereken kurallar vardır. Tekke'ye gitmek için belirli bir zaman dilimi olmasa da genellikle arife günlerinde ve Perşembe günleri akşamüzeri gidilir. Bu kutsal bölgeye girerken Tekke'nin etrafındaki taşlara ve ağaçlara el yüz sürülür. Kutsal bölgenin içine girildiğinde türbe bölümü içerisindeki bacalara mum yakılıp dua edilir, dilekte ve adakta bulunulur. Yine yatırın yanında yer alan kutsal ağaca çaput ya da eşarp bağlanıp dilek tutulmaktadır. Bu kutsal mekândan ayrılırken kesinlikle arkaya dönüp bakılmaz ve kutsal mekân bölgesinden hiçbir şey alınmaz, hatta mum yakmak için götürülen kibritler dahi geri getirilmez. Tıpkı mezar ziyaretlerinde olduğu gibi bu kutsal bölgeden de evi gelindiğinde kişi yüzünü üç kez yıkamalıdır. Bu kutsal mekânda dilenen bir dilek gerçekleştiğinde ise kişi bu bölgeye gelip adağını yerine getirmektedir.

Tekke dediğimiz yer, orası yatırmış ama orada yatan zat bilinmiyor. İnsanlar tekkeye adak adamak ya da dilekte bulunmak için giderler. Orada duvarla çevrili yer var, oranın dört tarafına niyaz edilir, mum yakılır, kaç tane adak adanır o kadar mum yakılır. Orada kurban kesen de olur. Orada eski çok büyük bir ağaç vardı. O ağaç kurudu, yerine bir servi diktiler, şimdi ona bez bağlıyorlar. Orayı şöyle bir eşelemeye kalk, başından bela eksik olmaz. Oraya suyla, güzel bir şeyle gidilir. Giden kişi oranın temizliğini bakımını yapar ama orada bir dal bile kopartamaz (KK1, 2, 3, 9, 10, 11).

Tekke, Kumtarla mevkiinde bulunur. Genellikle arife günleri gidilir ya da normal günlerde akşamüzeri gidilir; ama gitmek için kesin bir zaman dilimi yoktur. Orada dilek için mum yakarlar; ama yakılan mum sayısı tek sayı 5, 7, 9 gibi bir sayı olmalıdır. Buranın isminin "Tek gel!"den geldiği düşünülüyor. Bu yüzden yakılan mum sayısı tek sayı olur. Burada mum yakılır, dilekte bulunulur; ama Tekke'ye giriş gelişigüzel olmaz. Tekke'nin içine girene kadar başlangıçta taşlar ve ağaçlar vardır. O taşlar ve ağaçlar üç kere öpülerek ve taşlara ve ağaçlara yüz sürülerek dua ederek girilir. Tekke'ye girdikten sonra yapının içindeki bacalara mum yakılır, dilekte bulunulur, dua edilir. Çıkarken de aynı şekilde yüz sürülen, öpülen taşlar ve ağaçlar yine öpülerek ve yüz sürülerek çıkarılır. Kişi, bu Tekke'den çıkıp evine dönerken de hiçbir zaman dönüp arkasını bakmaz. Çünkü bakarsa öleceğini, başına bir felaket geleceğini düşünür, ölümden veya felaketten korktuğu için de arkasına bakmaz. Tekke'den dönüşte, eve girmeden önce kişi üç kez yüzünü yıkar. Tekke'nin yanındaki ulu ağaca da dilekte bulunup eşarp bağlarlar. Bu Tekke'de bir yatır olduğuna inanılıyor. Burada bir zatın mezarı olduğu düşünüldüğünden bu yatır inşa etmişler. İnsanlar o yatır aracılığıyla

Allah'a dua eder, dilekte bulunur. Yatırda kimin yattığını bilen yok. Hayatın her alanıyla ilgili dilekte bulunabilir burada insan. Sağlık, başarı, çocuk olması gibi akla gelebilecek her şey. Bu Tekke için adakta da bulunurlar. Kişi der ki bu dileğim kabul olursa; Tekke'ye mum yakacağım. Dileği gerçekleşirse gider orda mum yakar. Ama oradaki adak kurban adağı değildir. Sadece mum yakarlar. Oraya gidince olmazsa olmaz şey mum yakılması. Oraya giden illaki mum yakacak. Tekke'deki asıl kutsal ağaç yangın sebebiyle kurumuş. Fakat hala gövde kısmı duruyor. İnsanlar şimdi bu ağacın dibindeki servi ağacına dilekte bulunuyor. Bazı günlerde bu Tekke'nin yandığı söyleniyor. Buraya baktıklarında buradan bir ateş topunun yükseldiği söyleniyor. Bazı günlerde mesela perşembe günü gibi. Çepnilerde perşembe günü önemli bir gündür. Sebebi cuma gününün arifesi olmasıdır. Perşembe günü gecesi için Cuma akşamı derler. Cumadan daha çok kutsandır bugün. Cuma gününün de kutsal bir gün olduğu bilinir ama insanların bugün yaptıkları bir ibadet ya da bir uygulama yoktur. İnsanlar bu Tekke'ye genellikle tek başına gitmezler, ürkütücü olur. Genellikle eşiyile dostuyla, birkaç kişi birlikte giderler. Bu Tekke bölgesinde insanlar kötü bir iş yapmaz. Korkarlar, başına felaketler geleceğini düşünürler. Oradaki ağaçlar kesilmez, oradan bir taş bile çıkarılmaz. Tekke'de mum kibritle yakılır ve mumu yaktığın kibriti geriye getiremezsin, mum yakıldıktan sonra kalan kibritler de yakılır (KK4).

5.21.2.Hamzababa

Kınık yöresinde yaşayan Alevi toplumunun kutsadıkları, dilek tutup adak adakları ortak inanç merkezlerinden birisi Kınık'a 75 km mesafede uzaklıkta, İzmir'in Kemalpaşa ilçesinde bulunan "*Hamzababa Türbesi*"dir. Yöre insanı, bazen ailecek bazen otobüs tutup topluca bu kutsal mekâna ziyarete gitmekte, adak adayıp dilekte bulunmaktadır. Hamzababa'da kişinin dileği kabul olursa yine köy içinden yakınlarını da alıp buraya gelmekte ve adağını yerine getirmektedir. Tıpkı diğer kutsal yerlerde olduğu gibi Hamzababa'ya getirilen hiçbir şey geri götürülmemekte her şey orada bırakılmaktadır.

Tıpkı Hamzababa gibi Kınık'a 77 km uzaklıkta Akhisar ilçesinin Beyoba köyünde bulunan "*Bektaş Dede*" türbesi vardır. Bu ziyaret yerine de Hamzababa'dakine benzer sebeplerle gidilmekte ve benzer ritüellerde bulunmaktadır.

Turgutlu'da Hamzababa, Beyoba'da Bektaş Dede türbeleri var. Buralara adak adamaya, dilekte bulunmaya ve adak kurbanı kesmeye gidilir. Ben, Hamzababa'ya adak adamaya gittim. Orada küçük taşlar var, dilete bulunacağı zaman o taşları duvarın üstüne yapıştırıyorsun, tuttuğun taşlar duvara yapışırsa dilek kabul olacak derler. Ben dileğim gerçekleşikten sonra buradan bir otobüs tutup yakınlarımı götürdüm oraya ve orada adak kurbanımı kestim. Ben çocuk için gittim, çocuğum olmuyordu, adakta bulundum, çocuk olunca da gittim, adağımı yerine getirdim. Kutsal yerlerde dua okuduğumuz yere, biz arkamızı dönmeyiz. Orada kesilen kurban eti buraya getirilmez, orada pişirilir dağıtılır. Orda alkol de içilmez, adaklık et yenirken yanında alkol tüketilmez (KK1).

5.21.3.Ulu Çamlar

Köy meydanında bulunan iki çam ağacı da “*tekke çamı*” olarak nitelendirilmekte ve iki ağacın kutsal olduğuna inanılmaktadır. Yine bu iki kutsal ağaca da eşarp, çaput bağlanmakta, mum yakılıp dilekte bulunulmaktadır. Bu iki ağacın ne odunu ne kozalağı alınmakta ne de bu iki ağaç kesilmektedir. Bu ağaçlara zarar veren ya da odununu yakan kişilerin ise felakete uğrayacaklarına inanılmaktadır.

Köyün içindeki çam ağaçları kutsaldır. Onlara, yatır diyorlar. Onlarda görülmüş, ermişler varmış. Çam ağacı değil onlar, yatırdır. Çam diye hitap edilmez. Eskiden bizim çocuk olduğumuz zamanlarda korkudan biz o ağaçların yanına sokulamazdık. O iki ağaç, iki kardeştir ve kutsaldır (KK12).

Köyün içinde iki tane ulu çam ağacı var, bunlara da Tekke derler. Bu meydandaki, bakkalın önündeki ağaca eskiden mum yakarlardı. Şimdiler de yapılmıyor ama; bu ağaçlar, kesilmez (KK5, 6, 7, 8)

Köyün meydanındaki bakkalın önündeki ve Atatürk heykelinin yanındaki çamlara Tekke çamı, yatırılı çam derler. Eskiden onlarda da mum yakılıp dilekte bulunuluyordu. Bu Tekke çamlarının odunu ne kesilir ne de yakılır (KK1, 2, 3, 9, 10, 11, 16, 17, 18).

5.21.4.Köy İçindeki Yatır

Köy içerisinde, bundan yaklaşık otuz yıl önce ev sahibi tarafından yaptırılan bir yatır bulunmaktadır. Bu yatırda yatan zatın ev sahibinin düşüne girdiği ve gösterdiği yere, kendisine bir mezar yapmasını istediği söylenmektedir. Bu kutsal kabul edilen

yerde de insanlar mum yakmakta ve dilek tutmaktadır. Diğer ziyaret yerlerinde olduğu gibi buradan da bir şey alınmamakta, kibrit dâhil ne getirildiyse burada bırakılmaktadır. Bu kutsal mekândan alınan kumunsa geceleri ışıldadığına inanılmaktadır.

Ziya'nın evinin arkasında var bir de mezar. Orada da mum yakıyorlar. Orasının da yatır olduğu söyleniyor. Orada geceleri insanların gözüne filan bir şeyler görünürmüş (KK5, 6, 7, 8).

Bizim bu köyün orta yerinde, bir evin yanında bir türbe var. Oradan gece kum aldılar mı kum ışıldıyor. Orayı kazmak istediler, kazmayı mezara vuracağıın derken adam kazmayı ayağına vurdu. Oraya dokunulamıyor, kazılamıyor (KK10, 11).

Bu yatırın bulunduğu evin sahibi olan kaynak kişimiz, bu yatırın yapılışını ve yatır etrafında şekillenen inanışları şu şekilde anlatmaktadır:

“Bu türbede yatan zat, kocamın düşüne girmiş. Bu türbenin yapıldığı yerde ev vardı. Bu zat, eşimin rüyasında bu evin içinde gözükmüş. demiş ki eşime sana bu evi bırakmam, kar suyuyla bana bir türbe yapacaksın. Bu türbenin inşaatı kar suyuyla yapıldı. Burada evin içinde yabancı insan yatamaz, ancak bu türbede yatan zat, bu misafiri kabul ederse ancak öyle uyuyabilir. Yoksa yatan kişi ne olduğunu bile anlayamaz, uyuyamaz bu evde, rahatsızlık verir. Diyelim ki bu eve misafir olarak geldin, bu evde yatacaksın; ancak o seni kabul ederse yatabilirsin. Bu yatırın bir ucu Tam Hamzababa'ya dayanır. Burada yatan şehit biriymiş ama bu köylü değil. İnsanlar ziyaret eder burayı, türbede mum yakma yeri var, mum da yakıyorlar. Benim büyük gelinin düşüne girmiş bu zat, geline demiş ki ancak eşin askerden geldikten sonra çocuğun olacak, o zaman gelin, beni ziyaret edin. Oğlan askere giderken ziyaret ettiler bu türbeyi. Askerden geldi çocukları öyle oldu. Diğer tekkelerden öteberi, odunu ocağı alınmaz oraların, ne götürdüysen kalır orada. Burada da öyle, ne getirdiysen kalır, yaktığın kibriti bile götürmezsin. Kesimcilerden birinin karısının düşüne girmiş bu zat, kadın hamileymiş. Bu tekkeye gideceksin, bir oğlun olacak ismini de Işık koyacaksın, orada kurban keseceksin demiş. Kadının burayla bir alakası yok, memleketindeyken düşüne girmiş. Kadın gelip burada ziyarette bulunmuş, giderken yanında kibriti de götürüş. Evine gidince tüpün başında kibriti çakmış ama kibrit yanmıyor. Işık ışığı kabul etmez.

Her cuma akşamı gelen geçen buradan dilek diler, insanlar getirip geliyor mumunu, türbenin üç yerine mum yakıp dilek diliyorlar, dua ediyorlar. Başına, ortasına, ayakucuna mum yakıp niyaz ediyorlar. Kişi gönlünden geçiriyor, kaç tane adak adayacaksa gelip burada dilekte buluyor ona göre mumunu yakıyor. Kaç tane kurban kestik biz burada. Yalnızca birini kabul etmiş. Kocamın düşünde hiçbirini bile kabul etmedim, yalnızca birini kabul ettim, birinin kanı benim üzerime düştü, demiş” (KK30).

5.22.Rüyalarla İlgili İnanışlar

Yöre insanı rüyalar üzerinden birçok çıkarımda bulunmakta rüyada görülen varlık ya da nesnelere üzerinden gelecek olayları yorumlamaya çalışmaktadır. Kişinin rüyasında geçen kötü olayları kendi veya yakınları üzerinde gördüğünde bu felaketlerin uzaktaki insanlar üzerine çıkacağına; rüyada görülen olayları başka insanlar üzerinde gördüğünde ise kötü olayların kendi yakınında cereyan edeceğine inanılmaktadır. Kişinin iyi bir rüya gördüğünde anlatmaması gerektiği, rüyanın anlatılması durumunda insanın rüyada kendine gösterilen nasipten yararlanamayacağına inanılmaktadır. Kişinin kalbini bozan, kötü bir rüya gördüğünde, bu kötü düşüncelerden ve başa gelebilecek kötü olaylardan sıyrılmak için sabah uyandığında ateşin üzerine Hüma kuşlarına gitsin diyerek bir kaşık yağ atılmasının, insanı koruyacağına inanılmaktadır.

Yöre insanı rüyada görülen çiğ et, müstehcenlik, diş çıkması, evin yıkılması, kalabalık, kan, fırın, karga ve ekmeğin ölüme; köpek ve tavuk görmenin kavgaya; domuz, bit ve pislik görmenin zenginliğe; kâğıt para, üzüm, elma, yemiş, güneş ve ay görmenin nasibe işaret ettiğine; iki tarla arasındaki sınırdaki uyumanın kötü rüya görmeye sebep olacağına inanılmaktadır.

Rüyada ekmek görmek berekettir ama çiğ etmek görmek iyi değildir, iyiye çıkmaz denir. Böyle kötü bir rüya görünce sabah erkenden ateşe bir kaşık -Hüma kuşları vardır, onlar ne yeredir ne göktedir, havanın yarısında kalmıştır, o Hüma kuşlarına gitsin diyerek evimdeki sıkıntıları, acıları, bedduaları alsın diyerek- yağ atılır (KK17).

Rüyada diş çıkarmak cenazeye delalettir. Su ya da balık görmek iyidir, nasibe çıkar. Kötü bir rüyayı kendi üzerinde gördün mü başkasına başkaları üzerinde gördün mü de kendi üzerine çıkar. Rüyada sır görmek cenazeye işaret eder. Bulanık su görmek

iyi değil, berrak su nasibe çıkar derler. Ekmek ya da buğday görmek berekettir (KK16, 17, 18).

Rüyada diş çıktığı görülürse ölen olacak, biri ölecek denir. Eğer diş çıkarken acısını hissedersen yakın çevrenden, dişin acımazsa uzaktan birileri ölecek denir (KK18, 19, 20, 28, 29).

Rüyada evin yıkıldığını görürsen ona da mezar, ölüm getirir derler (KK18, 19, 20, 28, 29).

Rüyada köpek görürsen kavgaya çıkar derler. Kalabalık görmek iyi değildir, cenaze olacak derler. Kötü rüya görürsen anlatma derler. Ölmüş bir adamı rüyada görürsen, rüyada o adam seni kolundan tutup götürürse cenaze çıkacak derler. Elma gördün mü anlatma derler, o cennettir, güzelliştir (KK5, 6, 7, 8).

Ben kötü bir rüya gördüğüm zaman, sabahın behrinde kalkarım, önce ateş yaktım mı, ateşe yağ tutarım. Hüma kuşu yere düştü ölmedi, bu dünya Sultan Süleyman'a kalmadı, gökyüzünde yeryüzünde bütün etmiş olduğun yeminler bile o Hüma kuşundadır. Senin buradan dökmüş olduğun yağ kokusu o Hüma kuşuna gider ve o kuş dua verir sana. Ben çocuklarıma da derim bunu, kötü rüya gördünüz mü ateşe bir parça yağ dökün, yardımı ondan isteyin (KK12).

Üzüm, elma, yemiş, güneş, ay görürsen rüyada bunlar iyi şeylerdir. Ama gökyüzünde bir rüya gördüysen kimseye demeyeceksin, rüyanı sürtmeyeceksin. Ben kurban olduğum Muhammet'i gördüm rüyamda, hemen bir kerecik dilimin ucuyla sürttüm bunu, çok geçmedi ameliyata girdim. Cenabı Allah'ın elçilerinden birini gördüysen bile deme. Sakın anlatma. Anlatmazsan çok iyi olur, ona komşu olursun öte dünyada (KK12).

Kağıt para görürsen iyidir rüyada ama kırık para görürsen iyi değildir (KK12).

Tavuk görmeyeceksin rüyada civcivli tavuk. Kavgaya çıkar o, iyi değildir. Domuz görmek, bit görmek, pislik görmek iyidir, bunlar zenginliğe çıkar (KK12).

Kan görmek iyi değildir, kan rüyayı bozar (KK12).

Et görmek, fırın görmek, ekmek görmek iyi değildir, mezara çıkar, ölümdür bunlar (KK12).

Şenlikli kalabalık iyidir, ama üzüntülü cinnetli kalabalık görmek iyi değildir (KK12).

Tarla sınırına yatılmaz, kötü rüya görürsün derler (KK18, 19, 20, 28, 29).

5.23. Adak İle İlgili İnanışlar

Yöre insanı genellikle çocuk sahibi olabilmek için Hamzababa, Tekke, Bektaş Dede gibi kutsal mekânlarda adakta bulunmakta ve dileği gerçekleştiğinde de bu kutsal mekânlarda adadıkları kurbanı kesmektedirler.

Çocuk olması için Tekke ya da Hamzababa'ya gidilip adak adanır. Çocuk olduktan sonra da adak nereye adanmışsa oraya gidilip kurban kesilir (KK1, 9, 10, 11, 16, 17, 18).

5.24. Kurban İle İlgili İnanışlar

Arpaseki köyü halkı arasında kurban kesme geleneğinin çok yaygın olduğu söylenebilir. Yöre insanının kurban kestikleri günler ve kurban çeşitleri şu şekilde sıralanabilir:

- Kurban bayramlarında,
- cem törenlerinde,
- çocuğa ad koymada,
- ölen kişinin mezar taşı dikildiğinde,
- on iki yıl üst üste Muharrem ayında on iki günlük oruç tamamlandığında,
- yeni bir ev, araba, traktör vb. alındığında,
- emekli olduğunda,
- Hıdrellez'de
- bir dilek için adak adanıp bu dilek gerçekleştiğinde,
- düğünlerde bayraktar olan kişi, bayrağı yere düşürdüğünde,

kurban kesilmektedir.

Kurban edilen hayvan yüzülmek için askıya kaldırıldığında, yere düşürülürse; bu kurban yerine yeni bir kurban kesmeden düşen hayvan yerinden kaldırılmaz. Aksi takdirde o evden bir kişinin öleceğine inanılır. Ayrıca adak kurbanının kesildiği yerde dağıtılması gerekmektedir; eğer ki bu adak kurbanından küçük bir parça dahi adayan kişinin evine getirilirse, o eve büyük felaketlerin geleceğine inanılmaktadır.

Kurban bayramında kurban edilen hayvan yüzmek için kaldırıldığı yerden düşürülürse düşen bu hayvanın yerine yeni kurban kesilmesi gerekir. Yeni bir kurban

kesmeden o hayvan yerden kaldırılmaz. Bu düşen kurban yerine kurban kesilmezse evden bir kurban verileceğine inanılır (KK1, 16, 17, 18).

Musahiplik ceminde kurban kesilir, adak için kurban kesilir, on iki yıl oruç tutan biri Muharrem ayının sonunda keser ve Kurban bayramında kurban kesilir (KK9, 10, 11).

Ölen kişiyi dardan almak için dardan indirme cemi yaparlar. Burada kurban keserler. Buna dar kurbanı denir (KK9, 10, 11).

Tekke'ye ya da Hamzababa'ya kurban kesmeye gittin diyelim. Buradan giderken yiyecek götürürsün, orada kurban kesersin. Kesinlikle ve kesinlikle götürülen o yiyecekler ya da kurban eti geriye getirilmez. Orada yenir içilir, kalanı da dağıtılır. Birisi Hamzababa'da kurban kesmiş, gelirken de yanında biraz kurban eti getirmiş. Aradan çok zaman geçmedi bu kişi büyük bir trafik kazası geçirdi. Bu kazayı evine adak kurbanı etini getirmesine yordular (KK5, 6, 7, 8).

Ad içinde var kesilen kurban; diyelim bu adamın adı Kemal, torunu olur da adı Kemal olursa, onun için de kurban keserler. Ev temeli için, yeni alınan araba ya da traktör için veya emekli olduğu zaman da kurban kesilir. Ölen kişinin mezar taşı yapıldıktan sonra da kurban kesilmektedir (KK1, 2, 3).

On iki yıl boyunca üst üste Muharrem ayında on iki gün oruç tutan kişi kurban keser (KK9, 10, 11).

Bayrağı yere düşürenin kurban kesmesi gerektiğine inanılır (KK1, 16, 17, 18).

5.25.Sayılar ile İlgili İnanışlar

Hemen hemen bütün kültürlerin ortak noktasını oluşturan ve anlam yüklenerek kutsiyet atfedilen sayılar, Türk halk inanışlarında da kendisini göstermiş ve özellikle “üç, yedi, dokuz ve kırk” sayıları ön plana çıkmıştır (Küçük, 2017: 421). Yöre insanı arasında da bu sayılarla ilgili birçok inanışın kümelenildiğini gözlemlemekteyiz.

Ölünün yıkama suyunun kaynatıldığı kazan üç gün ters çevrilir. O ölünün yıkandığı yerde de üç gün çıra yakılır (KK1, 16, 17, 18).

Bir kişi mezar ziyaretine gittiği zaman mezarın üzerine üç avuç toprak atmalıymış (KK1, 16, 17, 18).

Ölen kişinin elbisesi de yıkandı mı üç gün toplanmaz, üç gün kuruması için serili bırakılır (KK1, 16, 17, 18).

Hayvan ahırına girerken nazar değirmemek için, gözüz görürlerini öldürmek için üç kere yere üç kere göğe bakacaksın (KK1, 16, 17, 18).

Yeni sabun çocuk başına sürülmez. Yeni kalıp sabunu üç kere yere ya bir elbiseye sürersin ya da kovada su varsa üç kere o kovanın içinde çevirirsin (KK1, 16, 17, 18).

Kız istemede “Allah’ın emri peygamberin kavliyle” kız istenir. Üç kez sorulur, kızın babası üç kez verdim der, kız verildikten sonra anne ve babalar birbirlerine üçer kez sarılırlar (KK12, 13).

Gelin koca evine gelince ballı şerbet yaparlar. Gelin parmağını üç kez daldırır bu şerbete damada içirir (KK12).

Baş bağı, gelinin başında üç gün kalır (KK12).

Ölen kişinin tüm eşyaları kıyafetleri, neyi varsa yıkanır, üç gün kuruturlar (KK12, 13).

Çocuk durmadan düşüyorsa onun kösteği kesilir. Çocuğun iki ayağı da iple bağlanır ve üç kere kesilir (KK12, 13).

Ölen kişinin yakınları kırk gün yas tutar. Yasta kırk gün boyunca tıraş olunmaz, et yenmez, sakız çiğnenmez, kına vurulmaz (KK12, 13).

Kırk gün boyunca yeni doğan çocuk ve anne asla yalnız bırakılmaz (KK12).

Ölümün üzerinden kırk gün geçmeden mezar ziyaret edilmez (KK9, 10, 11).

Cenaze evi yakınları tarafından ya da konu komşu tarafından yedi gün, kırk gün ya da daha fazla beklenir (KK9, 10, 11)

Muharrem ayında kişiler oruç tutamazlarsa bile, mutlaka on iki günlük yas sürecine girerler (KK9, 10, 11).

5.26.Günlerle İlgili İnanışlar

Yöre insanı “Salı” gününün uğursuzluğuna inanmakta, hayırlı bir işi kesinlikle salı günlerine denk getirmemekte ve hiçbir işin başlangıcını salı günü yapmamaktadır. Bir işin mutlaka Salı günü yapılması gerekiyorsa pazartesi gününden bu işin bir parçası yapıp Salı günü bu işe devam edilmektedir. Örneğin Salı günü bir tarlanın sürülmesi

gerekiyorsa pazartesi gününden tarlaya gidip tarlanın küçük bir alanı sürülmektedir. Perşembe gününün ise kutsal bir gün olduğuna inanılmaktadır.

Salı günü dünyanın kuruluşu, salı günü işe başladın mı işin sallanır derler, o yüzden salı günü bir işe başlamazlar. Perşembe ve cumartesi en hayırlı günlerdir. Cuma günü hayırlı gün desek de Hz. Ali cuma günü öldürülmüş, o yüzden bizde en hayırlı gün Perşembe olarak kabul edilir (KK1, 16, 17, 18).

Cuma günü çocuk doğarsa çocuğa hayırlı doğum derler. Bunun dışında bayramlarda ya da arife günlerinde doğan çocuklara da hayırlı doğdu denir (KK1, 16, 17, 18).

Eskiden düğünler çarşamba perşembe ya da cumartesi pazar günleri olurdu; fakat şimdi ona da dikkat eden yok (KK1, 16, 17, 18).

Salı günü bir işe başlanmaz. Diyelim ben tütün ekeceğim, o işe salı günü başlamam. İlla da salı günü o tütün ekilecekse pazartesi günü giderim, bir başlangıç yaparım. Sıfırdan bir işe salı günü başlanmaz (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

5.27.Eşik İle İlgili İnanışlar

Yöre insanı kapı eşiğinde oturmanın iyi olmadığına, buraya oturan kişinin başına kötü bir iş geleceğine inanmaktadır. Bu inancın temeli ise Fatıma Ana'nın ikiz çocuklarını, kapı eşiğinde düşürmesine bağlanmaktadır.

Her türlü kötü şey kapı eşiğinde olurmuş, yeni emekleyen bir çocuğu kapı eşiğinde çok kötülük, cin, peri şeyi derler bulurmuş. Yetişkin bir insana Çocuklara, bir körpeye, masuma, emekleyen bir çocuğa hani iri bir insana çok şeyleri dokunmaz da kapı eşiğinde bunlar çok uğramaya uğrar (KK1, 16, 17, 18).

Kapının eşiğine oturulmaz. Oturursan iyi olmaz. Kapının eşiğinde Fatma Ana'nın iki tane yavrusunu Yezitler itip kakarken eksik attırdılar. Fatma Ana'yı kapının eşiğinde yıktılar, Medet ile Mühret Fatma Ana'nın karnında şehit oldular, o yüzden kapının eşiğinde oturulmaz (KK12).

Kapı eşiğine oturulmaz. Kapıda kalırsın, kısmetin kapanır denir (KK9, 10, 11).

Kapının eşiğine oturulmaz, çarpılırsın denir (KK1, 2, 3).

Biz kapı eşiğine basmayız. Çünkü kapı eşiği mezardır. Fatma Ana ikiz çocukları Medet ile Mühret'i kapı eşiğinde düşürmüş (KK18, 19, 20, 28, 29).

5.28.Mezarlıkla İlgili İnanışlar

Yöre insanının inancına göre mezarlığı el işaretiyle göstermek iyi değildir, birisi yanlışlıkla mezarlığı el işaretiyle gösterirse kişiye parmağını ısırması gerektiği söylenir. Cenaze defnetmek veya mezar ziyareti için mezarlığa giren bir kişinin eve girmeden önce mutlaka yüzünü üç kez yıkaması gerektiği; aksi takdirde o kişinin evine ölüm getireceğine inanılır.

Mezarlar ve mezarlık el işaretiyle gösterilmez. Bir kişi parmağını mezara doğru dikti mi hemen parmağını ısırtırlar (KK1,10, 11, 16, 17, 18).

Mezarlığa girip çıktığı zaman el yüz yıkamadan evin içine girilmez. Ya mezarlığın dışındaki çeşmede ya da eve girmeden avludaki çeşmede yüz üç kez yıkanıp eve öyle girilir. Cenaze evinden yani yas tutulan evden çıkılıp kişi kendi evine geldiğinde de yine yüzünü yıkayıp eve öyle girer. Çünkü gözyaşının gözyaşı getireceğine inanılır. Bu yüzden de mezarda veya yas evinde akıtılan gözyaşıyla eve girilmez. Oradaki yası eve taşımayalım, bizim başımıza da gelmesin diye böyle yapılır (KK5, 6, 7, 8).

5.29.Misafir ve Yolculuk İle İlgili İnanışlar

Yöre insanı; yürümeye başlamış bir çocuğun birden yürümeyi bırakarak emeklemeye başlamasında, ekmek hamuru karılırken tekne dışına hamur taşıdığı veya kapı eşiğinde horoz öttüğünde eve misafir geleceğine inanmaktadır. Kişinin ayakkabıları üst üste geldiğindeyse bu durum, ayakkabının sahibi olan kişinin uzun yola çıkacağına yorumlanmaktadır.

Kapının eşiğinde horoz öterse ya da yürüyün çocuk yeniden emeklemeye başlarsa misafir gelecek derler (KK1, 16, 17, 18).

Ekmek yaparken hamuru ısırılanla keserken ya da hamuru yoğururken hamur dışarı sıçrarsa illa dışarıdan biri gelecek bu ekmekten tadacak derler (KK1, 16, 17, 18).

Ayakkabı üst üste gelirse uzun yolculuk var, derler (KK5, 6, 7, 8).

5.30.İnsan Bedeniyle İlgili İnanışlar

Yöre insanı arasında sağ kulak çınlarsa birileri tarafından iyi; sol kulak çınlarsa isminin kötü anıldığına inanılır. Kişinin gözü seğirirse birinin öleceğine ya da kişinin

çok ağlayacağına; kişinin kolu kaşındığına et yiyeceğine; sağ avuç kaşırırsa kişiye bir yerden para geleceğini, sol avuç kaşırırsa kişinin cebinden para çıkacağına; çocukların çok ağladıklarında, diş gıcırdatmasında ya da damaklarıyla ses çıkarmalarında ölüm getireceğine inanılmaktadır. Ayrıca yatan bir kişinin üzerinden atlamanın da iyi olmadığına inanılmaktadır.

Sağ kulak çınlarsa benim lafım geçiyor, iyi anıyor derler. Sol kulak çınladı mı beni kötü anıyor derler (KK1, 2, 3, 16, 17, 18).

Göz seğirdiği zaman da insan ölecek ya da gözün seğirdiği zaman illa ağlarsın derler (KK1, 2, 3, 16, 17, 18).

Kolun kaşındı mı et yiyeceksin derler (KK1, 2, 3, 16, 17, 18).

Sağ avuç içi kaşındı mı para girecek, sol avuç kaşındı mı para çıkacak derler (KK1, 2, 3, 16, 17, 18).

Çocuklar uyurken dişini gıcırdatırsa ya da damak döverse baş yiyecek derler. Çok ağlayan çocuklar için de aynısı söylenir. Çok ağlayan çocuğa “Ya yiyeceğin, ya çıkaracağın iş var” denir (KK18, 19, 20, 28, 29).

Yatan birinin üstünden atlanmaz, bu iyi olmaz derler. Ölen kişiye kefen biçilirken bir sağına bir soluna geçilir, ölünün üzerinden atlanır. Uyuyanın üzerinden atlanmanın da ölümü çağıracağına inanılır (KK1, 2, 3, 16, 17, 18).

5.31.Nasip İle İlgili İnanışlar

Yöre insanı arasında eğer ki bir kadın, yaşı kaç olursa olsun, yolda bir erkeğin önüne geçerse o erkeğin nasibinin kesileceğine inanılmaktadır. Bu yüzden de yöre kadınları, ister çocuk olsun ister yetişkin yolda hiçbir erkeğin önünden geçmemeye özen göstermekte, erkeğin yolunu kesebileceği durumlardaysa kenara çekilip beklemektedir. Yine yaşı veya cinsiyeti ne olursa olsun bir kişi, kollarını öne bağlayıp o şekilde durursa kişinin kendi nasibini bağladığına inanılır.

Bir kadın yolda yürüyen bir erkeğin önünden geçmez. Diyelim ben bir erkek kişiyim ve buradan çıktım, eve gideceğim. Yolda önüme bir kadın çıktı, o benim önümden geçmez. Uzakta olsa bile, beni gördüğü anda yoldan geçmez. İsterse beş yaşında bir erkek çocuğu olsun, onun önünden de geçmez kadınlar. Bir kadın erkeğin yolu keserse o erkeğin nasibinin kesileceğine inanılır (KK1, 5, 6, 7, 8, 16, 17, 18).

Kişi veya çocuk kollarını ya da ellerini bağlayıp oturursa hemen öyle durma, nasibini mi bağlayacaksın derler (KK5, 6, 7, 8).

5.32.Beşik ile İlgili İnanışlar

Yöre halkı arasında çocuğun yattığı beşik boşken beşiği sallamanın çocukta baş ağrısı yaptığına inanılmaktadır.

Boş beşik sallanmaz, sallanırsa çocuğun başı ağrır (KK12).

5.33.Zeytin İle İlgili İnanışlar

Yöre insanı zeytini ve zeytin ağacını kutsal kabul etmektedir. Bu sebeple oruçlar zeytinle açılmakta, ölüm döşeğinde yatan bir kişinin acılarını azaltmak için başucuna zeytin dalı konulmaktadır.

Orucu zeytinle bozarız. Zeytin cennet meyvesidir. Adem'in kapısının önüne güvercin ağzında zeytin dalıyla varmış, biz zeytine çok önem veririz (KK12).

Biri ölüm döşegine yattığı zaman, yanı başına zeytin ağacı konulur. Böylece yatan kişinin acılarının azalacağına inanılır (KK18, 19, 20, 28, 29).

5.34.Fırın İle İlgili İnanışlar

Yöre insanı arasında her gün ateş yakılan fırınlarla evlerin giriş kapılarının karşılıklı olmaması gerektiğine inanılmaktadır.

Evin kapısı fırına bakmayacak. Günlük ateşlenen bir şey fırın, o yüzden iyi olmaz derler (KK12).

5.35.Define/Gömü İle İlgili İnanışlar

Yöre insanı arasında definelerle ilgili memoratlar ve define arayan kişilerle ilgili de olağanüstü hikâyeler anlatılmaktadır. Bu hikayelerin başında kutsal alanlarda define arayan kişilerin büyük felakete uğradıkları gelmektedir. Ayrıca her definenin başında onu koruyan olağanüstü varlıkların bulunduğu ve bu varlıklara rağmen o hazinenin elde edilemeyeceği de yaygın inanışlardandır.

Bizim burada biri define aramak için bir mezar kazıyor, mezarın içinde bir kadın cesedi varmış, bu ceset hiç bozulmamış. Korkmuşlar, hemen kapatmışlar. Ondan sonra bu kadın adamın rüyasına girmiş, senin nazlını alacağım demiş. Adamın bir oğlu vardı,

oğlan öldü. Oğlan baharın ağla yemiş, ağla da ilalıymış, o mana oldu tabi (KK10, 11).

Bizim bu Tekke var ya, köyden biri orayı kazıyor, define aramak için. Sonra rüyasına sakallı bir ihtiyar girmiş. Bir cuma günü bu sakallı ihtiyar bu adamı devamlı kovalarmış. Adamın peşine takılmış, adam git dermiş ama nereye gitse bu sakallı ihtiyar peşinde. Adam arkasını dönüp bakınca kayboluyor, sonra yine takip ediyormuş. Bu adamın başından kötü olaylar da geçti. O zaman 12 yaşında oğlu vardı, o zamanın parasıyla 20 bin lira para verdi oğlunu ameliyat yaptırabilmek için. Çocuk hastalandı. Orası sahipli, yatır sonuçta. Orada define var; ama aldirtmıyor, koruyucusu var o definenin. Öyle yerlerin koruyucusu olur (KK10, 11).

5.36. Ant İçme ve Yalancı şahitlik ile İlgili İnanışlar

Yöre insanı arasında gerçek olmayan bir bilgi üzerine yalan yemin etmek ya da yalancı şahitlik etmek kabul edilemez. Mahkeme huzurunda, hâkimin giydiği cübbede yöre insanının “alemir” dediği yeşil ve kırmızı renkler vardır, bu renklerin kutsallığına inanılır. Kişinin yalan yere şahitlik etmesi durumunda başına felaketler geleceği, yaygın bir inanıştır.

epniler asla yalan yere Kuran üzerine yemin edemez. Diyelim bir adam suç işledi, korkusuna ya da başka bir sebepten bunu saklıyor, yalan söylüyor. Getirip önüne Kuran’ı koysunlar, elini Kuran’ın üstüne koyup yalan söyleyemez (KK5, 6, 7, 8).

Diyelim sen yabancısın, bu da benim amcam. İkinizin arasında bir tartışma çıktı ve amcam haksız. Ben hâkim karşısına çıkıp da yalan ifade vermem, doğru neyse onu söylerim. Çünkü orada alemir var. Bizim kadınlarımız eskiden başlarına alemir bağlardı. Git hâkimin savcının da üstünde alemir var. Alemirin karşısında bizim halkımız yalan yere yemin etmez. Yalancı şahitlik yapanın başına felaket geleceğine inanılır. Ekmeğin üstüne yalan yemin ettiremezsin. En ağır yeminlerden biri “Ekmek Kuran arpısıdır.” Alemir’de al kırmızıdır, emir yeşildir. Hâkimin üstündeki kıyafet de alemirdir. Yeşil İslamiyet’in, al da Aleviliğin göstergesidir (KK5, 6, 7, 8).

5.37.Kına ile İlgili İnanışlar

Kınanın cennet kokusu olduğuna inanılmaktadır. Bu sebeple de kurbanlık hayvanlara, Allah’a kurban olsun diye; askere gidecek gençlere, vatana kurban olsun

diye; evlenen kızlara, yeni yuvasına kurban olsun diye kına yakılmaktadır. Ayrıca kadınların ellerinin bereketli olması için sürekli ellerinin kınalı olması gerektiğine inanılır. Yas sürecinde olan kadınlarınsa kına yakınması hoş karşılanmamaktadır.

Kına demek cennet kokusu demektir. Gelin düğünüyse herkes kına yakınır, geline de kına yakarlar. Kadınlar bayramlarda da kına yakınır. Bir de ölecek kadına kına yakarlar. Yas sürecinde olan kadınlar da kına yakmazlar. En büyük yaşlardan biri de kınadır, genç bir oğlu ölen ya da kocası ölen kadın zamanla et yer ama ömrübillah kına yakınmaz (KK1, 16, 17, 18).

Elinin bereketli olması için kadının elinden kına çıkmayacakmış, tırnaklarından kaybolmadan üstüne kına yakacakmış kadınlar (KK17).

Gelinin hem ellerine hem de ayaklarına kına vurulur kına. Ayrıca ölecek kadına, askere gidecek olana, baba evinden gidecek olan kıza da vururlar. Askere gidene vatana kurban olsun, gelin kıza da baba evinden giden kız da artık geri gelmez, kocasına kurban olsun diye kına yakılır (KK12).

5.38.Kutsal Günler

5.38.1.Muharrem Ayı

Alevi inanç dairesine mensup olan yöre insanı için muharrem ayı, “yas” ayıdır. Kerbela’da katledilen Hz. Hüseyin ve ehlibeyt bu ay içerisinde anılır. Bir ölümden sonra ölen kişinin yas tutan yakınları neler yapıyorsa veya neleri yapmaktan kaçınıyorsa muharrem ayında da aynı uygulamalar, tüm köy halkı tarafından uygulanır. Bu ayda on iki günlük muharrem orucu tutulur; oruç tutulan günlerde yumurta, elma, soğan, sarımsak yenmez; su içilmez. Bu on iki gün içerisinde oruç tutsun veya tutmasın, tüm köy halkı eğlenceden uzak durur. Tıpkı yas sürecinde olduğu gibi bu dönemde de tırnak kesilmez, televizyon açılmaz, aynaya bakılmaz, tıraş olunmaz, et yenmez, alkol tüketilmez, zorunlu bir hal olmadıkça banyo yapılmaz, evli çiftler birbirlerine yakınlaşmaz, kadınlar kına yakınmaz. Eğer ki bir kişi üst üste on iki yıl muharrem ayında on iki gün oruç tutmuşsa on ikinci yılın sonunda kurban keser.

Muharrem orucundaki asıl amaç Kerbela’daki susuz kalan Ehl-i beyt ve onlarla birlikte zulüm görenlerin, susuzluğuna ve acısına ortak olmak, çektikleri ızdırapları anlayabilmek ve biraz olsun paylaşabilmektir. Muharrem orucu, günümüzden asırlar önce meydana gelmiş bir hadisenin bugün aynı hislerle yaşanıp yaşatılmasının bir

sembolüdür (Ersal, 2015: 91). Bu sebeple de Muharrem ayında tutulan oruçlarda su içilmemekte, soğan başı kesmek, bir canlıyı öldürmek gibi Kербela’da yaşanan vahim olayları anımsatacak davranışlardan kaçınılmaktadır.

Bu ay bildiğimiz yas ayıdır. Yasta ne yapılmazsa bu ayda da yapılmaz. Yumurta, elma, soğan, sarımsak yenmez bu oruçta. Her türlü eğlenceden, gülmekten eğlenmekten uzak durulur. Bu on iki gün boyunca et, tırnak, ot kesmek gibi şeyler kesinlikle olmaz. Aynaya bakılmaz. On iki yıl üst üste Muharrem ayında on iki gün oruç tutan biri, on iki yılın sonunda kurban keser. Bu oruç esnasında su içilmez, gece sahura kalkılmaz. Akşamdan aşama yemek yenir (KK1, 16, 17, 18).

Hız. Hüseyin Kербela’da şehit edildi, Muharrem’de biz onun yasını tutarız. On iki gün aynı bir yas havası içinde, aynalarımız ters çevrilir, tıraş olunmaz, kadın erkek bir yakada bulunmaz, kötü söz söylenmez, soğan sarımsak yenmez, fazla kahkaha atılmaz, on iki gün bu yasla birlikte biz bu ayın orucunu da tutarız. Ondan sonra da aşuresini kaynatırız. Biz akşamdan bir yedik mi ertesi günü akşama kadar sürer oruç, orucu yirmi dört saat tutarız. Orucu da zeytinle bozarız. Zeytin cennet meyvesidir. Adem’in kapısının önüne güvercin ağzında zeytin dalıyla varmış, biz zeytine çok önem veririz, o yüzden de zeytinle bozarız orucumuzu. Su hiç içilmez bu on iki günde. Et yenmez yine. Top da oynanmaz bu dönemde; çünkü İmam Hüseyin’in kellesini Yezitler top yaptı. Bu yüzden yasta top da oynanmaz. Kadınlar bu dönemde kınaydı, boyaydı sürünmez. On iki günlük oruca başlamadan tırnağını kesersen, banyonu olursun, temizlenirsin, sabahına oruca yatarsın. On iki günün sonunda aşure pişirilir (KK12).

Muharrem ayında elma da yenmez. Elma neden yenmiyor: Diyelim biz ikimiz musahibiz, dedenin huzurunda ikimiz yola girdik, birimizden biri öldü mü, iki elmanın yarısı diyorlar, o yola elmayla giriyorsun. Elma o yüzden yenmez (KK9, 10, 11).

Muharrem ayı kutsaldır biz de. Bu yas döneminde et yenmez, tırnak kesilmez, soğan başı kesilmez, yumurta kırılmaz canlı olduğu için. Çok sık televizyon açılmaz. Su içilmez. Bizim orucumuzda sahur olmaz. Akşamdan yenir bir dahaki akşama kadar sürer. Yemeklerde de su içilmez, bunun yerine komposto, meyve suyu, ayran gibi şeyler içilir. Sakal tıraşı olunmaz. Cinsel ilişki de olmaz. Sakız çiğnenmez, kına yakılmaz. Kınanın sebebi şöyle bir insan bir insana ben ölünce kına yakarsın diyor ya, kına yakmak insanın kötü durumdan dolayı mutlu olduğu anlamına geliyor. O yüzden kına yakılmaz. Muharrem oruçları bittikten sonra isteyen kişi maddi durumu yerindeyse

lokma döktürebilir, pilav hayrı yapabilir, aşure dağıtabilir (KK3, 5, 9, 10, 11, 22, 23, 24).

Muharrem ayında bıçak türü kesici bir alet kullanılmaz. Canlı bir hayvan kesilmez. Elma dahi kesilmez. Elma cennet meyvesi olduğu için kutsaldır. Elma cemde dahi kullanılır. Cemde kurban kesemeyen biri, kurban olarak elma keser. Elmanın bir kurban kadar değeri vardır (KK20, 28, 29).

Muharrem ayında ölen oldu mu hayırlı ölüm derler. Herkese nasip olmaz derler (KK17, 18).

5.38.2.Aşure Aşı

Aşure Günü: Hicri aylardan ilki olan muharrem'in onuncu günüdür. Aşure Arapçada on anlamına gelen *aşara* sözcüğünden türemiştir ve onuncu gün anlamına gelmektedir. Arapça *âşûrâ* şeklinde yazılan kelime, Türkçede *aşure* olarak kullanılmaktadır. Hz. Hüseyin'in Kerbela'da muharrem'in onuncu günü şehit edilmesi, aşure gününün İslam tarihinde son derecede acı ve üzücü bir olayı hatırlatma özelliği de bulunmaktadır (Kurt, 2017: 151).

Yöre insanı aşure geleneğini mümkün olduğunca uygulamaya devam etmektedir. Aşure geleneği hakkında ise değişik bilgilere ve inanmalara sahiptir. Bu gelenekle ilgili en yaygın inanışlar bu aşın en az on iki çeşit malzemeyle yapılması gerektiği ve aşure aşının muharrem ayı içerisinde pişirilip dağıtılması gerektiğidir.

Aşure aşı on iki çeşit malzemeden yapılır. İçinde bakla, nohut, badem, ceviz, fındık, yemiş, kayısı gibi on iki çeşit malzeme olacak bir de taneli olacak bu malzemeler. Şimdi kolayına kaçılıyor ve bu malzemeler aşure pişerken eziliyor. Aşure daha güzel olsun diye eziliyor; ama bu yemeğin aslı taneli olacak. Muharrem ayı içinde herhangi bir günde pişirilebilir (KK1, 16, 17, 18).

Muharrem ayında aşure dağıtılır. Oruç tutanlar on iki günün sonunda tutmayanlar da o ay içerisinde yapar aşuresini dağıtırlar. Aşure on iki malzemeyle yapılır. En az on iki malzeme olacak, fazlası olur ama azı olmaz. Bu aşure Nuh peygamberden kalmış. Nuh peygamberin gemisinde yaşam mücadelesi veren insanlara, hayvanlara yapılan bir çorba aslında (KK3, 5, 9).

Kaynak kişilerden biri, aşure aşının ortaya çıkış hikayesini şu şekilde anlatmaktadır:

“Aşure aslında Nuh peygamberindir. Nuh peygamber okyanusları dolaşıp Ağrı Dağına çakılmış. Aşureyi herkes yapar bizde. On iki çeşit malzemeye kaynatılır. Çünkü bu malzemeler Nuh Peygamber’in on iki çuvalından çıktı. Nuh peygamber dünyanın en zenginiydi. Çok iyi kalpli biri olduğundan ona yardım buna yardım, fakire yardım ettiğinden yoksullaştı. Fakir olduğu için de toplumu Nuh Peygamberi lanetledi, o da kendine kahretti. Bir gemi yaptı, dünyada yaşayanlardan hep ikişer tane koydu geminin içine. Gemiye saldı suyun içine. Bütün dünyada bak yedi çeşit toprak var savrulmuş. İşte Nuh peygamber dünyayı alt üst etmiş. Nuh, gemiyi denize bir salıyor, giderken oğlu Kabil’e demiş: Ne kadar oldu acaba biz denize gireli? Ambarda tavuklarımız gurka yattıydı gelirken bir bak onlara demiş. Varmış Kabil bakmış, tavuklar gurk çıkarmış. Tavuk yirmi bir günde gurk çıkarır. Yirmi bir gün olmuş biz denize gireli demiş, Kabil. Azıcık daha zaman geçmiş Nuh oğlum bir de kedimize bak demiş. Kedi de doğmuş. Kırk günde doğar kedi. Oğlum kırk gün olmuş diyor denize gireli. Oğlum bir de köpeğe bak demiş. Oğlan bakmış, köpek doğmamış. Demek ki biz denize çıkalı üç ay olmamış demiş. Köpek üç ayda doğar. Birkaç gün sonra bir daha bakmış köpek doğmuş, oğlum üç ay oldu demiş. Oğlum demiş ambara bak bakalım keçiyi koyun doğmuş mu? Doğmuş demiş Kabil. Beş ay olmuş demiş, çünkü onlar da beş ayda doğar. Oğlum demiş bir de ineğimize bak, inek de doğmuş demiş Kabil, dokuz ay olmuş denize çıkalı demiş Nuh. Yine gidiyorlar, gidiyorlar. Kendi karısı da hamileymiş. İnekten dokuz gün fazla taşımış kadın çocuğunu. Dokuz gün sonra da hanımı doğurmuş, dokuz ay dokuz gün olmuş denize ineli. Yine gidiyorlar, gidiyorlar. Oğlum bir de eşeğe bak demiş. On bir ayda doğar eşek. Ondan sonra geri dönmüşler, okyanus onları geri çevirmiş. Tam okyanusun ortasında-sıçan çok yaramazdır, her eve girer- sıçan gemiyi altından delmiş. Gemi su almaya başlamış. Hemen yılan da gelmiş, sıçana bir görünmüş, sıçan kaçmış. Yılan simit olmuş, orayı kapatmış. Gemi gele gele Ağrı dağına çakılmış. Ağrı dağına işte Muharrem ayının onuncu günü çakılmış. Bir bakmışlar ki dünya arınmış, durulmuş, bir güzel güneş çıkmış. Ondan sonra geminin kapaklarını açmış, denizde yaşayanı denize, karada yaşayanı karaya

bırakmış. E yiyecek de bitmiş. Getirin demiş Nuh, elde ne varsa hepsini bir yere katalım, pişirelim. On iki çeşit çuvaldan on iki çeşit malzeme çıkmış, onu kaynatmışlar, o yemeğe de aşure demişler. İmam Hüseyin'in şehit edilmesiyle bu Nuh'un karaya çıkışı aynı güne denk geliyor” (KK12).

Yöre insanıyla yapılan görüşmelerde Muharrem ayıyla ilgili herkesin bilgi sahibi olduğu; ancak aşure aşının neden bu kadar önemsendiği ile ilgili çok fazla fikir sahibi olamadıkları görülmüştür.

5.38.3.Hıdrellez

Büyük çoğunlukla Anadolu e Balkan Türkleri arasında bilinen, eskiden Rûz-ı Hızır(Hızır Günü) denilen hıdrellez, halk arasında yaygın inançlara göre, Hızır ve İlyas peygamberlerin bir araya geldikleri günün anısına kutlanan bir halk bayramıdır. Hıdrellez kelimesi, Hızır-İlyas adlarının halk ağzında aldığı biçimi yansıtmaktadır. Hıdrellez günü, miladi 6 Mayıs gününe rastlamaktadır (Kurt, 2017: 157).

Arpaseki köyünde Hıdrellez baharın gelişi, bolluk ve bereketin başlangıcı, Hızır ile İlyas'ın buluşma günü olarak kutlanmaktadır. Bu kutsal günde herkes nasibine düşen bolluk ve bereketi almak istemektedir. Hıdrellez günü ailenin maddi gücü yerindeyse bir oğlak kesip ailece yenir. 6 Mayıs akşamı bir ateş yakılıp bu ateşin üstünden atlanır. Bu gece, gün doğmadan hane halkı uyandırılır, çocuklara çeşmelerden süt aktığı söylenip çocuklar köyün çeşmelerine gönderilir. Kadınlar evlerinin bahçelerinden birer çiçek koparıp köyün çeşmesine gider, çiçeği çeşmenin suyuna bırakıp o çeşmede yüzlerini yıkar. Yapılan tüm bu uygulamalar Hıdrellezin bereketinden, bolluğundan yararlanabilmek içindir. Hıdrellez gününde yağmur yağarsa Hızır ile İlyas'ın buluşmadıkları ve onun içinde gözyaşı döktüklerine inanılmaktadır.

Hıdrellezde eskiden sabahleyin erkenden, daha gün doğmadan kalkar, bir çiçek koparır, otlardan yolar, köyün çeşmesine giderdik. O çiçeği köyün çeşmesine bırakır, o çeşmeden akan hıdrellez suyuyla yüzlerimizi yıkardık. Hıdrellezin akşamında daha gece olmadan, yatmadan önce hasır, eşek semeri ya da lastik yakardık. Bu yanan ateşin üzerinden de herkes atlardı. Bunlar hıdrellezin akşamında yapılır, sabahına da suyuna kalkılırdı. Hıdrellez 6 Mayıs'ta kutlanır. Hızır ile İlyas'ın buluştukları gündür. O gün eğer, hava da yağarsa buluşamadılar, o yüzden hava ağlıyor, gözyaşı döküyor derler (KK1, 16, 17, 18).

Hıdırellez’de bir oğlak kurban keseriz. Hıdırellez’de erken kalkarız, su almaya çeşmeye gideriz, şimdi her evde olduğu için su, köyün çeşmesine gidilmiyor. O suyla elimizi yüzümüzü yıkarız, evimize arabamıza, dalımıza, taşımıza, ocağımıza atarız o sudan. Keselerimizi açarız akşamdan. Acaba Hızır ile Ellez’i bulabilir miyiz diye gece erkenden kalkarız. Çeşmelerden süt akarmış öncelerden, insanlar o bereketi bulmak için çeşmelere gidermiş (KK12).

Hıdırellez’de işi düzgün olan adam bir oğlak alır keser. Eskiden akar bir çeşme vardı köyün meydanında, hıdırellez günü güneş doğmadan herkes oraya yüzünü yıkamaya giderdi. Çocukları da kandırırlardı bugün. Gece güneş doğmadan çeşmeye giderse çeşmeden ayran, süt akacak derlerdi. Herkes elini yüzünü yıkamaya çeşmeye giderdi. Hıdırellez demek bolluk berekettir. Baharın gelişi, sütün bol olduğu zamandır. O çeşmeye gün doğmadan herkes giderdi, Hızır İlyas gelecek, o çeşmeden ilk ayranı kim içerse en çok nasibi alacak derlerdi (KK3, 5, 9, 20, 22, 23, 24).

5.38.4.Ramazan Bayramı

Yöre insanı, Ramazan bayramı arifelerinde mezar ziyaretlerini yapmaya önem göstermekte, maddi olarak imkânı olanlar lokma döktürmektedir. Bayramda çocukları sevindirmek için eve ikramlık şeker alınması yaygın geleneklerdendir.

Ramazan bayramında bayramlaşma ya da farklı bir şey olmaz. İnsanlar çoluk çocuğu sevindirmek için evlerine tatlı, şeker alırlar. Ramazan bayramı arifesinde işe gidilmez o gün, lokma çeken lokma çeker, mezar ziyaretleri yapılır (KK1, 16, 17, 18).

Bayramların bir gün öncesinde tutulan oruçların daha sevap olduğu ve bu günlerde tutulan oruçların insanın ölümünde mezarının tez kazılmasını sağladığına inanılmaktadır.

Arife günlerinde tutulan oruçlar daha bir sevap oruçlarmış. Arife günü tutulan oruçları dümbelekler için tutarmışsın. Yani mezarının tez kazılması için tutulmuş o oruçlar. İki arifede tutulan oruç daha makbul, daha sevap olurmuş (KK1, 16, 17, 18).

5.38.5.Nevruz

Nevruzla alakalı köy insanın çok bilgisi olmadığı, bu önemli günün Kürtlere özgü bir bayram olduğu düşüncesinin hâkim olduğu görülmektedir.

Nevruzu Kürtler çok kutlar, bizde kutlanmaz nevrz. Nevruz ayına sultannevrz ayı denir. Nevruz bayramı Kürtlerin bayramıdır (KK1, 16, 17, 18).

ALTINCI BÖLÜM

HALK HEKİMLİĞİ

İnsanlar, maddi imkânsızlıklar, iklim şartlarına bağlı ulaşım zorluğu veya tıbbi kurumların yetersizliği gibi sebeplerle doktora gidemediğinde ya da gitmek istemediğinde, hastalıkları engelleme, tanımlama ve sağaltma amacı ile halk hekimliği yöntemlerine müracaat etmektedir (Boratav, 1973: 149). Araştırma sahası olan Arpaseki köyünde halk hekimliği uygulamalarının geçmişe nazaran azalmaya başladığı gözlemlenmiştir. Bunun altında yatan en önemli sebep modern tıba ulaşım imkânlarının günümüzde artmış olmasıdır. Yöreden yapılan derleme çalışmalarında tespit edilen halk hekimliği uygulama ve yöntemleri on dokuz başlık altında tasnif edilmiştir. Bu uygulamalardan bazıları köyde yaşamlarını sürdüren ve kendilerini “ocaklı” olarak nitelendiren ya da kendilerinden önceki ustalarından ya da atalarında el aldıklarını söyleyen kişilerin yapmış oldukları halk hekimliği uygulamalarıdır.

6.1.Çocuğu Olmayan Kadınlara Uygulanan Tedavi Yöntemleri

Geçiş dönemleri içerisinde doğum konusunda da belirtildiği üzere çocuğu olmayan bir çiftte problemin önce kadında olduğuna inanılmakta ve bu problemin çözümü için tedavi yöntemlerine öncelikle kadından başlanmaktadır. Uygulanan tedavi yöntemlerinden ilki hazırlanan merhemlerle birlikte kadının belinin sarılmasıdır.

Çocuğu olmayan kadının eskiden belini saralardı, merhem yaparlardı; ama bunu nasıl yaparlardı onu ben çok iyi bilmiyorum. Koca kadınlar gelinin belini sararlardı ve böylece kadın kalan hamile kalıyordu (KK12).

6.2.Vücutta Çıkan Siğil/Sivilceler İçin Uygulanan Tedavi Yöntemleri

Vücutta çıkan siğillerin tedavisi için kaynak kişilerden birisi rüyasında el aldığı, nar dikeniyile bu siğilleri tedavi ettiğini anlatmaktadır. Aynı kaynak kişi, vücutta çıkan termeleri şekerli suyla, ayrıca siğilleri patlıcanla silerek de tedavi ettiğini

anlatmaktadır. Vücutta çıkan siğiller için köylünün başvurduğu tedavi yöntemlerinin başında siğil ocağına yani yukarıda bahsedilen kaynak kişiye gidilmesi gelmektedir.

“Ben rüyamda el aldım. Duasıyla birlikte verdiler bana bu eli, şu ana kadar da kimseye demedim bunu, içimde gidiyor o benimle. Bir gün rüyasını gördüm, sabahına tarlaya vardık, böyle böyle kaşıntılar yapıyorlar, ne oldu dedim, bizde bit mi ne var dediler, açtım bir baktım aynı rüyamda gördüğüm sivilceler. O sivilceleri ben nar dikeniyile çiziyorum. O esnada tarlada nar dikenini de yok, yaban eriğinin dikeninden üç tane aldım, onunla bir çizdim, iyileştiler. Ondan sonra kimde öyle bir şey çıksa hep bana geliyorlar. Vücutta çıkan termeler ve vücutta çıkan tuzlu balgam(yaralar, sivilceler, siğiller) için de bana geliyorlar. Şekerli suyla tedavi ediyorum onları da. Gelenlerden ben para istemem ama “el kesti” diye gelen beş on lira para verir. Cenabı Allah bana bu eli vermiş, göz ile görülmez silah ile vurulmaz. Ben elimden geleni yapıyorum, duamı okuyorum hepsi bu.

Vücutta çıkan siğilleri patlıcanla siliyorum. Patlıcanı sürüyorum siğilin üzerine, iki üç saat yıkmayın diyorum, faydası oluyor” (KK12).

Görüşme gerçekleştirdiğimiz ve köy halkı tarafından da saygıyla anılan ve halk hekimi olarak nitelendirebileceğimiz bu kişi temre, sivilce ve siğilleri tedavi etmekte, bu hastalıkların her biri için de ayrı yöntemler kullanmaktadır. Köy içerisinde halk hekimliği konusunda görüşme gerçekleştirdiğimiz birçok kişi, halk hekimi olarak bu kaynak kişiyi işaret etmekte, vücutta çıkan yara bereye değişik isimler verilse de ilk başvuru noktası bu kişi olmaktadır.

6.3.Dini Tedavi Yöntemleri

Yörede dini temelli, en yaygın tedavi yönteminin türbe ve ziyaret yerlerinde adakta bulunmak olduğu söylenebilir. Bu gibi yerlerde genellikle çocuk için adakta bulunmaktadır. Ayrıca yörede ayın ilk hali görüldüğünde şifa, bolluk, bereket ve nasip için yeni aya dua edilmektedir.

Yeni ay çıktığı zaman ben onu çoluk çocuğum için dualıyorum (KK12).

Türbe ya da ziyaret yerlerine şifa için değil de genellikle çocuk için giderler. Çocuk içi adakta bulunurlar, kurban keserler (KK9, 10, 11).

6.4.Yürürken Çok Düşen Çocuklara Uygulanan Tedavi Yöntemleri

Yörede çok düşen çocuklar “köstek kesme” yöntemiyle tedavi edilmeye çalışılmaktadır. Köstek kesme işleminde çocuğun ayakları bir iple bağlanmakta ve bu ip üç kez kesilmektedir. Köstek kesme işini herkes yapmamakta, bu iş için köyde başvurulan bir kişi bulunmaktadır.

Çocuk durmadan düşüyorsa onun kösteği kesilir. Çocuğun iki ayağı da iple bağlanır, o ipler üç kere bağlanıp çözüldükten sonra üç kez kesilir. Köyde köstek kesme işini yapan bir kişi var. Çocukların köstekleri o kişiye kestirilir ve kösteği kesen o kişiye de biraz para verilir (KK12, 13).

6.5.Salyaları Akan Çocuğa Uygulanan Tedavi Yöntemleri

Yörede bir çocuğun yanaklarının çok sık sıkılıp öpülmesi durumunda çocuğun salyalarının çok akacağına inanılmaktadır. Bu sebeple de çocuğun yanaklarını çok sıkıp öpen kişilere, dikkatli olması aksi takdirde çocuğun selini patlatacakları noktasında uyarıda bulunulur. Salyaları çok akan bir çocuğun ağzı, ikiz doğum yapmış bir kadın tarafından saçıyla silinirse çocuğun bu rahatsızlığının geçeceğine inanılmaktadır.

Salyaları çok akan çocukları tedavi etmek için ikiz doğuran kadınlar kendi saçıyla o çocuğun ağzını silerler. Çocuğun yanağı fazla sıkılmaz. Çok yanaklarını sıkıp öpersen çocuğun salyaları çok akar (KK12).

6.6.Zehirlenen İnsana Uygulanan Tedavi Yöntemleri

Yörede zehirlendiği düşünülen bir kişiye yoğurt veya sarımsaklı ayran içirilerek kişinin istifra etmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca yöre insanı, balık ile süt ürünlerinin birlikte tüketilmesi durumunda zehirleyeceğine inanmaktadır.

Eskiden zehirlenen kişiye önce hemen bir sarımsaklı ayran verirler ya da yoğurt yedirirlerdi. Zehirlenen kişiyi istifra ettiriyorlardı (KK1, 3, 5, 9, 10, 11, 16, 17, 18, 22, 23, 24).

Balık ile süt ürünleri birlikte yenmez, zehirlenirsin derler (KK9, 10, 11).

6.7.Köpek İsrırmalarında Uygulanan Tedavi Yöntemleri

Köpek ısırması durumunda, köpeğin ısırıldığı yer sabunlu suyla yıkandıktan sonra üzerine kolonya dökülmektedir.

Köpek ısırığı zaman hemen sabunla suyla yıkanır, ısırıldığı yere kolonya dökülür. Bir de insanlar, tedbir amaçlı, içlerine şüphe düşmesin diye hemen doktora götürüp aşı yaptırırlar(KK1, 3, 5, 9, 10, 11, 16, 17, 18, 22, 23, 24).

6.8.Yanıklara Uygulanan Tedavi Yöntemleri

Yörede yanık tedavisi için yanan bölgeye; yoğurt, diş macunu ve kurutulmuş böğürtlen yaprağı zeytinyağıyla karıştırılıp sürülür.

Yanıklara, böğürtlen denen bitkinin yaprağını çekip onu sürerlerdi. O yaprağı kuruturlardı, zeytinyağıyla karıştırıp yanığa sürerlerdi (KK1, 16, 17, 18).

Yanıklar için yoğurt, diş macunu sürerlerdi. (KK9, 10, 11).

6.9.İt Dirseğine Uygulanan Tedavi Yöntemleri

Göz kapaklarında veya kirpik çevresinde çeşitli sebeplerle meydana gelen ve halk dilinde arpacık olarak da bilinen iltihaba bölge insanı itdirseği adını vermektedir. Bu rahatsızlığın tedavisi için itdirseği bulunan kişi, perşembe veya cumartesi günleri yatırılır ve iltihap bulunan gözünün üzerine ekmek konur. Sonra bir köpeğe bu ekmek aldırılır ve bu şekilde kişinin bu rahatsızlıktan kurtulacağına inanılır.

İtdirseği için perşembe veyahut cumartesi günü çocuğu yatırılır, gözünün üstüne ekmek koyarlar, bir köpeğe o ekmeği aldırırılar. O itdirseği böylelikle kolayca düşer (KK1, 3, 16, 17, 18).

6.10.Diş Ağrısı İçin Uygulanan Tedavi Yöntemleri

Yörede ağrıyan dişin tedavisi için diş üzerine kolonyalı pamuk, aspirin, kibritin ucundaki kükürtlü kısım, kekik yağı, karanfil, tütün tozu, sarımsak ve özel ismi vicks olan bir krem konulmaktadır.

Diş ağrısı için ağrıyan dişin üzerine aspirin konur. Kibritin özesi var ya baş kısmı, o özesi konur ağrıyan dişin üzerine. Kekik yağı, vikis gibi şeyler de koyarlar ağrıyan dişin üzerine (KK1, 3, 16, 17, 18).

Diş ağrısı için kolonyalı pamuk basarlar. Bazısı da sarımsak koy der (KK9, 10, 11).

Diş ağrısı için alkol-rakı türü, kolonya, karanfil, enfiye(tütün tozu) koydun mu ağrıyı alır derler(KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

6.11.Yılan ve Akrep Sokmasında Uygulanan Tedavi Yöntemleri

Yörede “kuyruğu ölü” ismiyle anılan akrep sokması durumunda, olmamış incirin sütü akrebin soktuğu bölgeye sürülür. Yılan sokmalarında ise ilk yapılan iş yılanın soktuğu bölgenin bağlanarak zehrin yayılmasının önüne geçilmesidir.

Yılan soktuğu zaman soktuğu bölgeyi sıkıca bağlarlar ki zehir yayılmasın (KK1, 3, 16, 17, 18).

Akrebe kuyruğuölü derler. Akrep sokmasında sarımsak koyarlar, yemişin sütü vardır yemiş olmadan önce, o yemişin sütünü değirdiğin zaman oraya acıyı bir miktar keser. Sonra o kendiliğinden geçer (KK1, 3, 5, 9, 10, 11, 16, 17, 18, 22, 23, 24).

6.12.Grip/Öksürük/Soğuk Algınlığında Kullanılan Tedavi Yöntemleri

Yöre insanı gribe karşı “çalba” adını verdikleri adaçayını, çam kozalaklarının yaş halini ve kır kekiklerini kaynatıp içmektedir. Ayrıca öksürük tedavisi ve balgam sökücü olarak çam sakızı yenmektedir.

Biz adaçayına benzer bir bitki var, çalba deriz ona; bir de gribe karşı kır kekiği var, onları kaynatır içeriz (KK1, 16, 17, 18).

Çam sakızı balgam attırmak için de yenir (KK1, 16, 17, 18).

Çamın ufak ufak olan kozalaklarını kaynatıyorlar, onu içtiğin zaman öksürüğe ve astıma karşı bire birdir. O kozalıklardan beş altısını suyun içinde birkaç dakika kaynatıp alacaksın, çay gibi olur o. Her sabah o suyu içtiğin zaman öksürüğe de astıma da iyi gelir (KK1, 16, 17, 18).

6.13.Ateşlenen Çocukların Tedavisinde Kullanılan Yöntemler

Yörede bir çocuğun ateşi yükseldiği zaman tedavisi için limon, sirke ve zeytinyağı karıştırılıp çocuğun vücuduna sürülmekte; çocuğun alınına ve koltuk altlarına ıslak bez konulmaktadır.

Çocukların ateşi çıktığı zaman limonla zeytinyağı yaparız, sirke yaparız. Çocuğun kıyafetlerini çıkarıp ıslak bez koyarız alınına ve koltuk altlarına. Limonlu zeytinyağını karıştırıp vücuduna süreriz (KK1, 16, 17, 18).

6.14.Şeker Hastalığının Tedavisinde Kullanılan Yöntemler

Yöre insanı arasında domuz eriği olarak da isimlendirilen dağ eriği, şeker hastalarına yedirilmekte veya kaynatılıp suyu içirilmektedir.

Dağlardan domuz eriği derler o toplanır. Domuz eriğini şeker hastaları yer genelde. Onu turşu gibi yaparlar, kışın şeker hastaları yer (KK9, 10, 11)

6.15.Kesiklerde ve Yaralanmalarda Kullanılan Tedavi Yöntemleri

Yörede vücutta meydana gelen kanamalı bir kesikte yaranın üzerine tütün basılarak ya da bir çocuk kesik olan yere iştirilerek kanama durdurulmaya çalışılmaktadır. Vücutta meydana gelen berelenmelerde ise hayvanın kuyruk yağı ısıtılarak berelenmiş bölgeye konulmaktadır.

Eskiden yaralanmalarda, kesiklerde kuru tütün basarlardı yaranın üstüne (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Kesiklerde çocuklara kesiğin üzerine iştirirler. Tuzlu olduğu için idrar, kanamayı durdurur (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Hayvanın kuyruk tarafından kuyruk kapağı çıkar, insanın bir yeri berelendiği zaman o kuyruk kapağını ısıtır zedelenen yere bastığı zaman akşamdan sabaha kadar o zedelenmeyi iyileştirir (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

6.16.Kırık, Çıkık ve Zedelenmelerde Kullanılan Tedavi Yöntemleri

Yöre insanı kırık, çıkıklar için Kırık'ta oturan ve el almış olduğuna inanılan bir kişiye başvurmakla beraber; kırık, çıkık, incinme ve zedelenmelerde kuru soğanın kabuğu ısıtılıp hamurla birlikte incinen bölge üzerine basmaktadır.

Yakindeğirmen'de oturan çıkıkçı var, bu kişi ocaktan el almış. Kırık, çıkıklarda bu kişiye gidilir (KK9, 10, 11).

Kırıkta, çıkıkta, bertmelerde(zedelenmelerde)hamur basılır. Bir de kuru soğanın kabuk kısmı ısıtılır, hamurla birlikte berelenen yere sarılır (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

6.17.Çıban Tedavisi İçin Kullanılan Yöntemler

Çıban, siğil veya sivilce tedavileri için yörede başvuru alan yöntemlerden biri de bu çıban, siğil ya da sivilcenin üzerine çam sakızı ya da tahin helva konulmasıdır.

Çıban, sivilce, siğil ya da patlamadık yaralar için üzerine çam sakızı koyardık, o çam sakızı bütün iltihabı söker alırdı. Bir de tahin helvayı kâğıdıyla birlikte yaranın

üzerine kapattın mı hemen çeker o çıbanı, patlatır. Az bir tahin helvası yağlı kâğıdın üzerine koyulup yaranın üzerine basılırsa o çıbanı hemen çeker (KK1, 16, 17, 18).

6.18.Temre Tedavisinde Kullanılan Yöntemler

Arpaseki köyünde vücutta çıkan termelerin tedavisi için el almış kişilere başvurulmakta bu kişiler de altın yüzük, arpa ya da nar dikeniyile çizerek tedavi etmektedir. Ayrıca yine vücutta çıkan ve halk arasında “soğuk dabazı” olarak nitelendirilen, temreye benzer yaralar da el almış kişiler tarafından iğneyle tedavi edilmektedir.

Babamda soğuk dabazı için var el. Diyelim bir şey dokundu, vücudun dabaz dabaz²⁶ olur, bu genellikle soğuktan olur. Buna soğuk dabazı derler, babam onu ateşle korkutarak iyileştirir. Büyük bir iğnenin ucunu ateşte ısıtır, yarayı bu iğneyle korkutarak iyileştirir. Babam için ocaklı derler, bu iş için el almış (KK10).

Köyde bir de temre için gidilen biri var. O temreyi arpayla ya da nar dikeniyile çizer. (KK9, 10, 11).

Vücutta temre çıkarsa onu, arpayla ya da altın yüzükle çizerler. Siğilleri de ayın doğduğu ilk gün bir duası vardır onu okurlar. Bunları eli olan kişiler yapar(KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

6.19.Diğer Tedavi Yöntemleri

Yörede sindirim sistemine faydası olduğu düşünülerek sumak kaynatılıp suyu içilmekte; karın ağrısı için şekerli su içirilmekte; ishal için haşlanmış patates, leblebi yedirilmekte ya da gazozun içine aspirin atılıp içirilmektedir. Vücutta çıkan et benleri kan gitmeyecek şekilde ipe bağlanarak kendiliğinden düşmesi beklenmektedir. Dilde çıkan uçukların korkma neticesinde çıktığına; ayrıca dilinde uçuk çıkan birine, birisinin hakkını yediği için dilinde uçuk çıktığı söylenmektedir.

Sumak var, dağlardan toplanır. O sumağı getirip yıkarız önce tozunu almak için. Sonra bir tülbendin içine koyup bir gün suda bekletiriz. O sumağın çıkan suyu sindirim sistemi için bire birdir (KK1, 16, 17, 18).

²⁶ Dabaz: Yerel ağızda vücutta çıkan kabarcık.

İshal olan kişiye patates haşlaması, ayva ve leblebi yedirirler. Gazozun içine aspirin atıp içtiğin zaman anında keser ishali (KK1, 16, 17, 18).

Karın ağrısı için şekerli su içiririz (KK1, 16, 17, 18).

Dilde uçuk çıkarsa birinin hakkını yemişsin derler. Uçukların da korkudan çıktığına inanılır (KK3, 5, 9. 22, 23, 24).

Et benlerini kan gitmeyecek şekilde iple bağlanır, o bene kan gitmez, bir süre sonra çürüyüp düşer (KK3, 5, 9. 22, 23, 24).

YEDİNCİ BÖLÜM

HALK VETERİNERLİĞİ

Anadolu halkının veteriner olmadığı ya da veterinere ulaşamadığı zamanlarda ya da veterinere gitmek istemediklerinde hayvanlarını hastalıklardan korumak veya hayvanlarını tedavi etmek için başvurdukları uygulama ve pratiklerin tümüne “halk veterinerliği” “baytarlık” denir. (Artun, 2018:255) Yörede hayvancılıkla uğraşan insan sayısının az olması, modern veterinerlik hizmetlerinin yaygınlaşması gibi sebeplerle yörede yapmış olduğumuz çalışmalarda halk veterinerliği konusunda çok az bilgiye ulaşabildik. Bu konuda bilgi alabildiğimiz kaynak kişiler, hayvancılıkla geçimlerini sağladıkları eski dönemlerdeki bilgilerini aktarmışlar ya da yakın köylerde halk veterinerliği konusunda bilgi sahibi olan kişilerin yapmış oldukları uygulamaları aktarmışlardır.

Yöre insanının halk veterinerliği kapsamında değerlendirilebilecek uygulamalarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Semi hayvanlara nazar değmesini engellemek amacıyla ahırların girişine ayakkabı çakılır, nazar bocuğu ya da herhangi bir hayvanın kuru kafatası asılır.
- Nazar değdiği düşünülen bir hayvanın nazarı çıksın diye üzerine işenir.
- Fazla yemden dolayı zehirlenen bir hayvana soda içirilip hayvanın makat kısmından sabun sokulur. Bu hayvana asla su içirilmez ve hayvan yatırılmaz, sürekli gezdirilir.
- Yediği bir ottan veya başka bir sebeple zehirlenen hayvanın kulakları kesilerek zehirli kanın dışarı atılması sağlanır.
- Ayağı kırılan hayvanları iyileştirmek için bu işten anlayan biri hamurla hayvanın ayaklarını sarar.

Semiz hayvanlar göze gelmesin diye ahıra ayakkabı çakılır, hayvan kafası ve nazar boncuğu asılır (KK3, 5, 9, 10, 11. 22, 23, 24).

Bir hayvana nazar değerse o hayvanın nazarı çıksın diye, üzerine işerler (KK3, 5, 9, 10, 11, 22, 23, 24).

Fazla yem yiyen hayvana soda içirirler, hayvanın arkasından sabun atarlar, hayvanın içini boşaltması amacıyla sabun atılır (KK9, 10, 11, 22, 23, 24).

Yemi çok yiyen, yem vuran hayvana su içirilmez. Soda içirip bol bol gezdirilir hayvan (KK1, 3, 4, 16, 17, 18, 22, 23, 24).

Zehirlenen hayvanın zehirli kanını akıtmak amacıyla kulağını keserler (KK3, 5, 9, 10, 11, 22, 23, 24).

Hayvan kızılıık otu gibi bir ot yediye, hayvanı ot vurduysa hemen kulağını keser biraz kanını alırız ki kanının yağını alsın (KK16, 17, 18).

Hayvanların bacaklarında kırık çıkık olduğu zaman onu mayayla ve tahtayla sararlar. Maya dediğimiz, ekmeğ hamuru karmak için tutulan, ekşi (KK16, 17, 18).

Hayvanın ayağı kırıldığı zaman; civar köylerde bu işlerden anlayan birileri çağırılıp hayvanın ayağı mayayla sardırılır (KK9, 10, 11).

SEKİZİNCİ BÖLÜM

HALK HUKUKU

Bir bölgede, bir yörede yaşayan halkın, mahkeme edilmesi gereken bir sorunla karşılaştığında, mahkemeye ulaşmadığı ya da ulaşmak istemediği durumlarda, sorunun yörede, bölgede, köyde halk tarafından oluşturulan bir mahkeme ile çözümlenmesine “halk hukuku” denir (Artun, 2018: 272).

Geleneklerine bağlı, toplumsal normları çok güçlü ve dışa kapalı olarak nitelendirebileceğimiz Arpaseki köyü halkı için örfi yaptırımların, yasal yaptırımlardan daha güçlü olduğu söylenebilir. Kız kaçırma, zina, hırsızlık, cinayet, boşanma, evlenme gibi toplum yaşamının her aşamasında toplumsal yaptırımlarla hareket edilmektedir. Bu yaptırımların bu kadar kuvvetli olmasının sebeplerinden birisi toplumun Alevi inanç dairesi içerisinde bulunmasıdır. Bilindiği üzere Alevi toplumlarının birey üzerindeki yaptırımını, diğer toplumlara göre çok daha güçlüdür; çünkü Alevi inancına mensup toplumlarda, toplum tarafından hoş karşılanmayacak bir suçu işleyen birey “düşkün” ilan edilip toplumdan dışlanmaktadır.

8.1.Boşanma

Arpaseki toplumunda boşanma çok sık görülen bir toplumsal olay değildir. Toplum boşanma olaylarına çok sıcak bakmamakta ve evliliğin sürdürülmesi yönünde çaba sarf etmektedir. Nadir de olsa yaşanan boşanma olaylarında yöre kadınları koca evinden eşya, nafaka, tazminat vb. hiçbir talepte bulunmamaktadır. Boşanan çiftin çocukları varsa bu çocuklar baba evinde kalmaya devam etmekte, annenin çocuklar üzerinde de herhangi bir hak talebi olmamaktadır.

Çok sık rastlanmasa da boşanma olur. Boşanan kadın ne çocukları ister ne de maddi olarak bir şey talep eder. Boşanma olduğunda çocuklar baba evinde kalır. Boşanma sürecinde hatalı olan kadın da olsa erkek de olsa, kadın çocuklarını koca evinde bırakır. Koca evinde de çocuklar genellikle babaanneleri ve dedeleri tarafından büyütülür. Yalnız hamile olarak boşanma gerçekleşirse ve kadın, baba evinde doğum yaparsa o zaman çocuk annede kalır (KK1, .9, 10, 11, 16, 17, 18).

8.2.Eşi Ölen Kadın

Eşi ölen bir kadının çocukları varsa o kadın eşinin ailesinin yanında kalmaya devam eder, çocukları kayınpederi ve kayınvalidesinin desteğiyle büyütmeye çalışır ve o kadın, bir daha evlilik yapmaz. Yörede genç yaşta eşini kaybeden kadınlar, hele ki bir de çocukları varsa hayatları boyunca yas süreçlerini devam ettirmektedirler. Genç yaşta, bir trafik kazasında eşini kaybeden ve dört çocuğuyla birlikte hayat mücadelesini sürdüren bir kadın, çocukları büyüyünceye kadar siyah yazma bağlayacağını, eğlence yerlerine çıkmayacağını, kendini çocuklarına adadığını söylemektedir.

Bizde evlilik aynı kumru kuşlarındaki gibidir. Kumru kuşları da ömürlerinde bir kez evlilik yapar, eşlerden biri ölse bile diğer kuş bir daha kendine eş bulmaz (KK1, 16, 17, 18).

Kocasını ölen bir kadın çocukluysa kayınpederinin evinde kalmaya devam eder. Kayınpederi hem çocuklara hem de gelinine bakar. Baba evine dönmez kadın. O kadın bir daha evlenmez de (KK9, 10, 11).

8.3.Miras

Arpaseki toplumunda kız çocuklarına miras verilmez, kız çocuklarının da miras talebi olmaz. Genellikle baba hayattayken mirasını erkek çocukları arasında bölüştürür. Mirastan en büyük payı, en küçük erkek çocuk almaktadır. En küçük erkek çocuğun en fazla mirası almasının sebebi, baba evinden ayrılmaması ve anne babanın yaşlılığında onlara bakma görevini üstlenmesidir. Yörede evlenen her erkek çocuğu önce babasının evinde bir odaya yerleşmekte kendinden sonra başka bir kardeşi evlendiğinde baba evinden ayrılarak kendi evine geçmektedir. En küçük erkek çocuksa baba evinden ayrılmamakta ve baba evinin ocağını o tütürmektedir.

Kız çocukları baba evinden miras almazlar. Kızın düğünü esnasında babası düğün hediyesi olarak kızına ne verecekse verir. Onun dışında kıza baba evinden bir şey verilmez, kız çocukları da bir şey talep etmezler (KK1, 16, 17, 18).

Miras baba ölmeden de paylaşılabilir. Babası oğullarına der şu tarla senin şurası senin. Bizde kızlara miras yok. Mesela bizde otuz dönem tarla var babamın. Yarın o paylaşılacağı zaman biz üç erkek kardeşiz aramızda paylaşırız. Üç de kız birader var ama onlara pay verilmez; ama şöyle olur belki o tarla satılır, gönlümüzden kopar kızlara

da biraz pay verebiliriz. Kızın miras hakkı yok, kızlar da istemez zaten. Erkekler arasında da küçük olana biraz da fazla verilir. Mesela bizim 400 ağaç zeytin var. Bu ağaçların beş sırası benim, beş sırası diğer biraderin altı sırası en küçük biraderin. Baba evi de küçük olana kalır (KK9, 10, 11).

Miras paylaşımını genellikle baba ölmeden önce yapar. Çocuklarının hiçbiri de ona karşı çıkmaz. Baba nasıl taksim ettiyse öyle olur. Kız çocuklarına miras verilmez, zaten kız çocukları da bunu talep etmez. Erkek çocuklar arasında en küçük olanı mirastan biraz daha fazla pay alır. Bunun sebebi anne baba bu erkek evladının yanında kalır. Miras konusunda bir anlaşmazlık çıkmaz, herkes rıza gösterir hakkına. Çocuklardan biri ölür de geride yetim bırakırsa çocuğun miras hakkı geride kalan çocuklarına devrolur. Dedeleri ya da amcaları onların hakkını verir (KK1, 2, 3, 5, 22, 23, 24).

8.4.Ant İçme

Yöre insanı yalan yere yemin etmekten ve yalancı şahitlik yapmaktan imtina etmektedir. Özellikle Kuran ve ekmeğe üzerine kesinlikle yalan yere ant içilmez ve mahkemede kesinlikle yalancı şahitlik edilmez; çünkü yörede yaşayan insanların inancına göre mahkemede hâkimin giydiği cübbe ile Alevilik inancı arasında analogik bir bağ bulunmaktadır.

Diyelim sen yabancısın, bu da benim amcam. İkinizin arasında bir tartışma çıktı, amcam haksız. Ben hâkim karşısına çıkıp da yalan ifade vermem, doğru neyse onu söylerim. Çünkü orada alemir var. Bizim kadınlarımız eskiden başlarına alemir bağlardı. Git hâkimin savcının da üstünde alemir var. Alemirin karşısında bizim halkımız yalan yere yemin etmez. Yalancı şahitlik yapanın başına felaket geleceğine inanılır. Ekmeğin üstüne yalan yemin ettiremezsin. En ağır yeminlerden biri “Ekmeğe Kuran çarpsın”dır. Ekmeğin üstüne yalan yemin edilmez. Alemirde al kırmızıdır, emir yeşildir. Hâkimin üstündeki kıyafet de alemirdir. Yeşil İslamiyet’in, al da Aleviliğin göstergesidir (KK5).

Çepniler asla yalan yere Kuran üzerine yemin edemez. Diyelim bir adam suç işledi, korkusuna ya da başka bir sebepten bunu saklıyor, yalan söylüyor. Getirip önüne Kuran’ı koy, elini Kuran’ın üstüne koyup yalan söyleyemez. Kim olursa olsun, asla Kuran üstüne yalan yemin etmez bizim halkımız (KK6, 7, 8).

8.5. Toplumsal Yaptırımlar

Alevî çevrelerinde ahlâkî değerler sisteminin korunması amacıyla benimsenen yolun ilkeleri dikkate alınmayıp yasaklanan şeylerin işlenmesi halinde cem âyinde dedenin kararı ve toplumun tasvibiyle ilgili kişi “düşkün” diye ilân edilir, bu kişinin sabit olan suçluluk durumuna da “düşkünlük” denir.²⁷ Yöre insanı arasında toplumsal normlar ve yaptırımlar çok güçlüdür. İki kişi ya da aile arasında anlaşmazlık yaşandığında toplumun önde gelenleri araya girmekte ve bu iş mahkemeye gitmeden çözüme kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Hırsızlık gibi yüz kızartıcı bir suç işlendiğinde toplum tarafından bu suçu işleyen kişi düşkün ilan edilip dışlanmakta ve toplumun hoş karşılamadığı boşanma gibi durumlarda ise boşanmaya sebep olan eş ya da her iki eş düşkün olarak görülmektedir.

Bizim burada bir de şöyle bir durum var. Diyelim ki benim oğlan bunun kızını kaçırdı. Toplumdaki büyükler kızın ailesine kızlarını vermeleri için baskı uygularlar (KK5, 6, 7, 8).

Köyde bir anlaşmazlık çıkarsa, araya aracılar girer bu sorunu çözmeye çalışırlar (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Hırsızlık yapan, zina eden, haksız yere cinayet işleyen, konu komşuya zarar veren biri toplum tarafından dışlanır (KK9, 10, 11).

Boşanmalarda suçlu olan taraf kadın ya da erkek fark etmez, suçlu kimse düşkün ilan edilir, yedi sene ceme giremez (KK1, 16, 17, 18).

Yörede aile yapısı geniş aile biçiminde olup dede, nine, amcalar, yengeler, çocuklar hep birlikte tek avlu içinde yaşam sürdürmektedir. Bu geniş aile yapısı zaman zaman aile içinde gelin-kaynana ya da kayınpeder çatışmalarına sebebiyet verebilmektedir. Ancak yöre kadınları, hem bir görev olarak saygılarından hem de toplumsal normlar sebebiyle evde birlikte yaşadıkları aile büyüklerine karşı bir saygısızlık yapmamakta, bu yaşlı insanların hizmetlerini de yürütmektedirler.

Çepni kadınları kaynanasına kayınbabasına karşı saygıda ve hizmette kusur etmezler. Sabah kalkıp ateşlerini yakar, çaylarını yapar, her türlü hizmetlerini görür. Çepni olamayan kadınlar ufacık bir laf da söz de bile geçimsizlik yapar; bizim kadınlara

²⁷<https://islamansiklopedisi.org.tr/duskunluk> Erişim Tarihi: 19/10/2022

hiç o laflar işlemez. Saygıda hizmette kusur göstermezler. Baktı gelinle kaynana anlaşamayacak, konu komşu girer araya geçimsizlik olmasın diye akıl verirler, o gelinin evi ayrılır hemen, boşanma olmasın, geçimsizlik olmasın diye. Bizimkilerde kolaylıkla yuva bozulmaz (KK1, 16, 17, 18).

8.6.Kan Davası

Kaynak kişilerle mülakat esnasında kan davası olup olmadığı sorulduğunda, birtakım sosyal sebeplerden dolayı yörede kan davası olmadığı söylenmiştir; fakat Kınık'ta yaşayan Çepniler arasında kan davası güdüldüğü, kan davası yüzünden Manisa'dan veya Balıkesir'den bölgeye göçlerin yaşandığı yönünde bilgiler mevcuttur.

Köyde kan davası yok. Yanlışlıkla biri birini öldürmüştür ya da cinayet işlemiştir ama bunun izi sürülmez. Bu iş kan davasına dönmez (KK3, 5, 9, 10, 11. 22, 23, 24).

DOKUZUNUNCU BÖLÜM

HALK METEOROLOJİSİ

İlkçağlardan bugüne insanoğlu tarım, hayvancılık, göç, savaş gibi toplumun tamamını ilgilendiren meselelerin yanı sıra dinî ritüel, düğün vb. etkinliklerin tarihlerini belirlemede meteorolojik bilgiye ihtiyaç duymuştur. Havanın sıcak ya da soğuk, rüzgârlı, bulutlu, yağışlı veya nemli olması insanoğlunun hayatını ve yaptığı faaliyetleri etkilemiştir. Tabiî afetlerin önlenmesinde, ulaşımda, ticarî faaliyetlerde ve günlük giyimin belirlenmesinde dahi meteorolojik bilgiye ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç insanları çeşitli gözlem ve incelemeler yaparak hava olaylarının nedenlerini anlamaya ve hava durumunu önceden tahmin edip hayatlarını bu doğrultuda düzenlemeye itmiştir (Demir, 2019: 213-222). Arpaseki toplumunda da gök cisimlerine, hayvan davranışlarına, ağaçların durumlarına vb. bakarak havanın ya da gelecek mevsimlerin nasıl olacağıyla ilgili çıkarımlarda bulunulmaya çalışılmaktadır. Toplum arasında hava durumlarıyla ilgili yaygın inanışlar şöyle sıralanabilir:

- ✓ Ayva, çitlembik, dağ eriği, delice armut, çalılardaki pelit gibi meyveler yazın bol olursa kış mevsiminin sert geçeceğine inanılmaktadır.
- ✓ Kavak ağaçları sonbaharda yapraklarını tepeden dökmeye başlarsa kış mevsiminin sert; tepeden değil de alttan dökmeye başlarsa kış mevsiminin yumuşak geçeceğine inanılmaktadır.
- ✓ Yaz mevsiminde meralarda otlayan hayvanlar, yönlerini kuzeyden esen poyraza doğru dönüp de geniş getirirlerse kış mevsiminin sert geçeceğine inanılmaktadır.
- ✓ Ayın etrafında beyaz bir hale oluşmuşsa ertesi günü havanın yağışlı olacağına inanılır.
- ✓ Güneş batarken bulutlar kızıl bir renge bürünürse havanın güzel olacağına inanılır.
- ✓ Gökyüzü pırl pırl yıldızlarla kaplıysa ertesi günü havanın güneşli ve sıcak olacağı söylenir.
- ✓ Hayvanlar çok fazla çam pürçeği yerse kış mevsiminin çok olacağı söylenir.

✓ Kırlangıç, serçe gibi köy kuşları çok fazla görünürse kışın çok olacağı söylenir.

Ayva, çetlemik, domuz eriği çok olursa bu sene kış kuvvetli olacak derler (KK9, 10, 11).

Kavak, yaprağını tepeden dökmeye başlarsa kış çok olacak derler. Alt taraftan dökerse yapraklarını kış yumuşak geçecek derler (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Koyun çobanları, yazın hayvanını güderken hayvan poyraza doğru dönüp de geviş getirirse; kışın sert geçeceğini söylerler (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Delice armut diyoruz biz, o çok olursa kış çok olacak deriz (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Çalıda pelit çok olursa yine kış çok olacak derler (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Kış yağışlı geçiyorsa şimdiki gibi, bak yağışlar baharı besliyor deriz. Yani bahar bereketli olacak, hayvanlar için ot bol çıkacak (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Kar yağdı mı mikrobu kırdı, yaz güzel olacak derler (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Akşamdan aya baktığında ayın çevresi bembeyaz bir çizgiyle çevriliyse, ertesi günü havanın yağışlı olacağını söylerler (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Ayın arka yüzü denize döndüğü zaman havanın yağacağını biliriz. Normalde ayın hilal şekli poyraza doğru döner, işte o ayın arkası denize dönerse havanın yağışlı olacağı söylenir (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Güneşin batmasına bir direk boyu kaldığında, güneş direkleme yapar, güneşin ışığı denize vurursa, yağış olacak derler (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Güneş batarken bulutlar kızarırsa hava hoş olacak derler (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Gece gökyüzü çok yıldızlıysa hava sıcak olacak derler (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Taşlıca armudu deriz biz, delice armutlar çok olursa, çalılarda pelit oluyor o pelitler çok olursa bu yıl kış çok olacak deriz. Hayvanlar çam pürçeğini yerse kış çok olacak deriz. Köy kuşları böyle bir iki tane değil alayla dolaşırsa köyün içinde kışın çok olacağını anlarız. Ayva ağaçları çok meyve verirse yine kış çok olacak deriz (KK1, 4, 16, 17, 18).

Kış çok olursa, çok kar yağmur yağarsa yazın deprem olacak denir (KK1, 4, 16, 17, 18).

Kar yağışı gübre gibidir toprak için. Çok yağdığında toprağın mikrobu kırılır, mahsul bol olur (KK1, 4, 16, 17, 18).

Dolunay olduğu vakit, o sisleniyor böyle, bulutlu gibi oluyor. Yıldızlar da snk vaziyette olduğu vakit havanın yağacağını anlarız. Hava Őıkır Őıkır yıldız çok oldu mu hava yarın çok güzel olacak deriz. Tek tek bir sürü yıldız gördüğün vakit o havada yağış vardır, yıldızların gözünün yaşlı olduğunu anlıyorsun o vakit (KK1, 4, 16, 17, 18).

ONUNCU BÖLÜM

HALK MUTFAĞI

Mutfak kültürü, beslenmeyi sağlayan yemek, yiyecek, içecek türleri ve bunların hazırlanma, pişirilme, saklanma ve tüketilme sürecini; buna bağlı mekân ve ekipmanı, yeme-içme geleneği ile bu çerçevede gelişen inanış ve uygulamalardan oluşan bir bütünlüğü ve kendine özgü bir kültürel yapıyı ifade eder (Artun, 2018: 415). Yöre insanının kısa zaman öncesine kadar konargöçer yaşaması, tarımla uğraşmayı ve yerleşik hayat düzenini yeni yeni içselleştiriyor olması gibi sebeplerden dolayı yöre mutfağında yemek çeşidi sayısının sınırlı olduğu söylenebilir. Yöre mutfağının en önemli özelliğinin hayvancılıkla uğraşan, göçebe toplumların ortak özelliği olan ete dayanmasıdır. Yörede önemli günlerde veya misafir ağırlanacağı zamanlarda sofrada bulunması gereken en önemli yemek et yemekleridir. Yemeklerin et bakımından zengin olması, sofraya oturan misafire duyulan saygıyı gösterirken önemli günlerde ikram edilen yemeklerdeki etin bolluğu ise zenginlik ve itibar göstergesi olarak değer kazanmaktadır.

10.1.Sofra Gelenek ve Göreneklere

Arpaseki köyü sofrası kültüründe ataerkil düzenin izlerini, geniş aile kavramının gereklerini ve atalara duyulan saygının sofrada da kendini gösterdiğini görmekteyiz. Yöre insanı geniş aile düzeninde dede, nine, anne, baba ve çocuklar aynı avlu içinde hep birlikte yaşamaktadır. Evler ayrı bile olsa tüm aile sofraya birlikte oturmakta ailenin büyükleri yemeğe başlamadan yemeğe başlanmamaktadır.

Yöre insanı misafiri ve misafir ağırlamayı çok önemsemektedir. Gelen her kim olursa olsun tanrı misafiri olarak bakılmakta, misafir kişiye aç olup olmadığı sorulmadan en iyi şekilde ağırlamaya çalışılmaktadır.

Sofraya çoluk çocuk bütün aile birlikte oturur bizde. Yemek aynı tabağı doldurulur, ortak tabaktan yenir. Yaşlı insanımıza ayrı tabağa koyarız. Onların dışı

olmadığından, geç kalmasınlar yani gençlerin içinde yemek kalmaz, aç kalmasınlar diye ayrı tabağa konur yaşlıların yemeği (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

Büyük, geniş bir aileyse tek yerde yemek pişer, el birlik sofraya atılır. Herkes ortak yer. Dede yakınlardaysa ve yemeğe gelecekse beklenir, çocuklara bekleyin dedeniz gelsin denir, dede gelmeden başlanmaz yemeğe (KK1, 16, 17, 18).

Yörede misafir ağırlamaya çok önem verilmekte, eve bir misafir geleceği zaman en iyi yemekler hazırlanmaktadır. Eve gelen misafire aç olup olmadığı sorulmadan misafirin önüne sofraya konulmaktadır. Sofrada misafir olacağı zaman misafirin rahat etmesi için çocuklar bu sofraya oturtulmaz, onlara ayrı bir sofraya kurulur. Etinden, rakısına kadar ev sahibi elinden geldiğince misafirine iyi bir sofraya kurmak ister.

Misafir ağırlama konusunda bizim burada kaç göç yoktur. Eve gelen kim olursa olsun Tanrı misafiridir. Bizim buranın insanı misafirden kaçmaz, insanlar devamlı evlerine misafirin geldiğini ister, Cenabı Allah zaten misafir rızkıyla gönderir. Misafir geldiği zaman elimizde A'dan Z'ye ne varsa acısıyla tatlısıyla, kuru yavan misafirin önüne koruz. Yedirir içiririz misafiri ama çocuklarımızı oturtmayız sofraya. Çocuklara ayrı sofraya yaparız. Çepnilerde misafir sevilir. Fakat biz çevre köylere misafir gittiğimizde onlar, gelen misafir acıkmış deyip salçalı ekmeğe, ufak yollu, küçük ikramlar yaparlar. Bizim Çepnilerin ise misafir yemeği ağır olur. Ev sahibi misafirine etsiz ve alkolsüz sofraya kurmaz (KK1, 16, 17, 18).

Bizim burada hayır hizmeti sorulmaz. Açın benzinden, susuzun dudağından anlar bizimkiler. Çepni geleneği böyledir (KK1, 16, 17, 18).

Misafir çok önemsenir bizde. Misafir geleceği zaman ayrı tabak çıkarılır, daha çok çeşit yemek yapılmaya çalışılır. Misafir geldi kesecek bir hayvanın yoksa bir horoz bari kes denir. Şimdi bu biraz değişti; ama eskiden misafir gelecek diye yüklükte hiç kullanılmamış yatak olurdu, misafire özgü. Eskiden misafir geldi mi belki bir ay kalırdı ama şimdi arabalar çoğaldığı için gelen misafir bir gece bile kalmıyor (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

10.2.Kış Hazırlıkları

Yöre insanı kışın tüketmek maksadıyla yazdan salça, tarhana, bulgur, domates ve biber kurutması, çeşitli sebzelerden konserve gibi yiyecekler hazırlamakta; dağlardan çitlembik, dağ eriği, taş armudu, alıç, kızılıcık gibi meyveleri toplamaktadır. Bu toplanan

meyvelerin bazılarını buzdolabında saklamakta, bazılarını kurutmakta, bazılarında ise turşu ve tahin yapmaktadır. Yine dağlardan ebegümece(yerel ağızdaki adı göbeç otu), gelincik(yerel ağızdaki adı gelinalı otu), ağcakız (yerel ağızdaki adı alcakız otu), kazayağı(yerel ağızdaki adı kazağı), ısırgan gibi otlar da toplanıp yöre insanı tarafından çeşitli yemeklerde kullanılmaktadır.

Yazdan domates ve biber salçamızı yaparız, tarhanamızı yaparız. Eskiden bulguru iri buğdaydan kendimiz kaynatıyorduk, kaydattığımız bulguru su değirmenine götürüp çektiyorduk. Bulgur kaynatıldığı zaman konu komşu kaynayan o buğdaydan yemeye gelirdi, çocuklar da sıraya geçerdi o buğdaydan yemek için (KK1, 16, 17, 18).

Kışın yemek için tarhana yaparız. Tarhananın içine nohut, kırmızıbiber, süt, kokulu olsun diye kır kekiklerinden atılır. Çok güzel olur kokulu. Tarhanayı pişirirken de salça ve sarımsakla pişirilir. Eskiden kazan tarhanası yaparlardı. Kazanın içine sütü koyarlardı, kaynarken içine yavaş yavaş hamuru salarlardı. Oklava deriz biz büyük oklavalarla kazanın içinde çevire çevire pişirirlerdi, sonra parça parça serip kuruturlardı onu. Çok güzel olurdu o tarhana. Yoğurda bile banıp yenirdi. Şimdi öyle yapmıyorlar, şimdi yapılan çiğ tarhana. Hamuru kararlar, bezin üstüne parça parça dökerler, kuruyunca da ince elekten geçirip tane tane yaparlar tarhanayı. O hamur parçalarını ovalaya ovalaya elekten geçirirler (KK9, 10, 11, 16, 17, 18).

Kış için domates, biber, patlıcan kurutulur, konserve hazırlanır (KK3, 5, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18).

Kışın tüketmek için dağdan çetlemik toplanır. O çetlemiği biz tuzlayıp yeriz, tuzlamadan da yenir. Yazın toplanan çetlemik buzluğa atılır, kışın çıkarılıp tüketilir. Eskiden çetlemiği toplayıp kuruturduk, o kuruyan çetlemiği de çektirip tehen(tahin) yapıyorduk. O çetlemiği taşa ezip ezip yağını çıkartırsın, sonra da onu şekerleyip yersin, tehen dediğimiz şey o (KK16, 17, 18).

Dağlardan geyik elması, taş armudu, alıç, domuz eriği toplanır. Domuz eriğini şeker hastaları yer genelde. Onu turşu gibi yaparlar, kışın şeker hastaları yedirilir (KK9, 10, 11).

Göbeç otu, gelin alı otu, alca kız otu, kazağı, kızılıcık, ısırgan otu bunlar dağdan toplanıp yenilen otlar (KK3, 5, 9, 22, 23, 24).

10.3.Yiyecek Türleri ve Yapılışları

Arpaseki köyünde yöreye has diyebileceğimiz yemekler; “dolama” adı verilen yufka ve cevizden yapılan bir tatlı, “topalak” adı verilen ve erişteye benzer bir hamurdan yapılan çorba ve “bezdirme” denilen bazlamaya benzer bir ekmektir.

Köyümüzde yöresel, bize özgü bir yemek yok. Yaptıkları yemekler diğer yerlerdeki gibi aynı. Yufkayı herkes yapıyor, yazdan toplu bir yufka yapmayız. Tüketeceğimiz kadar, sacın üstünde yaparız. Yufkadan bezdirme yaparlar, bazlama gibi. Bunu da taze taze, bir iki günde tüketilecek şekilde yaparız, ekme gibi. Yufkadan baklava gibi tatlılar yaparız. Sizin saraylı dediğiniz tatlıyı yaparız, biz ona dolama deriz. Yufkadan baklava olur, börek olur, dolama olur, gözleme olur. Erişte gibi taze taze hamur keseriz, mantılık yaparız. Yine o hamurdan çorbalık yaparız. Biz topalak deriz, yuvarlama yaparız. Hamuru üçgen şeklinde keseriz, mantılık yaparız. Mantının içine bir şey koymayız, üçgen şeklinde keseriz, sarımsaklı yoğurtlu bir şekilde yeriz onu. Haşlanmış nohuttan bir de ıspanaktan börek yaparız (KK1, 16, 17, 18).

10.4.Belirli Gün ve Törenlerde Yenilip İçilenler ve Hazırlanışları

Alevi inancına sahip yöre insanı için en önemli yemek Muharrem ayının on ikinci gününden sonra pişirilen aşure aşısıdır. Tüm köy insanı, Muharrem ayının bu kutsal yemeğini pişirip dağıtmaya gayret gösterir. Bu yemeğin en önemsenen özelliği en az on iki çeşit malzemenin bir araya getirilerek pişirilmesidir.

Aşure aşını biz on iki çeşit malzemedan yaparız. İçinde on iki çeşit malzeme olacak. Bakla, nohut, badem, ceviz, fındık, yemiş, kayısı gibi malzemelerle ve bir de pişerken bu malzemeler ezilmeyecek, taneli olarak kalacak; ama o malzemeler daha güzel oluyor diye, şimdi eziliyor. Suyu ve şekeri malzemedan saymadan, su ve şeker harici on iki çeşit malzeme olmalı. Muharrem ayı içinde herhangi bir günde pişirilebilir bu aşure. Aslında Muharrem ayında bizim on iki günlük orucumuz var. Bu on iki günlük oruç tutulduktan sonra aşure pişirilir. Ekseriyetle herkes kaynatır bu aşureyi(KK1, 16, 17, 18).

Yöre insanı sünnet, düğün gibi hayatın geçiş dönemlerinde düzenlenen törenlerde ikram edilen yemeklere ayrı bir özen göstermektedir. Töreni düzenleyen kişinin itibarı ve zenginliği bu özel günlerde ikram edilen yemeklerle ölçülmektedir. Yöre düğünlerinde pişirilen yemeklerde aranan en önemli özellik etinin bol olması ve

alkolle birlikte ikram edilmesidir. Daha önceleri düğün ve sünnet yemekleri köy insanı tarafından pişirilmekte ve sinilerle evlere dağıılmaktayken günümüzde ise dışarıdan bir aşçı tutulmakta ve yemeklerin pişirilmesinden serviste kullanılacak kap kacağa kadar hepsini aşçı sağlamaktadır.

Eskiden düğün yemeklerini köylü kadınlar kazanlarda pişirirdi. Yemek pişince köyün çocukları aş pişti, aş pişti diye bağırırdı. Herkes evinden sinisini, çanağını alır, düğün evine gider yemeğini alır evine getirirdi. Şimdi aşçı da dışarıdan geliyor, yemeği de düğün evinde yiyorlar (KK9, 10, 11).

Diğer köylerde keşkek yaparlar misal ama bizde öyle bir yemek yok. Bizim yemeklerde en meşhuru ve önemlisi eti bol olacak, alkolü bol olacak. Kırmızı et olmadıkça, dana devrilmedikçe düğünün tadı çıkmaz. İlla kırmızı et olacak. Çepni düğünlerinin yemesi içmesi bol olur (KK3, 5, 9, 22, 23, 24, 25)

SONUÇ

“Arpaseki Köyü Monografisi” adını taşıyan bu çalışmada, İzmir’in Kınık ilçesine bağlı Arpaseki köyünün tarihsel sürecinden başlanarak halk kültürünü oluşturan geçiş dönemleri, halk inanışları, halk hekimliği, halk veterinerliği, halk mutfağı, halk meteorolojisi ve halk hukuku konularında, sözlü kaynaklardan yapılan derlemeler ve yazılı kaynaklardan yapılan taramalarla halk kültürü öğelerinin geçmiş ve günümüzdeki durumları kıyaslanarak aktarılması amaçlanmıştır.

Alevi inancı benimsemiş ve Çepni boyuna mensup olan köy halkının bölgeye gelişleri ve şu anda yaşadıkları yöreye yerleşip köyü kurma süreçleri çalışmanın ilk bölümde verilmiştir. Kadim bir boy olarak tarih sahnesinde binlerce yıldır varlıklarını gösteren bu boyun Alevi inancını benimsemiş olan ve araştırmaya konu olan bu kolu, konar göçerlikten yerleşik hayata geçeli henüz yaklaşık bir yüzyıllık süreçte olmuştur. Kapalı bir toplum olarak yaşamlarını sürdüren köy halkının yerleşik hayat düzenine ve bölgeye uyum süreçleri ise yeni yeni tamamlanmaktadır. Bu uyum sürecinde çevre köylerle bazı sıkıntılar yaşanmış olsa da günümüzde bu sıkıntıların büyük bölümünün de ortadan kalktığı söylenebilir.

Arpaseki, göç veren bir köy olsa da köyde genç nüfus yoğunluğu fazladır. Günümüz şartları düşünüldüğünde bu genç nüfusun eğitim seviyesinin düşük olduğu söylenebilir. Köyde üniversite eğitimi alan genç, yok denecek kadar azdır. Köyde kız çocukları ortaokuldan sonra eğitimlerine devam ettirilmemekte, erkek çocukları ise okumanın işe yaramadığı düşüncesiyle en fazla lise diploması sahibi olmaktadır. Kız çocuklarının okutulmamasının altında yatan sebep, kızların kaçırılacağı endişesiyken; erkeklerin eğitime önem verilmemesinin sebebi ise madendir. Madende çalışan bir işçinin ortalama bir memurdan bile fazla maaş alıyor olması, erken emeklilik fırsatı sunması gibi sebepler köyün gençlerini okumaktansa madende işe girmeye sevk etmektedir.

Köyün ana geçim kaynağı köy çevresinde bulunan kömür madenleridir. Madenden emekli olan ya da madende çalışan köy halkının her hanesine maden

sayesinde en az bir maaş girmektedir. Madende çalışan insanlar dışında köy halkından gücü olanlar, madenlerin hafriyat döküm alanlarından kömür toplayıp bu kömürleri satarak kazanç elde etmektedir. Köyde hayvancılık yapan yok denecek kadar azdır. Çiftçilik yapanlarsa köy sınırları içinde değil, Kınık ovasında kiraladıkları ya da satın aldıkları tarlalarda tarımsal faaliyetlerini sürdürmektedir. Tarım ve hayvancılığın köy yaşamında geri kalmasının sebepleri arasında, köyün tarım arazilerinin ve meralarının maden sahaları içerisinde kalması; köyün bir orman köyü olması sebebiyle yapılan ağaçlandırma çalışmaları sonucunda mera alanlarının azalması; yine köye kurulan güneş santrallerinin de mera ve tarım arazilerinin üzerine kurulması gibi sebepler olsa da asıl sebep yine madendir. Çünkü köy insanı tüm geçimini ve geleceğini maden işçiliğine bağlamıştır.

Araştırma çalışmasının önemli bir bölümünü oluşturan ve doğum, sünnet, askerlik, evlilik ve ölüm olarak sıralanan hayatın geçiş dönemleri geçmiş ve gelecekteki durumları mukayese edilerek aktarılmıştır. Bu dönemler içerisinde doğumla ilgili yaşanan en büyük değişikliklerin halk hekimliği kapsamında değerlendirilebilecek sağıltma yöntemleriyle ilgili olan pratiklerde olduğu söylenebilir. Çünkü modern tıba ulaşım imkânlarının gelişmesiyle birlikte insanların kısırlığı giderme ya da çocuğun yaşadığı sağılık problemleri gibi durumlarda önceden geleneksel yöntemlere başvurulurken günümüzde bu konuda modern tıp hizmetinin sunulduğu hastanelere başvurulmaktadır. Sünnet dönemiyle ilgili de benzer çıkarımlarda bulunulabilir. Çocukların günümüzde hastanelerde sünnet edilip sadece sünnet düğünün köyde yapılıyor olması sünnet töreni içerisindeki bazı uygulama ve inanışların ortadan kalkmasına sebep olmuştur. Askerlik dönemi inanış ve pratiklerinde yaşanan bazı değişikliklerin temelinde yatan sebepten günümüzde gelişen iletişim ve ulaşım imkânlarıdır. Ayrıca askerlik süresinin eskilere nazaran kısılması, köyde askere gidecek olan gençlerin tavır ve davranışlarında yaşanan değişiklikler de bu dönem içerisinde bazı gelenek ve inanışlarda değişimlere sebebiyet vermiştir. Geçiş dönemleri içerisinde eski dönemlerle karşılaştırıldığında en fazla değişikliğin evlenme dönemiyle ilgili olan inanış ve uygulamalarda olduğu söylenebilir. Çünkü geçiş dönemleri içerisinde süreci en uzun olan ve içerisinde en fazla geleneği ve inanışı barındıran dönem, evlenmedir. Çocukları evlenen ailelerin, evlenecek olan gençlerin ve toplumun bu dönem üzerinde birçok beklentisi ve yapması gereken ödevleri vardır. Değişen yaşam koşullarının, kitle

iletişim araçları vasıtasıyla birçok yerel kültürün yerine moda diye tarif edilen uygulamaların halk kültürüne girmesiyle yöredeki evlilik süreçlerinde de bazı uygulamalar ortadan kalkarken bunların yerine yeni uygulamalar toplum hayatında yerini almaktadır. Geçiş dönemleri içerisinde geçmişle mukayese edildiğinde en az değişikliğe uğrayan dönem ölümdür. Köyde yaşanan bir ölüm olayı karşısında tüm köy halkı, geleneğin kendilerinden beklediği görevleri yerine getirmekte, hem ölen kişinin yakınlarına hem de ölen kişiye olan saygılarını göstermek için üzerlerine düşen görevi yerine getirmektedir. Bu dönemle ilgili en belirgin değişimin ölüm sırası ve ölümden hemen sonra yapılan işlemlerde yaşandığı söylenebilir. Bunun sebebi de ölümlerin genellikle hastanelerde gerçekleşmesi ve ölen kişinin gömmeye hazırlanmasının hastane ve gasil hanelerde yapıyor olmasıdır.

Çalışmanın beşinci bölümünde incelenen halk inanışları bakımından köyün son derecede zengin olduğu söylenebilir. Halk inanışları başlığı altında otuz sekiz başlıkta köyden derlenen inanışlar verilmiştir. Diğer halk kültürü ürünlerinde olduğu gibi birçok halk inanışının da toplum hafızasından silinmeye başladığı söylenebilir. Çünkü geçmişte halkın cevabını bulamadığı birçok gizemli olayın günümüzde bilimle açıklanıyor olması, bu inanışların batıl ya da hurafe olarak nitelenmesine sebep vermektedir.

Altıncı ve yedinci bölümlerde incelenen halk hekimliği ve halk veterinerliği konularında da yapılan uygulamaların ve inanışların çok azaldığı, bu inanış ve uygulamaların yavaş yavaş toplum hafızasından silindiği söylenebilir. Günümüzde modern tıp uygulamaları, bu iki halk kültürü sahasında yer alan uygulamaların yerini almaya başlamıştır.

Araştırmanın sekizinci bölümüne konu olan halk hukukunun günümüzde medeni hukuka konu olan miras, boşanma vb. olaylarda hala köyde uygulanan örfi hukukun resmi hukukun önünde olduğu söylenebilir. Miras, boşanma gibi konularda köy halkı kendilerine medeni hukukun verdiği hakları kullanmayıp örfi hukukun gereklerini yerine getirmektedir.

Dokuzuncu bölümde incelenen halk meteorolojisi konusunda da gelişen teknolojik imkânların dakika dakika hava durumuyla ilgili bilgiler veriyor olması sebebiyle toplum hafızasından bu konuyla ilgili bilgi ve inanışlar yavaş yavaş silinmektedir.

Çalışmanın onuncu ve son bölümü olan halk mutfağı konusunda da önemli değişimler yaşanmaktadır. Örneğin eski dönemlerde köy halkının mutfak kültüründe önemli bir yer tutmayan domates, günümüzde halk mutfağının temel malzemesi haline gelmiş, salçasından kurutmasına kadar birçok ürünüyle köy halkının mutfağında yerini almıştır.

Değişen yaşam biçimleri, köylerin hızlı bir şekilde boşalıp insanların büyük çoğunluğunun kentlerde yaşamaya başlaması sebebiyle halk kültüründe de önemli değişikliklere ve bu kültürün toplum hafızasından silinip gitmesine sebebiyet vermektedir. Yapılan bu araştırmada Arpaseki köyünün halk kültürü ürünleri toplum hafızasından silinip gitmeden önce kayıt altına alınması ve böylece halk bilimi alanına katkı sunulması amaçlanmış olsa da bu çalışma sınırlı bir çalışmadır. Çünkü Kınık, Soma, Bergama ve Dikili ilçelerini içine alan bu bölgede birçok Çepni köyü bulunmaktadır. Her ne kadar aynı boydan geliyor olsalar ve aynı inanca mensup olsalar da kültürel bakımdan bu köyler arasında farklılıklar gözlemlenmektedir. Bu yörede yaşayan Çepnilerin kültürlerinin tam olarak kayıt altına alınabilmesi, köyler arasındaki kültürel farklılıkların ortaya konularak geçmişle bağlantılarının kıyaslanarak bu kültürün sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi için bölgede yaşayan bu Çepni köylerinin üzerine kapsamlı bir çalışma yapılması gerekmektedir.

KAYNAK KİŞİLER

- KK1:** Ahmet SÜREN, Arpaseki/1971, İlkokul, Emekli
- KK2:** Kemal KESKİN, Arpaseki/1976, İlkokul, Emekli
- KK3:** Özay POYRAZ, Arpaseki/1974, İlkokul, Çiftçi
- KK4:** Fırat SÜREN, 1996/Arpaseki, Lisans, İşsiz
- KK5:** Ergün ŞAHAN, Arpaseki/1972, İlkokul, Emekli/Muhtar
- KK6:** Alpay ŞAHAN, Arpaseki/1982, İlkokul, İşçi
- KK7:** Suat ŞAHAN, Arpaseki/1962, İlkokul, Emekli
- KK8:** Okan SÜREN, Arpaseki/1982, İlkokul, İşçi
- KK9:** Hüseyin ŞAHAN, Arpaseki/1956, İlkokul, Emekli
- KK10:** Gürkan ŞAHAN, Arpaseki/1986, İlkokul, İşçi
- KK11:** Kemal ŞAHAN, Arpaseki/1988, Ortaokul, İşçi
- KK12:** Hatice ŞAHAN, Arpaseki/1952, Okula gitmemiş, Ev Hanımı
- KK13:** Zeynel ŞAHAN, Arpaseki/1949, İlkokul, Emekli
- KK14:** Makbule ŞAHAN, Arpaseki/1963, Okula gitmemiş, Ev Hanımı
- KK15:** Kamuran ŞAHAN, Arpaseki/1986, İlkokul, Ev Hanımı
- KK16:** Melek SÜREN, Arpaseki/1974, İlkokul, Ev Hanımı
- KK17:** Nevin ŞAHAN, Arpaseki/1962, Okula gitmemiş, Ev Hanımı
- KK18:** Zühre SÜREN, Arpaseki/1972, İlkokul, Ev Hanımı
- KK19:** Selma SÜREN, Arpaseki/1978, İlkokul, Ev Hanımı
- KK20:** Muazzez YILDIZ, Taştepe/1976, İlkokul, Ev Hanımı
- KK21:** Adını vermek istemeyen kaynak kişi.
- KK22:** Mustafa ŞAHAN, Arpaseki/1973, İlkokul, Emekli
- KK23:** Kemal YILDIZ, Arpaseki/1961, İlkokul, Emekli
- KK24:** Zafer SÜREN, Arpaseki/1963, İlkokul, Emekli
- KK25:** Tamer ŞAHAN, Arpaseki/1977, İlkokul, İşçi

KK26: Zümür YILDIZ, Arpaseki/1952, Okula gitmemiş, Ev Hanımı

KK27: Kemal ŞAHAN, Arpaseki/1964, İlkokul, Emekli/Çiftçi

KK28: Taner ŞAHAN, Arpaseki/1971, İlkokul, İşçi

KK29: Sermin ŞAHAN, Arpaseki/1971, İlkokul, Ev Hanımı

KK30: Güldalı ŞAHAN, Arpaseki/1954, Okula gitmemiş, Ev Hanımı

KK31: Hüseyin POYRAZ, Arpaseki/1949, İlkokul, Emekli

KAYNAKÇA

Acıpayamlı, Orhan, *Türkiye’de Doğumla İlgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum, 1974.

Akay, İsmail Hakkı, *Çepniler Balıkesir’de*, Vilayet Matbaası, Balıkesir, 1935.

Arik, Durmuş, *Halk İnanışları El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2017.

Artun, Erman, *Türk Halkbilimi*, Adana: Adana, 2018.

_____, “Adana’da Asker Uğurlama Karşılama Törenleri Asker Ağıtları, Türküleri, Şiirleri, Manileri”, *Milli Folklor*, Yıl: 12, Sayı: 47, 2000, s. 41-48.

Atalay, Besim, *Divanü Lügat-it Türk Tercümesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt I, Ankara, 1985.

Ayhan, Aydın, *Balıkesir ve Çevresinde İskan Hareketleri Manavlar, Yörükler, Çepniler, Türkmenler, Muhacirler*, Balıkesir Rotary Kulüp, Balıkesir, 1997.

Başçetinçelik, Ayşe, *Adana Halk Kültüründe DoğumEvlenme Ölüm*, Altınkoza Yayınları, Adana, 2009,

Bayat, Fuzuli, *Türk Mitolojik Sistemi*, C. 1, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007.

Bayatlı, Osman, *Bergama’da Köyler Dört Çepni Köyü*, Bergama Halkevi Yayını, Bergama, 1944.

Boratav, Pertev Naili, *100 Soruda Türk Folkloru*, Gerçek Yayınevi, Ankara, 1973.

Bostan, Hanefi, *Anadolu’da Çepni İskânı*, Türkler C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Çelik, Ali, *Çepnilerin Anadolu’nun Türkleştirilmesindeki Yeri ve Önemi*, Türkler C.6 Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Çobanoğlu, Özkul, *Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2019.

Demir, Ramazan, "Halk Meteorolojisi ve Bir Meteoroloji Örneği: Kocakarı Hesabı", *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı: 75 , (Yaz, 2019), s. 213-222.

Eker, Gülin Öğüt, "Türk Kültürü İçinde Kıbrıs Düğün Geleneğinin Değerlendirilmesi", *Türk Kültürü İnceleme Dergisi*, Sayı:1, İstanbul, (1999), s.35-46.

Ekici, Metin, *Halk Bilgisi(Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2018.

Eliade, Mircea, *Kutsal ve Dindışı*, (Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay) Gece Yayınları, Ankara, 1991.

Er, Piri, *Geleneksel Anadolu Aleviliği*, Ervak Yayınları, Ankara, 1998.

Eriş, Eyüp, *Bergama Uygarlık Tarihi*, Bergama Ticaret Odası Vakfı Yayınları, Bergama, 2003.

_____, *Kıvrık Geçmiş Zaman Kayıtları*, Bergama Ticaret Odası Kültür Yayınları, Bergama, 2009.

Eroğlu, Ahmet Hikmet, *Halk İnanışları El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2017, Ankara.

Ersal, Mehmet, "Alevi-Bektaşî İnanç Sisteminde Hiyerarşik Yapı: Çubuk Havzası Aleviliği Örneği", Ege Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir, 2013.

_____, *"Alevilik: Kavramlar ve Ocak Sistemi Çubuk Havzası Örneği"* Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, Ankara, 2016.

_____, *Veli Baba Sultan Ocağı*, Alevi-Bektaşî Kültür Enstitüsü, Köln, 2015.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli Vilayet-Name*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1958.

Kalafat, Yaşar, "Tatar Türklerinde Karşılaştırmalı Halk İnançları", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt: 3, Sayı:3, (Mart, 2004), s. 119-127.

Karabulut, Asuman, "Tanzimat'tan II. Meşrutiyete Bergama Kazası(1839-1908)" Celal Bayar Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Manisa, 2017.

Koçak, Aynur, “*Bilgelik*” Varlık Bereket Sembolü İncirin Serüveni, Bilge Seyidoğlu Kitabı, Dergah Yayınları, İstanbul, 2011.

Kudat, Ayşe, *Kirvelik*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1974.

Kurt, Ali Osman Kurt, *Dinlerde Kutsal Zaman, Halk İnanışları El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2017.

Küçük, Mehmet Alparslan, *Sayılarla ilgili İnanışlar, Halk İnanışları El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2017.

Oğuz, M. Öcal, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları, 2006.

Örnek, Sedat Veyis, *Türk Halkbilimi*, Bilgesu Yayınları, Ankara, 2018.

Sevinçli, Efdal, "Özel Gizli Bir Dil, Çepni Dili", *Journal of Yaşar University*, Cilt: 4, Sayı: 13, (2009), s. 1923-1949.

Sümer, Faruk, *Çepniler Anadolu'nun Bir Türk Yurdu Haline Gelmesinde Önemli Rol Oynayan Oğuz Boyu*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992.

Süren, Fırat “Kınık Çepni Dilcesinden Derleme Sözlüğüne Katkılar”, SDÜ FEF TDE Bölümü Bitirme Tezi, 2019, Isparta.

Şahin, Halil İbrahim, "Balıkesir Çepnilerinde Ağıt Geleneği ve Ağıtçı Kadınlar", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20. Yıl Özel Sayısı, (2012), s.189-211 .

Şahin, Halil İbrahim, “Batı Anadolu Çepnilerinin Ocağı: Köse Süleyman Ocağı ve Günümüzdeki Durumu”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 63, (2012), s.111-126.

Şenesen, İsmail, “Adana Halk Kültüründe Gökyüzü İlgili Halk İnanışları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *Asia Minor Studies*, Cilt: 5 Sayı: 9 (2017), s.64-92.

Şimşek Umaç, Zeynep, Çepni ve Çepni Ağzı, *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 10, (2015) s.161-184.

Togan, Zeki Velidi, *Reşideddin Oğuznamesi Tercüme ve Tahlili*, Enderun Yayınları, İstanbul, 1982.

Turan, Fatma Ahsen, “Orta Asya’dan Anadolu’ya Mitik Yolculukta Tabiat Olayları”, *Milli Folklor Dergisi*, Yıl 23, Sayı:90, (2011), s.49-59.

Türkay, Cevdet, *Başbakanlık Arşiv Belgeleri’ne Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak, Aşiret ve Cemaâtlar*, Terciman Yayınları, İstanbul, 1979.

Uyar, Ramazan, “Osmanlı Salnameleri’nde Bergama”, Dicle Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Uzun, Mustafa Öner, "Anadolu İnançları Bağlamında Türkülerimizde Gök Cisimleri", *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı:33, (Kasım-Aralık, 2012), s.1-21.

Yasa, İbrahim, *Türkiye’de Kız Kaçırma Gelenekleri ve Bunlarla İlgili Bazı İdari Meseleler*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara, 1962.

EKLER

EK 1: FOTOĞRAFLAR

Köyün Girişten Görünüşü

Köy Girişi

Köy İçinden Bir Görünüm

Maden Sahaları

Maden Sahalarının Köyden Görünüşü

Bebek Mezarı

Küçük Yaşlarda Ölen Bir Kız Çocuğunun Mezarı

Üzerine Ağıt Yazılmış Bir Mezar

Genç Yaşta Bıçaklanarak Öldürülen Birine Yazılan Ağıt

Bir Çobanın Mezar Taşı

Zülfikar ile Süslenmiş Bir Mezar Taşı

Bir Maden Şehidine Yapılan Mezar

Genç Bir Erkek Mezarı, Düğünde Omzuna Atılan Yağlı Mezarına Bağlanmış

Kaynak Kişiler

Kaynak Kişiler-2

Kaynak Kişiler-3

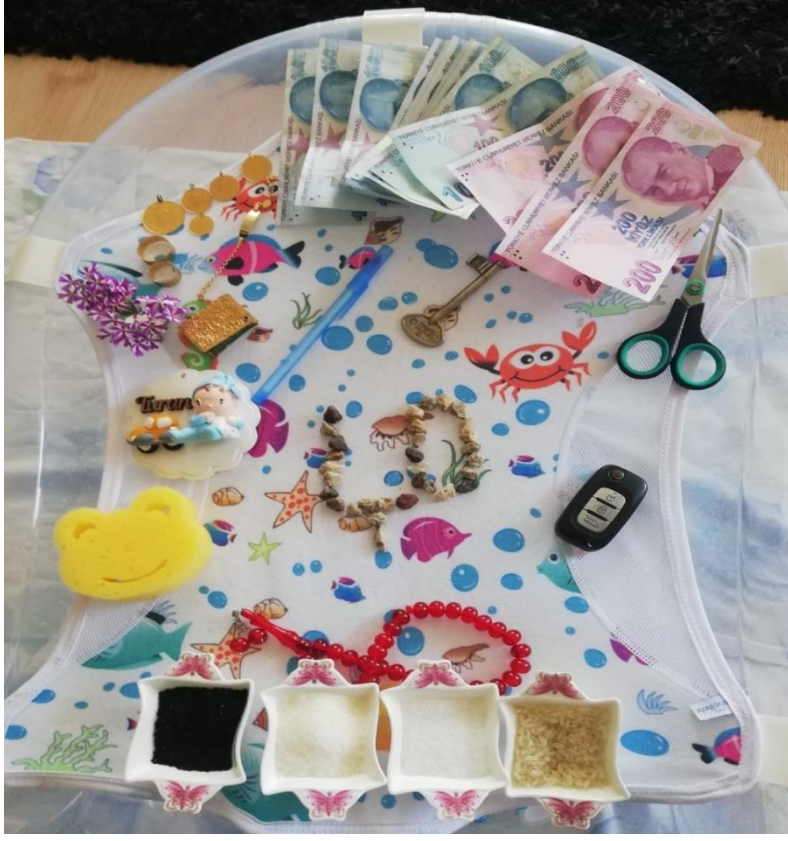
Kaynak Kişiler-4

Bezdirme

Aşure Aşı

Kırklamada Çocuğun Önüne Konulan Eşyalar

Başı Bağlanmış Bir Çepni Gelini

Başı Bağlanmış Bir Gelin

Başı Bağlandıktan Sonra Çeşmeden Su Dolduran Gelin

Baş Bağlama Sonrası Gelin-Damat

Gelin Alımında Bayrak ve Bayraktar Gençler

Çepni Kadınların Cem Erkanında Kullandıkları Geleneksel Kıyafetler

Sırtında Su Taşıyan Bir Çepni Kadını

Düğün Yemeği İçin Et Doğrayan Kadınlar

Asker Yemeği

Hayır Yemeği Öncesi Kazanların Açılışı

Düğün Yemeği

Köyde Bir Hayır Yemeği

Kadınların Yasta Olduğunu Gösteren Siyah Çekki

Musahip Olan İki Aile

Gelin ve Damat

Tekke

Tekke amı

Tekke'de Mum Yakılan Bacalar ve Bırakılan Kibritler

Sünnet Kıyafetleri